

TOPLUMSAL CİNSİYET BAĞLAMINDA HETEROSEKSİZMİN

YENİDEN ÜRETİMİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Sinem ŞENTÜRK

Eskişehir, 2019

**TOPLUMSAL CİNSİYET BAĞLAMINDA HETEROSEKSİZMİN
YENİDEN ÜRETİMİ**

Sinem ŞENTÜRK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Basın ve Yayın Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Deniz KILIÇ

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Temmuz 2019

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Sinem ŞENTÜRK'ün "Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Heteroseksizimin Yeniden Üretimi" başlıklı tezi **16 Temmuz 2019** tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca toplanan **Basın ve Yayın Anabilim Dalında, yüksek lisans tezi** olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı) : Doç.Dr.Deniz KILIÇ
Üye : Dr.Öğr.Üyesi Devrim Deniz EROL
Üye : Dr.Öğr.Üyesi Nalan OVA

İmza

Prof.Dr.Bülent GÜNŞOY
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZÜ

TOPLUMSAL CİNSİYET BAĞLAMINDA HETEROSEKSİZMİN YENİDEN ÜRETİMİ

Sinem ŞENTÜRK

Basın ve Yayın Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temmuz 2019

Danışman: Doç. Dr. Deniz Kılıç

Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramlarının tanımlandığı bu çalışmada, cinsiyet ve toplumsal cinsiyet bağlamında LGBT'lerin medya ve toplum tarafından algılanış biçimlerine yer verilmiştir. Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet açısından öne çıkan süreçler de açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışmanın kuramsal çerçevesinde toplumsal cinsiyete ilişkin yaklaşımlar üzerinde durulmuş; medyada toplumsal cinsiyet kalıpyargılara ilişkin çalışmalara ve görüşlere yer verilmiştir. Çalışmanın problemi bağlamında öne çıkan LGBT kimliğine yönelik bilgiler de açıklanmıştır. Nitel çözümleme yönteminden yararlanan bu çalışmada, kartopu örneklem seçimi tekniğiyle belirlenen 10 katılımcıyla yarı-yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Görüşmelerden elde edilen veriler, kuramsal çerçeve göz önünde bulundurularak analiz edilmiştir. Sonuç olarak medyanın heteroseksist varsayımı üzerine odaklı habercilik anlayışı ve bu anlayışla oluşturulan söylemlerle ayrımcılığı yeniden kurduğu görülmüş; ayrıca ayrımcı dilin, heteroseksüellikle ilişkilendirilen rol modellerin LGBT'ler tarafından yeniden pekiştirildiği belirlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Cinsiyet/toplumsal cinsiyet, ayrımcılık, ataerkillik, medya, LGBT

ABSTRACT

REPRODUCTION OF HETEROSEXUALISM IN THE CONTEXT OF GENDER

Sinem ŞENTÜRK

Department of Journalism

Anadolu University, Institute of Social Sciences, July 2019

Advisor: Doç. Dr. Deniz Kılıç

In this study which the sexuality and gender is defined, is included that the forms of perception of LGBT by media and society in the context of gender. Also prominent processes in sexuality and gender is expounded. Approaches regarding gender are included in the speculative framework; in addition searches and opinions regarding sex role stereotypes are included on media. Likewise prominent informations intended LGBT's are clarified as part of research question of this academic study. In this study which take advantage of qualitative analysis, semi-structured in-depth interviews were made with 10 individuals who were determined with snowball sampling method. The data obtained from interviews were analysed by taking into consideration theoretical investigations. As a result, it has been detected that the media's sense of journalism on focused heterosexual assumption and with the discourse constituted to this understanding consolidates discrimination; in addition to it has been determined that discriminatory language and role models are associated to heterosexuality are reinforced by LGBT's.

Keywords: Sexuality/gender, discrimination, patriarchy, media, LGBT

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmamın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan "bilimsel intihal tespit programı"yla tarandığımı ve hiçbir şekilde "intihal içermediğimi" beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

Sinem ŞENTÜRK

İÇİNDEKİLER

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	i
YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZÜ	ii
ABSTRACT	iv
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ	v
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem	2
1.1.1. Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramlarının tanımlanması	6
1.1.1.1. Cinsiyet kavramının tanımı	9
1.1.1.2. Psikanalitik kuram: Sigmund Freud	12
1.1.1.3. Cinsiyet ve cinsellik kavramlarının tekrar tanımlanması: Michel Foucault	19
1.1.1.4. Cinsiyet kavramı: Judith Butler	21
1.1.1.5. Toplumsal cinsiyet kavramının tanımı ve toplumsal cinsiyet rolleri bağlamındaki ilişkisi	29
1.1.2. Toplumsal cinsiyete ilişkin kuramsal yaklaşımlar	37
1.1.2.1. Psikanalitik kuram	38
1.1.2.2. Biyolojik yaklaşım	39
1.1.2.3. Sosyal (toplumsal) öğrenme kuramı	44
1.1.2.4. Bilişsel (zihinsel) gelişim kuramı	47
1.1.2.5. Toplumsal cinsiyet şeması kuramı	50
1.1.3. Toplumsal cinsiyet kavramı bağlamında kadın kimliğinin algılanış biçimi	52
1.1.4. LGBT bireylere yönelik tutumlar ve toplumsal cinsiyet bağlamında kimliklerinin algılanış biçimleri	56
1.1.4.1. Tarihsel süreç içerisinde eşcinselliğe yönelik tutumlar	61
1.1.5. Yeni bir toplumsal hareket: Türkiye LGBT hareketi	64
1.1.6. Kimlik kavramının tanımlanması	71
1.1.6.1. Cinsel kimlik ve cinsiyet kimliği kavramları	73
1.1.6.2. LGBT bireylerde kimlik inşası	75
1.1.6.3. Queer ekseninde kimliksizleşme	79
1.1.7. Medya dilinde farklı cinsel yönelime sahip bireylerin temsil edilişi	85

1.1.7.1. Medya ve temsil	85
1.1.8. Gazeteciliğin temel ilkeleri: nesnellik, objektiflik, dengelilik	94
1.1.9. Yapısal yanlılık	101
1.1.9.1. Çerçeveleme	104
1.1.9.2. Doğallaştırma	108
1.1.9.3. Özneleri çağırma ve konumlandırma	112
1.2. Amaç	114
1.3. Önem	114
1.4. Varsayımlar	115
1.5. Sınırlılıklar	115
2. YÖNTEM	116
2.1. Araştırmanın Modeli.....	116
2.2. Evren ve Örneklem	116
2.3. Veri Toplama Tekniği	117
2.4. Verilerin Analizi ve Değerlendirme	119
3. BULGULAR VE YORUM	122
3.1. Demografik Özellikler	122
3.2. LGBT Kimliğinin Toplum İçinde Ötekileştirilmesi	123
3.2.1. Ötekileştirmenin nedenleri	123
3.2.2. Ataerkil toplumun LGBT'leri tehdit olarak algılaması	127
3.2.3. LGBT'lere yönelik ayrımcılık ve şiddet.....	129
3.3. Ötekileştirilen LGBT'lerde Kimlik Arayışı	132
3.4. Ataerkilliğin LGBT'lere Bağlılığı ve Heteroseksist Dilin Devamlılığı.....	136
3.5. LGBT'lerin Toplumda Görünürlüğü	141
3.6. Toplumun ve Medyanın LGBT Algısı.....	148
3.6.1. Homofobi, transfobi ve nefret suçları.....	157
3.7. Medyanın Sorunlu Temsillerinden Çıkan Mücadele Alanı	162
3.8. Toplumun ve Medyanın İkiyüzlü Tavrı	166
3.9. LGBT'lerin Günlük Hayatlarındaki Problemler.....	172
4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	177
KAYNAKÇA.....	182

EKLER

ÖZGEÇMİŞ

1. GİRİŞ

Kadın ve erkeklerin fiziksel (vücudun dışarıdan görünümüyle ilgili) ve kimyasal (vücudun içsel dengesinin kurulmasıyla ilgili) farklılıkları vardır ve bu farklılıklar cinsiyet farklılığıyla ilişkilendirilmektedir. Cinsiyet farklılığı da heteroseksüel yapının ikili kategorisini oluşturmaktadır. Cinsiyet farklılığının ikili olarak sınırlandırılmasının bir amacı vardır: üreme. Kadın ve erkek arasındaki farklılıklar ve ayrımlar doğal olarak kabul edilmektedir; zira toplum ve kültürün yüklediği anlamları ve beklentileri ifade eden toplumsal cinsiyet kavramı kadın ve erkek arasındaki toplumsal ve davranışsal özelliklerin farklılıklarını kapsamaktadır. Toplumsal cinsiyet kavramı da, toplumun ve kültürün yüklediği anlamlar ve beklentileri ifade eden bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durumda kadın ve erkek arasındaki farklar egemen ideoloji tarafından pekiştirilerek sağlanmaktadır ve kadına ve erkeğe atfedilen roller, davranışlar, duygular toplumsal ve kültürel normlara göre şekillenmektedir. Başka bir deyişle toplumsal olarak kurgulanan ve inşa edilen bir yapıyı işaret etmektedir (Dökmen, 2009: 18; Yüksel, 1999: 70; Özkazanç, 2015: 111; Direk, 2012a: 72). Feminizm, toplumsal cinsiyet kavramı aracılığıyla cinsiyet farklılığının ürettiği varsayımlarını kadınları özgürleştirmek amacıyla sorgulamış; queer kuram da bu sorgulamayı daha radikalleştirerek adına feminizmi heteronormatif bir söylemi devam ettirdiğini eleştirerek bu söylemden çıkmasına zorlamıştır (Direk, 2012a: 72). Dolayısıyla toplumsal cinsiyet, LGBT'lere¹ yönelik ayrımcılığın nedenleri üzerinde yeniden düşünmek ve ayrımcılığın hangi durumlarda yeniden üretildiğini anlamamıza ilişkin genellikle karşılaştığımız kavramlardan biridir (Diltemiz Mol: 2018: 146). LGBT'lere yönelik kalıp yargılar, önyargılar ve dezavantajlı konumlarının içselleştirildiği klişeler, aileler, okullar ve en önemlisi kitle iletişim araçları aracılığıyla daha da sağlanmaktadır. Dolayısıyla LGBT'lere yönelik ayrımcılığın tekrar inşa

¹ LGBT ya da GLBT; lezbiyen, gey, biseksüel ve transseksüel sözcüklerinin baş harflerinden oluşan bir kısaltmadır. Önceleri eşcinsel hakları mücadelesinde eşcinselliğin travesti, transseksüel ve biseksüelliği kapsamadığı düşüncesiyle hareket, 1990'larda GLBT olarak kullanmaya başlamış; ancak lezbiyenlerin toplumda yok sayılması sebebiyle "L" harfi başa alınmış ve kadınlara pozitif ayrımcılık uygulanmıştır. Bazen LBTT (lezbiyen, gey, biseksüel, transseksüel veya travesti) ya da LGBTİ (lezbiyen, gey, biseksüel, transseksüel, interseks), LBTTIQ (lezbiyen, gey, biseksüel, travesti, transseksüel, intersex, queer) şeklinde de kullanılmaktadır. 2016'dan itibaren LGBTİ kısaltmasının sonuna "+" ifadesi de eklenmeye başlanmıştır. Buradan hareketle çalışmada örnekleme dahil edilen kişiler için genel bir ifade olarak LGBT kısaltması kullanılacaktır.

edildiğine dair karşılaştığımız diğer bir kavram da homofobi/transfobidir. Bu doğrultuda LGBT'lerin medyadaki sunumlarına yönelik birçok çalışma yapılmıştır. LGBT'lerin medyada nasıl ve ne ölçüde yer aldığına dair çalışmalarda, LGBT'lerin, medyada genellikle suç, günah, hastalık olarak ve LGBT kimliklerin hâkim ideoloji ekseninde belirli kalıp yargılarla temsil edildiği belirtilmiştir. Bu temsiliyette seçilen her kelime ve söylem, toplumun değerlendirdiği kalıp yargılarla ve günlük konuşma pratiğinde kullanılan ayrımcı dille paralellik göstermektedir. Dolayısıyla LGBT'lere yönelik ayrımcılığın temelinde toplumsal ve ahlaki değerler, heteronormatif olmayan bir dil ve cinsiyetçilik (ki eşitsizliğin sürdürülmesidir) kalıp yargıları vardır. Bu konuda LGBT'lerle yapılan görüşmelerin analizi yapılarak eşitsizliğin sürdürülmemesi ve ayrımcılık karşıtı yayıncılığın/söylemin olabileceği yönünde alternatifler/öneriler geliştirilmiştir.

1.1. Problem

Günlük hayatımızda farklı iletişim ortamlarında yazılı ve/veya sözlü olarak kullandığımız dil, hem iletişim aracı olarak hem de toplumun ideolojisini yansıtan araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla iletişimsel etkinlikler günlük hayatta yaşanmakta ve tekrarlanarak sürdürülmektedir. Dil, yalnızca gramer açıdan incelenmemekte aynı zamanda da bir olayı, fikri, hâkim düşünceyi vs. ifade etmektedir. Foucault, söylemin, insanların şeyleri ve soyut düşünce sistemlerini betimlemelerinin, tanımlamalarının, sınıflandırmalarının ve onlar hakkında düşüncelerinin bir aracı olduğunu ileri sürmektedir, söylemler de dil ve metinler aracılığıyla yeniden üretilmektedir (akt. Ertan, 2011: 96).

van Dijk, toplumsal pratiklerimiz açısından ideolojileri öğrenmemizde ve bu ideolojik yapıları edinmemizdeki en güçlü şeyin dilin kullanımı ve söylemi olduğuna işaret etmektedir. (Dijk, 2003: 18). Dolayısıyla ona göre ideoloji; yaşadığı toplumda bireyin dünyayı algılaması ve algılaması doğrultusunda anlamlandırarak ve yorumlayarak edindiği fikirler, kültürel değerlerdir (gelenek, görenek, inanç, ahlaki değerler ve tutumlardır). Bunun yanı sıra ideolojilerin, belirli bir grubun kimliği, toplumdaki statüsü, ilgileri, amaçları ve değerleri, başka gruplarla olan etkileşimi ve

ilişkileri yeniden üretimleri gibi karakteristik özellikleri doğrultusunda toplumun bütün bireyleri tarafından paylaşılan değer ve fikirlerden ve aynı zamanda inanç ve tutumlarda da oluşmaktadır (2003: 21). Dolayısıyla bu anlamda tanımlanan ideolojiler, içselleştirdiğimiz düşüncenin, neye taraf olduğumuzun ve “öteki”ye karşı bakış açımızın ve onunla ilişkimizin göstergeleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

van Dijk’e göre ideolojileri konuşma ve metin biçimde, kitle iletişim araçlarından, arkadaşlarımızdan ve günlük hayatta kullandığımız dilden öğrenmekteyiz (2003: 18) ve dolayısıyla da dil kullanımı, yazılı ve sözlü etkileşim ve iletişim söylemi oluşturmaktadır. Dolayısıyla kelimeler, deyimler, sıfatlar vb.nin tek başına kullanıldıklarında bir anlamları olmayacaktır, yalnızca üretilen söylemin oluşumuyla ve ilişkisiyle anlam kazanacaktır. Bildiğimiz ve söylediğimiz her şey söylem tarafından üretilmektedir; dilin ifadesi de ilişkiler ve durumlarla ilgilidir (Çoban, 2003: 251). Toplumda bireylerin bir eylem içinde olduğu durumların nasıl algılandığı ve anlamlandırıldığına bağlıdır. Burada karşıt ideolojilerin çatışma olasılıkları da vardır ve bu çatışmada ideolojik olarak iktidar, olayları belli bir kalıpta ele geçirme mücadelesi vermektedir (2003: 251). Dolayısıyla rızanın imalatında etkin olarak kullanılan her araç [önemli ölçüde medya] toplumsal rızayı sağlamaktadır. Bu rızanın sağlanmasında devletin ideolojik araçları iktidarın/gücün söylemeni üreterek ve kendi çıkarına göre kullanarak “özne”yi şekillendirmektedir ve dolayısıyla da özneyi inşa etmektedir (2003: 256). İdeolojik söylem öznenin ikna edilmesi amacını taşımakta ve tüm ideolojik söylemlerin özneleri kendi saflarına çekmek için ikna edici bir dil kullanmaları gerekmektedir (2003: 256).

Gramsci, hegemonya kavramını sınıflar içerisindeki ve sınıflar arasındaki ilişkileri anlamlandırmak ve irdelemek için ortaya koymuştur (Hall vd., 1985: 12). Gramsci’ye göre hegemonya, yönetici sınıf olarak proletarya ve yönetim pratiğine karşılık gelmektedir. Hegemonya proletarya diktatörlüğünü başka deyişle de egemen sınıfın karşıt gruplar üzerinde kaçınılmaz olarak uygulayacağı zorlamadır (Gramsci, 1986: 73). Hegemonik söylemlerle birlikte doğrudan rızanın imal edilmesi de gerçekleşmektedir. Ayhan’a göre rızanın üretilmesi, demokrasinin hüküm sürdüğü toplumların onayını almak için, kendiliğinden oluşan (şiddete ve zor kullanmaya başvurmadan), profesyonel bir şekilde gerçekleri olağan durumlarından çarpıtarak, “kitle iletişim araçları”yla ikna etme sürecidir (akt. Güler, 2018: 76). Dolayısıyla Gramsci, yöneten sınıfın

tahakkümüne tabi olanların gösterdiği rızayla sağlandığına işaret etmektedir. Aynı zamanda hegemonya kavramı, ideolojinin görünmez kılınmasını da ifade etmektedir. Yani ideolojik söylemler, toplumsal pratikler içinde varlığını sürdürür ve meşrulaştırılır (Akca ve Tönel, 2011: 28-29). Bu durumda Gramsci'nin hegemonya kavramı rızaya dayanmakta ve içinde bulunduğu sınıfların ilişkilerine göre farklılık göstermekte ve dolayısıyla kadın-erkek ilişkilerini açıklamak üzere toplumsal cinsiyet çalışmalarında sıkça karşımıza çıkmaktadır (Yüksel, 2011: 215). Ataerkil toplum yapısından ötürü gücü eline alan erkekler, kadınları eril tahakkümlerine tabi kılmıştır ve bu durumlarda da kadınlar rıza göstermiş ve rıza göstermek zorunda kalmışlardır. Buradaki egemenlik, erkekler ve kadın-erkek arasındaki güç, rekabet ve başarıdan kaynaklanmaktadır (Temel, Yakın ve Misci, 2006: 30). Bu rıza ilişkisinin yalnızca kadın-erkek arasında olmadığını ve Connell'in ifade ettiği üzere, ikincil konuma itilmiş çeşitli erkeklik biçimleri (Connell, 2017: 268) arasında da olduğu söylenebilir. Başka bir ifadeyle erkekler, erkekliği egemenlik doğrultusunda güç, rekabet ve başarı odaklı tanımladıkları için erkekliklerini bu doğrultuda ileri sürmektedirler. Dolayısıyla toplumsal cinsiyete ilişkin medyadaki hegemonik söylemler yalnızca kadın-erkek değil, erkekler arasında da güç ve rıza ilişkisine dayandığı düşünülmektedir (Yüksel, 2011: 216). Günlük yaşantımızda belli başlı kalıp yargıları ve toplumsal cinsiyet rolleri, kısacası toplumsal pratiklerimiz, toplumun hâkim ideolojisi tarafından dayatılmaktadır. Dolayısıyla kadın-erkek arasındaki cinsiyet ayrımcılığı [dil kullanım şekliyle ve hegemonik söylemle] ortaya çıkmaktadır. Bu ayrımcılığı, sadece kadın-erkek arasında değil, farklı etnik gruplar arasında, sınıf ideolojileri zenginler-fakirler arasında, yaşça büyük kişilerin yaş ayrımcı ideolojik tavırlarında da görülmektedir (van Dijk, 2003: 43).

Bu doğrultuda ise kimlik mücadelesi vermeye çalışan LGBT hareketinin (ve LGBT bireylerin) kamusal alanda varlığını göstermekte zorlanmasının, dışlanmasının, ötekileştirilmesinin en önemli nedenleri arasında hetero-ataerkil söylemdir; buna hizmet eden medya diliyle (hastalık [AIDS], fuhuş, gayri ahlaki vs.) beslenen bir heteroseksüel toplumun eşcinsellere yönelik nefretidir; son olarak da dışlayıcı tavır sergilemesidir (Erdoğan ve Köten, 2014: 102). Uzun yıllar boyunca kabul görmüş ve sürekli üretilen ataerkil düşünce, kadınların yasalar önünde eşit haklara sahip olma mücadelesinde bazı olumlu sonuçlar doğurmasına rağmen, toplumun ve sosyal yapının düşünce tarzı değişmediğinden, toplumsal cinsiyet eşitsizliği üreten kalıp yargılar toplum tarafından

içselleştirildiğinden birçok kadın ve farklı cinsel yönelime sahip bireyler olumsuz yönde etkilenecek ataerkil anlayışın kurbanı olmaktadır (Mora, 2014). Ataerkil ideolojinin yanı sıra gücün erkek üzerinden tekrar pekiştirildiği hegemonyanın kitle iletişim araçlarında, sözlü ve/veya yazılı olarak inşa edilen ve değiştirilmez algı şeklinde tekrarı olarak yeniden üretilen iktidar ilişkilerinde, hiç şüphesiz ki ataerkil söylemin rolü açığa çıkmaktadır. Bununla birlikte medyatik söylemler, geleneksel anlayışla ve ataerkil düşünce yapısıyla paralellik göstermektedir. Dolayısıyla medya, günlük yaşamda günlük dil pratikleriyle ataerkil anlayışın devam etmesine olanak sağlamaktadır. Ayrıca medya önyargılarla ve ayrımcılıkla meşrulaştırdığı yazılı/sözlü sunumlarında -hâkim ideolojinin aracı olarak- grup ve kişileri görmezden gelmekte ve toplum tarafından onların yok sayılmasına neden olmaktadır (Kılıç, 2011: 144; Mora, 2014). Medya sunumlarında yanlış ve eksik temsil edilen LGBT'ler genellikle eğlence ihtiyacına dönüşen birer nesne haline gelmektedir ve bu bireyler öteki şeklinde konumlandırıldıktan dolayı da şiddete maruz kalmaktadır (Dondurucu ve Uluçay, 2015: 884-885). Ayrıca LGBT'ler medyada toplumsal cinsiyet kalıp yargılarından bağımsız yer almamaktadır (Koçak Kurt, 2013: 394). Toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık, heteroseksüellik dışında farklı cinsel yönelime sahip bireylerin yaşam haklarını da ihlal etmektedir (Bora: 2011: 11). LGBT'lerin eşit yurttaşlık talepleri doğrultusunda hak mücadelesine duyarlı bir dilin kullanıldığı haber metinlerine de pek az rastlanılmıştır (Depeli ve Rahte, 2009: 118). Kaos GL 2018 Medya İzleme Raporu'nda da LGBT'lere yönelik önyargının pekiştirildiği, ayrımcı dil ve nefret söyleminin yoğun olarak kullanıldığı ve LGBT'lere yönelik ötekileştirmenin sağlamaştırılmasına neden olduğu belirtilmektedir (Kaos GL, 2018). Tüm bu olumsuzluklara rağmen Türkiye'deki sanat camiasında eşcinsel figürlere yönelik tutumlar daha ılımlı ve kabullenebilirlik anlayışı vardır. Örnek olarak geniş bir hayran kitlesine sahip ses sanatçısı olan Zeki Müren, kamusal alanda makyaj yapsa da, kadın kıyafeti giyse de hiçbir zaman eşcinsel olduğunu açıklamamıştır; rol aldığı filmlerde erkek âşık rolünü üstlenmiştir (akt. Erdoğan ve Köten, 2014: 103). Buradaki durum toplumda, öteki olmanın temel sorunu, gündelik hayattaki bireyin cinsel yönelimini açığa çıkarması varsayımı yatabilir; fakat diğer yandan büyük ölçüde medyanın sanat camiasındaki eşcinsel figürlere yönelik ılımlı söylemi de yeni bir tartışmaya yol açabilir. Görüyoruz ki gündelik hayattaki ilişkiler ile medyada sunulan eşcinsel figürler (Zeki Müren örneğinden yola çıkarsak) arasında farklı tutumlar vardır; eşcinsel kimliğini hiçbir zaman açıklamayan ve halk

arasında göreceli bir şekilde olumlu olan iletişim; gündelik hayattaki ilişkilerde birebir karşılığını bulmadığını söyleyebiliriz (2014: 104).

Türkiye’de LGBT bireylere karşı ayrımcı tutumun sergilendiği aşikârdır ve pek çok alanda bu duruma şahit olunmaktadır. Eşcinseller üzerindeki baskı, tektipleştirme ve mazur olmayan önyargılar sebebiyle, açılmak, eşcinsellere duygusal rahatsızlık veren zorlu bir süreç haline gelmektedir. Aile, arkadaş, sosyal çevre tarafından kabul görmemekte; ayrıca medyanın cinsiyetçi dil ayrımcılığı ve nefret söylemi doğrultusunda şiddet ve ayrımcılığa maruz kalabilmektedirler. Dolayısıyla bu ayrımcılık ve şiddet tehdidi eşcinsel bireylerin bireysel hak ve özgürlükler konusunda tartışma yaratmaktadır.

Buradan hareketle heteroseksist hegemonyanın LGBT’lerin gündelik dil pratiklerine yansımaları ve medyanın heteroseksist söylemde yeri bu çalışmanın sorunsalını oluşturmaktadır.

1.1.1. Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramlarının tanımlanması

Birey, doğduğu andan itibaren sahip olduğu biyolojik ve genetik özelliklerine bakılarak, kadın ve erkek olarak ikili bir sınıflandırmaya karşılık gelen cinsiyet grubuna (erkek ya da kadın grubuna) ait olur; sonrasında kültürel ve sosyal ortamın içine dahil olur. Dolayısıyla, insan yaşadığı toplumda sosyal pratiklerini devam ettirirken, cinsel kimliklerine sahip olmaya da çalışmaktadır. Bu süreçte ise toplumda kadınlardan ve erkeklerden beklenen rolleri nasıl ve/veya neler olduğunu algılamaya çalışır; çünkü kadının ve erkeğin rolleri, davranışları hatta duyguları birbirinden farklılıklar göstermektedir. Bu cinsiyet ilişkilerinin analizi temelinde ise feminist yazında “toplumsal cinsiyet” kavramı temel bir kategori bağlamında ortaya çıkmaktadır. 1970’li yıllarda feminizmin yükselişiyle kadın hareketlerinin geliştirdiği bir kavram olarak da karşımıza çıkmaktadır.

Toplumsal cinsiyet, farklı kültürlerde, tarihsel zamanlarda ve coğrafyalarda kadınlara ve erkeklere toplumsal olarak yüklenen roller ve sorumluluklar bütünüdür. İnsanlar arasındaki cinsiyet farkı bir eşitsizlik yaratmamasına rağmen kadına ve erkeğe yüklenen toplumsal cinsiyet rolleri ve sorumlulukları kadın-erkek arasında eşitsizliğe ve

ayrımcılığa sebep olmaktadır. Toplumsal cinsiyet, kadınlar ve erkekler hakkında genel olarak kabul edilen görüş ve beklentiler, normlar bütünü olarak da tanımlanmaktadır. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet kavramı kadın ya da erkek olmaya toplumun ve kültürün yüklediği anlamları ve beklentileri ifade etmektedir. Diğer yandan da toplumsal cinsiyet bireyin biyolojik yapısıyla ilişkili bulunan psikolojik özelliklerini de içermektedir. Toplumsal cinsiyet kavramı kadın ve erkeğin toplum içindeki farklı rollerini, sosyal konumlarını, ekonomik ve politik güçlerini yansıtmakta ve aynı zamanda tüm bunları etkilemektedir (Güner vd., 2011: 21; Dökmen, 2015: 20).

Toplumsal cinsiyet bir analiz kategorisi olarak düşünüldüğünde aynı olayları kadınların ve erkeklerin farklı deneyimledikleri, toplumdaki yerlerinin, rollerinin, güçlerinin farklı olduğu; dolayısıyla çıkar ilişkilerinin de farklı olabildiği gerçeği açığa çıkmaktadır (Berktaş, 2015, 30). “Cinsiyet” kadın ve erkek arasındaki biyolojik ve genetik farklılıkları belirtirken, “toplumsal cinsiyet” cinsel kimliklerin kuruluşunun ve aralarındaki ilişkinin toplumsal ve kültürel olduğunu belirtmektedir (Güner vd., 2011: 20-21). Toplumsal cinsiyet, farklı kültürlerde ve zamanlarda kadınlara ve erkeklere toplumsal davranışlar ve sorumluluklar yüklemektedir. Bu sorumluluklar yüklenen roller bağlamında ise sözü edilen cinsiyetler arasında eşitsizliğe, ataerkil toplum yapısından ötürü süregelen kalıp yargılara/önyargılara ve ayrımcılığa sebep olmaktadır.

Burada asıl önemli olan toplumsal cinsiyet ve cinsiyet arasında önemli bir ayrım yapılması gerekliliğidir. Anthony Giddens bu ayrımı şu şekilde açıklamaktadır:

Cinsiyet terimi kadın ve erkekteki biyolojik ve fizyolojik farklılıklardır. Toplumsal cinsiyet terimi ise kadın ve erkek arasındaki toplumsal ve kültürel farklılıklardır. Toplumsal cinsiyet, toplumsal olarak inşa edilmiş erillik ve dişillik kavramlarıyla bağlantılıdır ve bireyin biyolojik cinsiyetinin doğrudan bir sonucu olmak zorunda değildir (Giddens, 2012: 505).

Toplumsal cinsiyet kavramı -geniş açılımları olan- kapsamlı bir kavram olduğu da düşünülmektedir. Toplumsal cinsiyete duyarlı çalışmalar denildiğinde de kastedilen sadece “kadınları da dahil etmek” değil, çalışmalarda farklı cinsel yönelimlerin ve ihtiyaçlarının farkında olunması ve bunlara yönelik ayrımcı tutumların dikkate alınmasını ön plana çıkarılması gerekliliğidir (Özaydınlık, 2014: 94).

Freud'a göre "erkek" ve "dişi" kavramları üç değişik anlamda kullanılmaktadır. "Erkek" ve "dişi", "etkinlik" ya da "edilginlik" in karşılıkları olabilirler; ya da biyolojik ve son olarak sosyolojik anlamda alınabilirler. Psikanaliz bu anlamlardan temel olarak birincisini dikkate alır (Freud, 1997: 133).

Freud'un görüşleriyle beslenen psikanalitik kuram, toplumsal cinsiyetin gelişimine ön ayak olmuştur. Freud'a göre bireyler beş dönemde psikoseksüel gelişimini tamamlarlar. Bu beş dönem ise şunlardır: oral, anal, fallik, gizil ve genital. Bu evrelerde bireyin doğduktan itibaren belirtilen dönemlerdeki yaşayışlarına değinmektedir; çünkü çocuklukta geçirilen bu dönemlerde kişilikle ilgili özelliklerin belirleyici noktalarını ileri sürer ve çocuklukta cinselliği de libido kavramıyla dile getirir. Freud, cinsel yaşamın bu gelişme evresinde çoktan cinsel kutuplaşma ve heteroerotik bir nesnenin bulunduğunu (Freud, 1997: 74) söylemektedir.

Cinsiyet rollerinin, biyolojik cinsiyetin üzerine kültürel araçla anlam yüklenilerek oluştuğunu kaydeden Butler (2016: 52), toplumsal cinsiyetle oluşan kimliğin dille kurulduğunu savunmaktadır. Cinsiyetin de toplumsal cinsiyet gibi kültürel bir inşa olduğunu, cinsiyetin başından beri toplumsal cinsiyet olduğunu ileri süren Butler, cinsiyetlerin ikiliği kabulüne dayanan cinsiyet farklılığının olmadığını belirtmektedir.

Dolayısıyla birey, doğduğu andan itibaren yaşadığı toplumun kültürünü içselleştirir. Bulduğu kültürde kadın-erkek arasındaki davranış kodlarını, kadının hangi statüde olduğunu, kadının veya erkeğin toplum içinde nasıl davranılması gerektiğini öğrenecektir. Çünkü kültürel durumun kadından ve erkekten beklediği eylemler vardır.

Modern düşüncesinin önemli bir özelliği vardır. Modern öncesi dönemlerde kadın ve erkek olmanın biyolojisinin birbirinden çok farklı olduğuna ve davranış, psikolojik ve toplumsal özelliklerin de insanlara dayatıldığına dair bir inanıştır (Sancar, 2014: 16). Modern toplumlar hiyerarşik ayrımların ve eşitsizliklerin var olduğu toplumlar olarak özellikle cinsiyete dayalı eşitsizlikleri de üretmekte ve toplumsal eşitsizliklerle iç içe sürdürmektedir. Fakat modern toplumlarda bu ayrımların biyolojik özelliklerden kaynaklandığı düşünülmektedir. Adını biyolojiden alan cinsiyet farkları aslında toplumsal bazı işleri, davranışları, duyguyu kaçınılmaz olarak belli cinslere özgü kılmaktadır; dolayısıyla biyoloji değiştirilemez bir kaderse toplumsal olarak cinslerin

rolleri de değiştirilemez hale gelir (Sancar, 2014: 16). İnsan davranışlarını biyolojik ya da genetik özelliklere göre açıklayan biyolojik determinist yaklaşım, insanları kadın ve erkek olarak iki kategoriye ayırmaktadır ve onların toplumsal yaşamdaki konum ve rollerini bu biyolojik temelle meşrulaştırır (Berghan, 2011: 142). R. G. Collingwood insanın kendisini tanıması için şöyle der:

Kendimizi tanımak ilk önce “insan” olmak ne demektir onu bilmek; ikincisi olduğumuz insanı, başkasına benzemeyen yönlerimizi, yani farklılıklarımızı bilmek, sonra da neler yapabileceğimizi bilmektedir. Hiç kimse, denemeden neler yapabileceğini bilemeyeceğine göre ne yapabileceğimize ilişkin tek ipucu, geçmişte başka insanların neler yaptıklarıdır (akt. Berktaş, 2015: 17).

Dolayısıyla bu noktada 20. yüzyılın en etkin siyasal ideolojilerinden biri olan feminizm, geleneksel siyasal ideolojinin cinsiyetçi-ayırıcı, kadını ikincil durumda gören, kamusal alandan dışlayan özel alana mahkûm eden ve kadınlar genelinde bu durumu içselleştiren ve meşrulaştırılan tutuma karşı çıkmıştır.

Eril iktidar bilginin oluşumundan ürememize, toplumsal-siyasal düzenimizden kendimizi algılamamıza kadar yaşadığımız toplumsal, siyasal, sosyal ve psikolojik alanımızda söz sahibi olmuş ve cinsler arasındaki kadının konumunu erkeklerden daha aşağı görerek ikincil olarak konumlandırmıştır. Feminist tarihçiler bilgi ile iktidar arasındaki bu ilişkiyi sorgulayarak kadınların bu ikincil konumunu düzeltmeyi amaçlamışlardır; dolayısıyla sözü edilen insanın kimliği -ırkı, milliyeti, cinsiyeti- kadın tarihiyle birlikte sorgulanmaya (Berktaş, 2015: 18) başlanmıştır.

1.1.1.1. Cinsiyet kavramının tanımı

Biyolojik veya genetik özellikleri ifade eden cinsiyet, tüm canlılarda erkek ve dişileri bedensel özelliklerinden dolayı ayırt etme olanağı veren kavramdır. Kişinin cinsel/genital organları (penis, testisler, vajina, göğüsler), yumurta veya sperm üretebilme, doğum yapabilme ve emzirebilme yetileri vb. kadın ve erkek olma durumunu belirtmektedir.

Cinsiyet kavramının Türkçe kullanımında bazen toplumsal cinsiyeti de kapsamak üzere kullanıldığını söyleyen Dökmen, iki kavram arasındaki ayrımı şu şekilde açıklamıştır: “Cinsiyet terimi kadın ya da erkek olmanın biyolojik yönünü ifade eder ve dolayısıyla biyolojik yapıyı da tanımlar (Dökmen, 2015: 19)”. Palabıyık’a göre cinsiyet, kişinin kadın ya da erkek olarak gösterdiği genetik, fizyolojik ve biyolojik özelliklerini işaret eder (Palabıyık, 2013: 226).

Cinsiyet rolleri bağlamında birey doğduğu andan itibaren, toplum tarafından “erkek çocuk” veya “kız çocuk” olarak davranmaya yönlendirilmektedir. Böylece, cinsiyet normları, tam anlamıyla “bünyeye katılır” (Nagl-Docekal, 2009: 221). Farklı, cinsiyete özgü duruşlar, mimikler ve hareketler işte bu normatif arka planda temellendirilmelidir; insanın bedeni, çocuk yaşta tecrübe edilen toplumsallaşmadan itibaren kültürel açıdan anlamlandırılmakta ve şekillendirilmektedir (2009: 221).

Bedensel özellikler cinsiyetin bir göstergesidir söylemine rağmen, cinsiyetler (kadın ve erkek) arasındaki cinselliğin doğal, normal ve heteroseksüel cinsellikle davranılması gerektiği (Burr, 2012: 41-42’den akt. Bayhan, 2013: 161) meşru kılınmıştır ve bu söylemlerin etkisinde kalarak cinsler arasındaki cinselliğe biricik işlev olarak üremeyi ve sadece çocuk sahibi olmak için cinsel birleşme telkin edilecektir (Arpacı, 2013: 143).

Foucault, bedeni iktidar ilişkilerinin merkezine yerleştirerek bedenin kültürel olarak inşa edildiğine açıklık getirmektedir (Direk, 2014: 71). Michel Foucault’nun ifade ettiği gibi, iktidar bağıntılarında cinsellik en saklı öge değil, en büyük araçsallığa sahip olan öğelerden biridir (Foucault, 2017: 76) çünkü cinsellik, iktidarın bedenler ve onların maddesellikleri, güçleri, enerjileri, duyumları ve hazları üzerindeki etkileri çevresinde düzene soktuğu en spekülâtif, en ideal ve en içsel öğedir (Foucault, 2017: 111).

Foucault’nun gözünde “cinsiyet”, doğal olana dayanmaz, yapay ve kurgusal bir biçimde pek çok şeyi bir araya getirmeyi olanaklı kılan bir kavramdır; bunun içinde anatomik öğeler, biyolojik işlevler, davranışlar, duyumlar, hazlar vs. vardır. Bu kategori kendisini her yerde mevcut olan bir anlam ve nedensel ilke şeklinde kullanıma sunmaktadır (Direk, 2012: 71). Foucault’ya göre bedenin ona doğal ve özsel bir cinsiyet fikri yükleyen bir söylem tarafından belirlenmesinden önce cinsiyetli bir varlık

olmadığıdır (2012: 71). Foucault'ya göre beden bir söylem içinde belirlenerek ve bu yolla doğal cinsiyet düşüncesiyle şekillenmeden önce, aslında herhangi bir şekilde “cinsiyetlendirilmiş” değildir (Butler, 2016: 167). Bedenin söylem içinde anlam kazanması ancak iktidar ilişkileri bağlamında gerçekleştiğine değinen Butler (2016: 167), cinselliğin iktidarın, söylemin, bedenlerin ve duygulanımsallığın tarihsel olarak kurgulandığını belirtmektedir. Bu anlamda Foucault'ya göre cinsellik yapay bir mefhum olan “cinsiyet”i üretir; cinsiyet kavramını da kendi yaratılışından sorumlu iktidar ilişkilerini etkili bir biçimde yaygınlaştırır ve gizler (2016: 167). Böyle olduğu için de Foucault'ya göre cinsellik, cinsiyeti yapay bir kategori biçiminde üretir (Direk, 2012: 71). Cinselliğin doğal olmadığına altını çizen Foucault, iktidarın cinsellik üzerinde en çok tahakküm üretilen tarihsel bir tertibat olduğunu düşünmektedir.

Erkek/kadın veya cinsiyet/toplumsal cinsiyet gibi ikili karşıtlıklar ebedi hakikatler değil, kültürel yapılarıdır. Bunlar normatif güçlerini, ataerkil, heteronormatif [heteroseksüelliğin toplumsal ve doğal norm olarak kabul edilmesi] iktidar tarafından tanımlanan ve yeniden üremeye ilişkin amaçlara yönelen hiyerarşik bir düzeni sürekli kılmaya çalışmaktadır (Chanter, 2009: 107).

Genetik özellikleri ifade eden cinsiyet doğuştan sahip olunan etkileri kapsamaktadır. Cinsler arasında toplumun içselleştirdiği farklılıklar bağlamında cinsiyet davranışının da kültürel ideolojiyi yansıtmaktadır. Kültürel olarak inşa edilen normlar kadın ve erkekte farklılıklar göstermiştir. Çünkü toplumun kadından ve erkekten beklediği davranışlar, kodlar vardır. Güngör'ün de ifade ettiği gibi kadınlara ve erkeklere öğretilen farklılıkların yanı sıra onların yaşadıkları hayatın özelliklerinde de farklılıklar olacağı kaçınılmazdır; dolayısıyla farklı olarak yaşanan hayat kadın ve erkekte “farklı” olarak benimsenecektir; yani kadın kadındır, erkek de erkek (Güngör, 1998: 82).

Birey dünyaya kız ya da erkek olarak gelir ve söz konusu bu durum bireyin kontrolünde ve seçim yapabileceği bir şey değildir. Kadın ya da erkek kategorisine ait olan birey ait olduğu kategoriye göre toplumsal cinsiyete sahip olmaktadır; kültürel normların ve toplumun etkisiyle kadınlar ile erkekler arasındaki bütün davranışsal farklılıkların cinsiyet kalıp yargılarıyla ve sosyal rollerle açıklanabileceği ileri sürülmektedir.

1.1.1.2. Psikanalitik kuram: Sigmund Freud

Freudcu psikanalitik yaklaşım kuramı libido kavramlaştırmasına dayanmaktadır. Freud'la birlikte kullanılmaya başlayan libido, biyolojik ve toplumsal cinsiyeti organize eden, biyolojik temeli olan cinsel enerjidir. Libido, cinsel uyarılma alanındaki süreci ve değişimleri ölçmemize olanak veren nicelikte değişken bir kuvvettir (Freud, 1997: 89). Freud libido sözcüğüyle cinsel içgüdünün enerjisini kastetmektedir. Ona göre libidonun kaynağı, organizmada, özellikle cinsel organda ve “erojen” denilen yani bedenin cinsel uyarıma duyarlı olup bu ruhsal-cinsel uyarıların yoğunlaştığı bölgelerinde oluşan, henüz tam olarak bilinmeyen kimyasal bir süreçtir (Reich, 1990: 21). Freud, “cinsellik her şeyden önce, bir üreme içgüdüsü, dolayısıyla da karşıt iki cinsten insanın karşılaşma arayışdır” diyerek, en genel anlamda cinsel arzuyu (libidoyu) insan ruhsallığının temelini yerleştirir (Canpolat, 2005: 121). Libidoyu “erkek” olarak karakterize eden Freud, libidonun kararlı ve düzenli bir biçimde eril esaslı olduğunu da söylemektedir; başka bir deyişle Freud, libidoyu erkek cinsel organını merkeze alarak açıklamıştır (Dökmen, 2015: 42). Dolayısıyla Freud'a göre dürtü daima, amacı edilgin olduğu zaman bile etkindir. Biyolojik anlamda, erkekliğin ve kadınlığın biyolojik farklılıklarının olması sebebiyle sperm bezlerinin ya da yumurtalık bezlerinin oluşumuyla ilişkilendirilmektedir. “Etkin” kavramını eril merkeze alan Freud, erkeklikle ilişkilendirdiği kas gelişimini ve daha şiddetli bir libidoyu her zaman biyolojik anlamda da “erkeklik” kavramı içine dahil eder. Sosyolojik anlamda ise, Freud, cinsler arasında (erkeklik ve kadınlık) biyolojik ve sosyolojik bakımından ayrılma olmadığını ve kadın ya da erkek olsun etkin ve edilgin öğelerin karışımının olduğunu söyler (Freud, 1997: 133). Libidonun kararlı ve düzenli bir biçimde eril esaslı olduğu savının yanı sıra erkekte de kadında da görülebileceğini ileri sürmektedir (Freud, 1997: 92).

Freud, cinsel itki konusunda insanın, erkek ve kadın diye ikiye ayrıldığını ve onların sevgide yeniden birleşmeye çalıştığı yolundaki halk söylemini ele almaktadır. Kadını değil de erkeği, cinsel nesne alan erkeklerin, erkeği değil de kadını cinsel nesne alan kadınların varlığının da halk arasında şaşırtıcı olduğunu da (Freud, 1989: 22)

söylemektedir. Dolayısıyla böyle tiplere, eşcinsel, dönükler, böyle olgulara da dönüklük (inversion) denir. Freud, cinsel çekim yapan kimseye cinsel nesne, dürtünün bir kimseyi ittiği eyleme cinsel amaç demektedir. Cinsel nesnenin sapmalarına değinen Freud, psikanalizle bağlantılı olarak eşcinselliğin üç farklı yaklaşımını da ele alır. Bunlardan ilki kesin dönükler, yani cinsel nesnelere sadece eş cinsten olanlardır ve bunlar için karşı cins hiçbir zaman cinsel özlem konusu olmamıştır; ikincisi çift yaşayışlı dönükler (psikoseksüel hermafrodizm), bunların cinsel nesnesi başka cinse olduğu kadar aynı cinse de ilişkindir. Dönüklük sadece tek cinse yönelik olma karakterini yitirmiştir; üçüncüsü ise fırsat düştüğünde dönük olanlar, normal cinsel nesneye erişilememesi ve her şeyin üstüne, taklit gibi koşullarda kişi, aynı cinsi cinsel nesne olarak seçebilir ve onunla cinsel ilişki kurarak tatmin olabilir (Freud, 1997: 24).

Freud, psikanalitik yaklaşımın bir bölümünü oluşturan psikoseksüel gelişim kuramında bireylerin psikoseksüel gelişimi beş dönemde tamamladıklarını söylemektedir: oral, anal, fallik, gizil ve genital. Libidonun doğumdan başlayarak, üretken cinsellik dönemine ulaşmadan önce, gelişimin belirli aşamalardan geçtiğini göstermiştir. Ona göre çocuk bu dönemlerde cinsel ilgisinin beden üzerinde çeşitli bölgelerine yönelerek zevk almaktadır. Cinselliğin itki öğelerinin her biri zevk elde etme yolunda çalışmakta ve kendi doyumunu, kendi vücudunda bulmaktaydı (Freud, 1989: 194). Cinsellik kavramının, üreme alanına bağlı olmayan ancak oral ve anal erotizm gibi kesinlikle cinsel özellik taşıyan bütün zevk işlevlerini de katarak geliştirmiştir (Reich, 1990: 22). Freud'a göre çocuklukların cinsel yaşantısı, üçüncü veya dördüncü yaşta gözleme elveren biçimde anlatım kazanır görünmektedir (Freud, 1989: 59). Çocuğun cinsel yaşantısının, aşağı yukarı, meyvelerini verdiği bu zamanda, üçüncü yaştan beşinci yaşa değin, öğrenme ve araştırmacılık itkisine yüklenilebilecek işlevliğin başlangıcı kendini belli eder (Freud, 1989: 73).

Öznenin ruhsal olarak normal ya da anormal (hasta) olup olmadığının olduğu kadar, ruhsal olarak sağlıklı bir erkeğe ya da kadına dönüşüp dönüşmeyeceğinin cevabı da, psikoseksüel gelişim süreci ile bilinçdışının ilişkisinde gizlidir; zira psikoseksüel gelişimin belli bir evresine kadar cinsler arasında bir ayrım yoktur. Freud'a göre cinsel gelişimin nörolojik, başka bir deyişle biyolojik nedenleri vardır (Direk, 2012: 52).

Freud'un kuramında toplumsal cinsiyetin kazanımına ilişkin üç dönem görülür: Çocukların cinsiyetler arasındaki farklılıkların farkında olmadıkları dönem, farklılıkları anlamaya başladıkları dönem ve odipal dönem (Dökmen, 2015: 43).

Oral dönemde (0-18 ay) bebeğin ilgisi ağız bölgesindedir. Ağızla ilgili etkinlikler (emme, ağza alma) haz almayı göstermektedir (Dökmen, 2015: 42). Bu dönemde çocuk bakıma bağımlıdır; dolayısıyla çocuk annenin varlığıyla yaşamını sürdürecektir. Freud bu dönemdeki ağızla ilgili haz almayı şöyle açıklamıştır: Emen çocuğun, yaşanmış ve anımsanmış bir zevki aradığı açıktır. Bir deri veya mukoza bölgesini ritmik biçimde emerek tatmin, onu yinelemeye (tekrarlamaya) çalıştığında, bu zevkin ilk deneylerini hangi vesilelerle yaptığını tahmin etmek kolaydır (Freud, 1989: 63). Çocuğun dudaklarının erojen bölge gibi davrandığını ve zevk duyumunun nedeni olduğunu söyleyebiliriz.

Bu dönemde egonun gelişimi iç yaşantı ile dış gerçeklik arasında bir ayırım söz konusudur. Çocuk, dış nesnelere tanıyabildiğinde bağımsız nesnel bir gerçekliğin bilincine varmaktadır. Egonun gelişimi, doyum sağlandığında "iyi" ve engellendiğinde "kötü" sayılan ikili bir anne ve ikili bir benlik anlayışının kurulmasına yansımaktadır (Onur, 1986: 227).

Oidipus kompleksinin oluşmasından önceki evrede kız ve erkek çocuğun ikisi için de bir tek sevgi objesi vardır: anne. Freud'a göre anne, çocuğun sevgisini yönelttiği ilk objedir. Bakım ve beslenme ihtiyaçları anne tarafından karşılanan çocuk annesine bağımlıdır ve bu da sevgisinin odağının annesi olmasının sebebidir (Direk, 2012: 53). Bir başka ifadeyle çocuğun rolü, annenin "bakım"larını beklemeyi, onlara tabi olmayı ve parçalı gereksinimlerini beklenen anne bakımlarının toplumsal olarak belirlenmiş ritimleriyle uyumlaştırmayı öğrenmektedir. Aile ve topluluğun daha geniş toplumsal sistemleri, "anne sevgisi"ni değerli kılarak ve bu dönemde anneye yüklenen diğer sorumlulukları azaltarak bu evrenin kurulmasını kolaylaştırır (Onur, 1986, 228).

Anal dönemde (1,5-3,5 yaş) ilgi anüstedir; dışkılamayla ilgili süreçler üzerinde durulmaktadır. Freud'a göre psikanaliz, anüsten doğan cinsel heyecanlarda, hangi değişmelerin, normal olarak söz konusu olduğuna ve o bölgenin, yaşantı boyunca, nasıl, üreme organının uyarılabilirliğinin büyük bir parçası olarak kaldığına ilişkin şaşırtıcı

bilgi vermektedir (Freud, 1989: 66). Cinsel etkinliğin “üreme öncesi” çocuksu biçimleri, daha sonra cinsel organların buyruğuna girer (Reich, 1990: 22).

Ego gelişimi çocuğun hareket, manipülasyon ve iletişim yeteneklerini kazanma biçiminde yansımaktadır. Dilin kazanılması, çocuğa algısal ve bilişsel süreçlerini toplumsal çevrenin toplumsal bakımından iletilebilir olan karakteristik şemalarına uydurmasına yardımcı olur. Benlik bilincini ve kendine egemen olma yetisini, aynı zamanda süperegoyu oluşturmasını kolaylaştırır (Onur, 1986: 229). İlk evrede (oral evrede) çocuğun ihtiyaçlarının sorumluluğu annededir. Ancak, anal evrede anne ve çocuğun karşılıklı rolleri vardır; annenin rolü, çocuğa, yetişkinlerin koyduğu davranış kurallarının bilincinin kazanmasında yardım etmektedir. Bu dönemde çocuğa yardım etme ve çatışmalı görev gene anneye ait olacaktır. Çocuğun oral evrede anneye bağımlılığı anne otoritesine olumlu bir temel sağlar. Anne otoritesini desteklemek ve anneyi çocuğun koşulsuz kabul etme oral rolüne gerilemesinden kaçınmak için baba otoritesi (güç ve ceza korkusu) boyun eğmeyi sağlayacak en son otorite olarak kalmaktadır (1986: 230).

Fallik dönemde (3-5 yaş) ilgi cinsel organı tanımaya yönelmektedir. Çocuklar bu dönemde kadın ve erkek arasındaki farklılıkları anlamaya başlar ve beş yaş civarında da cinsel kimlikleri oluşur (Dökmen, 2015: 43). Dolayısıyla cinsel ayrılıkların öğrenilmesi, cinsel benlik duygusunun başlaması ve cinsiyete uygun rollerin belirlenmesi bu yaşlarda iyice kesinleştiğini söyleyebiliriz.

Toplumsal çevrenin bilinci geliştikçe çocuk, cinsel rollerin doğasını anlamaya başlar ve aynı cinsten anne-babanın oynadığı rolü kazanmayı ister. Bu istek onu bu rolün gerçek sahibiyle çatışmaya sokar ve bu çatışma Oidipus bunalımına varır (Onur, 1986: 231).

Freud’a göre Oidipus kompleksi oral ve anal evreleri takip eden fallik evrede ortaya çıkar. Bu evredeki kız çocuğunun annesine olan sevgisi, onun kendisine penis vermediği inancıyla nefrete dönüşür ve haksızlığa uğramış hissederek sevgisini babaya yöneltir (Direk, 2012: 53). Freud’a göre, erkek çocuklar kızların kendilerinin sahip oldukları penise sahip olmadıklarını görürler ve kendilerinin de bu organı kaybedebileceklerinden korkarlar (kastasyon anksiyetesi). Oedipus kompleksi,

çocuğun karşı cins ebeveynine duyduğu arzu, sevgi ve sahip olma isteği; hem cins ebeveynine ise nefret, kıskançlık ve yok etme isteğiyle nitelenen bir süreçtir diyebiliriz.

Freud, heteroseksüel erkeklerin çoğunun oedipus kompleksini aynı şekilde çözdüklerini belirtmektedir. Çünkü erkek çocuk, sevgi objesi olarak anneye sahip olmak istemektedir ve babasının yerine geçme arzusundadır. Annesinin sevgi ve ilgisini kaybetmek istemez. Babasını tehdit simgesi olarak görmektedir. Çocuk annesine karşı geliştirdiği cinsel içerikli duygularından dolayı babasının kendisini cezalandıracağını ve penisini kaybedeceğini korkusunu yaşamaktadır. Dolayısıyla, cinsel organını yitirme endişesi, anneye dönük oedipal düşlerin, bağlılıkların azalmasına neden olmakta ve oedipal kompleksin sona ermesiyle çocuk kendi cinsindeki ebeveyniyle özdeşleşmeye başlamaktadır (Çekirge, 1991: 71).

Kimmel bu kuramdaki kendi cinsindeki ebeveynle özdeşleşmesini şu şekilde açıklamaktadır:

Freudyen modelde babanın iktidarından duyulan korku, erkek çocuğu dehşete düşürerek, annesine yönelik arzusunu terk ederek babasıyla özdeşim kurmaya iter. Bu model, toplumsal cinsiyet kimliğini cinsel yönelimiyle ilişkilendirir: Oğlan çocuğun babasıyla özdeşim kurması (erkek olmak), şimdi onun kadınlarla cinsel ilişki kurmaya yönelmesini sağlar (heteroseksüel olur). Bu, birinin cinsel yönelimini toplumsal cinsiyet kimliğinin başarılı icrası dolayısıyla nasıl “okuyabildiğimiz” kökeninde yatar. İkinci olarak, erkek çocuğun duyduğu korku, onu babasından korusun diye annesinin kollarına koşmaya itmez. Bunun yerine, korkunun kökeniyle özdeşim kurarak üstesinden geleceğine inanır. Bizler, bizi ezen ile özdeşim kurarak erkek oluruz (Kimmel, 2013: 98).

Freud oğlanın neden anneyi reddedip babaya karşı çiftdeğerli bir tutum alması gerektiğini açıklamak için Oidipal kompleksi öne sürer, hemen ardından da şöyle yazar: “Ebeveyn ile ilişkilerde görülen çiftdeğerliliğin tümüyle bu biseksüellikten kaynaklanması ve daha önce sunulduğu gibi özdeşleşmeden gelişen bir rekabet tutumuna bağlı olmaması da pekâlâ mümkündür.” (Akt. Butler, 2016: 124-125). Freud açıkça oğlanın yalnızca iki nesne seçeneği arasında değil, eril ve dişil olmak üzere iki cinsel yatkınlık arasında da bir seçim yapmak zorunda olduğunu izah eder. Demek ki, çocuğun genellikle heteroseksüel yatkınlığı seçmesinin nedeni babası tarafından kastrasyon [hadım edilme] korkusu değil, heteroseksüel kültürlerde erkek eşcinselliğiyle bağdaştırılan “dişilleşme” korkusudur (akt. Butler, 2016: 125).

Toplumsal ideoloji bireyi nasıl etkiler soruna psikanaliz bir yanıt getirilebilir: Çocuk için toplumun ideolojisi içinde yüzen ve onun çekirdeğini oluşturan aile, toplumu temsil etmektedir. Oedipus ilişkisi, yalnızca içgüdüsel tutumlarla yürümez; çocuğun oedipus kompleksine tepki gösterme ve onun üstesinden gelme biçimi, dolaylı olarak hem toplumsal ideoloji hem de anne-babanın toplumdaki yeriyle koşullanır (Reich, 1990: 35). Bu evrede çocuğun bazı karakteristik özellikleri ve yeni zorunlulukları vardır: Baba bu zorunlulukların ve ilişkilerin uygulama safhasında temel kaynaktır; anne ise temel sevgi ve kabul etme kaynağı olarak kalır (Onur, 1986: 232). Freud'a göre yine erkeklik merkezdedir ve sevgi objesi annedir (Dökmen, 2015: 43).

Oedipus kompleksinin bireyin gelişimindeki önemi yalnızca toplumsal varlığın bu gelişimi belirlediği anlamına gelir (Reich, 1990: 51). Dolayısıyla çocuğun içgüdüleri, model alma eğilimleri, yatkınlıkları ve aynı cinsle özdeşim kurması anne-baba ve çevresel faktörlerle (öğretmenle vb.) kurduğu ilişkidir, bu süreçte yaşanan deneyimler, cinsel yönelimdeki gelişimini etkiler. Çocuğa düşen sorumluluk ise, anneye olan bağımlılığın vazgeçmek ve aynı cinsten anne-babayla cinsel rol özdeşleşmesini başarmak, bir "erkek çocuk" ya da "kız çocuk" olmaktır (Onur, 1986: 232).

Gizil dönemde (5-12) libido enerjisi cinselliğini yitirmiş ve aileden alınıp öğretmen, aynı cinsten arkadaş gibi anne-baba vekillerine aktarılmıştır (Onur, 1986: 233). Bu dönem cinsel dürtülerin bastırıldığı libidonal enerjinin sosyal ve zihinsel etkinliklerine yönlendirilir. Cinsel ilgiler ve güdüler azalıyor, hatta kayboluyor gibi görünür (Dökmen, 2015: 42).

Genital dönem, psikoseksüel dönemlerin sonuncusudur. Bu dönemde (12-13 yaştan sonra) cinsel dürtüler yeniden cinsel organ odaklı ve yetişkin cinselliği anlamında ortaya çıkmaktadır. Ergenlikten başlayarak yetişkinliğe kadar süren ve gerçek cinsel etkinliğin başladığı dönemdir. Kişi başka insanlarla ilişkiler kurarak ve yenilenen bir cinsel arayışla kendini tatmin eder. Kişinin bu dönemdeki çatışmaları nasıl karşıladığı, ilk üç aşamadaki çatışmaları ne şekilde çözümlediğine bağlıdır. Eğer kişi daha önceki evrelerde takılmışsa bu dönemdeki çatışmaları çözmek için daha az enerjisi olacaktır; ancak eğer başarılı bir şekilde çözümlenmişse sevgi dolu ilişkilerle sağlıklı ve olgun bir kişilik geliştirebilecektir.

“Cinsiyet” ve “toplumsal cinsiyet” kavramları arasındaki ayrım Freud’un “dişinin dişiliğini”, “erkeğin erilliğini” kuramsal bir biçimde tanımlamaktadır. Freud için asıl sorun kadının ve erkeğin biyolojik doğası değildir; sorun olan şey, kadının ve erkeğin, onların biyolojilerinin bir aynası olan psikolojileridir. Çocuk dişi olarak doğmuşsa, içinde büyüdüğü kültür sayesinde dişiliği, erkek doğmuşsa erkekliği kazanacaktır. Diğer yandan ise yöntem açısından psikanaliz, bireyin toplumsal etkinliğinin içgüdüsel kökleri bulduğunu, üretim koşullarının birey üzerindeki psikolojik etkileri açıkladığını; yani ideolojilerin insan beyninde biçimleniş yolunu göstermektedir (Reich, 1990: 59; Direk, 2012: 70).

Freud, eşcinselliği bir hastalık olarak tanımlamayı kesinlikle reddederek, eşcinsel eğilimini tedavi etmeye yönelik çabalara karşı uyarıda bulunmuştur. Bunun yanı sıra ise *Cinsiyet Teorisi Üzerine Üç Deneme* adlı eserinde kadın ve erkek cinsin karakterlerinin doğal olarak belirlendiği görüşünü çürütürken insan duygularında biseksüelliğin (bisekseüllük, Freud’un eşcinselliği anlamaya yönelik araçlarından biridir) baskın olduğunu vurgulamıştır (Connell, 2017: 57-58). Freud, çocuğun kendi bedeniyle uyumlu bir cinsiyeti üstlenmesini ve karşı cinsi arzulamasını Elektra ve Ödipus kompleksiyle açıklamaktadır (Bolat, 2016: 1094). Freud’a göre erkek çocuklar, baba tarafından hadım edilme korkusuyla ve annelerine olan cinsel yönelimlerinden vazgeçerek babalarıyla özdeşim kurmaktadır. Dolayısıyla da erkek ve erkeksi olarak kendilerine uygun rolleri almaktadırlar (Dökmen, 2015: 44) ve kadınlarla cinsel ilişki kurmaya yönelmesini sağlayarak heteroseksüel olmaktadır (Kimmel, 2013: 98). Kız çocukları ise babalarının onlara istedikleri penisi vereceğini düşünmektedirler ve sonra bu davranışlarından vazgeçerek zayıf ve eksik olan anneleriyle özdeşim kurmaktadır. Dolayısıyla babalarıyla pasif ve kadınsı bir ilişki kurarak ondan bebek sahibi olmayı istemeye başlamaktadırlar (Dökmen, 2015: 44). Arzunun konumlandırılması ve sabitlenmesinin yanı sıra kız-erkek çocukları kendi ebeveynleriyle özdeşleşerek cinsiyet kimliklerini üstlenerek (Bolat, 2016: 1094) heteroseksüel olmaktadır. Connell’e göre Freud, psikanalitik kuramında bireyin cinsel kimlik oluşumunu ve gelişimini biyolojiden türetmeye yönelik tavır sergilediğini söylemektedir. (Connell, 2017: 288). Heteroseksüellik, üreme bağlamında doğru amaç ise, biyolojik taban ve gerçek olandır; üremeye dönük olmayan eşcinsellik ise doğa karşıtıdır (akt. Parker, 2009: 87). Bu

bağlamda Freud'un iki farklı yaklaşım sergilediği düşüncesiyle Paker, Freud'un iki farklı tutumunu şu şekilde yorumlamıştır:

Cinsel özgürlük savunucusu Freud, çokbiçimli cinsel fantezi ve arzuların her zaman ve herkeste mevcut olduğunu vurgulayıp, hepimizin en azından potansiyel olarak biseksüel ve bir miktar sapkın olduğumuzu ve normal ile patolojik arasında keskin bir sınır çizmenin zorluğunu belirtmiştir (Freud, 1905'ten akt. Paker, 2009: 88); evrimci biyolog Freud ise, bütün cinselliğin nihai amacını, heteroseksüel cinsel ilişki yoluyla üreme olarak tanımlamıştır (Freud, 1917'den akt. Paker, 2009: 88).

Paker, Freud'un eşcinsellik üzerine ikircikli tavrının olduğunu da, Freud'dan alıntılarla açıklamaktadır: “Eşcinselliğin bir avantaj olmadığı kesindir, ama utanılacak, aşağılanmayı gerektirecek bir şey de değildir, bir hastalık olarak sınıflandırılmaz; eşcinselliği, cinsel gelişimde belli bir tutulmanın ürettiği cinsel işlevlerin bir çeşidi olarak düşünüyoruz.” (Freud, 1935'ten akt. Paker, 2009: 88).

1.1.1.3. Cinsiyet ve cinsellik kavramlarının tekrar tanımlanması: Michel Foucault

Foucault, *Cinselliğin Tarihi* adlı eserinin “Bilme İstenci” bölümünde cinselliği bastırıldığı düşünülen Viktoryen zihniyetin cinselliği titiz bir şekilde kapattığını ve karı-kocadan oluşan ailenin cinselliğe el koyduğunu ve bu sebebiyle onun üreme işlevinin bir parçası olduğunu ifade etmektedir (Foucault, 2017: 11). Başka bir ifadeyle cinsellik artık sadece evli çiftlerin tekelinde, o da ancak üreme amaçlı meşru olabilen bir kategori haline gelmektedir (İşlekel, 2016: 4). Cinselliğin iktidarla ilişkisini açıklayan Foucault cinselliğin iktidar güçlerinin baskısı, sorgulanarak gözetimi altında yaşadığını ve buna ek olarak da bedeni iktidar ilişkilerinin merkezine yerleştirerek bedenün kültürel olarak inşa edildiğini belirtir.

Foucault cinsellik kavramını şu şekilde açıklamıştır: “Öncelikli olarak cinsellik kavramı yapay bir birlik çerçevesinde anatomik öğeleri, biyolojik işlevleri, davranışları, duyumları ve hazları bir araya toplamayı sağladı (Foucault, 2017: 111)”.

Bu bağlamda Direk'e göre Foucault, "cinsiyet kategorisinin bir birliğe sahip olmadığını" vurgulamakta ve Foucault'nun gözünde "cinsiyet" mefhumu doğal olana dayanmamaktadır (Direk, 2012: 71).

Foucault cinsellik kavramına şu şekilde devam eder:

Cinsellik insan cinselliğine ait bir bilgi ile üremeye ilişkin biyolojik bilimler arasındaki temas çizgisini de çizebildi. Cinsellikle olan iktidar ilişkileri bağlamında cinsellik, iktidar tarafından uyruklaştırılarak özgül ve değişmez bir düzlemde yerleşti. Cinsellik bize egemenmiş gibi görülen bu düzlem ve kim olduğumuzun altında yatan bu giz, dışa vurduğu bu iktidar ve sakladığı anlamda ne olduğumuzu açıklamasını ve bizi tanımlayıp bu yolla azat etmesini istediğimiz nokta olan cinsellik, hiç kuşkusuz cinsellik tertibatı ve bunun yanı sıra bu tertibatın işleyişi tarafından gerekli kılınmış ideal bir noktadır. Cinsellik, iktidarın bedenler ve onların maddesellikleri, güçleri, enerjileri, duyuları ve hazları üzerindeki etkileri çevresinde düzene soktuğu en spekülatif, en ideal ve en içsel öğedir (Foucault, 2017: 111).

Bunun yanı sıra cinselliği, iktidarın alt etmeye çalışacağı bir doğa türü olarak görmemek gerektiğine değinen Foucault bu durumu da şöyle ifade etmektedir:

Cinsellik, tarihsel bir tertibata verilebilecek bir addır: Üzerinde güç işlere girişilecek hasıraltındaki bir gerçeklik değil, bedenlerin uyarılmasının, hazların yoğunlaştırılmasının, söyleme kısırtmanın, bilgilerin oluşumunun, denetim ve direnmelerin güçlenmesinin bazı önemli bilgi ve iktidar stratejilerine göre birbirlerine eklendiği büyük ve görünür bir şebekedir o (2017: 78).

Foucault'un ortaya koyduğu cinsiyet ve en büyük yeniliklerden biri olarak düşünülen cinsiyet tanımlamasında cinsiyet kavramı, toplumsal-söylemsel bir cinsellik rejiminin ürünü ya da sonucudur (Grosz, 2011: 16). Foucault'a göre cinsellik "ne doğal bir özellik ne de insan hayatına ait bir olgu"dur; cinsellik kurgulanmış bir deneyim kategorisidir ve biyolojik değil, tarihsel, toplumsal ve kültürel kökenlere sahiptir, burada Foucault, cinselliğin ne olduğundan çok, toplumdaki işleviyle ilgilenmiştir (Canpolat, 2005: 122). Dolayısıyla Foucault'a göre cinsellik, cinsiyeti yapay bir kategori olarak üretmektedir; bu kategorinin yaptığı iş temel olarak kendisinin oluşumunu sağlayan iktidar ilişkilerini etkili bir biçimde gizlemek ve yaygınlaştırmaktır

(Direk, 2012: 72). Foucault'nun *Cinselliğin Tarihi*'de belirttiği gibi cinselliğin toplumsal olarak kurulduğuna ilişkin argümanı baştan kabul etmektedir (Connell, 2017: 170).

Foucault cinsel ilişkilerin her toplumda bir evlilik tertibatına yol açtığını öne sürmektedir; çünkü ona göre evlenme eylemi, akrabaların sabitleşmesini ve gelişmesini, isimlerin ve mallarının aktarımını sağlayan bir sistem olarak karşımıza çıkmaktadır (Foucault, 2017: 78). Cinsellik, heteroseksüel ilişkiyle oluşan aileye mal edilerek, üremeye ilişkilendirilmektedir.

Delice'nin ifade ettiği gibi Foucault'ya göre cinsellik düzenleyici bir araç olarak bedenlere nüfuz etmekte, onları üretmekte ve denetlemektedir. "Cinsellik, XIX. asır sonrası Batı toplumlarında hakikatinin bir nevi anahtarı olarak, bilgi-iktidarın özel nesnesine haline" gelmektedir; dolayısıyla cinsellik, toplumsal bedeni yönetimsellik² teknikleri aracılığıyla düzenlemekte ve üretken yani heteroseksüel hale getirmektedir (Delice, 2012: 359-360).

1.1.1.4. Cinsiyet kavramı: Judith Butler

Toplumsal yaşamda -ataerkil sistemden ayrıştığını düşünerek- çağdaşlaşma konusunda bir kazanım elde edilmesine ve gelişen bilimsel etkileşime rağmen, cinsel kimlik sorununda, geleneksel inanışlar, kalıp yargılar, önyargılar ağır basmaktadır.

Butler, feministlerin kimliğe dayalı birlik ve beraberlikle inşa ettikleri kadınların sorunsallaştırılmamış yönüne atıf yaptığı; fakat cinsiyet ile toplumsal cinsiyet arasındaki ayrım nedeniyle feminist öznenin bölünmeye uğradığını ifade etmektedir (Butler, 2016: 50). Bu ayrım istikrarlı iki cinsiyetin var olduğu kanısını doğrulamaktadır; dolayısıyla cinsiyet ile toplumsal cinsiyet ilişkisini tartışan feminizm ve kadın çalışmaları, cinsiyetli beden, yani bedenin cinsiyetli bir varlık olarak düşünülmesi için olağanüstü verimli bir felsefi alan açmıştır (Direk, 2012: 67).

² Yönetimsellik, nüfus, beden ve yaşam ile ilgili süreçleri idare altına almayı, denetlemeyi, özgürleştirmeyi hedef alan, çok özel ve karmaşık iktidar usullerinin uygulanmasını sağlayan kurumlar, söylemler, aygıtlar, hesaplar ve taktiklerden oluşan hükmetme sanatıdır (akt. Odabaş, 211).

Butler, *Cinsiyet Belası* adlı kitabında, cinsiyete yönelttiği sorular kapsamında toplumsal cinsiyeti cinsiyetin üzerine kültürün inşa ettiği anlayışı sorgulamaktadır. Anatomi kader değildir düşüncesiyle feminist anlayışa alan açmış olan Butler'ın üzerinde durduğu gibi (Şeker, 2011: 126) “bir yandan cinsiyetli doğanın ya da ‘doğal bir cinsiyet’in üretilmesinde rol oynamıştır; bunların ‘söylemsellik öncesi’, ‘kültür öncesi’ bir şeymiş gibi tesis edilmesinde kullanılan söylemsel/kültürel araç” (Butler, 2016: 52) haline de gelmektedir.

“Eğer toplumsal cinsiyet, cinsiyetli bedenün üstlendiği kültürel anlamlar bütünüyse, toplumsal cinsiyetin herhangi bir cinsiyetten tek bir şekilde kaynaklandığı söylenemez (Butler, 2016: 50)”. Başka bir ifadeyle, kadın veya erkek bedenine sahip olmakla birlikte bireyin davranışını, düşüncesini, karar verme/alma, cinsiyetine uygun rollerinin olması gibi toplumsal özelliklerinin belirlenmesinde nedensel bir ilişkili olmayacaktır; dolayısıyla bireyin davranışı ve toplumsal özellikleri yaşadığı toplumun ve kültürel özelliklerinin yansıması olacaktır (Bayhan, 2013: 154). Dolayısıyla Butler, toplumsal cinsiyetin kültürel olarak inşa edildiğini ve biyolojik cinsiyet ile toplumsal cinsiyet arasındaki ilişkinin nedensel bir ilişki olmadığını belirtmektedir (Butler, 2016: 50).

İstikrarlı iki cinsiyet olduğunu varsayan Butler, “cinsiyetler kuruluş itibarıyla sorunsuzca ikiliymiş gibi görünse bile, toplumsal cinsiyetin de ikiliyle sınırlı kalmasını varsaymamız için herhangi bir sebep olmadığını” (Butler, 2016: 51) işaret edecektir. Butler’a göre biricik, evrensel ve sabit bir kadın-erkek ikiliği etrafında şekillenen yaklaşımlar, farklı cinsel kimliklerin icrasındaki siyasal, kültürel ve toplumsal keşimlerin çoğulluğunu yeterince anlayamaz (Çaylı, 2010: 16).

Toplumsal cinsiyetli öznenin bu köklü bölünmesinin ardından ikili bir toplumsal cinsiyet sistemini varsaymak, toplumsal cinsiyet ile cinsiyet arasında mimetik [taklit] bir ilişki, bir yanılısama ilişkisi olduğu savı sürdürülecektir; oysa toplumsal cinsiyet, “cinsiyetten tümüyle bağımsız bir şey olarak kuramsallaştırıldığında toplumsal cinsiyetin kendisi yüzgezer bir yapıntı” (Butler, 2016: 51) haline gelmektedir.

Toplumsal cinsiyet rolleri, bireyin cinsel tercihlerini belirleyebilmektedir. Dolayısıyla birey, biyolojik olarak ya kadındır ya da erkektir; kültürel olarak ise kendine ait olan rolleri de belirleyebilmektedir. Toplumun ve kültürel pratiklerin bize yüklediği anlamlar vardır. Örnek olarak bireyin biyolojik cinsiyeti kadınsa şayet,

toplumsal cinsiyet kimliğinin mutlaka kadın olması ve cinsellik açısından muhakkak erkeklere ilgi göstermesi gerekliliğini söylememiz yanlış olacaktır; dolayısıyla da Butler'a göre "erkek ve eril, erkek bedeni imlediği gibi pekâlâ dişi bedeni de imleyebilir, kadın ve dişil de dişil bedeni imlediği gibi erkek bedeni imleyebilir" (Butler, 2016: 51). Bu noktada cinsiyet değişmezliğine itiraz edilme varsayımını ele alan Butler bu durumu şöyle dile getirir: "Eğer cinsiyet değişmezliğine itiraz edilirse 'cinsiyet'in de toplumsal cinsiyet gibi kültürel bir inşa olduğunu, cinsiyetin başından beri toplumsal cinsiyet olduğunu, dolayısıyla bu iki kavram arasında ayırım olmadığı ortaya çıkacaktır (Butler, 2016: 52)".

Butler'ın, toplumsal cinsiyet ile cinsiyet arasındaki süreksizlik, ürkütücü ve tehdit edici ayrışmayla beraber, erkek bir öznenin kadın gibi davranabileceğini ve kadın bir öznenin de erkek gibi davranabileceğini; queer³ öznenin, heteroseksüel norm ve buyrukları hem tekerrür ve ritüeller yoluyla tekrar eden hem de onları altüst eden öznenin yıkıcı ihlallerini göstermek için toplumsal cinsiyet kategorisine ihtiyaç (Grosz, 2011: 19) duyulmaktadır.

Bu bağlamda toplumsal cinsiyetin bir taklit eylemi olduğu en iyi drag⁴ özneyle anlaşılabilir (Kundakçı, 2013: 74). Drag özne, toplumsal cinsiyetlerin teatralleştirildiği başka bir ifadeyle de gerçek hayattaki tavırları ve giydiği kıyafetleri daha abartılı ve gerçek hayatta sergilediği tüm davranışları daha belirgin olan bir durumu göstermektedir; dolayısıyla Butler, toplumsal cinsiyet kurgusunun herhangi bir görüşe ve kimliğe girme olduğunu ima emektedir (akt. Kundakçı, 2013: 74). Drag özne, belirli bir toplumsal cinsiyetin taklidini sergilerken, söz konusu toplumsal cinsiyetin de bir taklit eylemi olduğu ve beklentilerle ve belli başlı standartlara ve kurallara dayanan pratiklerle tekrar üretildiğini göstermektedir. Bu tekrarlar sonucuyla kadınlık ve erkeklik asıl olarak kabul edilmekte; diğer cinsiyet kimlikleri, asıl olan erkeklik ve kadınlığı taklit eden biçimler olarak kabul edilmektedir. Butler'a göre ise asıl olan toplumsal cinsiyet biçimleri kendilerini özgün olarak kabul ettirebilmek için türetilen-

³ Aslen "tuhaf", "acayip" anlamına gelen queer sözcüğü ilk kez 20. yüzyılda "ibne" anlamında kullanılmıştır. Başlangıçta heteroseksüeller tarafından hakaret ve aşağılama amacıyla kullanılan sözcük zamanla eşcinseller tarafından benimsenmiş ve negatif anlamından sıyrılmıştır. Günümüzde eşcinsel hakları gibi konularda yaygın olarak eşcinsel anlamında kullanılır ve herhangi bir hakaret anlamı içermez. (Butler, 2016: 11).

⁴ Karşı cinsle bağdaştırılan kıyafetleri bir performans olarak, teatral etki amacıyla giymek (Butler, 2016: 15)

üretilen ve taklitlere ihtiyaç duymaktadır; dolayısıyla taklit olarak kabul edilen homoseksüellik olmasaydı, asıl ve özgün kabul edilen bir heteroseksüellik kavramı da olmazdı (Butler 2007: 25-26'dan akt. Kundakçı, 2013: 74; akt. Oralgöl, 2016: 56).

Butler, cinsiyet kategorisi ile cinsiyet/toplumsal cinsiyet arasındaki ayrımı -ilkinin biyolojik, ikincisinin kültürel olduğu tezini- çökertmektedir (Direk, 2012: 73). Açıklamak gerekirse “cinsiyetin kendisi toplumsal cinsiyetli bir kategoriye eğer, toplumsal cinsiyeti cinsiyetin kültürel yorumu olarak tanımlamak anlamsız olmaktadır (Butler, 2016: 52)”.

Toplumsal cinsiyet, verili bir cinsiyetin üzerine kültürün anlam işlemesi olarak anlaşılmalıdır yalnızca. Toplumsal cinsiyet aynı zamanda, cinsiyetleri tesis eden üretim mekanizmasının ta kendisini belirtmelidir. Neticede toplumsal cinsiyetin kültürle olan ilişkisi neyse cinsiyetin de doğayla ilişkisinin o olduğu söylenemez (Butler, 2016: 52).

Dolayısıyla cinsiyetlerin ikiliği kabulüne dayanan cinsiyet farklılığı sorusunun Butler için hiçbir özelliği yoktur (Direk, 2012: 73).

Simone de Beauvoir'ın *İkinci Cins* adlı kitabında yazdığı “kadın doğulmaz, kadın olunur” sözü, 1970'ler feminizminin dayandığı teorik altyapıyı özetlemektedir. Biyolojik cinsiyetimizin doğal bir uzantısı gibi görünen sosyal rollerimiz ve konumumuz aslında ideolojik bir kurgu, toplumsal bir dayatmadır. Dolayısıyla biyolojik cinsiyetimizden farklı olarak, toplumsal cinsiyetimiz değiştirebilir olduğumuz bir alandır. Her ne kadar toplumsal cinsiyet bir kurgu olarak kabul edilse de transseksüellerin kadınlık kimliği inşa edebilecek olmaları, biyolojileri nedeniyle reddedilmiştir. Diğer bir deyişle, kadın doğulmuyordu, ama kadın doğmayanlar da kadınlığa dahil olamıyorlardı. Böylece feministler “dönüştürülebilir” olan toplumsal cinsiyet rolleri alanında bir mücadele sürdürürken, mücadelenin sınırlarını “dönüştürülemez” olarak tanımladıkları biyolojik cinsiyetle çizmişlerdir (Berghan, 2009: 140).

Başka bir ifadeyle biyolojik cinsiyetin toplumsal cinsiyetle olan ilişkisini tanımlamanın kabul edilen düşüncesi “anatomi/biyoloji kaderdir” demekten geçmektedir: “İnsanın doğuştan var olan biyolojik cinsiyeti o kişinin toplumsal

cinsiyetinin belirleyicisidir; yani eril üreme organları ile doğan kişi erkek, dişil üreme organları ile doğan ise kadındır (Durudoğan, 2011: 17)”.

Butler toplumsal cinsiyetli öznenin ikili bölünmesinin ardından Beauvoir’ı bu sözünden dolayı eleştirmektedir; çünkü Butler, Beauvoir’ın “kadın doğulmaz, kadın olunur” savının güçlü bir iradeci yolla inşa edildiğini düşünmektedir (Kineşçi, 2018: 46). Butler’a göre Beauvoir tekerrür ve ritüller yoluyla cinsiyetli olmanın doğallaştırılmasını ve gerçekleştirilmesini başka bir deyişle beklentilerle ve belli başlı standartlara ve kurallara dayanan eylemler üzerinden ürettiğimiz şeyi yani performativiteyi atlamıştır, tekrar eden performatif eylemlerle birlikte sadece kadın-erkek ikiliğini ve heteroseksüelliği belirleyen toplumsal normlar, toplumun düşüncesini, eylemlerini ve bakış açısını da belirlemektedir. Cinsiyet, kendisini bu doğrultuda yapılandırarak heteroseksüellikle bağlantılı bir şekilde sosyal söylemde oluşmaktadır; dolayısıyla cinsiyetli olmak, bir seçim ve bir kültürleşme sürecidir. (Kineşçi, 2018: 46-47).

Butler’a göre cinsiyet ile toplumsal cinsiyetin arasındaki ayrımın kendisi sorgulanmalıdır. Bu nedenle de, biyolojik cinsiyeti, toplumsal cinsiyetten ayırmak ona pek tutarlı bir düşünce olarak görünmemektedir; çünkü ona göre biyolojik cinsiyet sanıldığıının ve teorize edildiğinin aksine bir “anatomik kader” değildir; cinsiyet de toplumsal cinsiyette olduğu gibi toplumsal ve kültürel bir inşa sürecinin sonucudur. Bu sürecin öncesinde kadın ve erkek olarak hâkim olan ikili cinsiyet sisteminin bir geçerliliği yoktur (Kineşçi, 2018: 47).

Butler, Beauvoir’ın “kişi kadın doğmaz kadın olur” sözünde ifade bulan cinsiyet-toplumsal cinsiyet ayrımının radikal bir eleştirisini yapmaktadır; aslında “cinsiyet”in kendisinin de tıpkı toplumsal cinsiyet gibi bir inşa olduğu ve dolayısıyla da söylemsellik öncesi ya da inşa öncesi bir “kadınlık” ya da “erkeklik” kategorisinin söz konusu olmadığını (Çaylı, 2010: 16) söylemektedir.

Toplumsal cinsiyetin salt kadın-erkek olarak tanımlanması bağlamında feminist kurama yönelik eleştirel çıkarımlar olmuştur. Durudoğan bu sorunsalı şöyle açıklamıştır:

Toplumsal cinsiyetin üreme işlevleri açısından tanımının, doğal olarak beraberinde getirdiği heteroseksüel bir çerçeveye oturtulup, bu çerçevenin dışında kalanların (ki bu yelpaze çocuk sahibi olmamayı tercih edenlerden, eşcinseller ve hermafroditlere kadar genişleyebilir) reddedilmesi, dışlanması ve değişen derecelerde toplumdan soyutlanmaya zorlanması gibi baskıcı öğeler içeren tavırlara maruz kalmalarıdır (Durudoğan, 2011: 17).

Toplumsal cinsiyet konusunda en önemli isimlerden birisi olan Judith Butler, kadın ve erkek ayrımının yanında farklı cinsel yönelimlerin (eşcinsellik, biseksüellik) göz ardı edilmemesi, alternatif alanların çoğaltılması ve bu alanların normalleştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır (Butler, 2009: 75).

Toplumsal Cinsiyet Belası adlı eserinde Butler, feminizmin cinsiyet kimliği arayışında toplumsal cinsiyet kuramına ihtiyaç duyduğunu ima etmektedir; çünkü feminist özne kadındır ve toplumsal cinsiyet de kadının ne olduğunu gösteren kavramdır. Butler tam da bu noktada cinsiyet ve toplumsal cinsiyet arasındaki bu ayrımın heteroseksüelliği yeniden ürettiğini ve eril ve dişi arasındaki ayrımın sabit olacağını iddia etmektedir. Çünkü tekerrür ve ritüellerle tekrar eden heteroseksüelliğin tüm söylemsel araçları/kuralları bedenlerin kadın-erkek olarak kategorize edilmesi bu tür yinelenmelerden kaynaklanmaktadır. Performansların sürekli yeniden üretilmesi sonucunda heteroseksüelliğin dışındaki her cinsel yönelimin tiksiniç olarak kurulmasına sebep olacaktır (Young, 2009: 42).

Cinsiyetli bedenlerin toplumsal olarak kurulduğunu öne süren Butler (Young, 2009: 42), “kişinin sürekliliği, kişi olmanın mantıksal ve analitik özellikleri olmadığını, bilakis toplumsal olarak tesis edilen ve sürdürülen idrak edilebilirlik normları olduğunu (Butler, 2016: 66)” söylemektedir.

Kültür, tecrübelerin ve pratiklerin bir parçasıdır ve tamamlayıcıdır. Toplumsal cinsiyetin mevcut kadınlık ya da erkeklik vurgusu, heteroseksüellik üzerinden temsil edildiği için toplumsal cinsiyet rolleri ataerkil toplum yapısı ve süregelen bu toplum yapısından ötürü eril tahakküm üzerinden kurulmaktadır. Toplumsal yaşamda bedenlerimiz kültürel süreçlerle karşılaşmaktadır; dolayısıyla bedene kültürel ve toplumsal anlamlar da yüklenecektir. Bu süreçte ise beden kendisini “cinsiyetli” olarak tanımlayacaktır (Direk, 2014: 67).

“Beden, ya üzerine kültürel anlamların işlendiği edilgen bir ortam olarak ya da yorumlayıcı bir iradenin, kendine kültürel bir anlam belirlemede kullandığı araç olarak (Butler: 2016: 54)” belirlenmektedir; dolayısıyla Butler’a göre beden yalnızca, bir grup kültürel anlamla inilti bir araç ya da ortammış gibi resmedilmektedir. Söylemlerle bedene yüklenen doğal bir cinsiyet fikrinden önce beden cinsiyetli bir varlık olmadığını düşünen Foucault’ya göre; beden, söylem içinde ve iktidar ilişkileri bağlamında cinsiyetli bir varlık olma anlamı kazanmaktadır (Direk, 2012: 71).

Butler’a göre Foucault’dan hareketle, bedensel davranışımızın “doğal” olarak belirlenmiş olmadığı gerçeği, biyolojik cinsiyetin tümüyle kültürel inşanın bir etkisi olduğu ve toplumsal normların maddileşmesi anlamına gelmektedir; ancak bundan, cinsel organların toplumsal olarak oluşturulduğu sonucuna varılamamaktadır. Bu heteroseksüel toplumsal normlar, beden üzerine inşa edildiği için cinsiyetler arasındaki kimlik farklılığını ortaya çıkarmaktadır. (Nagl-Docekal, 2009: 221; Bilgin, 2016: 227, 232).

Heteroseksüel cinsiyet kimliklerinin üzerindeki kültür dayatmasını Butler, “bedenin kendisi bir inşadır, tıpkı toplumsal cinsiyetli öznelerin alanını teşkil eden sayısız bedenler gibi (Butler, 2012: 54)” ifade etmektedir. İşte bu nedenle de feminist teorinin cinsiyet ile toplumsal cinsiyet ayrımını da özcü olmakla [başka bir deyişle kimliğin sosyal ve tarihi gelişmelerden bağımsız, doğal bir öz ile birlikte düşünülmesi gerektiğini] eleştirmektedir. Çünkü cinsiyet ve toplumsal cinsiyet ayrımıyla aslında feminist teorinin de heteroseksüel ikili karşıtlığı yeniden ürettiğinin üzerinde durarak bu ikili karşıtlığın dışarıda bıraktıklarıyla ilgilenmektedir (Nicholson, 2006: 13’ten akt. Cangöz, 2013: 48-49).

Butler, toplumsal cinsiyetli olmanın ilk olarak bir öz beklentisi olduğunu söyler; bu öz beklentisi ise bireyin kendi dışında konumlandığı şeyi üretmesidir. İkinci olarak ise performatifliğin tek seferlik bir eylem olmadığını, tekerrür ve ritüellerle pekiştirildiğini ve beden bağlamında da doğallaşmasını, kültürel süreç olarak kavranılması gerektiğini dile getirmektedir; dolayısıyla toplumsal cinsiyetin performatif olduğu görüşüyle, toplumsal cinsiyet, beklentiyle ve belli bazı bedensel eylemler üzerinden üretildiğini ve beden toplumsal cinsiyetli oluşunu doğallaşmayla ve yinelenmeyle olduğunu ortaya koymaya çalışmaktadır (Butler, 2016: 20). Butler,

bedensel kategorileri doğallıktan çıkararak ve yeniden imleyerek bazı pratikler önermektedir: Beden, cinsiyet, toplumsal cinsiyet ve cinsellik kategorilerini kesintiye uğratmayı, yeniden imleyerek ikili [kadın-erkek] çerçevenin ötesinde çoğalmalarını gerektiren performatif bir kurama dayandırdığını söylemektedir (2016: 37) Dolayısıyla Butler, toplumsal cinsiyetin asıl olan etkisini tekerrür ve ritüellerle (kısacası performatif olarak) üretildiğini, bu pratikler gereği de zorla var edildiğini (2016: 77) ve dışavurulan kimliğin aslında bedensel işaretlerle ve diğer söylemsel yollarla [dil aracılığıyla] sürdürüldüğünü dile getirmektedir (2016: 224). Butler'a göre toplumsal cinsiyet nitelikleri, rolleri ve eylemleri kültürel bağlamda üretildiği ve bu üretilme biçimleri yukarıda bahsedildiği şekilde performatifse, önceden var olan bir kimlikten bahsedemeyiz. Yani gerçek ya da sahte olan toplumsal cinsiyet edimleri ortadan kalkacak ve gerçek kimliğin bir kurgu olduğu savı ortaya çıkacaktır (2016: 231). Diğer yandan da Butler'ın dile getirdiği performatif toplumsal cinsiyet, erkekliğin standartlarını belirleyerek var olan ve kabul gören erkeklik anlayışı yerine yeniden imleme imkânı sağlayarak ataerkil yapıda erkeklik konumlarını tartışma ve sorunlaştırma imkânı sunmaktadır; dolayısıyla sabit ve değişmez bir konuma sahip erkekliğin yanılmasıyla çıkararak, ikili çerçevesinin ötesinde çoklu kimliklerin/erkeklerin değişim ve yeniden kodlamayla mümkün olabileceğini göstermeye çalışmaktadır (Gön, 2015: 20). Butler, kadın-erkek ikili kategoriden sadece kadın odaklı düşünmemekte; eşitlik ve özgürlük bağlamında LGBT bireyleri de dahil edecek bir düşünce üretmeyi amaçlamakta ve bu düşünceyi üretmeye zorlamaktadır (Cangöz, 2013: 49).

Kültürel etkileşimlerle, birey günlük hayatta davranış örneklerini ve rollerini kültür sayesinde benimseyecektir. Beden de tekrarlanarak kendini doğallaştırmasını kültür aracılığıyla gerçekleştirir. Bu sayede kültürel pratikleri, kimliği inşa etmektedir. Judith Butler'ın cinsiyeti performatif bir süreç olarak kurgulayan teorisi, farklı bir yaklaşım getirmiştir: Eril/dişi ve erkeksi/kadınsı ikili karşıtlıkları, insan özelliklerindeki süreklilik arz eden çeşitliliği tam olarak yansıtmamaktadır. Normalleştirilme ve "sapkın" bireylerin toplumdan dışlanması üzerine eserlerini yoğunlaştıran Fransız düşünür Foucault ve Butler, "kendimizde iç özellik dediğimiz şey"i yani cinsiyeti sorgulayarak cinsiyet, cinsellik, arzu, toplumsal cinsiyet tanımlamalarının söylemsel olarak kurulduğunu ileri sürmektedirler (Kundakçı, 2013: 74).

Bedensel hareket ve icralar genellikle performatiftirler [standartlara ve kurallara dayanan eylemlerin tekrarı yoluyla cinsiyetliliğin doğallaştırılmasını ve gerçekleştirilmesini ifade eder]. Buna göre performatiflik, tekil ve kasten yapılan bir eylem değil; yinelenebilir bir pratiktir (Butler, 2014: 8). Kendimizdeki bir “iç” özellik sandığımız şey aslında beklentiyle ve belli bazı bedensel eylemler üzerinden ürettiğimiz bir şeydir (Butler, 2016: 20).

Butler bu performatifliği toplumsal cinsiyete uygulamaktadır. Buna göre toplumsal cinsiyet, performatif bir pratiktir ve toplumsal cinsiyetli özne bir dizi yasağa ve norma atıfta bulunarak varlık kazanmaktadır. Bu yasak ve normlar yine doğal olduğu kabul edilen heteroseksüelliği inşa etmektedir. Eril cinsiyet erkek rolüne göre davranır ve karşı cins olan kadını arzular; dişi cinsiyet de kadın rolünü sergileyip karşı cins olan erkeği arzulamaktadır. Burada cinsiyet olduğu kadar arzu ve cinsel yönelimler de doğal kabul edilmektedir; ancak Butler’a göre cinsel yönelimler ve arzu da kültürel olarak belirlenmiştir (Oralgül, 2016: 53).

1.1.1.5. Toplumsal cinsiyet kavramının tanımı ve toplumsal cinsiyet rolleri bağlamındaki ilişkisi

Biyolojik özelliklerinden dolayı, biyolojik yaklaşım, insanları iki kategoride sınıflandırmaktadır: Kadın ve erkek. Cinsiyet farklılıklarının doğurduğu eşitsizlikler, kadın ve erkeğin yaşamındaki konumlarını ve rollerini etkilemektedir. Ve kadın-erkek arasındaki bu eşitsizlikler, süregelen toplum yaşamında meşrulaştırılmaktadır. Bu meşrulaştırmalar ve eşitsiz düzenin doğal, tanrısal ve biyolojik-anatomik olduğu görüşü de benimsetilmektedir. “Ev hanımlılığına ve anneliğe” indirgenen kadının rolü, aile içinde doğurgan ve “hizmetçi” (üretici) olmasıdır. Dolayısıyla kadınların özel alana (ev içine) itilmesinin yanı sıra erkek egemen toplum tarafından baskılanmışlığı, eşitsiz sistem içinde ezilmişliği ve erkeğe bağımlılığı vs., onların değişmez olan doğal nedenleri⁵ olduğu tezi ileri sürülmektedir.

⁵ Kadının üreme işlevi ataerkilliğin ve onun yönetme ideolojisinin cinsiyet ayrımcılığının üzerine kurduğu cinsiyete dayalı [kadın-erkek eşitsizliğinin] nedenidir (Sevim, 2005: 77).

1970'li yıllarda feminizm, bir dizi biyolojik farklılıktan, sosyal, kültürel ve psikolojik olan farklılıkları “toplumsal cinsiyet” kavramıyla ayırt ederek itiraz etmektedir (Berghan, 2011: 142). Kadınlık ve erkekliğin biyolojik temelli göz ardı edilemez bir durumdur; ancak cinsiyet bu temelde sınırlı olmamaktadır; çünkü cinsiyet üzerinden atfedilen ve toplumsal farklılıklara göre değişim gösteren toplumsal cinsiyet kavramı kültürel olarak feminizmin kavramsal aracı (Bora, 2010: 37) haline gelmiştir.. Scott'un toplumsal cinsiyet tanımı şöyledir: “Toplumsal cinsiyet, cinsler arasındaki kavranabilen farklılıklara dayalı toplumsal ilişkilerin kurucu ögesidir ve toplumsal cinsiyet iktidar ilişkilerini belirgin kılmanın asli yoludur (Scott, 2007: 38'den akt. Özkazanç, 2015: 113).” Bu kavramı sosyolojiye sokan Ann Oakley'e göre, “cinsiyet” biyolojik erkek-kadın ayrımını anlatırken, “toplumsal cinsiyet” erkeklik ile kadınlık arasındaki buna paralel ve toplumsal bakımdan eşitsiz bölünmeye gönderme yapmaktadır (Marshall, 2005: 98). Berktaş'a göre ise toplumsal cinsiyet, biyolojik cinsiyetten farklı olarak toplumsal ve kültürel olarak belirlenen ve dolayısıyla içeriği yere ve zamana göre değişebilen “cinsiyet konumu” ya da “cins kimliği”dir. Sadece cinsiyet farklılığı belirtmekle kalmaz aynı zamanda cinsler arasındaki eşitsiz güç ilişkilerini de belirtmektedir (Berktaş, 2013: 8). Dolayısıyla toplumsal cinsiyet, kadın-erkek arasındaki farklılıkların ve cinsiyet rollerin toplumsal ve kültürel bağlamda kurulduğuna işaret etmektedir. Yaşanan toplumda kadınların karşı çıktıkları ve ezilmişliğe-baskılanmaya karşı mücadele etmek zorunda kaldıkları sorunlar, kadın-erkek kimliği ve rolleri bağlamında toplum tarafından meşrulaştırılan ve kabul görülen toplumsal cinsiyet kalıp yargılarıyla ilişkilendirilmektedir.

Toplumsal cinsiyet kavramının kullanım anlamlarında birçok farklılıklar vardır: Toplumsal cinsiyet terimini, feministler, kadınlar ile erkekler arasındaki farklılıkların kültürel ve sosyal açıklamalarını vurgulamak üzere kullanmayı tercih etmişlerdir (Dökmen, 2015: 18), özellikle 1980'lerden itibaren ise “kadın” kategorisi yerine toplumsal cinsiyet kavramı kullanılmaya başlanmıştır (Berktaş, 2015: 29). Bu durumda toplumsal cinsiyet kavramı, cinsiyet ayrımcı eril sistemin işleyişini sağlamaktadır (Özkazanç, 2015: 112). Bazı feministler de cinsiyet terimini politik olarak yanlış buldukları için kullanmaktadırlar; bunlar, sex ve gender sözcüklerinin ikisini de aynı anlamı verecek şekilde birbirlerinin yerine kullandıklarını belirtirler, çünkü cinsiyetin biyolojik ve sosyal yönlerinin birbiriyle iç içe girdiklerini, ilişkili olduğunu ve ayırmanın güç olduğunu işaret etmektedirler (Dökmen, 2015: 18).

Toplumsal cinsiyet kavramının ilk olarak kullanıldığındaki amaç kadın ve erkek rollerinin doğal olmadığı kanısını dile getirmektir. Feministler bu kavramı, kadın-erkek rollerinin sonradan kazanıldığını ifade eden söylemleriyle gündeme getirmiştir. Yaygın inanç ise kadınların yaşadığı ayrımcı tutumların doğal ve değiştirilemez olduğuydu. Dolayısıyla feministler farklı kültürlerde kadınlık ve erkekliğin birer toplumsal kurgu olarak inşa edildiğinin altını çizmiştir. Toplumsal cinsiyet kavramı cinsiyet kavramının yerine geçerek ikili karşıt grupların oluşmasına neden olmaktadır; dolayısıyla kadın ya da erkek olmamız doğaldır. Kadınlık ve erkekliği nasıl yaşayacağımız ise kültür tarafından belirlenmektedir (İncekul, 2010: 18).

Toplumsal cinsiyet, çocuk doğduktan itibaren çocuğun dünyasında başından beri her şeyin önüne geçen bir sosyal kategoridir (Fine, 2017: 253). Toplumsal cinsiyeti sosyal kategori olarak tanımlamalar mevcuttur. Dökmen'in işaret ettiği üzere toplumsal cinsiyet Deaux ve Şerif'e göre, bir sosyal kategoridir (Dökmen, 2015: 25). Sosyal bir kategori olarak düşünülen toplumsal cinsiyet günlük hayattaki kullanılan her şeyi kapsamaktadır. Örneğin giyilen kıyafetlerle, takılan aksesuarlarla ve insanların (kadın-erkek) cinsiyetine göre sıfatlandırılmasıyla açıkça ve düzenli olarak toplumsal cinsiyetleri etiketlenmektedir. Bu süreçte toplumsal cinsiyet toplumda önemli bir konu olduğunda ya da kadın-erkek diye kategorize edildiğinde toplumsal cinsiyet stereotipleri [kalıp yargıları] otomatik olarak şekillenmektedir (Fine, 2017: 31). Yani kategorize edilen erkek ya da kadın sınıflandırılmasında toplumsal cinsiyet çağrışımları otomatik olarak faaliyete geçmektedir ve bu çağrışımlar kültürel inanç ve norm filtresinden geçirilerek algılanmaktadır (Fine, 2017: 91). Dolayısıyla toplumsal cinsiyet inşa edilmiş bir şeydir (Butler, 2016: 28). Toplumsal cinsiyetin inşa edildiği alanlardan en önemlisi de aile içi etkileşim ve evliliğdir (Karkiner, 2011: 142). Ebeveynlerin toplumsal cinsiyet çağrışımları, çocuk daha doğmadan annesinin karnındayken yer etmektedir. Toplumsal cinsiyet hakkındaki bilgilerin ve inançların bilinçli ya da bilinçsiz olarak gelecek bebeğin ilgi ve değerleri hakkında şekillendiğini, bebekle ilgili algının tarafının belirlendiği ve doğmamış bebekle iletişiminin bile şekillendiğini göstermektedir (Fine, 2017: 220). Kısaca örneklersek, tipik bir kız bebeğin hayatında çok fazla pembe, erkek bebeğinde ise çok fazla mavi olduğuna şüphesiz şahit olunmaktadır. Kıyafetin yanı sıra oyuncak seçimlerinde de farklılık olduğu aşikârdır. Daha küçük yaşlarda kız

çocukları Barbie bebeklerle ve mutfak araç-gereçleri vs. oyuncaklarla, erkek çocukları da daha çok ulaşım araçları vs. oyuncaklarla vakit geçirmeye maruz kalmaktadır.

Çay takımları, Barbie bebekler, minyatür beyaz eşyalar, makyaj takımları, banyo yaptırılacak bebekler, kızları dişi, evine düşkün, becerikli bir kadın olmaya yönlendirirken; kamyonlar, yarış arabaları, fiziksel görünümü aşırı kaslı ya da dokunuşla süper özellikler kazanan kahramanlar, beden gücü ve hareket gerektiren oyunlar nasıl erkek olunacağını göstermektedir (Meral, 2011: 299-300).

Toplumsal cinsiyet farklılıklarının oluşumunda toplumsal etkilerin (ailenin) bir sonucu olduğunu incelemek üzere çalışmalar yapılmıştır. Ebeveynler, erkek ve kız çocuklarına karşı davranışlarında bir ayrım olmadığı konusunda hemfikirdir; fakat erkek ve kızlara farklı davranışları olduğu klasik bir araştırmada görülmüştür. Klasik bir deneyde, beş genç anne, “Beth” adı verilen altı aylık bir bebekle etkileşim halindeyken gözlenmiştir. Bu anneler bebeğe çoklukla gülümsemiş ve oynaması için bebekler uzatmıştır. Anneler, Beth adındaki bu bebeğe “tatlı” nitelendirmesiyle değerlendirmiştir. İkinci gruptaki annelere de aynı yaştaki “Adam” adında olan bebeğe gösterdikleri tepkiler ise ilk bebeğinkinden farklıydı. Bebeğe oynaması için bu sefer tren veya erkek oyuncaklıkları uzatılmıştır. Sonuç olarak Beth ve Adam adlarında bu bebek, farklı elbiseler giydirilen aynı çocuktan (akt. Giddens, 2012: 209).

Fine bu konuda çocukların iki yaşına gelmeden cinsiyetlendirilmiş ilgileri olduğunu gösteren çalışmalara işaret etmektedir.

Psikolog Gerianne Alexander ve meslektaşları, beş ile altı aylık bebeklerin pembe bir oyuncak bebek ve mavi bir kamyonla ne kadar uzaklıkta baktığını ölçmüştür. Bu ölçme sırasında kız çocukların ve erkek çocukların iki oyuncağa bakma süresinde bir farklılık olmamasına rağmen kızların kamyonla daha az ilgilendiğini bulmuşlardır. Başka bir araştırmada ise bir yaşındaki erkek çocuklarının erkek oyuncaklarıyla kızların oynama süresinden daha fazla zaman geçirdiği bulunmuştur. Bu araştırmadaki toplumsal cinsiyet farklılıklarına rağmen, erkek çocukları toplam oyun zamanlarının yüzde otuz yedisini kız oyuncaklarına ayırmıştır. Başka bir araştırmada da bir yaşındaki erkek çocuklar daha çok erkek oyuncaklarıyla oynasa da iki cinsin de kız oyuncaklarıyla hemen hemen aynı zaman geçirdikleri bulunmuştur. Fine’na göre bu araştırmalarda farklılıklar elbette vardır. Ona göre bu bulgular çocukların

cinsiyetlendirilmiş oyun tercihlerinin salt toplumsal olarak inşa edildiği iddiasını destekler niteliktedir (Fine, 2017: 231). Bunun sebebini de Fine şu şekilde ifade etmektedir: Çocukların küçük yaşta, bildiğimiz kadarıyla, kendi cinsiyetinin farkında olmamasıdır (2017: 231). Bu noktada toplumda sıkça görülen bir durum söz konusu; örneğin erkek çocukları kız çocuklarına göre toplumsal cinsiyet normlarına göre büyütülmekte ve yetiştirilmektedir. Çünkü ataerkil anlayışıyla birlikte kadınsı olanı küçük görme eğilimi vardır; Fine bu durumu şöyle açıklamaktadır: Bazı ebeveynler kalıplaşmış toplumsal cinsiyet yargıların ötesinde çocuklarını yetiştirebilir; fakat doğumdan önce kız ya da erkek çocukluklarından farklı beklentiler içindedirler. Özellikle erkek çocukları “toplumsal cinsiyet performanslarına” yönlendirilmektedir. Aileler erkek çocuklarının kadınlara atfedilen hemşirelik mesleğini seçmelerinde bir sorun olmadığını dile getirirler de cinsiyetine uygun davranışları getirdiğinin altını çizmektedirler. Dolayısıyla aileler kadınsı olanı küçük görüp erkek çocuklarının kadınsı olana erişmelerini istememekte ve hatta kısıtlamaktadır (Fine, 2017: 230).

Evlilik, birçok toplumda heteroseksüel bir kuruluşa ev sahipliği yapmaktadır; dolayısıyla zorunlu toplumsal cinsiyet hiyerarşisini ve toplumsal cinsiyet kategorilerini desteklemektedir. Ailenin yapısı içerisinde yer alan bireyler o yapıya uygun bir biçimde “tanımlanır, şekillenir ve yeniden üretilirler” (Butler’den akt. Karkıner, 2011: 142).

Savran, cinsler arasındaki ayrımın üremedeki farklılıklardan ötürü ataerkil toplumda heteroseksüelliğin doğallaştırılmasını ve bu heteroseksizm toplumsal cinsiyet düzeninin ayrılmaz parçası olduğunu şu şekilde ifade etmektedir:

Bireyler, kadın cinsiyeti ile erkek cinsiyeti arasındaki üreme odaklı farklılıklar etrafında sınıflandırılmaktadır. Kadın ve erkek cinsiyetleri, kadınlar ile erkekler arasındaki benzerlikler bastırılarak ve üreme işlevinin çok ötesine taşan özellikler dahil edilerek kurulur. Bunun yanı sıra insan davranışları da bu kategorilere göre sınıflandırılır: Erkek cinsiyetinin özellikleri, sperm saçmak, doğurtmak, aktif ve agresif olmaktır; kadın cinsiyetinkiler ise spermi beklemek ve kabul etmek, pasif olmak, içermek, doğurmak, büyütme... Toplumsal cinsiyet pratikleri ve söylemiyle, bu iki cinsiyet kendi içinde bütünlüklü ve mutlak kategoriler olarak kurulmaktadır. Üremeden farklı olarak özellikleri sabitleştirilmiş iki insan sınıfı geçmektedir. Kadın-erkek olarak algılanan bu sınıflar, geçirgen özelliklere sahip değiller; ayrıca ikili bir karşıtlık

oluşturmaktadır. Bu farklılıklar bağlamında ataerkil toplumlarda, toplumsal cinsiyetler biyolojik cinsiyetler olarak kurgulanmakta ve algılanmaktadır (Savran, 2009: 152).

Toplumsal cinsiyet terimi kadın ya da erkek olmaya toplumun ve kültürün yüklediği anlamları ve beklentileri ifade etmektedir; kültürel bir yapıyı karşılamakta ve genellikle bireyin biyolojik yapısıyla ilişkili bulunan psikolojik özelliklerini de içermektedir. Toplumsal cinsiyet, en temel anlamda bireyi kadınsı ya da erkeksi olarak karakterize eden psikososyal özelliklerdir (Dökmen, 2015: 20). Toplumsal cinsiyet kavramı birçok feminist araştırmacı için, sabit bir kadın-erkek farkından ziyade tarihsel ve kültürel kadınlık-erkeklik tanımına ve bunlar arasındaki ilişkiye dayanmaktadır. Kadınlık ve erkeklik, biyolojik değil, içinde yaşadığımız toplumun ve dönemin şartlarına bağlı olarak anlam kazanan farklılıklardır (Altınay, 2013: 19). Simone de Beauvoir’ın seneler önce ifade ettiği gibi “kadın *doğmuyoruz*, kadın *oluyoruz*. Erkekler için de aynı şey geçerli”. Hangi süreçlerden geçerek erkek olunduğunu, erkekliğin ne şekilde tanımlandığını ve farklı erkeklik kurgularını anlamak, kadınlığı ve toplumsal cinsiyetin işleyişini anlamak açısından gerekli (Altınay, 2013: 19-20) olmaktadır. İnsanlar arasındaki cinsiyet farkı bir eşitsizlik yaratmamasına rağmen, kadına ve erkeğe kodlanan toplumsal cinsiyet rolleri (toplumsal cinsiyet kalıp yargıları), davranışları, giyinme tarzları, sorumlulukları kadın-erkek arasındaki eşitsiz bir sisteme ve iki cins arasındaki ayrımcılığa neden olmaktadır. Sosyal roller bağlamında Connell’in işaret ettiği gibi cinsiyet ve evlilikte erkeğin kaçınılmaz olarak “evin reisi” olduğu (Connell, 2017: 35) aşikârdır; aile ve cinsiyet rolünün bir bütün olarak ele alınmasıyla birlikte de kadınlar eş ve anne rolünü (2017: 63) içselleştirmektedir. Aile içerisinde oluşan toplumsal cinsiyet rolleri ve kimlikleri, eril söylemle oluşmaktadır ve dolayısıyla heteroseksüel düzene hizmet ederek şekillenmektedir. “Aile genellikle babaerkil düzeni koruyan, cinsiyet ayrımına dayalı toplumsal işlevleri öğreten, otoriter toplumsal ilişkilere örnek oluşturan anahtar bir kurum olarak kabul edilmektedir” Mackinnon, 2003: 62). Bu heteroseksüel ayrımın oluşmasıyla aile içinde, işyerlerinde ve daha pek çok alanda ikili ayırım söz konusu olmaktadır. Erkekler ile kadınlar arasındaki rol ve işbölümü kültürlerle de yerleşmiştir.

Kadının cinsiyeti esasında belirlenen statüsünü, toplumun kollektif bilinci, kadının iş hayatındaki rolleri için geçerli sayılmaktadır. Kadınlar sekreterlik, öğretmenlik, hemşirelik gibi yardımcılık, çocukla ilgilenme, hasta bakımı gibi mesleklere (akt.

Çelebi, 1990: 10), erkekler ise mühendislik, diplomatlık, yüksek düzeyde yöneticilik, parlamenterlik, sendika liderliği gibi alanlara itilmektedir (Onur, 2000: 165).

Toplumsal cinsiyet normları aynı zamanda heteroseksüel kadın ve erkek rollerini heteroseksüel olmayan kişiler üzerinde iktidar kurması bağlamında da şekillenmektedir. Güçlü kalıp yargıların söz konusu olduğu kategorilerden biri ise cinsiyettir (Dökmen, 2015: 32). Toplumsal cinsiyet farklılıklarından ötürü, toplumda yaygın olarak kabul edilen inançlar kalıp yargılara dönüşerek sosyal davranışı etkilemektedir. Ataerkil toplumlarda heteroseksüel yapının yanı sıra heteroseksüel olmayan kişilere ait olumsuz bir kalıp yargının var olduğunun ve bu gibi ortamlarda kötü muamele ve haksız yargılanmanın da var olmaktadır. Çoğu insanın günlük hayatta davranışları, hareketleri kalıp yargılar doğrultusunda şekillenmektedir. Kadınlar ve erkekler hakkındaki kültürel gerçeklikler ve inançlar -ki bunlar var olan eşitsizliklerde, medya kuruluşlarında, zihinlerde, beklentilerde, ritüellerde toplum tarafından şekillenmektedir- benlik algıları, ilgileri ve davranışları değiştirmektedir (Fine, 2017: 119). Kalıplaşmış yargıların hedefi olan gruplar, genellikle toplum içinde güçsüz (öteki) olan gruplardır ve kalıplaşmış yargılar, o gruba mensup kişilerin yanlış temsil edilmesine, dolayısıyla heteroseksüel olmayan kişilere yönelik önyargı da neden olmaktadır. Aile ortamında anne-babalar, çocukların cinsel kimlik ve yönelimlerini kendilerince yeniden üretme hakkına sahip olduklarını düşünmektedir; dolayısıyla heteroseksüel olmayan kişileri ya değiştirmeye çalışmak için adımlar almakta ya da kabul etmemektedirler. Bu kabul edilmeme sorunları cinsel kimliklerinden ötürü değil de toplumsal cinsiyet önyargıları ve kalıplaşmış yargılardan kaynakladığı düşünülmektedir. Dökmen, cinsel yönelimler ile cinsiyet önyargıları/kalıp yargıları arasında ilişki kurulacağına dikkat çekmektedir. Cinsiyet kalıp yargıları heteroseksüel ideolojiyi tanımlamaktadır; fakat eşcinsel kadınlar erkeksi davranabilir; eşcinsel erkekler de kadınsı özellikler sergileyebilir. Bu toplum tarafından “kabul edilebilirliğine” rağmen erkek eşcinseller önyargılara kadın eşcinsellerden daha çok maruz kalmaktadır; çünkü toplum içinde çok önemli rollere sahip olan erkekliği reddetmiştir ya da sözü edilen bu erkekliğe meydan okumuştur (Dökmen, 2015: 112).

Cinsiyet kalıp yargılar, erkeklerin ve kadınların nasıl davranması, nasıl olması gerektiğine işaret etmektedir. Cinsiyetle ilgili nitelendirmeler ve özellikler, toplumsal

cinsiyet sıfatlandırılmasına neden olmaktadır. Fine çocuk edebiyatındaki belli belirsiz stereotiplerin varlığını sürdürdüğünü şöyle açıklamaktadır:

Diane Turner-Bowker, 1984-1994 arası Caldecott ödülünü kazananlarının erkek ve kadını nasıl tasvir ettiğini incelenmiştirler. Hikâyelerde kadınlar güzel, ürkmüş, değerli, tatlı, zayıf diye nitelendirilirken; erkekler kocaman, büyük, hiddetli, öfkeli, cesur ve mağrur diye bahsedilmiştir (Fine, 2017: 246). Çocukların toplumsal cinsiyete uymayan şekilde davranan ya da oyuncak seçen akranlarına olumsuz tepkiler verildiği de incelenmiştir. Gelişim psikologu Beverly Fagot bazı kaba yorumlara ve erkek çocuklarına hitap edilen “sen salaksın bu kızlar için” ve “bu aptalca, erkekler oyuncak bebekle oynamaz” şeklinde yorumlara rastlanmıştır (2017: 243). Fine’na göre bu geribildirim çocukların davranışlarını etkilemekte ve stereotipik (kalıp yargı) haline gelmektedir (2017: 244).

Connell, toplumsal cinsiyet sürecinin “rolün öğrenilmesi”, “toplumsallaşma” ya da “içselleştirme” aracılığıyla gerçekleştiğine işaret etmektedir. Yani kadınlık karakteri kadınlık rolüne toplumsallaşmayla, erkeklik karakteri de aynı şekilde erkek rolüne toplumsallaşmayla üretilmektedir; bunun yeniden üretilmesindeki etkenler de anne, aile, öğretmen, arkadaş grupları ve medyadır (Connell, 2017: 86). Dolayısıyla medya, hegemonik erkekliğin ve ezilen kadının ikiciliğinin sürdürdüğü toplumsal etkenler arasında yer almaktadır. Ataerkil ideoloji bağlamında medyada kadının sunumu toplumsal kalıplaşmış yargılarla yeniden üretildiği, geleneksel kadının rolünün pekiştirildiği görülmektedir: “Medya, eril toplumsal cinsiyetin egemenlik uygulama sistemi olan ataerkilliğin üretildiği ve yeniden üretildiği toplumsal güçler ve kurumlardan sadece birisidir. Medyanın gücü, ilişkili olduğu diğer toplumsal kurumların bilgisini ve bakış açısını sunmakta ve bunları pekiştirmekte ya da dönüştürmektedir (akt. Gencel-Bek, 2011: 630).”

Benzer şekilde Dökmen de kitle iletişim araçlarının cinsiyet kalıp yargılarının ve önyargılarının sürmesinde etkili olduğunu şöyle açıklamaktadır: Zamanla kültürden kültüre farklılıklar olmaktadır; ancak genel anlayış değişmemektedir. Kadınlar hâlâ geleneksel yaklaşımla sunulmaktadır; bu da kadının zayıf oluşundan ötürü daha düşük statüde görülmesi ve kadının bu konumu yeniden inşa edilerek aktarılmaktadır (Dökmen, 2015: 142).

TV programlarında ya da reklamlarında kalıp yargılar varlığını halen sürdürmektedir. Bu konuyla belli araştırmalar yapılmıştır. Hegemonik erkekliğin temsili medyada da yerini alarak kadın-erkek rollerinin heteroseksüel ideolojide yansıtıldığı şu şekilde açıklanmaktadır:

“Mamay ve Simpson (1981) yaptıkları araştırmada kadınların üç kavramda sunulduklarını saptamıştır: “Annelik”, “ev kadınlığı” ve “güzellik”. Yemek hazırlama, mutfak alışverişi, çocuk bakımı vb. şeyler hep kadına ait sorumluluklardır. Ev kadınlığı da pek çok şeyi kapsar: Yerleri silme, bulaşık yıkama, toz alma, fırın temizleme gibi. Güzellekle ve hijyenle ilgili durumlarda ise şu ürünler söz konusudur: Sabun, şampuan, makyaj vb. Bunun yanında, kadınlar erkeklere hitap eden bir üründe onları baştan çıkarmak için cinsel obje olarak da kullanılır (akt. Yaktıl-Oğuz, 2000: 40)”.

Sonuç olarak birey, çocukluk, ergenlik ve yetişkinlik dönemlerinde toplumsal cinsiyetin kalıp yargıları ve medyanın bu kalıp yargıları içselleştiren sunumları aracılığıyla tüm bunların vurgulandığı bir toplumda var olmaktadır. Dolayısıyla medyadaki cinsiyetçilik toplumda var olan ataerkil anlayıştan elbette bağımsız olmayacaktır. Ataerkil anlayış bağlamında heteroseksist hegemonya toplumsal cinsiyet rolleri üzerindeki etkisini sürdürmeye de devam etmektedir/edecektir. Heteroseksist hegemonyadan kasıt ise Connell’in de ifade ettiği gibi, “hegemonya” anlamı kültürel egemenlik seçeneklerin ortadan kaldırılması değil; öbür örüntüler ve gruplar, ortadan kaldırılmak yerine “ikincil” konuma itilmesidir (Connell, 2017: 269). 1980’li yıllarda gelişen ve Connell’in tanımlamasıyla hegemonik erkeklik kavramı erkekliğin hem kadınlarla hem de ikincil konuma itilmiş çeşitli erkeklik biçimleriyle ilişkili olarak inşa edilmektedir (Erkılıç, 2011: 232). Toplumsallaşmayla birlikte biyolojik özelliklerinden dolayı ve “anatomik kaderdir” anlayışıyla beraber kadın, erkeğin kendi üzerindeki üstünlüğünü kabul ederek/ettirilerek ikincil konuma itilmiş ve kimliğini de “toplumsal cinsiyet normlarına” göre inşa etmiştir.

1.1.2. Toplumsal cinsiyete ilişkin kuramsal yaklaşımlar

Biyolojik olarak belirlenen cinsiyet, kişinin biyolojik cinsiyetini değil kendisini ait hissettiği cinsiyete ilişkin kimliğini ifade eden cinsel bir yönelimi vardır; fakat bir

toplumda erkeğe ve kadına ilişkin yaygın inançlar ve kalıp yargılar o toplumda egemen olan “toplumsal cinsiyet rolleri, inanç sistemi ve kalıp yargıları” oluşturmaktadır. Dolayısıyla egemen anlayış, bireyin toplumsal cinsiyete bağlı rollerini, farklılıklarını ve kazanımlarını etkilemektedir. Toplumsal cinsiyet olgusunu açıklamak üzere ve toplumsal cinsiyetin kazanımlarıyla, cinsler arasındaki farklılıklarıyla ilişkin kuramlar ya da yaklaşımlar geliştirilmiştir.

Bu bölümde, toplumsal cinsiyetin gelişimini açıklayan dört kuram (psikoanalitik kuram, biyolojik yaklaşım, toplumsal [sosyal] öğrenme kuramı, bilişsel [zihinsel] gelişim kuramı) ele alınacaktır. Basow’un belirttiğine göre, sonralarda bunlara eklenen yeni bir kuram da (toplumsal cinsiyete ilişkin şema kuramı) (Basow, 1992’den akt. Onur, 2005: 87) açıklanacaktır.

1.1.2.1. Psikanalitik kuram

Sigmund Freud tarafından tanımlanan ve geliştirilen psikanalitik kuram, toplumsal cinsiyetin gelişimine yönelik ilk kuramdır. Zihinsel süreçlerin işleyişleri ve davranışsal özellikler hakkında bilgi vermektedir.

Psikanalitik kuramın önde gelen ismi Freud bilinçdışının yapısını, süreçlerini ve mekanizmasını keşfederek, en azından bilinçdışı diye bir şeyi fark etmek suretiyle kültür üstünde bir etki yaratmıştır (Direk, 2012: 52).

Kadının ve erkeğin biyolojik doğası Freud için sorun değildir; sorun olan aslında kadının ve erkeğin biyolojilerinin bir aynası olan psikolojik süreçleridir. Freud’un, libidonun doğumdan başlayarak, üretken cinsellik dönemine ulaşmadan önce, gelişimin beş belirli aşamalardan geçtiğini ilgili bölümde gösterilmiştir.

Bununla birlikte, Freud’un kuramında toplumsal cinsiyetin kazanımına ilişkin üç dönem de görülmektedir. Çocukların cinsiyetler arasındaki farklılıkların farkında olmadıkları dönem, farklılıkları anlamaya başladıkları dönem ve ödipal dönem (Dökmen, 2015: 43).

Freud bu üç dönem sonunda kuramına “iki cinsiyetlilik” kavramını da eklemiştir. Freud, her insanda, doğumla başlayan ve yaşam boyu süren, biyolojik temelli kadınsı ve erkeksi bir yön bulunduğuna işaret etmiştir. Esasen bu iki cinsiyetliliğin hem kadında hem de erkekte bulunduğunu ifade etmektedir (Dökmen, 2015: 45).

1.1.2.2. *Biyolojik yaklaşım*

Erkekler ile kadınlar arasında fiziksel ve biyolojik özelliklerinden kaynaklanan farklılıklar vardır. Cinsel yönelim, kadın ve erkek biyolojik yapılar tarafından belirlenebilmektedir. Biyolojik cinsiyet farkının, yalnızca cinsel organlar ve sistemlerle değil aynı zamanda beyin ve beyin yapısının ve işlevinin belirleyici olduğu da savunulmaktadır. Bu düşünceler de kadın ve erkek beyninin yapısal farklılıklarını araştırmaya ön ayak olmuştur.

Kadın ve erkeğin; iç ve dış üreme organları, ikincil seks karakterleri (meme yapısı, kıllanma özellikleri) gibi özellikler bakımından farklıdır. Hem insanda hem de diğer canlılarda iki cinsiyet arasında eş seçimi, üreme, yavruların bakımı gibi davranışlar açısından da farklılıklar bulunmaktadır. Davranışlar sinir sisteminin işlev ve yapısıyla ilişkili olduğu için, kadın ve erkek beyninin de farklı olduğunu söylenilmektedir (Kaya, 2011: 167-168).

Bu cinsiyet kromozomunun özelliğine göre iç ve dış genital organlar dişilik ya da erkeklik yapısı kazanmaktadır. İşte iç ve dış genital organlar ve ikincil seks karakterleri de “fenotipik cinsiyet” yani dışarıdan görünen cinsiyeti tanımlamaktadır. Kişiyerkekek özelliklerini kazandıran gen, Y kromozomu üzerinde bulunan “testis belirleyici faktör”dür (TDF veya SRY olarak adlandırılır). Bu gen yoksa o kişi kadın olmaktadır. Gebeliğin ilk 6 haftası boyunca ceninin cinsel organları her iki cinsiyete de farklılaşabilecek durumdadır. Ancak Y kromozomu varsa SRY geni taşıdığından testosteron salınımına neden olur. Bu hormonun etkisi altında henüz farklılaşmamış genital (cinsel) organlar, erkek yönünde gelişmeye başlar. Eğer SRY geni yoksa yani kişide Y kromozomu bulunmuyorsa (XX ise), genital organlar kadın yönünde farklılaşacak yani testis yerine yumurtalıklar (overler) oluşacaktır. Testisten salınan testosteron ve overlerden salınan östrojen, sinir sistemini de etkilemektedir. Bu

hormonlar, cinsel organlar ve ikincil seks karakterlerinin gelişmesini sağladığı gibi beyin de dahil olmak üzere birçok dokunun farklılaşmasında rol alırlar. Erkek cenin gelişimin erken dönemlerinde maruz kaldığı testosteron, sinir sisteminin de maskülinize (erkeksileşme) olmasını sağlamaktadır. Aynı şekilde testosteron yokluğunda dişi cenin beyini femininize (kadınsılaştırma) olmaktadır (Kaya, 2011: 170).

Cinsiyet ve beyin biyolojisi, genotipik [canlının genetik kodlarının tamamı] ve fenotipik [canlının genotip ve çevre etkileşimi sonucunda ortaya çıkan görüntüsü ve özellikleri] cinsiyetin ilişkisi üzerine odaklanmıştır. Dolayısıyla kişinin cinsiyetinin davranışsal boyutları; kendisinde bulunan genital organlar, bu organların salgıladığı ve beyini etkileyen hormonlar, cinsel işlevlerin nöral [sinirsel] kontrolünü yapan beyin gelişimiyle tanımlanmaktadır (Kaya, 2011: 172). Biyolojik yaklaşım savunucularına göre de tüm psikolojik olaylar beyin ve sinir sisteminin etkinliği sonucu ortaya çıkmaktadır ve davranış ve beden içerisinde meydana gelen olaylar ile beyin ve sinir sistemi arasında bağlantının kurulduğu savunulmaktadır (Ünlü, 2001: 5).

Kadın ile erkek arasında gözlenen farklılıklara bazı bilim insanları özellikle bazı biyolog ve hekimler, tarih boyunca ilginç açıklamalar getirmişlerdir (Dökmen, 2015: 48). Anelik içgüdüsünün beyin bir bölgesinde yer aldığı ya da üreme organlarında bulunduğu da ileri sürülmüştür (2015: 48). Biyologlara göre, farkın kaynağı kadın ve erkeğin biyolojik özellikleri bağlamında üstlendikleri roldür (Güldü ve Kart, 2009: 101). Dolayısıyla kadın ve erkek arasında cinsiyet rollerinin en temel farkı çocuk doğurabilme özelliğidir. Üreme yeteneğinin sonucu olarak, insanlığın topluluk olarak yaşamaya başladığı ilk zamanlardan itibaren erkekler dış çevreyle mücadeleden sorumluyken (başat davranış örüntüsü), kadınlar evle ilgili işlerden sorumluydular (edilgen davranış örüntüsü) (Güldü ve Kart, 2009: 101).

Biyolojik yaklaşım daha çok hormonları, beyin yapısı ve işleyişini cinsiyet farklılıklarının nedeni olarak görmektedir.

Dökmen, beyin yapısını temel alan biyolojik açıklamalar, kadın ve erkek beyin yapılarının farklı olduğunu ve bunun da bilişsel işlevlerde farklılaşmaya yol açtığını ileri sürmektedir (Dökmen, 2015: 49). Kadın ile erkek arasındaki biyolojik farklılıklar yadsınamaz. Toplumsal alanda da kadından ve erkekten beklenen davranışlar ve roller

vardır. Dolayısıyla kadın ve erkek ait olduğu grubun davranışsal rollerini içselleştirerek kendini göstermektedir.

Toplumsal işbölümü tarihsel olarak farklılıklar çerçevesinde oluşmuştur. Erkekler kadınlardan fizik olarak daha güçlü oldukları için avcı ve savaşçı olabildiler ve evden/haneden uzaklaşabildiler. Kadınlar ise hem fizik olarak zayıflardı hem de çocuk doğurma özellikleri nedeniyle eve/haneye bağımlıydılar. Bu nedenle, erkeklerin ev-hane dışında, kadınların ise ev-hane içindeki işleri üstlenmeleri şeklinde bir toplumsal işbölümü gelişmiştir. Biyolojik yaklaşımı savunanlar tezlerini desteklemek için birçok biyolojik, genetik, psikolojik kanıt ileri sürmüşlerdir; örneğin zekâ testleriyle erkek çocukların doğal nitelikleri gereği özellikle matematik, fizik, kimya gibi bilimlerde, kız çocuklarının da dil ve edebiyat gibi alanlarda başarılı olacaklarını kanıtlamaya çalışmışlardır (Ecevit vd., 2011: 5). 1977’de, bile erkeğin mimarlıkta, mühendislikte daha büyük başarıları olduğu, bunun da erkeklik hormonlarından ve beyin performansının erkeklerde daha üstün olmasından kaynaklandığını söyleyenler olmuştur (Dökmen, 2015: 49).

Cinsiyet farklılıklarının biyolojik faktörlere bağlanması, çoğu zaman erkek üstünlüğünün kabulü anlamına gelmiştir. Freud’un “anatomi kaderdir” ilkesi bu yaklaşımda “biyoloji kaderdir” ilkesine dönüşmüştür. Bu görüş, kadın haklarının ve etkinliklerinin kısıtlanması riskini taşımaktadır; çünkü biyolojik zorunluluklar nedeniyle iki cinsiyet arasında sosyal eşitliğin imkânsızlığını içermektedir (Dökmen, 2015: 52).

Ataerkil sistemin anlayışına göre kadın ve erkek arasındaki farklılaşan cinsiyet rolleri günümüzde de etkisini göstermektedir. İki cins arasındaki davranış kodlarından ötürü kadının hangi statüde olduğunu, kadının veya erkeğin toplum içinde nasıl davranılması gerektiğini öğrenecektir. Dolayısıyla cinsiyet rolleri, kadın ve erkek davranışlarını, tutumlarını ve hatta duygularını etkilemekte ve şekillendirmektedir. Bu durum birçok alanda da söz konusu olmakta ve kadınlar biyolojik özelliklerinden dolayı -en temelde anne olma- özel alanda yaşamaya maruz kalmaktadır.

“Biyoloji kaderdir” fikrine göre, biyolojik yapı sosyal koşullama doğrultusunda ortaya çıkmakta ve anne rolü de sadece biyolojik olarak getirilen özelliklerin bir sonucu olarak değil sosyalleşme süreciyle edinilmektedir. Geleneksel cinsiyet rollerini (bakma, büyütme ve ailenin hizmetinde olma) kabul eden “kadınların” bu nedenle, siyasal

alandaki duygularının daha zayıf olması ve dolayısıyla siyasetle daha az ilgilenmeleri şaşırtıcı olmamaktadır (Carnaghan, Bahry, 1990'dan akt. Güldü ve Kart, 2009: 101).

Beyin yapılarının farklı olduğundan dolayı kadın ve erkeğin konuşma, öğrenme ve geliştirdiği yetenekler gibi bilişsel özellikler de farklılıklar göstermektedir. Bu farklılıklar bireye dayatılan toplumda süregelen kalıp yargılar/önyargılardan oluşmaktadır.

Farklılıkların tamamen genetik olarak yapılanmış farklılıklardan olduğu söylenilemez. Bu farkların sosyal ve kültürel olarak öğrenilmiş davranışları yansıttığını da inkâr etmemek gerekir (Kaya, 2011: 173). Biyoloğlara göre toplumsal cinsiyet farklılıklarına neden olan etkenlerden bir diğeri cinsiyet hormonlarıdır (Udry, 1994: 562'den akt. Keskin ve Uluşan, 2016: 52). Hormonlar bağlamında Dökmen cinsiyet farklılıklarını şu şekilde açıklamıştır:

Hayvanlar üzerinde yapılan deneylerden ve insanlarla ilgili klinik gözlemlerden kaynaklanan cinsiyet farklılıklarından dolayı davranış biçimlerinde değişme söz konusu olmuştur. Androjen (bir erkeklik hormonu) düzeyi artırılınca dişilerde dövüşkenlik, hadım edilince de erkeklerde dişi çiftleşme pozisyonuna uygun yapısal değişiklik ortaya çıkmıştır. (Dökmen, 2015: 51).

Kadın ve erkekte var olan cinsel davranışı belirleyen faktörler biyolojik ve kültürel etkilerin var olmasına göre belirlenmektedir; bu yüzden cinsiyet, hormonlar ve beyin arasındaki ilişki sonucunda farklılıklar göstermektedir. Fakat doğum öncesi dönemde kadın ve erkek beynindeki biyolojik farklar kesin olarak belirli olmamakla birlikte davranışları da kadınsı ya da erkeksi değildir. Çünkü hormonların etkisi beyin gelişimini çok erken dönemlerde etkilemektedir. Bununla birlikte bireyin davranışlarının kültürel boyutunun yanı sıra hormonal olabileceğini gösteren çalışma(lar) vardır.

Congenital Adrenal Hyperplasia (CAH) çalışmaları testosteron akımının kızların beyninin normal şekillenmesini değiştirdiğini göstermektedir. Testosterona maruz kalan bu kızlar, büyüdükleri zaman bebekleriyle oynamaktan ve prenses kıyafeti giymektense hareketli ve sert oyunlar oynamaya, canavarlar ve aksiyon kahramanlarıyla ilgili çizgi filmler izlemeye daha düşkün olmaktadır (Brizendine, 2011: 49). CAH'lı kızlar, diğer

kontrol grubu kızlara nazaran, erkeksi faaliyetlerle daha çok meşgul olmaktadır; dolayısıyla erkeksi olan oyuncularla daha çok ilgilenmektedirler (Fine, 2017: 145) ve ev dışı oyunları tercih ettikleri, ev işleri yerine mesleklere yöneldikleri vb. belirtilmektedir (Dökmen, 2015: 51).

CAH, fetüsün yüksek miktarda testosteron, saldırgan cinsiyet hormonu, salgılamasına yol açar, adrenalın oranları hamileliğin sekizinci haftasından yani beynin kadın veya erkek beyni olarak şekillenmeye başlamasından itibaren yüksektir. Bu dönemde beyinleri testosterona maruz kalan kızlara bakacak olursak, bu kızların davranışlarının ve muhtemelen beyin yapılarının dişilerinkinden çok erkeklerinkine benzediğini görülebilmektedir (Brizendine, 2011: 48-49).

Kadın ve erkek rollerini oluşturan sosyo-kültürel değerler bulunmaktadır. İçinde bulunduğu toplum, kadın ve erkeğin nasıl yaşaması, nasıl davranması, nasıl giyinmesi hatta hangi mesleği seçmesi belirtilmektedir; ancak genetik olarak kız olan çocuklarda gözlenen fetüsün son derece yüksek testosterona maruz kalması nedeniyle eril davranışları göz ardı etmemek gerekmektedir.

“Beden” sadece anatomik bir yapı değildir, aynı zamanda anlam taşıyan sembolik bir yapıdır; bedenin taşıdığı anlam en temelde kişinin toplumsal cinsiyetiyle ilgilidir (Holmes, 2011: 104). Fakat heteroseksist ideolojinin yansıttığı birtakım değerler de vardır. Üreme, cinsellikle eş kavramlar olarak algılanmaktadır. Süregelen egemen anlayış doğrultusunda annelik esas olarak öğrenilen bir davranış olmakta ve nesilden nesile aktarılan değerler, bilgiler ve ritüellerle yeniden üretilmektedir. Nitekim erkekler de fiziksel olarak kadına nazaran daha güçlü ve daha saldırgan yapılarından dolayı savaştı ve avcı rolüne sahip olmaktadır.

Biyolojik yaklaşım içinde de ele alınabilecek sosyobiyojik kuram (evrim psikoloji) 1970’lerde ortaya çıkmış ve temelde hayatta kalma ve üreyecek bir soy bırakma potansiyellerini ön plana çıkarma çabasıdır. Biyolojik yaklaşım hormonları ve beyin yapısının işlevlerini ön planda tutarak bu sebepten dolayı cinsiyet farklılığının nedeni olarak görürken, bu kuram (sosyobiyojik kuram) süregelen evrimsel süreci ve genetik değişimi sebebiyle cinsiyet farklılığını açıklamaya çalışmıştır (Dökmen, 2015: 53).

Sonuç olarak, cinsel yönelim ve kimliğin biyolojik olarak açıklanmaya çalışılması bir yandan insan cinselliğini anlamamıza katkı sağlarken, bir yandan da heteroseksist bir dünyada heteroseksüel olmayanların ötekileştirilmesinin önünü açabilmektedir (Kaya, 2011: 174). Dolayısıyla hormonların insan bedeninde şekillenmesini göz önünde tutarak eşcinsellik ya da biseksüelliğin, tıpkı heteroseksüellik gibi hangi biyolojik, genetik, sinirsel mekanizmalarla oluştuğunu anlamamız son derece önemli olacaktır.

1.1.2.3. Sosyal (toplumsal) öğrenme kuramı

Albert Bandura ve Richard Walter, sosyal öğrenme kuramının kapsamını ve açıklayıcı temel ilkelerini gözden geçirerek, toplumsal öğrenmenin gözlem yoluyla öğrenme ve pekiştirme gibi bilişsel süreçleri de dahil ederek öğrenme ilkelerini ortaya koymayı hedeflemişlerdir. Bandura ve Walters yaptıkları araştırmalarda model almanın yeni davranışların edinilmesinde, toplumsallaşma süreçlerinin anlaşılmasında ve kuşaklar arası aktarımın açıklanmasında önemli olduğunu vurgulamışlardır. Bunun yanı sıra da geliştirdikleri bu kuramda taklit etmeye temel görevler de yüklemişlerdir (Aslan ve Özgün, 2009: 273). Dolayısıyla sosyal öğrenme kuram, yeni olan davranışların öğrenilmesinde, başkaları tarafından yapılan davranışların gözlenmesi ve taklit edilmesinin önemini vurgulamaktadır (2009: 273). Bu tür cinsiyetin toplumsallaşması kuramlarında çocuklar, olumlu ve olumsuz yaptırımlar yoluyla yönlendirilmektedir. Örneğin küçük bir erkek çocuğu yaptığı davranıştan ötürü takdir edilebileceği gibi (aferin sen çok cesur bir erkeksin), pekâlâ azarlanabilir de (erkekler bebeklerle oynamaz). Dolayısıyla bu olumlu ve olumsuz yaptırımlar erkek ve kız çocuklarının kendilerinden beklenen cinsiyet rollerini öğrenmelerine yardımcı olabilmektedir (Giddens, 2012: 506).

Bir davranışın kazanılması için doğrudan pekiştirmelere ihtiyaç vardır. Edimsel öğrenmede, kişiden ilk olarak bir davranış göstermesi beklenir ve hemen sonrasında da sergilediği davranışın pekiştirilmesi gerekmektedir.

Ödüllendiren davranış (cinsiyete uygun davranış) tekrarlanmakta olup, ödüllendirilmeyen ve hatta cezaya maruz kalan davranış tekrarlanmamaktadır (Dökmen, 2015: 60). Dolayısıyla anne-babalar ve öğretmenler cinsiyete uygun davranış adı altında aynı davranışın kız ve erkek çocuklarda farklı olabileceği tepkisinde bulunabilirler.

Pekiştirilen ve cezalandırılan eylemi çocuklar (kız-erkek çocuklarından beklenen birtakım davranışlar vardır) annelerinden, babalarından, öğretmenlerinden vs. gördüklerini taklit ederek ya da onları idol alarak öğrenirler. Dökmen çocuklar arasındaki cinsiyet rolleri kazanımını şu sözleriyle ifade etmektedir: Gözlenen figürler (ana, baba, öğretmen, arkadaş, beğenilen herhangi bir kişi, televizyondaki kahraman vb.) model alınır ve bu figürlerin davranışları uygun bir zamanda taklit edilmektedir. Cinsiyet rollerinin kazanımda da genellikle kız çocuklar annelerini ve kadın figürleri; erkek çocuklar ise babalarını ve erkek figürleri model alır ve onları taklit ederler (Dökmen, 2015: 60).

Güngör, model edinme yoluyla taklit ve özdeşleme kavramlarının aynı şeyi ifade ettiğinin altına çizerek, bu kavramları sosyal öğrenme teorisi bağlamında şöyle açıklamıştır:

Sosyal öğrenme teorisine göre bir kimsenin ahlak normlarını ve değerlerini öğrenmesi esas olarak ceza ve ödüllendirme yoluyla ve bir kimseyi model edinmekle olmaktadır. Özdeşleşme bir kimsenin kendisini bir başkasıyla bir tutması, arada bir ayniyet görmesi; taklit de bir kimse kendisiyle özdeşleştiği kimsenin davranışlarını kendi davranışları olarak benimsemesi demektir. Dolayısıyla sosyal öğrenme teorisi ahlaki davranışın kazanılmasını “modellerle öğrenme” prensibine dayandırmaktadır. (Güngör, 1998: 61). Aynı zamanda model ile taklit eden şahsın davranışları arasındaki benzerliğin doğuşunda modelin davranışı belirleyici bir rol oynamaktadır. Bu benzerliğin temelindeki psikolojik süreç esas itibarıyla bir “görme yoluyla öğrenme”den ibarettir (Güngör, 1998: 64) Öğrenme kuramının ceza ve ödüllendirme açısından ele alındığını da şu şekilde ifade etmiştir: Erkek çocuklar ve kız çocuklar toplumun kendi cinslerinden beklediği davranışları yapınca ödüllendirme, yapmayınca ceza görürler. Böylece erkek çocuk erkek gibi, kız çocuk kız gibi davranmayı öğrenmiş olur. Cinsiyete ait davranışların örneği anne ve baba olduğu için de onlar taklit edilmektedir (Güngör, 1998: 60-61).

Bandura öğrenmenin her zaman doğrudan deneyimlere dayanmadığını, gözlemler, model alma, taklit etme ve dolaylı yaşantılar yoluyla da gerçekleştirebileceğini vurgulamaktadır. İnsanlar model aldığı davranışı, her zaman eyleme çevirmesi zorunlu olmayabilmekte, pekiştirmelere veya cezalandırmalara da gerek duymadan başkalarını

gözlemleyerek dolaylı olarak öğrenebilmektedir (Aslan ve Özgün, 2009: 274). Gözlemleyen için, davranışların dolaylı etkisi, sadece sonuçlardan değil, onların karakteristik yapısından da kaynaklanmaktadır. Model ile gözlemleyen karakter benzerlikleri veya özellikleri davranışın model alınma oranını artıracaktır (Demirtaş ve Yağbasan, 2005: 368). Model alınan davranış açık sonuçlar ortaya koyduğunda ve gözlemci ile model arasında yaş, kapasite ve diğer kişisel özellikler açısından bir benzerlik bulunduğu model almanın etkisi artmaktadır (Aslan, Özgün, 2009: 286).

Davranış şekillerinde bahsedilen ceza ve ödüller çocuğun gelecekteki davranışlarını şekillendirdiğini ifade eden Dökmen bu durumu şöyle örneklemiştir: Babasına araba tamir ederken yardım etmek isteyen ama ona uygun bir iş olmadığı gerekçesiyle uzaklaştırılan bir kız çocuğu, gelecekte babasına yardım etme konusunda hiç de hevesli olmayacaktır. Ama annesine mutfakta yardım etmesi halinde övgü alıyorsa yeniden annesine yardım etmek isteyecektir (Dökmen, 2015: 61).

Cinsiyet rollerinin öğrenilmesinde ana-babalar, öğretmenler, akranlar ve yakın çevre önemli olmakla birlikte kitle iletişim araçlarının (medyanın) önemi de büyüktür (Dökmen, 2015: 61). Kitle iletişim araçları cinsiyet kalıp yargılarını ve önyargılarını sürdürmede ve insanları bu yönde etkilemede önemli bir role sahiptir. Bu etki ise sosyal öğrenme kuramıyla kısmen açıklanabilmektedir (Dökmen, 2015: 133). Dolayısıyla çocuklar yaşadıkları toplumsal ortamda bulunan yetişkinlerin ya da akranların davranışlarını gözlemlerken, kitaplarda okudukları, hikâyelerde duydukları, filmlerde ve televizyonlarda gördükleri sembolik modellerin davranışlarını da gözlemlerler (Aslan ve Özgün, 2009: 274).

Toplumun aile yapısı ve kitle iletişim araçlarıyla birlikte mevcut olan kurallar, davranışlar, kalıp yargılar (stereotypes) nesilden nesile aktarılmaktadır. Birey doğduğu andan itibaren aileleri tarafından belirlenmiş kalıp yargıları, tutumları ve rol modelleri öğrenmektedir ve belirtilen rol modelleriyle paralel davranmaları için ailece ya da yetişkinlerce de dayatılmaktadır. Dökmen'e göre ise dayatılan bu cinsiyet farklılıklarına ilişkin beklentiler, cinsiyet kalıp yargıları biçiminde toplumda yaygın kabul görülen inançlara dönüşmekte ve sosyal davranışı da biçimlendirmektedir (Dökmen, 2015: 25). Dolayısıyla birey, -bu biçimlendirmenin dışında kalmadan- toplum içinde cinsiyet kalıpları sosyalleşme sürecinde öğrenmekte ve

içselleştirmektedir. Toplumun ilk başta aile bireylerinin (anne-baba) yargılarından ötürü kız-erkek çocuklarının kendi cinsiyetlerine göre toplumsal cinsiyet kalıp yargıları oluşacaktır. Diğer yandan kitle iletişim araçları cinsiyet kalıp yargılarını sürdürecektir ve insanları bu yönde etkilemeye devam edecektir.

Connell'e göre yeni doğan çocuğun biyolojik bir cinsiyeti vardır; ancak henüz bir toplumsal cinsiyete sahip değildir. Çocuğa, yaşadığı toplumda ait olduğu cinsiyete uygun olan kurallar, davranış modelleri belirtilmektedir. Aile, medya, arkadaş grupları ve okul gibi belli toplumsallaştırma etkenleri, bu beklentileri ve modelleri somutlaştırarak çocuğun bunları [kendi cinsiyetine uygun davranışları] sahipleneceği ortam hazırlamaktadır (Connell, 2017: 278). Toplumsal modeller ya da kurallar içselleştirildikleri sonucunda normalde belirli bir cinsiyetin toplumsal beklentileriyle örtüşen bir toplumsal cinsiyet kimliği var olacaktır. Ancak bazı durumlarda bir toplumsallaştırma etkeninin olağandışı işleyişinde (babasız bir aile) ya da alışılmadık bir biyoloji sonucu "sapma" yaşanmaktadır. Bu tür sapmaların ürünleri eşcinseller, transseksüeller ve toplumsal cinsiyetin kimliği kendi cinsiyetleriyle alışıldık biçimde örtüşmeyen diğer kişiler olacaktır (Connell, 2017: 278-279). Aslında Connell toplumsallaştırma etkenlerinin kişi üzerinde içselleşen bu durumun çok da keskin olmadığını savunuyor, diyebiliriz. Çünkü bireylerin üzerinde değişiklik yaptığı farklı cinsel kimliklere sahip olabileceği görmezden gelinebiliyor. Connell bu durumu şu şekilde belirtmektedir: Toplumsallaştırma etkenleri kişi üzerinde mekanik etkiler üretmezler; bu da çocuğu belli koşullarda toplumsal pratiğe katılmaya yönlendirmekten başka bir şey değildir. Bu yönlendirmeler baskıcı ve elbette zorlayıcı olabilmektedir. Bazı çocuklar bu duruma karşı çıkarak geri çevirebilirler ve kendi toplumsal biçimlerini ifade edecek şekilde geliştirebilirler. Sonucunda heteroseksüelliği kabul etmiyorlar. Kız çocukları rekabete dayalı spor dallarında yer alarak kadınsı ve erkeksi unsurları bir arada tutabiliyorlar; erkekler de yalnız kaldıklarında gerçek pratikleriyle bağdaşmayan şekilde kalabiliyorlar; örneğin kadın elbisesi giyebiliyorlar (2017: 283).

1.1.2.4. Bilişsel (zihinsel) gelişim kuramı

Piaget'nin 1932 ve Kohlberg'in 1958'de önerdiği bilişsel gelişim teorisi ahlaki düşünme yapısını hedeflemiştir (akt. Çiftçi, 2003: 52). Kohlberg'in bilişsel gelişim

kuramı, toplumsal cinsiyet gelişimini açıklarken bilişsel (zihinsel) bir yaklaşım sunmaktadır. Bu kuram Piaget'in bilişsel gelişim kuramına dayanmaktadır (Dökmen, 2015: 64).

Bilişsel etkenlerin etkileri sonucunda çocukların cinsiyet rolünü kazanmalarında kavram gelişimleri önemli rol oynamaktadır. Çocuklar erkek-kız olarak kendi benlik kavramlarına ve erkekliği-kadınlığı oluşturan etmenlere kendileri ulaşabilirler. Çocuklar ait olduğu cinsiyetin kıyafetlerini, aksesuarlarını vb. seçebilmekte ve tanıyabilmektedir.

Ancak, yaşları ilerledikçe, deneyim kazandıkça, bilişsel olarak geliştikçe kavramları önemli ölçüde değişmektedir (akt. Gander ve Gandiner, 1995: 376). Kohlberg çocukların niceliksel ve ahlaki yargılarının gelişiminde kavramları öğrendikleri gibi cinsiyete uygun davranmayı da öğrendiklerini savunmaktadır (Dökmen, 2015: 65).

Genelde bir insana ya da bir nesneye karşı tutumlar vardır. Bu tutumun kategorileri inançlar, duygular ve davranış eğilimleridir. Birey inançlar doğrultusunda temel düşüncelere sahiptir; duygular doğrultusunda ise genellikle sevme-nefret eylemlerini açığa çıkartmaktadır; son olarak davranış eğilimi ise hoşlandığı ya da hoşlanmadığı durumlarda yakın olma, uzak olma durumunu ifade etmektedir. Davranışları eğiliminde bu inançlar, düşünceler ve duygular aracılığıyla yaşadığı topluma uyum sağlaması son derece önemlidir.

İnsanın bir ortama ya da duruma uyum sağlamasında en önemli problemlerinden biri gerek davranışlar gerekse düşünce unsurları arasında ahenk sağlayabilmektir. İnsan böyle bir ahengi fiili olarak arar ve herhangi bir sebeple uzlaşmayan unsurları bir denge veya uyuma haline getirmektedir (Güngör, 1998: 75). İnsanların bilişsel tutarlılığa ihtiyaçları vardır; bu ihtiyaç, kendilerine ve dünyaya ilişkin tutarlı ve dengeli bir görüş oluşturmayı ve sürdürmeyi istemelerine yol açmaktadır. Çocuklar için bu tutarlılığı sürdürmenin yolu nasıl en uygun kız ya da erkek olduğunu bulmaktır (Dökmen, 2015: 65).

Bu kurama göre, çocuklar ilk olarak kendilerini erkek ya da dişi olarak etiketlemeyi öğrenmekte ve sonra kendi cins kategorilerine uygun düşen davranışları kazanmaya yönelmektedir. Bu süreç "kendi kendini toplumsallaştırma" (self-

socialization) olarak adlandırılır (Onur, 2000: 206). Bu toplumsallaşma süreci Gander ve Gardiner'e göre önem arz etmektedir ve şu şekilde açıklamışlardır: Çocuk gelişiminde en önemli süreçlerden biri toplumsallaşmadır. Toplumsallaşma, bireylerin, özellikle de çocukların belirli bir grubun işlevsel üyeleri haline geldikleri ve grubun öteki üyelerinin değerlerini, davranışlarını ve inançlarını kazandıkları süreçtir (Gander ve Gardiner, 1995: 274). Giddens bu toplumsallaşma sürecini ise değişik toplumsallaşma eyleyenlerini gerçekleştirdiği iki aşamadan bahsetmektedir. Bu iki aşamalardan birinci olan toplumsallaşma, bebeklik ve çocukluğun ilk döneminde gerçekleşmektedir ve kültürel öğrenmenin en yoğun geçtiği dönem olarak düşünülmektedir. Aile bu aşamadaki esas toplumsallaşma eyleyenidir. İkinci olan toplumsallaşma ise olgunluk dönemidir. Aileden sorumluluğu devralan okullar, akran grupları, medya vs. toplumsallaşma güçleri haline gelmekte ve dolayısıyla bu etkileşimler bireylere, kendi kültürlerinin kalıplarını oluşturan değerler, normlar ve inançları öğrenmede yardımcı olmaktadır (Giddens, 2012: 204-205).

Toplumsal biliş ise bir kişinin insan etkileşiminin dinamiklerini anlaması; bir kişinin gerek kendisinin gerek başka kişilerin düşüncelerini, duygularını, davranışını anlamasıdır (Onur, 2000: 430). Dolayısıyla Kohlberg'e göre, çocuklar kalıplaştırılmış bir erkeklik ve dişilik anlayışını oluştururlar. Daha sonra bu kalıp imgeyi kendi çevrelerini örgütlemeye de kullanmaktadırlar. Kendi cins kavramlarıyla uyuşan davranışları seçmekte ve geliştirmektedir (Onur, 2000: 206). Kohlberg, çocuğun kadını ya da erkeksi davranmasının nedeninin anne-babaları vs. tarafından ödüllendirilmesi değil, kendisinin kız ya da erkek olarak kimliklemediğini ifade etmektedir (Dökmen, 2015: 65). Yani erkeklere özgü şeyleri yaptığım için ödüllendirildim; dolayısıyla, bir erkek olmak istiyorum değil, "Ben bir erkeğim; dolayısıyla, erkeklere özgü şeyleri yapmak istiyorum; çünkü erkeklere özgü şeyleri yapmak ödüllendirilmektedir" (2000: 206).

Bilişsel gelişim kuramında, Kohlberg, çocukların cinsiyet rol gelişimlerini üç dönemde gerçekleştirmektedir. Yaklaşık 2-3,5 yaşları arasında gözlenen cinsiyeti etiketleme dönemi, yaklaşık 3,5-4,5 yaşları arasındaki cinsiyetin kararlılığı dönemi ve yaklaşık 4,5-7 yaşları arasındaki cinsiyetin değişmezliği dönemi (Dökmen, 2015: 66).

Bekir Onur, bu evreleri Şu Şekilde açıklamıştır: ocuk üç yaşında (birinci evre: cinsin özdeŐliĐi) kendini doğru olarak etiketleyebilmekte ve baŐkalarının cinsini de belirli bir doğrulukla belirleyebilmektedir. Dört yaşında (ikinci evre: cinsin kararlılığı) cinsin deĐiŐmeyeceĐi gerçeğine ilişkin kısmi bir bilinç vardır. Bununla birlikte, aşağı yukarı altı yaşına kadar, öncelikle fiziksel cins farklılıklarına dayanan kesin bir cinsel kimlik kavramı kurulmuş değildir (nc evre: cinsin tutarlılığı). Bu ilerleme genel bilişsel gelişim örüntüsünü izlemekte ve cinsin değişmezliği srekliyet kazanmaktadır (Onur, 2000: 207).

Sonuc olarak bilişsel gelişim kuramında çocuğun akılcı öğrenme süreci ve toplumsallaşma süreci bağlamında cinsiyet rolünün kazanımında etkili olduğu vurgulanmaktadır ve ocuk bu süreçlerde pasif olarak değil etkin Şekilde rol almaktadır. Ancak, toplumsallaşma çabaları toplumun bütün üyelerini kalıp yargılara uygun olarak geliŐtirmeyi amaçlamaktadır; örneğin oğlan çocuklar etkin, yarıŐmacı ve akılcı, kız çocuklar ise bağımlı, duygusal ve edilgin olacak biçimde yetiştirilmektedir (Onur, 2000: 219) Bu kalıp yargılarda kadın ve erkek arasındaki farklılıkları meşru kılmaktadır.

1.1.2.5. Toplumsal cinsiyet Şeması kuramı

Sandra Lipsitz Bem'in geliştirdiği toplumsal cinsiyet Şeması kuramı, sosyal öğrenme ve bilişsel gelişim kuramlarının temel görüŐlerini içermektedir. Bu kuram, cinsiyetleri tipeŐtirmenin çocuğun kendilik bilgisi de dahil tüm bilgiyi kültürün kadınlık ve erkeklik tanımlarına göre kodlamaya hazır oluşundan kaynaklandığını kabul etmektedir. Bu bakımdan bilişsel gelişim kuramına benzer; ayrıca bu cinsiyet Şeması temelinde bilgi iŐlemenin toplumun cinsiyet ayrımcı uygulamalarından da kaynaklandığını ileri sürmektedir. Dolayısıyla her kültürde var olan kadın ve erkekle ilgili kalıp yargılardan oluşan farklılıkları grerek ya da empoze edilerek kendi cinsiyetiyle ilgili davranış eğilimlerini oluşturmaktadır; bu bakımdan da sosyal öğrenme kuramına benzemekte ve ocuk, gelişen bir toplumsal cinsiyet Şeması aracılığıyla gelen bilgiyi kodlamayı ve örgütlemeyi de öğrenmektedir (Dökmen, 2015: 68-69).

Birey doğduktan sonra ait olduğu cinsiyet kategorisine girmektedir. Cinsiyetinin gerektiği davranışı yani cinsiyet rolü, toplumun kuralları çerçevesinde -ilk başta aile faktörü olmak üzere- anne ve baba tarafından öğretilmekte ve birey, öğretilen davranışlar bağlamında cinsiyet rolü kalıplarına göre davranmaktadır; aslında davranması gerektiği beklenmektedir. Hemen hemen her kültürde kadınlık ve erkeklik tanımlamaları mevcuttur. Çocuk da kültürün tanımladığı ayrımı, farklılıkları, kadınlara ve erkeklere biçilen kodları, işbölümlerini, kıyafetleri vs. içselleştirerek öğrenmekte; dolayısıyla kendi cinsiyetine özgü davranışları doğrultusunda cinsiyetini tanımlamaktadır.

Dökmen bu durumu cinsiyetleri tipleştirme süreci olarak ifade etmekte ve şu şekilde dile getirmektedir: “Cinsiyetleri tipleştirme/ayırıştırma sürecinde çocuk, hem kendilik kavramını oluşturur hem de dünyayı algılayarak içselleştirdiği bu cinsiyet şemasını kullanır (Dökmen, 2015: 70)”. Ancak, toplumsal cinsiyet şeması kuramı, cinsiyet rollerine ilişkin her iki biyolojik cinsiyete özgü tutum ve davranışların bir arada aynı bireyde bulunabileceğini hatta bulunması gerektiğini savunmaktadır. Kuram, cinsiyet rolleriyle ilgili toplumsal-bilişsel şemalar olduğunu ve bireylerin bu şemaların etkisiyle erkeksi ya da kadınsı rolleri kazandıklarını; bu şemalara uygun şekilde davranma zorunluluğu hissettiklerini ileri sürmektedir (Özbay vd., 2011: 61). Cinsiyet rolleri, geleneksel olarak kadın-erkek rolleriyle sınırlı tutulmuş ve bireylerin ya erkek ya da kadın rolüne sahip oldukları, bu iki rolün aynı bireyde bir arada bulunmayacağı kabul edilmiştir. Oysa günümüzde bireylerin hem kadın hem de erkek cinsiyet rollerini birlikte gösterebilecekleri belirtilmektedir (Bem, 1974’ten akt. Dökmen, 1991: 81).

Toplumsal cinsiyet şeması kuramına göre, yüksek oranda erkeksi ama az miktarda kadınsı özellikler gösteren erkekler erkeksi, yüksek oranda kadınsı ama az miktarda erkeksi özellikler gösteren kadınlar kadınsı olarak tanımlanmıştır. Bem, kadınsılığın ve erkeksiliğin bireyde aynı anda bulunabileceğini ifade ederek, androjen kavramını tanımlamıştır. Androjen bireyler hem kadınsı ve erkeksi özellikleri bir arada ve eşit miktarda gösteren hem de her iki cinsiyete özgü özellikleri farklı oranlarda taşıyan bireylerdir (Bem, 1981’den akt. Özbay vd., 2011: 61). Kadınsı ve erkeksi özellikleri düşük düzeyde gösterenler ise belirsiz olarak nitelendirilerek (Dökmen, 2015: 73), belirsiz cinsiyet rolü de eklenmiştir. Dolayısıyla kuram, sözü edilen cinsiyet rollerin, erkeklerde de kadınlarda da olabileceğini vurgulamaktadır.

Hem erkeksi hem kadınsı özellikleri yüksek düzeyde gösteren kişilere de androjen (androgynous) denilmektedir. Bem 1970’li yıllarda ağırlıklı olarak androjen bireylerin, olumlu yönlerini gösteren araştırmalar yapmıştır. Androjenlerin, daha esnek davranabildiklerini ve farklı ortamlarda daha uyumlu cinsiyet rol davranışları sergileyebildiklerini bulmuştur (Dökmen, 2015: 74). Bem, ayrıca androjenlik kavramının cinsiyet eşitsizliğini yansıtmadığını da belirtmektedir (2015: 75); çünkü androjen terimi, gerçekte ne eril ne de dişil, yalnızca insan olma özelliklerini belirtir (Bem, 1975’ten akt. Gander ve Gardiner, 1995: 379). Ancak, Dökmen’in de ifade ettiği gibi erkek merkezliliğinin sürmesine hizmet etmektedir (Dökmen, 2015: 75).

Bem, toplumsal cinsiyet şemalı bir toplumda toplumsal cinsiyet şeması olmayan çocuklar yetiştirmenin zor olduğunu, ama imkânsız olmadığını belirtmektedir. Bunun için iki stratejiden söz etmektedir: İlk olarak, ebeveynlerin çocuklarına, cinsiyete bağlı biyolojik farklılıkları kültürün cinsiyetle ilgili çağrışımlarını vermeden öğretmeleridir; yani, çocuklara kadın ya da erkek oluşun sadece üremede farklılık yarattığını anlatmaktır; ikinci olarak ise ebeveynlerin, çocukları kültürün cinsiyetle ilişkili çağrışımlarını öğrendiklerinde, bunu yorumlamalarında kullanabilecekleri alternatif şemalar oluşturmalarıdır (2015: 72).

1.1.3. Toplumsal cinsiyet kavramı bağlamında kadın kimliğinin algılanış biçimi

Kadının rolleri, konumu, normları ve davranışları hâkim olan ataerkil anlayışına göre şekillenmektedir. Kadının kimliği⁶, içinde yaşayıp içselleştirdiği toplumsallaşma etkenleriyle şekillenmiş, toplumsal cinsiyet rollerine göre oluştuğu düşünülmektedir.

Kadınların toplumdaki yerinin değişmesine neden olan birçok etkenlerin varlığından söz edilmektedir. Örneğin Michel, *Feminizm* adlı yapıtında enerji kaynaklarının bulunuşu, ileri tekniklerin icadı, tarım kültürünün gelişimiyle beraber

⁶ Kimlik, geniş kapsamda ve esnek biçimde, insanın kendi benlik duygusuna, kendisi hakkındaki duyguları ve fikirlerine (örneğin “toplumsal cinsiyet kimliği” ya da “sınıf kimliği” terimlerindeki gibi) atıf yapılarak kullanılmaktadır. (Marshall, 2012: 407).

yerleşik düzene geçilmesi sonucu egzogam (dıştan evlenme) yerine endogami (içeriden evlenme) yerini almakta ve kadının yeri aile mülkiyetinde sınırlı kalmaktadır. Dolayısıyla kadın, aile içinde doğurgan statüsüne indirgenmektedir (Michel, 1984: 36). Kadınların bu sebeplerden (doğurganlık özelliği ve çocuk bakımı vs.) ötürü aile içinde kaldığı ifade edilmektedir.

Kadınlık, içinde yaşadığımız kültürde, yaş, eğitim, sınıf gibi değişkenlerden bağımsız olarak, esasen “ev” üzerinden tanımlanır ve yeniden üretilir; bu yüzden de ev ve ev işleri, kadın öznelliğinin kurulmasını anlamak için kilit alanlardan biri (Bora, 2010: 21) haline gelmiştir. Dolayısıyla kadınlık tanımının oluşturulduğu özel mülkiyet, kadın-erkek arasındaki ayrımcılığının işbölümü sürecinde de üretildiği mekân olarak karşımıza çıkmaktadır. Aile “kadın”ın kimlik tanımlamasında önemli bir yere sahiptir; bu anlamda ev ve ev işleri, kadınların ortak deneyimleri üzerinde durmakta ve kadınlık kimliğinin en küçük yapı taşını ev içine bağlamaktadır (Aktaş, 2013: 55).

Marilyn Strathem ve Carol MacCormack adlı antropologlar doğa-kültür söyleminde doğanın sıkça dişi olarak nitelendirilip, istisnasız erkek, etkin ve soyut addedilen bir kültür tarafından tabi kılınmaya muhtaç sayıldığını ileri sürdürmüştür (Butler, 2016: 94). Dolayısıyla kadınların gerçek deneyimleri bir yana birer “ev hanımı” olarak tasarlanmaları, her sınıftan kadının öznelliğinin kurulmasında önemli bir etkidir. Bu etkiyi cinsiyet eşitsizliği bağlamında ayrıma götüren sebep ise kadının “doğaya”, erkeğin ise “kültüre” ait olduğu düşüncesidir (Bora, 2010: 60-61). Butler’e göre kadının ikincilleştirilmesi bu tez üzerinden doğrulanmakta ve Butler bu durumu şu şekilde açıklamaktadır:

Madde olarak cinsiyet, kültürel imlemin aracı olarak cinsiyet kavramı söylemsel bir oluşumdur ve doğa-kültür ayrımıyla bu ayrımın desteklediği tahakküm stratejileri için doğallaştırılmış bir temel işlevi görmektedir. Kültür ile doğa arasındaki ikili ilişki bir hiyerarşi ilişkisini destekler ve bu ilişkide kültür, doğa üzerine serbestçe anlam “dayatır” ve böylece onu kendi sınırsız kullanımına mal edilecek bir “öteki” kılar, imleyenin idealliğini ve imlemin yapısını tahakküm modeli aracılığıyla sağlama alır (Butler, 2016: 94).

Donovan’a göre aydınlanmacı feminist teorilerinde temel problemlerden biri liberal çözümlemenin özel alanı teyit geçmesidir. Kadınların erkeklere bağımlılıkları,

ataerkil ve erkeğe hizmet eden eğitim sistemini eleştiren liberal feminizm radikal feminizme dönüşerek özel alanı, evi ve evliliği eleştirmeye başlamıştır (Donovan, 2016: 66). Dolayısıyla radikal feminizm kadının ikincilleştirilmesinin esas alanı olarak aileyi görmüştür; çünkü istihdam, siyaset ve eğitim alanındaki eşitlik taleplerinin gerçekleşebilmesi için öncelikle aile içi eşitsizliğin, ayrımcılığın kalkması düşüncesiyle, aile içinde ataerkil rejiminin yeniden üretildiği üzerinde durmuştur (Bora, 2012: 40).

Eve ekmek getiren erkek ile ev işlerini ve çocuk bakımını yapan ve bunun ötesinde erkeğe bağımlı olan kadın, toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında şekillenmekte ve kadınlık tanımının oluştuğu aile ortamında da sosyalleşmektedir; kadınlık kimliğini de bu sosyalleşme sürecinde almaktadır. Günümüzde kadınların sosyal kimlikleri “anne” ve “eş” olarak tanımlanmaktadır. Kadın kimliğiyle paralel olarak Tolan’ın işaret ettiği üzere kadın ya birinin “kızı” ya da birinin “karısı”dır; tek başına var olması mümkün olmayacaktır (Tolan, 1991: 209)

Tanımlamaların aile içinde yeniden üretildiğini belirten Başbuğu, bu durumu şu şekilde açıklamıştır:

Anne-baba, iki cinsiyeti biyolojik yapıdan oluşan farklılıkları toplumsal beklentileri çocuğa aktarmakta ve oyuncak seçimleriyle birlikte çocuğun ev içi işbölümüne katılmasında önemli rol oynamaktadır. Araştırma bulgularına göre deneklerin %57,2’si kız çocuklarına bebek ya da küçük ev eşyaları, %38,6’sı yapboz türü zekâ oyunları, %4,3 de oyuncak silah ve araba almayı doğru bulmaktadır. Ancak, anlaşılacağı gibi oyuncaklar vasıtasıyla kız çocuklarında “anne” kadın kimliği yaygınlıkla yeniden üretilmektedir (Başbuğu, 1995: 226).

Dolayısıyla kadınlık sınırları çocuk yaşlarda aile içinde tekrar tekrar çizilmektedir. Aileyle birlikte yeniden üretilen toplumun hâkim ideolojisi elbette eğitim sürecinde de kendini göstermektedir. Aile içinde farklılaşan roller, eğitim sırasında da içselleştirilmekte ve eğitim yoluyla kadının kimlik inşası tekrar kurulmaktadır.

Tarımda modernleşmenin sonucunda tarım dışı iş olanaklarının artması, eğitim ve göç sebebiyle sosyal bir hareketlilik ortaya çıkmıştır. Eğitimle birlikte göçün yol açtığı sosyal hareketlilik erkeklerin tarımdan tarım dışı iktisadi faaliyet alanlarına geçmesini sağlarken, kadınların sosyal hareketliliği, eğitim olanaklarından yeteri kadar

yararlanamaması ve kentlerin kadınlar için yeterli istihdam olanağı sunmaması nedenleriyle aynı yönde olmamıştır (Çağlayan, 2006: 69). Dolayısıyla kadınlara yönelik eşitsizlik ve ayrımcı sistem siyaset, istihdam ve eğitim alanlarında da kendini göstermektedir. Toplumsal cinsiyet farklılıklarının kadın kimliği inşasında yadsınamayacak etkenleri meslek seçimlerinde de görülmektedir. Kadın doğası ve hâkim olan ataerkil ideoloji gereği evlilik ve aile tüm toplumun tüm tabakalarında kadının toplumsal rolünü (anne, eş ve ev işleriyle ilgilenme vs.) yerine getirmesi gerekmektedir. Kadınların çalıştıkları meslek grupları evde yaptıkları işlerle ilişkin ya da onlarla paralel olan mesleklerdir: Hemşirelik, gündelikçi, öğretmen, dokuma işçiliği vb.

Eğitim süreci erkek egemen toplumun ideolojisini çeşitli şekillerde yeniden üretmektedir. Kadınlar toplumsal işbölümünde daha sınırlı ekonomik olanaklar ve sosyal prestij sağlayan mesleklere yönlendirilmektedir. Bu da kadınların yoğun olarak annelik ve kadınlık rollerinin devamı olan ve üretimden çok iş gücünün yeniden üretim alanlarındaki meslekleri seçmesine neden olmaktadır (Tekeli, 2011: 162'den akt. Yeşilyurt, 2005: 29). Son zamanlardaki gelişmelere ve kadınların meslek sahibi olmalarına rağmen, toplumda yaygın inanışlar ve kalıp yargılar doğrultusunda kadınlar ikincil bir konumda ve geleneksel konumunun sürekliliği devam etmektedir; çünkü kadının aile gelirine sadece katkı bulunduğu düşünülmektedir. Kadınların geleneksel rollerinden sıyrılamamaları, hem dikey hem de yatay mesleki ayırmda erkeklere oranla olumsuz konumlara ve yetersiz imkânlarla sahip olmalarına yol açmaktadır. Dolayısıyla kadınlar ve erkekler aynı eğitim ve beceriye sahip olsalar da meslek ayırımındaki farklılıklarından ötürü kadın daha düşük statüde ve daha az ücretle çalışmaktadır. (Vatandaş, 2011: 42)

Geleneksel aile yapısında erkekler her zaman bir şeyin yapılmasına karar veren kişiler olarak tanımlanmaktadır. Bu durum kadın ve erkek arasındaki ayrımcılık sebebiyle meslek statülerini etkilemektedir. Yönetme, idareci ve siyaset alanlarında azımsanacak derecede kadınlar bulunmaktadır. Çünkü eğitimdeki işbölümlerinin ayrılması ve hiyerarşinin oluşumu toplumsal cinsiyet eşitsizlikleriyle üretilmekte ve kadın erkek kimliklerinin inşasını etkilemektedir.

Eğitim alanlarında kadınların yaygın olarak çalıştıkları mesleklerden biri de hiç kuşkusuz ğretmenliktir. Kadınlar eğitimin, ğretim kısmında yüksek oranda yer bulurken yönetim kısmında ise erkekler çoğunluktadır (Köse ve Uzun, 2017: 1060). Bakanlık istatistiklerine göre her düzeydeki okul müdürlerinin ortalama %2.8'i; müdür yardımcılarının (müdür başyardımcısı dahil) %12'si kadındır (Altınışık, 1995: 333). Dolayısıyla cinsiyete dair toplum tarafından belirlenmiş roller, kişinin hayattaki yerini ve konumunu işaret etmektedir. Bireyin kadın ya da erkek olarak hayattaki yerini öğrenmesinde aile içindeki ve dışındaki, (okul, kent, iş ortamı) sosyal süreci belirleyici olmaktadır. Bu süreçte her iki cinsin belirlenmiş değerleri benimsemeleri ve sürdürmeleri toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden üretimini sağlamaktadır (Meral, 2011: 298).

Toplumda egemen olan ideolojilerinin en çok belirginleştirildiği, yansıtıldığı ve yeniden üretildiği etkilerden biri de kitle iletişim araçlarıdır. Bu bağlamda Mine Gencil-Bek, Mutlu Binark ve Sevda Alankuş, medyada kadının hangi özellikleriyle önce çıktığına ilişkin saptamalarda bulunmaktadır ve şu şekilde zetlemektedirler: "Medya metinlerinde kadın çoğu zaman basmakalıp iki tiplene içerisinde yer almaktadır; ya 'fettan ve kötü' ya da 'anne ve iyi eş olarak kadın.' Kadınlar kendilerine uygun görülen kalıpların dışına çıktıklarında ise marjinalleşmektedirler. Bunun yanı sıra ise bedene indirgenerek ilgi çekme, izlenirliği arttırma gibi işlevleriyle de bedenleri üzerinden sömürülmektedir. Aynı zamanda kullanılan dil de cinsiyete dayalı ayrımcılığı yeniden üretmektedir" (2016: 41).

Kadının kitle iletişim araçlarında ataerkil ideolojinin yansıtıldığı rollerle karşımıza çıkmakta ve medya aracılığıyla toplumsal kalıplaşmış yargılar yeniden üretilerek kadın imgesi pekiştirilmektedir.

1.1.4. LGBT bireylere yönelik tutumlar ve toplumsal cinsiyet bağlamında kimliklerinin algılanış biçimleri

Toplumda cinsiyet rolleri heteroseksizm kavramıyla ayrılmakta ve ayrımcılık biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yönelimin dışında kalanlar ısrarla

ikincilleştirilmekte (ötekileştirilmekte), görmezden gelinerek dışlanılmakta, baskı ve şiddete maruz bırakılmaktadır. Bir nevi ataerkil sistem asıl gücünü toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılıktan almakta ve hegemonik iktidar şekliyle karşımıza çıkan heteroseksizmi beslemektedir. Bu düzen toplumun bütün alanlarında en başta ailede köklerini salarak kadın-erkek karşıt ikiliğini inşa etmekte ve dolayısıyla bu ikili karşıtlığın dışında kalan LGBT (lez, gey, biseksüel, trans) bireyler “sapkın” görülerek ötekileştirilmektedir. Ötekileştirilen bireyler ekonomik, sosyal ve ahlaki değerleriyle değerlendirilerek, toplumun eksik, bozuk ve sorun çıkartan kesimi olarak tanımlanmakta ve bu bireylerin haklarını sınırlandırmak ya da yok etmek anlamına da gelmektedir (Kılıç, 2011: 148). Toplumsal cinsiyetin doğdurduğu roller, normlar, davranışlar ve kodlar bireyler arasındaki eşitsizliği günlük hayatta da yeniden üretmekte ve farklı cinsel yönelime sahip kişilere de doğrudan homofobik söylemler oluşmaktadır. Connell’e göre aile gibi devlet de cinsiyet ve toplumsal cinsiyet konularıyla ilgili pek çok ideolojik etkinliklerle uğraşmıştır; örneğin Hindistan ve Çin’de doğum kontrolünden, İran’da kadınların giydikleri çarşaflara ya da Sovyetler’in ücretli işte çalışan kadınların sayısını arttırmaya yönelik çabalarına kadar değişiklikler göstermiştir. Dolayısıyla eşcinselliğin suç kabul edilmesi, reşit olma yaşı üzerine yasalar, cinsel hastalıklar vs. gibi durumlarda devlet cinselliği denetlemeye çalışmaktadır (Connell, 2017: 189-190).

Wittig, “kendimizi hâlihazırda kurulu olan bir doğa fikrine bedenen ve zihnen her özelliğimizle harfi harfine uymak zorunda hissederiz... ‘erkek’ ve ‘kadın’ doğal birer olgu değil, siyasi birer kategoridir” der ve heteroseksüelliğin toplum içinde yeniden inşa edilmesini ve diğerlerini nasıl ötekileştirdiğini şu şekilde açıklamaktadır: “Heterozihniyet”, “hepimizi, lezbiyenleri, kadınları ve eşcinsel erkekleri ezer” çünkü bu söylemler “toplumu, üstelik her toplumu kuran şeyin heteroseksüellik olduğunu varsayarlar” (Butler, 2016: 196-197). Dolayısıyla ötekileştirilen gruplar karşısında var olan heteroseksüellik hiyerarşinin tepesine yerleştirilmekte ve dışında kalan tüm cinsel ilişki tarzları ötekileştirilmekte ve en alta translar yerleştirilmektedir. Hiyerarşik baskı daha üstte olanların kendilerinden daha altta olanlara yönelik baskısını da doğurmaktadır (Candansayar, 2011: 164).

Bu heteroseksüel düzen biyolojik ve toplumsal cinsiyet bakımından birbirlerinden tamamen ayrı oldukları ve birbirlerini aile ve üreme vasıtasıyla tamamladıkları

düşünülen kadın ve erkek kategorilerine dayandırılmaktadır. Heteronormativite sadece zorunlu, doğallaştırılmış heteroseksüelliği içermez; aynı zamanda kadın-erkek ikili karşıtlığına dayanan ve bunun dışında kalanları sistemden dışlayan bir biyolojik ve toplumsal cinsiyet algısını yeniden üretmektedir (Çakırlar ve Delice, 2012: 11).

Toplumun hâkim ideolojisinin insanları cinsiyet rolleri bağlamında belli kalıplara dayatmaktadır (van Dijk, 2003: 43). Ataerkil düşünce yapısının yanı sıra heteroseksüellik de “erkeksi” olanı birincil olarak görürken “kadınsı” olanı ikincilleştirmeye tabi kılmıştır (Bilgin, 2016: 225).

Maskülenliklerin önemli bir yönü de erkeklerle özdeşleştirilmiş olmasıdır ve feminen olmayan olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla eşcinsellik ve feminenlik onlara göre tehdit unsurlarıdır; çünkü bütün kimlikler diğer başka bir kimliği hariç tutarak elde edebilmektedir; herhangi bir kimlik, kendisini güvence altına almak için farklılıkları “öteki” olarak yeniden üretir ve kendini de feminen olmayan olarak kurgulamaktadır (2012: 314). Bu tanımlamalar kadınlıktan ayrılmayı ve kadınlık özelliklerinin reddini içermektedir; yani erkek olmak kadın olmamaktır ve hiçbir erkek hiçbir zaman kadın olmayı istemez. Bu red, erkekliğin “karşı tipler”inden uzaklıkla kurulur; bu karşı tipler cinsiyetle ilgili olabilir; başka bir deyişle erkek olmak “kadınsı” davranmamaktır ve/veya eşcinsel olmamaktır (Altınay, 2013: 72). Cinsiyetle ilgili ikincil konumdaki - başka bir ifadeyle “öteki”- olan erkek Connell’in (2017) belirttiği üzere “ikincil konuma itilmiş” erkeklik olarak tanımlanmaktadır.

Kadın kadınken bile değersiz görülerek dışlandıdığı gibi farklı cinsel yönelime sahip bireyler (LGBT) de dışlanmıştır. Bu da her türlü farklı cinsel yönelime karşı baskıyı ve homofobiyi oluşturmuştur (Şah, 2012: 24; Göregenli, 2009: 10).

Homofobi, George Weinberg’in bulduğu ve 1972’de yayımlandığı *Society and the Healthy Homosexual* [Toplum ve Sağlıklı Homoseksüel] adlı yapıtında psikolojik homoseksüellik korkusunu anlatmak için kullandığı bir terimdir (Marshall, 2005: 305). Aynı kitapta “eşcinsellerle aynı ortamda olmaktan duyulan korku” şeklinde tanımlanmıştır. Mark Freedman “eşcinsellere karşı aşırı öfke ve korku tepkisi” şeklinde tanımlamış; yazar Audre Lorde ise 1978’de homofobiyi şu şekilde ifade etmiştir: Kişinin kendi cinsinden birine karşı duyduğu aşktan korkması ve bu yüzden başkalarında bu duyguyu gördüğünde nefretle karşılaşmasıdır (Baird, 2017: 61).

Toplumda, LGBT bireyler arasında geyleyler, transseksüeller (erkek olduğu halde kadın olmayı isteyenler) ve travestiler daha çok saldırı ve şiddete, ayrımcılığa, değersiz görülmeye maruz kalmakta ve namus cinayetlerine kurban edilmektedir. Kaos GL'nin 2013 Nefret Suçları raporunda mağdurların cinsiyetleri ve cinsiyet kimlikleri bağlamında 239 olayın 138'ni erkek mağdurlar oluşturmaktadır. Dolayısıyla heteronormatif beklentileri karşılamadıkları zaman erkeklere daha az tolerans gösterildiği ve daha fazla şiddet sergilendiği şeklinde yorumlanmaktadır:

Herek bunun nedenini, erkeklere ve erkeklığe yönelik kültürel tanımlamaların, kadınlarınkinden daha normatif olmasıyla ve erkek eşcinselliğinin, erkeklığı olumsuzladığı düşüncesiyle açıklamaktadır (Herek, 1991'den akt. Ertan, 2010). Kimmel ise bu durumu homofobiyi korkuyla ilişkilendirerek açıklamıştır:

Homofobi, erkeklığın kültürel tanımımızı örgütleyen ilkelerden biridir. Homofobi, eşcinsel erkeklerden duyulan akıldışı korkudan çok daha fazlasıdır. David Leverenz, "i... sözcüğünün, eşcinsel deneyimler veya eşcinsellere dair korkular hakkında hiçbir ilişkisi yoktur. Erkeklığın derinliklerinden çıkar: Hanım evladı, zayıf, modası geçmiş ve sıkıcı gözüken birini en ağır biçimde aşağılamak için kullanılan bir etikettir" demiştir. Homofobi, diğer erkeklerin [ikincil konuma itilmiş erkeklerin] maskelerimizi [gerçek erkeklerin] düşüreceklerinden, erkeklığımızı elimizden alacaklarından ve bize ve dünyaya yeterince iyi olmadığımızı, gerçek birer erkek olmadığımızı açığa çıkaracaklarından duyulan korkudur (Kimmel, 2013: 98). Dolayısıyla heteroseksüel erkekler homofobiyi hem diğer erkekler üzerinde güç sahibi olmak, kendilerini "gerçek erkekler" olarak inşa etmek hem de erkekliklerini doğrulamak için bir araç olarak kullanmaktadırlar (Ertan, 2010).

Vanessa ise homofobinin kadınlardan çok erkeklere yöneltildiğini şu şekilde ifade etmektedir: Her zaman lezbiyenlerin daha çok kabul edildiği anlamına gelmeyen bu durum, büyük olasılıkla kadınların tarihte çok fazla yer almayışlarından, toplumdaki statü eksikliklerinden, fallus-merkezli seks anlayışından kaynaklanmaktadır. Lezbiyenlerin daha çok ceza almalarının sebebi ise Vanessa'ya göre şu şekildedir: Asıl suçlandıkları şey aslında erkek rolünü ve erkeğe tanınan ayrıcalıkları üstlenmek üzere "dolandırıcılıkla" suçlanmalarıdır (Baird, 2017: 82).

Connell'e göre hegemonik erkeklik kadınlarla ilgili olduğu kadar, ikincil konuma itilmiş çeşitli erkeklik biçimleriyle ilgili olarak da inşa edilmektedir (Connell, 2017: 268). Dolayısıyla çağdaş hegemonik erkekliğin en ayırt edici özelliği kuşkusuz heteroseksüelliktir; bu tabii kılınmış erkekliğin en önemli biçimi de eşcinsellik olmaktadır (2017: 272). Eşcinsellik, erkek olmakla ilgili geleneksel düşüncelerin bozulmasına yol açan bir örüntü olarak inşa edilmektedir. Her ne kadar de heteroseksüel erkeklerin eşcinsellere yönelik negatif ve homofobik tutumlarının erkekliklerini doğrulamakla ilgili olduklarını ileri sürmektedir (Ertan, 2011: 101).

Farklı cinsel yönelime sahip bireylere karşı önyargı ve ayrımcılık toplumda sıkça görülen sorunlar arasındadır. Bunun en bariz örneği ise elbette homofobik söylemlerdir. Göregenli'nin ifade ettiği üzere homofobi, kişilik, benlik algısı, bilişsel yapıları etkilediği, eşcinsellerin bir "dış grup" olarak kavramsallaştırılması sonucunda oluşan ve belirli stereotiplerin eşlik ettiği bir kavram olarak da anlaşılabilir; çünkü belirli bir sosyal-kültürel bağlam içinde oluştuğu düşünülebilmektedir (Göregenli, 2009: 9).

Toplumun bazı kesimlerince halen daha kabul görmeyen farklı cinsel yönelime sahip bireylere ilişkin homofobik ve nefret söylemleri medyada yerini almaktadır. Onlara yapılan ayrımcılığı, şiddeti meşrulaştıran söylemler, bunun yanı sıra dil ayrımcı söylemi ve bir cinsi, cinsel yönelimi ve cinsel kimliği aşağılayan homofobik söylemler de bulunmaktadır. Eşcinsellerin devlet istihdamından dışlanmaları ve AIDS'e ilişkin ahlaki panik yaratmaya yönelik uygulamalar görülmektedir. Connell'e göre yasal taciz, sokak şiddeti ve ekonomik ayrımcılık vs. hegemonik erkekliğin bir parçasıdır ve eşcinselliğe ve eşcinsel erkeklere yönelik aşağılanmayla birbirine bağlanmaktadır (Connell, 2017: 272). Kılıç, (2011) LGBT bireylerin medyada sunumuna ilişkin araştırmasında özellikle sağlık haberlerinde eşcinsellerin AIDS hastalığıyla ilişkilendirilmeleri, eşcinseller hakkında var olan olumsuz önyargıları arttırdığına değinmektedir (2011: 165). Connell'e göre AIDS korkusu yalnızca eşcinsellere hastalığın asıl kurbanları olarak anlayış göstermekle kalmamakta aynı zamanda da daha çok yeni bir tehlikenin taşıyıcıları olarak düşmanca bir tutum takınıldığı ifade edilmektedir; dolayısıyla burada söz konusu medyanın asıl odağı -Connell'in tabiriyle- "eşcinsel vebası"nın "masum" başka bir deyişle "normal" kurbanlara bulaşım bulaşmayacağıdır (2017: 272).

1.1.4.1. Tarihsel süreç içerisinde eşcinselliğe yönelik tutumlar

Bazı toplumlar eşcinselliği kabullenirken, çoğu toplumda eşcinsellere yönelik olumsuz tutumlar ve kötü muamele gösterilmektedir. Bazı kültürlerde heteroseksüellikten sapmalar normal ve kabul edilebilir olarak görülmekteydi. Örneğin; Melanezya’da kuşağa-özgü (ve genellikle zorunlu olan) törensel homoseksüellik; yaş ve role özgü ilişkiler; bazı Kuzey Amerika Kızılderilileri arasında üçüncü rol kimliği görülmüştür (Marshall, 2005: 306). Antik Yunan kültüründe eşcinselliği yasaklayan yasalar ve cezalandırma gibi yöntemler yoktu; dahası Yunan edebiyatı ve felsefesinden bu tür cinselliklerin (Zeus’un Ganymedes’in peşinde koşması biseksüel olduğu şeklinde tanımlanıyordu) çok yaygın ve kabul gören davranışlar olduğu savını ortaya çıkartmaktadır; asıl mesele ahlaki sorun değil bir tercihti (Baird, 2017: 50). Çin’de ise eşcinselliğin belgelenmiş tarihi mevcuttur. MÖ 3. yüzyılda Chronicles of the Warring States (Savaşan Krallıklarının Vakayinamesi) adlı metinde geçen bazı kişilerin eşcinsel olduğunu aktaran biyografiler yer almıştır (2017, 57). Bugün Sudan’ın güneybatısı, Demokratik Kongo Cumhuriyeti’nin kuzeyi ve Orta Afrika Cumhuriyeti’nin güneydoğu bölgelerinde yaşayan Azandeler arasında çok eski tarihlerden 20. yüzyılın başlarına kadar homoerotizm yaşanmaktaydı (2017: 58).

Fakat bazı dönemlerde de farklı cinsel yönelime sahip kişiler hoşgörüyle karşılanmamış ve bu tür kişilere olan yaklaşım -dinlerin etkisiyle de- değişmiştir. Tarihte eşcinselliğin bütün olumsuzluklarının ve kötülüklerinin görülmesi özellikle tek tanrılı dinlerin ortaya çıkmasıyla başlamıştır. Eski Ege ve Yunan uygarlıklarında eşcinsellik doğal bir durum olarak görülmekte; hatta birbirlerine bağlılıkları ve dayanışmacılıkları daha güçlü olduğu için tüm askerlerin eşcinseller oldukları ordular bulunmaktaydı (Candansayar, 2010: 113).

Erken Hıristiyan dönemi yapıtlarında eşcinsel davranışa ve travestiliğe yönelik son derece nefret ve iğrenme söylemleri yer almaktaydı. MS 342’de Hıristiyanlığı kabul eden Roma İmparatorluğu, kendilerini “kadınsı şekilde” başka erkeklere sunan erkeklere “çok şiddetli cezalar” verilmesini emretti; MS 390’da eşcinsellik yasadışı kabul edildi ve doğal olmadığı sebebiyle kilise tarafından günah ilan edildi (Baird,

2017: 62). Ataerkil toplumlardaki erkekliğin gücü ve kadının ikincil konumu düşüncesiyle erkek bedeninin kadın bedeninden üstün olduğu ve dolayısıyla erkek bedenini kadın gibi kullanılmasının onu lekeleyeceği düşünülüyordu; bunun yanı sıra eşcinsel eylemler ahlaksızlık olarak nitelendiriliyor, eşcinsel bireyler kınanıyor ve yasalarda onlara yönelik hadım edilme, sürgün ve hatta idam öngörülüyordu (2017: 63). MS 527'de İstanbul'da (Konstantinopolis'te) İustinianos'un uzun imparatorluk dönemi başlamış ve ardından 533'te zina yapanlara verilecek cezaları belirleyen Julian Kanunları'nı değiştirerek eşcinsel eylemlere idam cezası getirmiştir (2017: 63). Tek tanrılı dinlerle beraber eşcinselliğin günah olması, kilisenin saygınlığını güçlendirmek isteyenler "sodomi"yi din kurumunun musallat olan hastalığın simgesi olarak seçmişlerdir (2017: 64). 1533'te Kral VIII. Henry tarafından çıkarılan yasa yalnızca eşcinselliğe yönelik değil "sodomi" adı altında kadın-erkek, erkek-erkek ve erkek-hayvan arasındaki anal cinsel ilişkiyi yasaklamıştır. Dolayısıyla da erkek eşcinselliği yasaklanmıştır (Candansayar, 2009: 71). Ve dünyanın ilk seküler homofobik yasası yürürlüğe girmiştir (Baird, 2017: 66).

İlk kez 1869'da bir hastalık olarak "homoseksüel" terimi kullanılmıştır. Hastalık bir "öteki" kurgusudur; yabancının tanımlanma biçimlerinden biridir. Her kültür ya da toplum kendini tanımlayabilmek için "öteki"ne ihtiyaç duymakta ve "ötekini" inşa etmektedir (Candansayar, 2011: 160). Dolayısıyla homoseksüellik, mastürbasyonla birlikte insanın bedensel ve ruhsal dejenerasyona (yozlaşma) uğramasına neden olan iki hastalık olarak tanımlanmıştır. O zamandan günümüze kadar da "eşcinsellik" tedavi edilmeye çalışılmıştır (Candansayar, 2009: 71). 20. yüzyılın ortalarında ise ABD yönetimi, eşcinselliği kontrolden çıkmaya başlayan bir hastalık olarak görmeye başlamıştır ve eşcinsellik tedaviler arasında hipnoterapi [hipnoz yöntemiyle tedavi etme], elektrokonvülf [elektroşok tedavisi] ve kusturucu tiksindirme terapileri ve cerrahi işlemler bulunmuştur. ABD'de histerektomi [rahim alınması ameliyatı], hormon enjeksiyonu ve klitoridektominin [kadın sünneti] lezbiyenler üzerinde uygulamalara da 1950'lere kadar devam edilmiştir (Baird, 2017: 74-75). Eşcinselliğin hastalık kategorisi olmaktan çıkarılmasında katkıda bulunan kişi psikiyatrist ve psikanalist olan Dr. Judd Marmor'dur. Marmor eşcinselliğin bir hastalık olarak değerlendirilmemesi gerektiğini savunmuştur (Candansayar, 2009: 71).

Bununla birlikte farklı cinsel yönelime sahip bireylere ilişkin ayrımcılığa karşı ve eşitlik konusunda yaptırımlar da olmuştur; örneğin 1997 Amsterdam Anlaşması'yla ilk kez cinsel yönelimlere yönelik ayrımcılığa karşı yaptırımlar getirilerek, sözü edilen anlaşma Avrupa Birliği anlaşmalarına dahil edilmiştir. Dolayısıyla cinsel yönelimlere karşı ayrımcılığı önleyici ve ayrımcılığa karşı koruyucu hukuki maddeler Avrupa Birliği Anayasası'na girmiştir. 1989 yılında Danimarka Parlamentosu aynı cinsten kişilerin evliliğini “Kayıtlı Partnerlik Yasası”yla yasalaştırmış ve böylece bir eşcinsel evlilik ilk kez heteroseksüel evlilikle eşit olmuştur (Yalçınoğlu, 2013: 21). Farklı cinsel yönelime sahip bireyler bazı kültürde ve özellikle ilk dönemlerde ve tek tanrılı dinlerin ortaya çıkmasından önceki dönemlerde toplumsal olarak kabul edildiği görülmektedir. Fakat bazı yaptırımlar sonucunda farklı cinsel yönelimler (eşcinsellik) ahlaksızlıkla suçlanılarak ve tek tanrılı dinlerin ortaya çıkmasıyla da dinen günah, bazı homofobik yasalar aracılığıyla sodomi adı altında anal seksi yasaklayan yaptırımlar sonucuyla da suç sayılmıştır.

Belli bir cinsel kimlik, belli bir cinsel yönelim ve belli bir cinsel ilişki normal ahlaki normlar çevresinde kurgulanmakta, dahası yüceltilmektedir. Modern devletlerin kurulmasıyla birlikte siyasal alan “heteroseksüel” ve “rasyonel” erkeği eyleyen ve onu hak sahibi özne olarak tanımlamaktadır. Sözü edilen “erkek” özneye sahip özellikleri bulunmayan kişiler (birincisi heteroseksüel kadın, ikincisi gey ve lezbiyenler, üçüncüsü transseksüeller) erkekliğin ötekisi olarak konumlandırılmaktadır (Toktaş ve Altunok, 2003).

Türkiye'nin toplumsal yapısında ataerkil sistem kadın-erkek arasındaki ikiliğin toplumsal cinsiyete ilişkin ayrımcılıklarla sürdürüldüğünü söyleyebiliriz. Yüksel (1998) bu bağlamda Türkiye'nin modernleşme sürecindeki katkılarına rağmen geleneksel yanını yitirmediğinden ve ataerkil söylemi yücelttiğini söylemektedir. Fişek, Türk toplumunu “geleneksel, otoriter ve pederşahi” olarak tanımlayarak, Türkiye’de nesiller arası hiyerarşinin yanı sıra toplumun da, ataerkil düzen ya da cinsel hiyerarşisi üzerine kurulduğunu ifade etmektedir; dolayısıyla cinsler arası ilişkiler erkeğin üstünlüğü; kadının ise değer, itibar ve güç bakımından düşük konumu üzerine oturmaktadır (Navaro, 1996: 27’den akt. Yüksel, 1998: 137). Türkiye’de “erkek” olmak, belirli olan toplumsal cinsiyet kalıplarına uyması gerekmektedir. Yani her alanda başarılı olmak, sert olmak, duygularını çok fazla belli etmemek, cinsel, ekonomik ve ruhsal anlamda

güçlü olmak, içki ve alkol tüketmek, hükmetmek ve “kadın gibi olmamak” sayılabilir (Ertan, 2009: 158). Bu bağlamda ise [Türkiye’de] erkeğin kadınsı olması, kadın gibi algılanması, değerinin düşmesine yol açmaktadır. Kadına yönelik kodlardan ve davranışlardan kaçınması gerekir, zira erkek rolünden sapma, kadın gibi olma eşcinsel olmakla bir tutulmaktadır (Dökmen, 2015: 223). Türkiye’de LGBT bireylere karşı günlük hayatta kullanılan ayrımcı dil söyleminin yanı sıra medyada da homofobik söylemler yerini almaktadır (Uluç, 2013: 200). Çünkü Türk toplumunda erkeklik - Yüksel’in de ifade ettiği gibi- erkeğin güven veren kişilikte ve mert olması beklenmektedir (Yüksel, 1998: 138). Eşcinsellere karşı olan tutumların tamamı toplumsal yargı ve kalıplara, bireyin toplumsallaşma sürecine dayanmaktadır. Başka bir ifadeyle bütün bu tutumlar doğuştan değildir, öğrenilmektedir. Bu toplumsallaşma sürecine, aile, dini kurallar, kuşak aidiyeti/akranlar, medya farklı katkılarda bulunmaktadır (Ballard ve Morris 1998: 278’den akt. Kılıç, 2011: 148).

Özgürlük hareketi bağlamında eşcinsel hareketine Türkiye 1990’lı yıllarda örgütlenme ve mücadele çalışmalarıyla katılmıştır. 1993 yılında kurulan Lambdaistanbul LGTT (Lezbiyen, gey, biseksüel, transseksüel, travesti) Yardım ve Dayanışma Derneği ve 1994 yılında Ankara’da kurulan KAOS Gey ve Lezbiyen dernekleri, Türkiye’deki eşcinsellerin sorunlarını ortaya koymaya, toplumsal barış için çözüm önerileri geliştirmeye ve eşcinselleri görünürleştirerek, toplumsal önyargıları azaltmaya çalışmışlardır (akt. Yalçınoğlu, 2013: 21-22).

1.1.5. Yeni bir toplumsal hareket: Türkiye LGBT hareketi

Yeni toplumsal hareketler, genel olarak çevre, insan hakları, feminizm ve barış gibi konular etrafında gelişmiş ve 1960’ların sonu ve 1970’lerin başında doğan bu çeşitli direniş ve mücadeleler için kullanılmıştır (Özen, 2015: 14). Dolayısıyla 1960’ların sonunda yeni konular, talepler, sınıflar ve örgütlenme yapıları içeren “yeni” toplumsal hareketler ortaya çıkmıştır (Erdoğan ve Köten, 2014: 94). Yeni çatışma ve tahakküm biçimlerinden ötürü, yeni toplumsal hareketleri barış, toplumsal cinsiyet gibi “kültür ve kimlik” ilişkisine dayalı konular üzerinde şekillenmiştir (2015: 15). Eski ya da yeni ayrımı yapılmaksızın toplumsal hareketler, var olan sosyal bir sorunu çözmek,

toplumda meydana gelen farklılığı engellemek ya da desteklemek adına belirli bir grubun yürüttüğü örgütlenme olarak tanımlanabilmektedir. Ekonomik temelli ayrımcılığa karşı verilen savaş, küreselleşme süreci ve kültürel kırılmalarla birlikte yeni toplumsal hareketlere evrilmiş; ekonomik temelli mücadele devam ederken birey temelli, hak odaklı yeni bir örgütlü mücadele alanı ortaya çıkmıştır (2014: 94). Dolayısıyla yeni toplumsal hareketler, kendi mücadelelerini siyasi eylemlerle değil, toplumsal pratikleri şekillendiren kodlara karşı koyarak ifade etmektedirler. Başka bir ifadeyle bu hareketler, hâkim kültürel kodlar ve normlar karşısında yeni yaşam tarzları, yeni bir dil, hâkim ideolojinin dayattığı anlamlardan farklı ve yeni anlamlar üretmeyi ve ürettiği farklılıkları ve yenilikleri var olan sisteme dahil etmeye çalışmaktadırlar. (akt. Özen, 2015: 15). Kültür, kimlik ve yaşam tarzları vs. konularda mücadele veren belirli gruplar yeni toplumsal hareketler içinde aktif hale gelmektedir. Bu bağlamda toplumsal muhalefet içerikli hareketlerden biri olan LGBT hareketi (2014: 93) ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla dünyanın her yerinde marjinalleştirilenler, insan hakları, eşitlik, adalet, özgürlük talep ederek, yerel koşullara göre çeşitlilik gösteren önyargılara, ayrımcılığa, homofobiye ve baskılara karşı koyarak örgütlenmektedirler. Geyler, lezbiyenler, biseksüeller, travestiler, transseksüeller, interseksüeller insan hakları için, şiddete ve tacize maruz kalmama hakkı için, hayatlarını, özgürlüklerini ve eşit yurttaşlar olarak görülme ve tüm insanların hak ettiği düzeyde saygı görme hakkı için mücadele etmektedirler (Baird, 2017: 17).

İktidarlar⁷, hâkim düzenin korunması için farklı cinsel yönelimlerle mücadeleye İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde başlamıştır (Erdoğan ve Köten, 2014: 100). Bu dönemde yeniden canlandırılan geleneksel ve ahlaki değerler, ataerkilliği pekiştirmekte ve bu sürecin kurbanları kadınlar ve cinsel azınlıklar olmaktadır (2017: 22).

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda "Genel Esaslar" kısmının "Kanun önünde eşitlik" bölümünde yer alan 10. maddesinde "herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir" ibaresi yer almaktadır. Türkiye'de eşcinsellik suç sayılmamakta; fakat anayasaya baktığımızda farklı cinsel yönelim ve cinsel kimliğe sahip bireylerle ilgili hiçbir hak ve tanım da yer almamaktadır (Çayır ve Ceyhan, 2012: 184). Buna ek olarak:

⁷ Ataerkil. Bu sistemde genel kabul gören cinsel yönelim heteroseksüeldir.

Avrupa Konseyi'nin 2006/35/EC sayılı kararının "İnsan Hakları ve Azınlıkların Korunması" bölümünün "Uluslararası İnsan Haklarının Gözlenmesi" kısmında, Türkiye Cumhuriyeti devletinden "Dil, siyasi düşünce, ırk, cinsiyet, ırksal veya etnik köken, din veya inanç, engellilik, yaş veya *cinsel yönelim gözetilmeksizin tüm bireylerin ayrımcılığa uğramaksızın* insan haklarından ve temel özgürlüklerden tümüyle yararlanmasının yasal ve fiili olarak garanti edilmesi" talep edilmiştir. Fakat bu direktifler hiçbir zaman Türkiye Cumhuriyeti tarafından dile getirilmemiş, aksine görmezlikten gelinmiştir (Söyle, 2010: 126). Eşcinsellikle ilgili Türkiye'deki yasalarda herhangi bir ayrımcı maddenin bulunmaması eşcinselliğin görülmemesinden kaynaklanmaktadır (Toktaş ve Altunok, 2003: 47).

Diğer yandan ise 1980'li yıllarda trans bireylere cinsiyet geçişi hukuken tanınmış ve 2000'li yılların ikinci yarısından itibaren de LGBT bireylerin ifade ve örgütlenme özgürlüğü -tüm sorunlara karşın- kabul edilmiştir (Yılmaz ve Demirtaş, 2015: 234). Hukuki gelişmelere rağmen, kültüre ve geleneğe bağlı olarak LGBT bireyler "öteki" olmaya ve toplumsal yaşamda ayrımcılığa maruz kalmaya devam etmişlerdir. Bununla birlikte toplumun ve kamunun ayrımcı yaklaşımı nedeniyle *Yeni Gündem*'in 1987'de ifade ettiği gibi "LGBT'ler suçu olmayan suçlular" muamelesi görmüşlerdir (2015: 234).

Türkiye'de toplumsal hayatta ötekileştirilen LGBT bireyler ve özellikle çalışma hayatlarından dışlanan transeksüeller, fuhuş ve seks işçiliği sektörüne itilmiş ve Taksim dolaylarında azınlıkça yerleştirilen sokaklarda yaşamış ve yaşamak zorunda bırakılmışlardır (Gürsu ve Elitemiz, 2012). Türkiye'deki LGBT hakları hareketi içinde yer alan aktivistlerin öncelikle olarak bir araya gelme arayışları, eşcinselliğe dair kurulan ilk cümleleri, kendi var oluşlarına ilişkin sözleri ve eşcinsellikle ilgili bir sorunun olduğuna dair ilk yansımaları 1980'li yılların ikinci yarısında görülmeye başlamaktadır (Erol, 2011: 434). Toplumsal cinsiyetçilik⁸ ve ataerkillik gibi sorunlar 80'lerin ikinci yarısında feminist kadınlar tarafından konuşulmaya ve dillendirilmeye başlanmış ve 80 sonralarında LGBT hakları da konuşulmaya başlanmıştır. 90'ların başında LGBT mücadelesi ve hareketi küçük olarak nitelendirilen somut adımlar

⁸ Duygulardan, davranışlardan, renklerden, mesleklerden, spordan, sosyal aktivitelere kadar kadın ve erkekler toplumun yüklediği roller vardır. Kadınlara atfedilen ve cinsiyetlerarası eşitsizliğin meşrulaştırılmasına neden olan pek çok nitelik de (güçsüz, narin, pasif gibi) toplumsal cinsiyetçi rol beklentilerinden kaynaklanmaktadır (Çayır ve Ceyhan, 2012: 21).

atmaya başlamıştır (Partog, 2012: 169). Bu süreçte bir araya gelerek ve daha büyük bir kitleye yayılarak 1990'ların başında, İstanbul'da Temmuz 1993'te onur yürüyüşüne izin verilmesi ve sonrasında Ankara'da Kaos GL, doğrudan eşcinsel, biseksüel ve anti heteroseksistlere örgütlenme çağrısında bulunmuştur (Cantek, 2013: 223). LGBT bireyler 1993'ten sonra kendi sorunlarını yalnızca kendilerinin tartışabilecekleri platformlar oluşturmuşlar; toplantılar, çoğunlukla barlarda ve arkadaş ortamlarında gerçekleşse de bu bireyler her an gözetildiklerini düşünmüşler ve bu baskıya rağmen bir araya gelmekten vazgeçmemişlerdir. Bu vazgeçmeme sürecinde LGBT adına konuşulan ve bu konuşma siyasetinin ilk adımlarının atıldığı üstü kapalı "kimlik" mücadelesi olmuştur (Partog, 2012: 170) Ahlaki değerler ve kültür yapısından ötürü günah ve hastalık normları karşısında kendilerine dayanak noktaları aramışlardır ve bu dayanak noktaları arama dönemi olarak nitelendirilmiştir. Dolayısıyla LGBT hareketi toplumsal yasaklar karşısındaki kırılma kimlik yaklaşımının izlerini taşımaktadır (2012: 170). Lambdaistanbul ve Kaos GL örgütleri bu ilk dönemi uzunca ve halen devam eden "Pazar toplantıları/sohbetleri" adı altında yürütülen bu toplantılarda LGBT bireylerin deneyimleri, kimlik ve içsel barışmanın zorlu süreçleri paylaşılmaktadır; bu aynı zamanda kişinin cinsel yöneliminin farkına varmasıyla kendisini tanımladığı bir dönem olarak da düşünülmektedir. "Hasta" ya da "günahkâr" olarak kabul edilen LGBT bireyler daha ayakları yere basan, kendilerinin de toplumda var olduğunu söyleyen ve var olan ayrımcılığı işaret ederek onu yok etmeye çalışmaktadırlar. 1990'lı yıllarda medyanın LGBT'lere yönelik olumsuz tutumu homofobik ve transfobik tutuma karşı, olmayan, dahası olumsuzlanan bir kimliği sahiplenen, bu kimliğe şekil vermek için çabalayan LGBT bireyler bu ilk dönemde kimlik oluşturma süreçleri için mücadele etmişlerdir (Partog, 2012: 171, 172).

Bu bağlamda LGBT mücadelesinin 1993-2000 arasındaki tarihinin "kimlik inşası dönemi" olduğu da düşünülmektedir (2012: 172). Bu süreçte birçok homoseksüel erkek, davranışlarını kimliğiyle ilişkilendirerek ve sosyal bağlamda bir kimlik olarak kendilerini gey olarak tanımlamaya başlamışlardır (Erdoğan ve Köten, 2014: 107). Bu kimliklere dair tüm olumsuzluklarla mücadele eden LGBT bireyler, Kaos GL ve diğer örgütler vasıtasıyla LGBT kültürünün kurucu siyasi aktörleri olmuşlardır (2012: 172). Eşcinsel, biseksüel, travesti ve transseksüel bireylerin kimliklerine dair yaşadıkları sorunları sahiplenen ve çözümler üretmeye çalışan, tüm bu bireyler arasındaki dayanışmayı arttırmayı ve toplumu yaşanan sorunlara dair bilinçlendirmeyi kendisine

amaç edinmiş bir örgüt olan Lambdaistanbul'un "Ne Yanlış Ne De Yalnızız! Bir Alan Araştırması: Eşcinsel ve Biseksüellerin Sorunları" (2006) adlı çalışmada LGBT bireylerin bir araya geldikleri, kendini tanımlama süreçlerinde kendi tabularını yıktıkları, kamusal alanda görünür olmayı istedikleri ve toplumsal açılma süreçleri üzerine durulmuştur. Çalışmada 393 gey, lezbiyen ve biseksüelle anket yapılmış ve yapılan bu anketin amacı da kendilerini yeniden keşfetmeleri, kendi merak ettikleri konularla üzerinden yeni fikirler üretmelerini sağlamak olmuştur (Lambdaistanbul, 2006: 29). Eşcinsellerin yaşadıklarını görünür kılmak amacıyla biçimlenen çalışmada hem sorular hem de araştırma süreci eşcinselleri güçlendirmek olarak tanımlanmıştır (Altınay, 2009: 149).

Resmi olarak nitelendirilen ikinci aşamada (Erol, 2011: 437) 2000'li yıllarda "biz buradayız" söylemiyle görünürlük kazanmaya başlayan LGBT hareketi, 1 Mayıs gösterileri ve Savaş karşıtı hareketle ilişkisi üzerinden kamusal alanda mücadele eylemlerine başlamıştır (Portag, 2012: 172). Bununla birlikte Kaos GL ilk defa 1 Mayıs 2001'de meydanlarda varlığını göstermiştir (Erol, 2011: 459). Diğer yandan mevcut sisteme karşı sesini çıkaramayan, kendi sözünü söyleyemeyen kadınlar ve farklı cinsel yönelime sahip bireyler, belirli bir merkeze bağlı olmaksızın, tanımlanan toplumsal sorunlarla bir araya gelerek eşitlikçi, hiyerarşinin olmaması ve dilin ayrımcı sunumunun olmaması, cinsiyetçi olunmaması gibi sorunlarla kendilerini tanımlayan yapılar ekseninde eşcinsel hareket varlığını sürdürmüştür (Erol, 2011: 437). Dolayısıyla 2000'li yıllarda LGBT hareketi, emek sömürüsüne ve cinsiyetçiliğe karşı durduğu tavrını belirginleştirmiştir. Bu süreçte daha da görünür olmuş ve güç kazanmıştır. Bu görünürlük mücadelesinde diğer toplumsal hareketlere (savaş karşıtı eylemlerde, 1 Mayıs işçi eylemlerde vs.) de destek vermişlerdir (Erdoğan ve Köten, 2014: 106). Kendini tanımlama sürecinden kendini kabul ettirme sürecine bu dönemde başlamıştır; çünkü sokakta ilk ciddi eylemsel görünürlük, ikinci döneme girdiğinin göstergesi olmuştur. Gene bu süreçte (2000'li yıllarda) ortak eylemlere destek vermenin yanı sıra ilk defa herhangi bir başka aktivist grubun desteği olmadan kendi ayakları üzerinde örgütledikleri ilk sokak yürüyüşlerine başlamışlardır. Özellikle Onur Haftası ve Homofobi Karşıtı buluşmalarla kendi gündemini ortaya koymuştur (Portag, 2012: 172). LGBT hareketinin görünürlük kazanmasındaki en önemli aşama ise İstanbul'da 2003'ten itibaren düzenlenen Onur Yürüyüşü'ne LGBT bireylerin, toplumun diğer kesimlerinin de desteğini alarak yoğun katılım sağlamış olmalarıdır. Stonewall

Ayaklanması'nın⁹ yıldönümü niteliğindeki bu yürüyüşe başlangıçta yalnızca otuz kişi katılırken 2013 yürüyüşünde elli bini aşkın katılımcı yer almıştır (2014: 106). Diğer yandan LGBT bireylerin toplumda ayrımcılığa uğramaları, şiddete maruz kalmaları, toplumdaki dezavantajlı konumları vs. birçok çalışmanın konusu olmuştur. Bu alanda özellikle akademik çalışmaların yapılması, bu alandaki görünürlüğü ve ilgiyi de arttırmıştır (Özbek, 2017: 145).

LGBT hareketinin aktivistleri, henüz resmi dernek olarak aktif hale gelmediği 2000'li yılların başında da eşit yurttaşlık talepleri etrafında çalışmalarını gerçekleştirmişlerdir (Yılmaz ve Demirtaş, 2015: 236). Bu süreçte Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne girme sürecinin gündemde olması önemlidir; bu süreçte şartların o zamanki gelişiminden ve geçerli olacak durumlardan yararlanmak istenmektedir. Çünkü olayların gelecekteki gelişmelerine etki edileceği düşünülmektedir; dolayısıyla Lambaistanbul ve Kaos GL katılımcıları, eşcinseller aleyhindeki eksiklere dikkat çekmek ve taleplerini sunmak için 2004'te Meclis'e gitmişlerdir (2015: 239). Tarihinde ilk defa eşcinsellere kapılarını açan Meclis de tasarıya dair talepleri dinlemişlerdir. Sonrasında Adalet Alt Komisyonu üyelerinden Doç. Dr. Adem Sözüer'in önerisiyle Türk Ceza Kanunu'nun "ayrımcılık" maddesinin düzenlediği bölüme "cinsel yönelim ayrımcılığını" eklemiştir. Dönemin Adalet Bakanı Cemil Çiçek tasarıda mevcut olan "cinsiyet" ifadesinin cinsel yönelimin de kapsadığını savunmuş, bu nedenle cinsel yönelim ayrımcılığı tasarıya eklenmemiştir (Erol, 2004). Bu olay LGBT hakları hareketi ile meclis merkezli siyaset arasındaki ilk önemli temas niteliği taşımaktadır (Yılmaz ve Demirbaş, 2015: 239).

Hareketin öncülerinden olan ve ilk 2005'te resmi dernek statüsünü kazanan Kaos GL 2006'dan bu yana düzenlediği Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma programlarıyla LGBT hareketinin Türkiye'de hangi konulara odaklandığını göstermektedir. Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma etkinliklerinde de Türkiye'den ve yurtdışından siyasetçiler, iletişimciler, gazeteciler, sendika temsilcileri gibi profesyonel kişilerin yanında farklı anabilim dallarından akademisyenler de bu

⁹ 1969 yılı Haziran sonunda, ABD'de bazı LGBT'ler kendilerine uygulanan ayrımcılığa ve şiddete baş kaldırarak Stonewall adı verilen gey barda protestoya başlamış, polis baskıyla olayı kontrol altına almaya çalışması sonucu barın dışında da büyük bir kalabalık toplanmış ve uzun süren çatışmalar yaşanmıştır. Bu olay eşcinsellerin cinsel azınlıklara uygulanan baskı ve şiddete karşı toplu halde seslerini çıkardıkları ilk olay olmuş ve sonrasında gittikçe güçlenecek olan LGBT hareketlerinin de ilk kıvılcımı olarak kabul edilmiştir.

etkinliklerde homofobiye karşı mücadele stratejileri geliştirmektedirler (Özbek, 2017: 159).

Diğer yandan 2013 Gezi Olayları'nda ulusal ve uluslararası medyada yerini alan gökkuşağı renkli bayraklar çevresinde LGBT hareketi toplumsal muhalefet içinde görünürlük, tanınma fırsatı yakalamıştır (Erdoğan ve Köten, 2014: 109). Gezi Parkı olaylarının LGBT bireylere karşı bakış açısında bir değişime neden olduğu, tabuların yıkıldığı diğer bir deyişle hem önyarguların bir kenara koyulduğu hem de onları daha fazla tanıma fırsatı olduğu düşünülmektedir (Ete ve Taştan, 2013: 74). Yıldız Tar'ın aktivist Levent Pişkin'le yaptığı röportajda Pişkin bu durumu şöyle anlatmaktadır: “LGBT dediğin zaman insanlar 4 tane sessiz harf yan yana geldiği için illegal örgüt zannediyordu Gezi Parkı'ndan evvel. Mesele insanların bildiği dilden, bildiği anlam dışında kendini ifade edebilmendi (Tar, 2014)”.

Partog (2012) Türkiye'de LGBT hareketinin mücadelesinde ilk olarak geçirdiği erken dönemi “kabullenme ve kabullendirme” ikinci olarak da “kamusal görünürlük ve direniş” olmak üzere iki başlık üzerinden ele alarak hareketin queer'den de faydalandığını dile getirmektedir.

Bu bağlamda Partog'a göre 2000'li yılların LGBT mücadelesi, farklı toplumsal hareketlerin dışında kendi içinde de farklı kimliklerin karşılaşmasıyla ve bir araya gelmesiyle birlikte doğan kimlik tartışmaları gündem olmaktadır. LGBT hareketleri içine dahil olan lezbiyenler ve feminist politikalarla derinleşen lezbiyen mücadele, hareketin gey ağırlıklı ilk döneminde ses getirmeye başlamıştır. Bu süreçte gey ve lezbiyenlerin birlikte katıldıkları toplantılarda “kadınlık” ve “erkeklik” meseleleri konuşmaya başlanmış, eşcinsellerin kendilerinin de eril dili kullandıkları üzerine tartışmalar yürütülmüştür. Lezbiyenlerin, geylerin eril dili halen kullandıklarını anlamaları ile hem kadın olmak hem de lezbiyen olmak üzerine düşünmeye başlamışlar; dolayısıyla geyler kendi erkekliklerini sorgulamaya başlamış ve bu, toplumsal cinsiyet tartışmalarını beraberinde getirmiştir (Partog, 2011: 174). Bu süreçte de lezbiyenlerin müdahalesiyle beraber farklı kimlik ve yönelimlere dair konular da tartışılmaya başlanmış ve bu tartışmayla birlikte cinsel çeşitlilik, biseksüellerin görünürlüğünü mümkün kılmıştır (2011: 174). Ancak, bu görünürlükle beraber cinsel çeşitlilik daha da karmaşık hale gelmiş ve cinsiyet kimliği karmaşasına (yanlış kimlik inşasına) neden olmuştur. Dolayısıyla LGBT'nin kimlik inşası tartışmalarında cinsel yönelim merkeze

alınmıştır. Böylece bu karmaşaya bir de travesti ve transseksüellerin görünürlüğü meselesi eklenerek cinsiyet kimliğinin tartışılmasına zemin hazırlamıştır (2011: 174).

1.1.6. Kimlik kavramının tanımlanması

Çok yönlü bir kavram olarak nitelendirilen kimlik; bugün başta sosyoloji, sosyal psikoloji, felsefe, edebiyat, siyasal bilimler, antropoloji gibi birçok bilimi kendi alanında ilgilendiren temel bir kavram haline gelmiştir. Bunun nedeni kimliğin çok boyutlu olması ve her bir boyutla farklı bir disiplinin ilgilenmesidir (Tamer, 2014: 84). Psikoloji, kişilik ve benlik kavramlarını kimliğin merkezinde ele alarak açıklamakta, felsefe ise özdeşlik anlamı üzerinden açıklamakta ve sosyoloji de toplumsal pratikler yelpazesi içinde sınıf, etnik köken, ırk, cinsiyet ve cinsel yönelim (Marshall, 2005: 406) gibi alanlarda ele almaktadır. Aydoğdu'ya göre çok boyutlu bir kavram olan kimlik, ilk olarak “özne” olmanın ve bu bağlamda benlik ve kişilik kavramlarını tanımlamak ve ifade etmek için kullanıldığını belirtmektedir (Aydoğdu, 2004: 117). Kimlik terimi aynılığı ve sürekliliği içeren Latince “idem” kökünden türemiştir (Marshall, 2005: 405). Türkçede ise kimlik, “kim” sorusundan türetilerek aynı şekilde zorunlu bir aidiyeti, aynı olmayı, tek olmayı, hangi kişi olmayı ifade etmektedir (2004: 117). Diğer bir tanımlamaya göre kimlik, seçip istediğimiz ya da rıza gösterdiğimiz şeylerden çok, ne olduğumuz ve nasıl tanındığımızla ilişkilendirilmektedir (Dalbay, 2018: 162). Aynı zamanda “kimlik var olmak için farklılığa gereksinim duyar ve kendi kesinliğini güven altına almak için farklılığı ötekiliğe dönüştürür” (Connolly, 1995: 92-93'ten akt. Dalbay, 2018: 162). Kimliğin tanımlanması, insanın toplumdaki yerini nasıl belirlediği, konumlandığı, nerede neyle anlam bulduğu “Ben kimim?” soruna verdiği cevaplar etrafında da sorunsallaştırılmıştır (Özdemir, 2010: 13). Kimliğin tanımı noktasında sınıf, ırk, cinsiyet bağlamında tutarlı ve bütüncül bir yapının varlığı ve kimliğin dinamik ve inşa edilen bir olgu olduğu da ifade edilmektedir (Dalbay, 2018: 163). Bununla birlikte Bauman ise (akt. Dalbay, 2018: 163) “kimliği” belirsizlikten kaçış olarak ifade etmektedir. Kişi ne zamanki kendisinin nereye ait olduğundan kuşku duyarsa, kimlik üzerinde o zaman düşünmeye başlamaktadır. Diğer bir deyişle kişi, toplumsal normlar, davranış biçimleri ve kalıpları arasında kendisinin nerede durduğundan, diğer insanların kendisinin durduğu yerin ya da davranışın doğru ve uygun nasıl kabul edeceklerinden

emin olmamaktadır ve kimlik bu belirsizlikten kaçış arayışına verilen addır (2018: 163). Kimlik inşası devam eden bir süreçtir. Burada söz konusu olan ise hem şeyleri hem de kişileri sınıflandırmak, birinin ötekiyle ya da herhangi şeyle ilişkilendirilerek kurulmasıdır. Dolayısıyla kimlik, sürekli oluş halinde bir süreci ifade etmektedir (Özdemir, 2010: 12).

Kimliğin nasıl oluştuğunu açıklayan öznelci ve nesnelci olmak üzere iki yaklaşım vardır. İlk olarak öznelci yaklaşıma göre kimlik, tutarlı ve yaşam boyunca az çok aynı kalan eşsiz gerçek “ben”dir. Dolayısıyla bireysel bir düzlemde oluşmuştur. Nesnelci yaklaşımda ise kimlik, etkileşim ve iletişim sonucu oluşmuş olan bir bütünlük, tutarlılık ve sürekliliktir. Dolayısıyla etkileşimsel düzlemde oluşmuştur (Aydoğdu, 2004: 119). Henri Tajfel ve John Turner tarafından geliştirilen ve çalışmalarında ön plana çıkan *Toplumsal Kimlik Kuramı*, grup üyeliğini, grup süreçlerini ve gruplararası ilişkilerini birlikteliği, bizliği, ait olmayı içeren psikolojik bir kavram olarak ele almaktadır. Diğer yandan kuram, grup üyeliğinin algısal ve bilişsel temelleri üzerinde durmaktadır. Kuram, birbiriyle yakından ilişkili beş temel kavram üzerinde yoğunlaşmaktadır: sosyal kimlik, sosyal sınıflandırma, sosyal karşılaştırma, en küçük grup paradigması ve iç-grup kayırmacılığı ve sosyal yapı. (Demirtaş-Madran, 2003: 123). Sosyal sınıflandırmalarda insanlar kendi başlarına birey olarak değil de bir toplumsal grubun üyesi olarak algılandıklarında ortaya çıkmaktadır. Bireyler, “insan” olarak değil “erkek”, “kadın”, “beyaz”, “Japon” diye adlandırılmaktadır. Cinsiyet ve etnik özellikler sosyal sınıflandırmanın temelleridir. İki ya da daha fazla insan bir grup olarak algılandığında, bu grup artık diğer gruplardan ayrı tutulmakta ve “farklı” olarak ele alınmaktadır. İnsanlar, sınıflandırma süreci yoluyla dünyayı birçok farklı toplumsal gruba ayırabilmekte ve bu toplumsal gruplara ilişkin bilgilerini, inançlarını ve beklentilerini içeren kalıp yargılarını da geliştirebilmektedir (Demirtaş-Madran, 2003: 133).

Foucault’nun ifade ettiği gibi “kimlik, hem kişisel hem de toplumsal düzlemde ve belli dinsel, ahlaki, yasal, bilimsel vb. temellerde olumsuz, sakıncalı ya da arzu edilmez (örneğin dine ya da ahlaka aykırı, yasadışı, tehlikeli, anormal vb.) olarak sınıflandırılabilir. Bu sınıflandırmanın önemli pratik sonuçları olmaktadır. Belli bir kimliğin toplumsal düzlemde olumsuz ve arzu edilmez olarak sınıflandırılması, bu kimliği soyutlama, ıslah ve hatta yok etmek için oluşturulmuş pratiklere izin verebilir ve

bu pratiklerin gerçekleştirilmesi için gerekli kurumların varlığını meşrulaştırabilir” (Foucault, 2012: 14). Michel Foucault, kimlik oluşumunda söyleme dikkat çekmektedir. Ona göre söylem, belli bir nesne hakkında konuşma, o nesneyi temsil etme yollarını şekillendirmekte ve “öteki”yi oluşturmaktadır (Aydoğdu, 2004: 122). Foucault’a göre dayatılan kimlik ise şöyle ifade edilmektedir:

“Dayatılan kimliğin ise dinsel, ahlaki, yasalara ve normlara uyması gerekmektedir. Belli deneyim ve kimlikleri sakıncalı ve arzu edilemez olarak gösteren bir dizi sınıflandırma negatif olarak tanımlanmaktadır. Bu normal olan ve dayatılan kimlik ise manipülasyon işlevi taşımaktadır. Foucault’a göre böyle bir sınıflandırma yoluyla normal kimliğin dayatıldığı bu süreç, ‘normalleştirme toplumu’ olarak nitelendirilmektedir. Kimliği bir insana doğrudan ya da dolaylı olarak dayatmak, o insanı o deneyimlerin (arzulama, hissetme, davranma, var olma biçimi) öznesi haline getirmek yani özneleştirmek anlamına gelmektedir (Foucault, 2012: 18)”.

Dolayısıyla söylem, öznenin var olmasını sağlamakta ve aynı zamanda kimliğin var olma şartı olarak öznenin konumunu ve durumunu şekillendirmektedir. Bununla birlikte öznenin kimlikleşme süreci iktidar tarafından inşa edilmektedir. Diğer bir deyişle birey hem “özne” olarak hem de “kimlik” olarak “iktidar” tarafından şekillendirilerek kamusal alana çıkmaktadır (Aydoğdu, 2004: 123).

Böylece kimliğe bir kurgu süreci olarak bakılmaktadır ve bu kurgu sürecinde dil merkezdedir. Dolayısıyla dille birlikte kültürel normlar ve semboller de kimliğin inşasında/şekillenmesinde önemli rol oynamaktadır (Özdemir, 2010: 19).

1.1.6.1. Cinsel kimlik ve cinsiyet kimliği kavramları

“Cinsiyet kimliği, her bireyin, doğuştan gelen cinsiyetine uygun düşün düşmesin, dış görünüşün veya bedensel işlevlerin tıbbi, cerrahi veya başka yöntemlerle iradi değişikliklerini de içerebilecek bedensel bilinç, giyim kuşam, söz ve davranışlar da dahil olmak üzere, özel ve kişisel cinsiyetini duyumsama ve yaşama olarak anlaşılmalıdır” (Jogjakarta İlkeleri, 2007’den akt. Öztunalı, 2015: 76).

Cinsel kimlik ise cinselliğin biyolojik yönüdür. Kişinin biyolojik olarak cinsel özelliklerini yansıtmaktadır. Bunlar kromozomlar, cinsel hormonlar, dış ve iç cinsel organlar, üreme hücrelerinin geliştiği dokular ve ikincil cinsiyet özellikleridir (Güner vd., 2011: 19). Bu noktada cinsel kimlik ve cinsel yönelim kavramlarının birbirleriyle olan bağlantısından ötürü birbirlerinin yerine kullanılmaktadır; fakat bu kavramların eş anlamlı olmadığını belirtmek gerekmektedir. Cinsel yönelim, kişinin cinsel dürtülerinin hangi cinse yönlendiğini belirlemektedir. Belli bir cinsiyetteki bireye karşı süregelen duygusal ve cinsel çekim olarak tanımlanabilmektedir (2011: 20). Bu bağlamda cinsel yönelim, biyolojik indirgemeciliği tamamen reddeder. Bu yüzden kadın kadını, erkek erkeği çekici bulabilir, sevebilir, arzulanabilir. Eşcinsellik, biseksüellik hissedilen bir duygu değil, cinsel yönelimini tanımlayan bir kimliktir (Öztunalı, 2015: 75-76).

Bu noktada cinsel yönelim, bireyin kendini hangi cinse ait hissettiği değil, hangi cinsten kişilere cinsel ilgi duyduğudur. Cinsel yönelim, cinsiyet kimliği ve biyolojik cinsiyet ile belirlenmemekte ve kişinin kendi içinde olan, fiziksel, ruhsal ve duygusal olarak kime ve neye ilgi duyduğuyla ilgilidir. Cinsel yönelim şekilleri heteroseksüel, eşcinsel ve biseksüel olarak sınıflandırılmaktadır (Kaos GL, 2015). Eşcinsel, aynı cinsiyetteki bireylere cinsel ve romantik anlamda ilgi duymak olarak ifade edilmektedir. Eşcinselliğin iki alt başlığı da bulunmaktadır: Gey ve lezbiyen. Kadın eşcinsellere lezbiyen, erkek eşcinsellere gey denilmektedir. Heteroseksüel ise karşı cinsiyetteki bireylere cinsel ve romantik anlamda ilgi duymaktır. Biseksüel de hem aynı hem de karşı cinsiyetteki bireylere cinsel ve romantik anlamda ilgi duymak olarak tanımlanmaktadır. Diğer yandan cinsel davranış ise cinsiyetten, cinsel kimlikten ve cinsel yönelimden ayrı olarak incelenmektedir. Örneğin travestilik çoğunlukla bir cinsel davranış çeşididir ve bazen bireyin seks hayatıyla ilgili olup bazen de gün içinde girilen bir hal, bir yaşam biçimi olarak ifade edilmektedir. (Kaos GL, 2015). Travestilik sadece öteki cinsiyet gibi giyinmektir ve herhangi bir cinsiyet kimliği değildir. Kadın gibi giyinen bir erkek travesti hâlâ kendisini erkek olarak tanımlayabilmektedir. Travestilik herhangi bir cinsel yönelim de değildir. Bu yüzden bir travesti heteroseksüel, eşcinsel veya biseksüel olabilmektedir (Güner vd, 2011: 22). Kısaca travesti olmak, cinsel hayatta ve/veya günlük hayatta büründüğü bir rol ve girdiği zihinsel ve bedensel bir hal ve çok kapsamlı bir şekilde gerçekleştirdiği ve sürekli devam eden cinsel ve/veya günlük hayatının büyük bir bölümünü kaplayan ve devamlı yineleyen bir durumdur.

Dolayısıyla travestilik bu bireylerin yaşamlarının büyük alanına hükmetmekte; fakat cinsiyet değiştirme arzuları olmamaktadır (Kaos GL, 2015).

1.1.6.2. LGBT bireylerde kimlik inşası

Cinsiyet kategorileri kadın ve erkek olarak sınıflandırılmaktadır. Kültürel, ahlaki, toplumsal değerler ekseninde erkek ve kadın için tanımlanan kodlar, normlar, bedensel ve toplumsal özellikler belirlenmektedir (Dökmen, 2015: 20). Toplumsal cinsiyet, kadınlar ve erkekler arasındaki farklılıkların toplumsal alanda kurulmuş yönlerine dikkat çekmektedir (Marshall, 2005: 98). Toplumsal cinsiyet rolleri bir toplumda kültürel olarak kadın ve erkeklere yüklenen roller, özellikler, davranışlar ve cinsel yönelim temelinde kategorileştirilmektedir (Dökmen, 2015: 98). Bunlar toplum tarafından kalıp yargılara dönüşerek, toplumsal cinsiyet rolü ilişkisiyle uyumsuz ve bu sınırları aşan bireylere yönelik görmezden gelme ve dışlanma eğilimleri yaygınlaşmaktadır (Savaş, 2018: 104). Toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında kadın ve erkeklere tanımlanan kimlikler, “kadınlık” ve “erkeklik”i temsil etmektedir (bkz. s. 2).

Heteroseksüellik olmayan cinsel yönelimler kültürel olarak ve tam olarak anlaşılmadığından ya da anlaşılabilir olmadığından, kadın ve erkeğe kültürel anlamda atfedilen ortak normlara uymadığından eksikliklerin/hataların ve mantıksal olanaksızlıkların varmış olduğu kanısı kabul edilmektedir (Yağlı, 2015: 277). Butler’a göre bu durum sistemin ya da fikir birliğinin toplumsal cinsiyet kimliğinin zorunlu heteroseksüellik üzerinden tekbiçimli kılmaya çalışmasıdır (Butler, 2014: 87). Connell ise cinsel pratiğin kadın ve erkek ikiliği üzerinden kurulmasını (heteroseksizm), toplumsal cinsiyete dayalı ayrımların ve toplumsal cinsiyet kategorilerinin oluşmasında önemli noktalardan biri olarak görmektedir (Connell, 2017: 101). Connell heteroseksüel ilişkisinin meşrulaştırılmasını da şu şekilde ifade etmektedir: “Toplumsal düzenlemeler, türlerin üremesini sağlayan bir heteroseksüel cinsel ilişki biçiminin ortaya çıkışıyla uyum içinde olmaktadır” (Connell, 2017: 118).

Hâkim ideoloji bağlamında eril tahakküm söylemi, farklı cinsel yönelimler karşısında ayrımcılığını ve nefret söylemini daha da sertleştirmekte ve onları toplumun önüne ikinci sınıf bir birey olarak atmaktan çekinmemektedir. Çünkü birçok insan, heteroseksüellik olmayan cinsel yönelimleri, kabul edilen erkek ve kadın davranışlarına

tehdit olarak algılamaktadır. Toplum tarafından kadından ve erkekten beklenen davranışların yerine getirilmemesi, cinsiyet kimliklerin sarsılması anlamına gelerek ve bu durumun sarsılmaması için LGBT bireylerin toplum dışına itilmesi düşüncesi hâkim olmuştur (Taş, 2012: 314; Şah, 2012: 25; Yağlı, 2015: 277; Ertan, 2011: 101).

Toplumsal cinsiyetle ilişkili olan “kişilik özellikleri (kalıp yargılarla bağlantılı özellikler)”, “toplumsal cinsiyetle ilişkili roller, davranışlar” ve “cinsel yönelim” boyutlarının bazılarında kişi, farklı özellikler gösterebilmektedir (Dökmen, 2015: 88). Dolayısıyla erkeklik ve kadınlık dışındaki toplumsal cinsiyet ifadeleri, heteroseksüellik dışındaki cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine sahip bireylerin kendi kimliklerini tanımlama ihtiyacı olarak ortaya çıkmıştır (akt. Kabacaoğlu, 2015: 16).

Bu noktada transseksüeller, yukarıda da ifade ettiğimiz üzere cinsiyet kimlikleriyle örtüşmemekte ve bedensel özellikleri dolayısıyla toplumsal cinsiyet normlarıyla sorunlar yaşamaktadır. Bu sorunların hissedilmesi ve kimliklerini dışa vurma biçimleri ilk olarak giyim ve davranış şekillerinde görülmektedir. Aile ve yakın arkadaş çevresinde gelişen açılma süreçlerinde reddedilmediklerini görerek, başka trans bireylerle tanışıklık ilişkilerini geliştirerek kimliğini benimseyecek ve toplum içinde kendisini ifade etmesi daha olanaklı hale gelecektir. Dolayısıyla bedensel cinsiyet özelliklerinin cinsiyet kimliğine uygun hale gelebilmesi için geçiş sürecine olanak sağlamaktadır. Sonuç olarak arzuladığı şekilde var olabileceğinin farkına varmanın imkânlığı karşısında bu geçiş sürecini (tıbbi gelişimlerin) istemesi yolunu açmakta ve bireysel ve toplumsal tüm sorunlar karşısında çözümün olacağına inanmaya başlamaktadırlar (Başar ve Yüksel, 2014: 394). Ancak hâkim ideolojinin şu anki var oluşunu ve sürekliliğini tehlikeye sokan her şeyi ötekileştirerek görmezden gelinmesi, heteroseksüellik dışındaki kimlikleri “doğal olmayanlar” olarak değerlendirilmesine neden olmaktadır (akt. Yağlı, 2015: 278). Bu açıdan trans bireyler hakkında genel ahlâka aykırı ve doğal olmadıkları söylemleri, hem toplumda hem de medya söylemlerinde yerini daha da sağlamlaştırmakta ve pekiştirmektedir. KAOS GL'nin “2015 yılında Türkiye’de Gerçekleşen Homofobi veya Transfobi Temelli Nefret Suçları Raporu”nda ifade edildiği gibi “Kendilerine dönük sosyal dışlama ve önyargılar nedeniyle, trans kadınların çoğunun istihdam alanı -kayıtdışı- seks işçiliğine indirgenmiş durumdadır. Bu açıdan, nefret suçlarıyla neredeyse her gün karşılaşmaktadırlar”. Demiryakan ve Ensari (2017) çalışmasında trans kadınların maktul

olduğu cinayet haberlerinde mağdurların hayatı okura ilginç bir hikâyeye sunularak habere konu olan cinayet vakasının arka planda bırakıldığına dikkat çekmektedirler. Buradaki asıl önemli nokta çalışmada yer alan haberlerin neden ayrımcı olduğudur. Çalışma, trans kadınların maktul olduğu cinayet haberlerinde kamusal alanda neden özgürce bulunamadıklarını, neden seks işçiliğine yöneldikleri ve yaşadıkları tehlikeli koşullara dair herhangi bir ifadenin yer almayışına da dikkat çekmiştir. Ancak, ilginç hikâyelerle sunulan haber, trans kadınların (mağdurun) özel hayatını merkeze alarak, bu kişilere yönelik önyargıyı, nefreti, ayrımcı dili yeniden inşa ederek ve tüm bunları araçsallaştırarak ayrımcılık ya meşru hale getirmekte ya da körüklenmektedir. Dolayısıyla transların özel yaşamını fotoğraflarla ve başlıklarla vs. haberi kurgulayarak onlara yapılan cinayetleri de ciddiyetsizleştirmektedir (Demiryakan ve Ensari, 2017: 7-8). Bilakis tüm söylemlere karşın her trans (seks işçisi) cinayet haberinde sosyal dışlanmanın nedenleri sorgulanarak LGBT hakları çerçevesinde farkındalık yaratmaya da bir sebep olabilir (2017: 18).

Diğer yandan da LGBT bireyler cinsel yönelimleri nedeniyle sosyal dışlanmaya maruz kalmaktadır. Bu olumsuz tutumların temelinde toplumsal değer, inanç ve normlara bağlı olarak heteroseksüelliğin “normal” ve olması gereken cinsel yönelim; heteroseksüelliğin dışındaki cinsel yönelimler “anormal” olarak içselleştirilmektedir. Homofobi olarak adlandırılan eşcinsellere ya da eşcinselliğe karşı duyulan nefret, korku, hoşnutsuzluk ve ayrımcılık (Marshall, 2005: 305; Saraç, 2008: 240) önyargılara neden olmaktadır. Farklılıklara karşı en tahammülsüzlüğün bilinen bir gerçeği de LGBT bireylere yönelik tutumlar ve davranışlardır. Dolayısıyla tutum ve davranış, uzak kalmayla sınırlı olmayarak, direkt o kişilere zarar verme, dışlama ve nefret cinayetlerine neden olmaktadır.

Eşcinsellik, biseksüellik ve heteroseksüellik gibi insanda tanımlanan üç yönelimden biri olduğuna ve yönelim farklılığına değinen Yüksel, eşcinsellik kimlik gelişiminin karşıt cinsel kimlik gelişiminden farklı olarak kendi kimliklerini kabul etmesi için farklı süreçten geçtiğini de ifade etmektedir (Yüksel, 2010: 81). Eşcinsel cinsel yönelim kimlik gelişimi hakkında Vivien Cass, farklı cinsel yönelime sahip bireylerin kendi cinsine yönelik ilgisini fark etmesiyle belirginleştiği, o ana kadar geliştirmiş olduğu heteroseksüel kimlikle uyumsuzluktan dolayı kafa karışıklığı yaşadığı, çevrede hâkim olan homofobik söylemlerden ve reddedileceğinden dolayı

koru, kaygı, suçluluk ve utanç duyduğu aşamaları tanımlamıştır (2010: 81). Kişisel gelişimle ve çevreyle etkileşimin imkân verdiği seyirde kişinin bütünlüklü olarak ve kendiliğın bir bileşeni olarak olumlu bir eşcinsel yönelim kimliğı geliştirdiğı gösterilmiştir (2010: 81).

Vivien Cass'in 1979'da geliştirdiğı 6 aşamalı modele göre (Gökçeoğlu vd. 2017: 83) sürecin ilk aşaması "kimlik bocalaması"dır. Bu aşamada birey, cinsel arzularının ve duygularının farkına varmaya başlamaktadır. Egemen ideoloji bakış açısıyla üretilen homofobik söylemden dolayı duygular; endişe, kafa karışıklığı, bocalama ve farklı hissetme halinde bütünlüşmektedir. Bu durumda bireyin verebileceğı tepkiler, eşcinsel eğilimleri inkâr etmek, konu hakkında bilgi edinmekten ve konuşmaktan, cinsellikten uzak durmaya çalışmak olabilmektedir. Birey eşcinsel duygularının belirginleştiğı "kimlik karşılaştırması" evresine geçmektedir. Eşcinsel olma ihtimalini kabul eden birey, zorunlu heteroseksüel kimliğın yitirme ihtimali karşısında toplumsal kabulün yitirilmesi ve ilk olarak aile ilişkilerinin bozulmasıyla kayıp bir süreç yaşayabilmektedir. Bu süreçte heteroseksüeller ve "öteki" karşıtlığında farklılığı belirginleştiğce yabancılaştığını düşünebilmektedir. Dolayısıyla kendi için güvenli topluluklara (LGBT örgütler/topluluklar) homofobik söylemlerden uzaklaşma isteğıyle yönelebilmekte ve bilgi edinmeye ihtiyaç duymaktadır. "Kimliğı hoşgörme" aşamasında ise birey, başka eşcinsellerin varlığına ve yalnız olmadığı gerçeğıyle tanışarak yabancılaşma hissinden kurtulmaya başlamaktadır. Fakat eşcinsel kimliğini henüz kabul etmemiştir; yalnızca konu hakkında konuşarak, bilgi edinerek, cinsel/duygusal anlamda yakınlıklar yaşamaya başlayabilmektedir. Sonraki "kimliğı kabullenme" aşamasında eşcinsel kimliğine olumlu bakmaya ve kimliğı kabullenmeye başlamaktadır. Birey bu süreçte açılmaya bağlı olarak artık homofobik tepkilerle bir kez daha karşılaşabilmektedir. "Kimliğı yüceltme" evresinin en önemli özelliğı, kişinin eşcinsel kimliğı ile toplumun olumsuz tutumları arasındaki uyumsuzluğu hissederek öfke hissetmesi ve savunmacı bir tutum sergilemesi olmaktadır. İnsanları "eşcinseller ve heteroseksüeller ikiliğı" içinde değerlendirebilmekte, heteroseksüelleri küçümsemeye ve kendi kimliğini yüceltmeye başlayabilmektedir. Modelin son evresi "kimlik sentezi"dir. Bu aşamada kişi için eşcinsel yönelim, artık özellikle olumlu veya olumsuz bir durum olmaktan çıkmakta ve kimliğın bileşenlerinden biri olarak yerini almaktadır. Eşcinsel yaşam gizlenmek zorunda hissedilmemekle beraber hem bireysel hem de

toplumsal kimlik birbiriyle bütünleştirilmiştir. Bu evrede artık diğer kişiler eşcinsel ve heteroseksüel ikiliği içinde değil, çeşitli benzer ve farklı yönleri olan kişiler olarak görülmeye başlanmıştır (Gökçeoğlu vd., 2017: 83-84). Dolayısıyla son evrede “bütünlük” edinilmektedir. Bu basamaklar her zaman sırayla gitmemekle beraber geliş gidişlerle bir ileri bir geri hızlanarak duraklanarak basamakları geçmektedir (Yüksel, 2010: 81). En yaygın olarak kabul edilen bu modelde Vivian Cass bu modeli özellikle eşcinseller için açıklamış olsa da biseksüeller ve translar için de benzer süreçlerin yaşandığı söylenebilmektedir (2017: 84). Nitekim LGBT Hareketi içinde kimlik inşası da bu şekilde gelişim göstermiştir.

1.1.6.3. Queer ekseninde kimliksizleşme

Queer kelimesi Türkçede garip, yamuk, tuhaf gibi anlamlara gelmekle birlikte 20. yüzyılda ilk kez “i...” anlamında kullanılmıştır (Güner vd., 2011: 21). Queer kuramının merkezinde de tuhaf, anormal vs. olana; normatif alanında dışında kalana; bu alanın dışında bırakılana, normları ihlal edene bir gönderme yapmakta ve “anormali” yeniden anlamlandırma imkânı sağlamaktadır (Yardımcı, 2012). Başlangıçta heteroseksüeller tarafından aşağılanma ve hakaret amacıyla kullanılan (başka deyişle homofobik bir söylem olan) queer kavramı, zamanla eşcinseller tarafından benimsenmiştir (2011: 21).

Foucault, Cinselliğin Tarihi’nde cinselliğin 18. yüzyıl itibariyle ve 19. yüzyıldan başlayarak birçok alana girdiğini söylemektedir: İlk olarak “sinir hastalıklarıyla” beraber tıbbın, cinsel sapmaların tümünü kendiyile özdeşleştiren psikiyatri konusunun ortaya çıktığı bu dönemlerde (Foucault, 2017: 29), üremeyi merkez alan bir cinsellik yararına oluşturulan doğurgan olmayana hayır, amacı üreme olmayan pratikleri yok etme ya da dışlama gibi çabalar etrafında normalliklerin belirlendiğini, dışlanan cinselliklerin “sapkın” kategorisini oluşturduğunu işaret etmektedir (2017: 33). Dolayısıyla dişi ve erkek üreme sisteminde ortaya çıkan biyolojik kategorilerdir (Connell, 2017: 109) ve kültürde üreme ikiliğinin günlük yaşamda toplumsal cinsiyet ve cinselliğin mutlak temelliliğinin varsayıldığı işaret edilmektedir (2017: 110). Diğer yandan Foucault, toplumsal olarak örgütlenmede iktidarın rolü bağlamında cinsiyetin işleyişini göstererek “evrensel ve tarih dışı bir gerçeklik olarak kabul edilegelmiş olan

biyolojik özelliklerin, erkeklik ve kadınlık psikolojilerinin, cinsel normallik ve sapkınlık tariflerinin vb. tarihsel ve kültürel olarak oluşmuş, evrensel değil olumsal, sabit olmayıp değişken toplumsal davranışlar olduğunu” göstermiştir (Sancar, 2009: 175). Aynı zamanda Foucault (2017), öncelikle cinsellik kavramının anatomik öğeler, biyolojik işlevler, davranışlar, duyumlar ve hazlar etrafında yapay bir çerçevede toplandığına işaret ederek ve yapay çerçeveyi (bu hayali birliğin) nedensel, hazır, keşfedilmesi gereken giz bir biçimde işlenmesinin mümkün olduğunu ifade etmektedir. Böylece, “cinsellik yegâne imleyen, evrensel imlenen olarak” işlemiştir (2017: 110). Dolayısıyla bu normlar etrafında normatif olan normallüğün tanımından ziyade iktidarın elinde tuttuğu kabul edilmeyi arzulandığı şeyin tanımının görülmesine olanak sağlamıştır (Connell, 2017: 91). Butler’a göre Foucault, “bedenin bir söylem içinde belirlendiğini ve dolayısıyla bir doğal ya da asli cinsiyet fikriyle donatılmadan önce dikkate değer herhangi bir şekilde cinsiyetlendirilmiş olmadığını ifade etmektedir (Butler, 2016: 166). Bu anlamda Butler da Cinsiyet Belası’nda “doğa” kavramını bütünüyle dışarıda bırakmak suretiyle cinsiyete, toplumsal cinsiyetin kendisini yeniden üretmesini (inşa edişini) mümkün kılan bir koyut, bir kurgu olarak bakmıştır (Butler, 2016: 81). Wittig’e göre ise eril ile dişi, erkek ile dişi sadece heteroseksüellik içinde var olabilmekte ve heteroseksüelliği doğallaştıran terimlerdir (Butler, 2016: 190). Dolayısıyla tuhaf, tutarsız olan, doğal sayılan cinsel kategorileştirmenin (kadın/erkek) inşa edilmişliğini göstermektedir (2016: 189).

Simone de Beauvoir’ın *İkinci Cins* adlı eseri kadının erkeğe göre ikincil olma anlamında “öteki” konumunda tutulduğu düşüncesi etrafında şekillenmektedir. “Tarihin gösterdiği gibi erkekler, bütün somut güçleri ellerinde bulundurarak ataerkilliğin başlangıcından bu yana kadını bağımlı yaşatmanın yararlı olacağını düşünerek kadını somut olarak ‘öteki varlık’, erkeğe benzemeyen bir varlık haline getirmiştir” (Beauvoir, 1993: 153). Dolayısıyla kadın olmak, erkek ile kadın arasındaki tahakkümün tartışılmasına olanak sağlamaktadır. *Genç Kızlık Çağı* adlı eserinde Beauvoir, kadının erkeğin ezeli “öteki”si olduğunu şöyle öne sürmektedir: “İnsanlık erkeklerden oluşmuştur ve erkek kadını kendi varlığı içinde değil, kendisine göre tanımlamaktadır. Kadın rastlantısal olandır, özsel (temel) varlığın karşısında özsel olmayandır. Böylece erkek “özne”dir ve mutlak varlıktır; kadın ise ‘öteki cins’tir” (1993: 17). Ataerkil bir kültürde erkek ya da eril olan olumlu ya da norm olarak kurulurken, kadın ya da dişilik

olumsuz, esas olmayan normal dışı olarak kurulmaktadır (Donovan, 2016: 232). Diğer yandan Beauvoir, kadınlık ve erkekliğe kodlanan rollerin, davranışların vs. toplumsal olarak kurulduğunu işaret etse de biyolojik verilerin son derece önemli olduğunun da altını çizmektedir. Ona göre kadının öyküsünde başrolü bu biyolojik veriler oynamaktadır. Bu veriler yine aynı zamanda kadının anlaşılmasına olanak vermekte; fakat bu biyolojik verilerin kadının alın yazısını çizdikleri fikrine katılmadığını da belirtmektedir (Beauvoir, 1993: 44). Ancak, bu noktada toplumsal cinsiyetin toplum tarafından kabul edilen kodlarla kavramlaştırılması ikili cinsiyet bağlamında bir sorunsala dikkat çekmektedir. Kadınlık ve erkekliğin derin biyolojik ve anatomik hakikatler tarafından belirlendiği varsayımı, toplumsal örgütlenmede zorunlu heteroseksüelliğin gözden kaçırılmasına, heteroseksüellik dışındaki cinsel yönelimlerin ve heteroseksist ideolojinin tartışma dışına itilmesine neden olmaktadır (2017: 5). Bunu Aksu Bora şöyle ifade etmiştir:

“Anatomik öğelerin, biyolojik işlevlerin, tutumların, duyum ve zevklerin tek başlık altında toplanmasını, böylece cinsiyetin cinsellikle iç içe bir kurgusal kategori haline gelişini fark etmek, bunu politik bir mesele olarak kavramak, ancak derin biyolojik hakikatler fikrinden kopmakla mümkün olabilir” (akt. Altunpolat, 2017: 5).

Michel Foucault'nun *Cinselliğin Tarihi*'nde dile getirdiği, cinselliğin yeni bir iktidar biçiminin işleminde merkezi rol oynayan bir tertibat olduğu düşüncesi, Judith Butler ve onu izleyen queer kuramcılarının dayanak noktalarını oluşturmaktadır (Yardımcı, 2012). Queer kuramı, 1980'lerin sonu ve 1990'ların başlarında queer aktivizminin akademiye yansmasıyla birlikte heteronormativiteye ve cinselliğin normatif kalıplarına bir karşı çıkış olarak ortaya çıkmaktadır (Yardımcı, 2012; Şah, 2016: 55) ve kuram, feminist kuram içinde Butler'ın kadın-erkek ikiliği üzerinden kurulan heteroseksist hegemonyayı eleştirmesiyle de şekillenmektedir (Butler, 2016: 12). Butler'ın *Maddelen/Dert Olan Bedenler* adlı eserinin de en önemli yanı, cinsiyetin inşa edilmiş olmasını, onun varlığımıza işlemiş, yaşanan, harekete geçirici bir kurgu olduğunu hesaba katarak, ırksal farklılıkla kesişimi içinde göz önüne alarak düşünmeyi hedeflemesidir. Irkı kısmen ırkçılık, cinsiyeti cinsiyetçilik, eşcinselliği de homofobi inşa etmiştir. Tarih norm olan bedenleri inşa ettiği gibi, birtakım bedenleri de dışa atar; onları anlaşılabilirliğin sınırında konumlandırmaktadır (Direk, 2012: 68). Dolayısıyla bu sınırlandırmada kalan bedenler, anlaşılmadıklarından ötürü sokaklara,

kuytulara kavuşur, kavuştukları bu yerlerde ise şiddete ve haksızca yargılanmaya maruz kalırlar. Çıktıkları bu bela yolunda -ki toplumsal cinsiyet belasıdır (2012: 68)- reddedilmeye, görmezden gelinmeye ve aşağılanmaya varan şiddetin ve hakaretin hedefi olacaklardır. Dolayısıyla queer kavramı “dışa atılan”ın yeniden anlamlandırılmasının alanı haline gelmiştir. Böylelikle bütünleştirici ve dışlayıcı kimliklere karşı çıkan bir düşüncenin ana kavramlarından birisi haline geldiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Dert olan veya mesele olan bedenleri, heteroseksüelliğin dışlayarak kurduğu (gey, lezbiyen, travesti, transseksüel) bedeni öne çıkarmaktadır. Bunun sonucunda, ataerkil bir toplum yapısında, insanlar arasında yapılan cinsel hiyerarşikleştirme ve “öteki” olma durumu ön plana çıkmaktadır.

Böylece queer aktivistler de kültürel olarak sabitlenmiş cinsiyet ve cinsellik kalıplarının karşısına cinselliklerin çeşitliğini ve akışkanlığını yerleştirmektedir (Şah, 2016: 44). Dolayısıyla queer kuram, kimliğin aslında ne kadar muğlak, değişken ve akışkan olduğuna dair tartışmaları da beraberinde getirmiştir (Partog, 2012: 175). Heteroseksüelliğin dışına itilmiş olan ve kültürel normlar dolayısıyla onaylanmayan ve kabul edil(e)meyen cinsel pratiklerin savunulmasına neden olmuştur; fakat yalnızca heteroseksüellik dışındaki cinselliklere ve cinsiyetlilik hallerine temsiliyet olanağı sunmamış aynı zamanda da “kadın”, “erkek”, “eşcinsel”, “biseksüel” gibi gerçekliklerin ön kabulünü de tartışmaya olanak vermiştir (Şah, 2016: 44). Bu bağlamda “queer”in kendisi yeni bir norm, yeni bir kimlik değil, bilakis akışkan ve belirsiz bir kimliksizlik halidir (Sever, 2015). Nitekim biseksüeller sabit bir cinsel yönelimleri olmadığı için, transseksüeller fazla göründükleri, göze battıkları için ve seks işçiliğiyle kabul edilemez bir cinsellikle fazla içli dışlı oldukları için bir sorundular (Erdem, 2012: 52). Bu dışlama söylemi de farklı gerekçelere dayandırılmakta ve egemen kültürün hiyerarşisi tekrar ve yeniden üretilmekteydi; dolayısıyla travestiler, transseksüeller, biseksüeller vs. LGBT mücadelesinin dışına itilmekteydi ve sonuç olarak queer siyasi duruşun doğmasına da zemin hazırlamaktaydı (2012: 52). Queer kuram, tüm insanların özellikle de heteroseksüel olmayan insanların özgürlüklerinin kısıtlanma noktasındaki engelleri aşmayı hedeflemektedir; birincil sorunsalı heteroseksüelliğin tek ve olması gereken zorunlu cinsel yönelim olmasıdır. Heteroseksüelliği destekleyen normların ve sistemin baskısıyla diğer cinsel yönelimin özgürce yaşanması engelleniyorsa bu normlarla mücadele gerekmektedir (Direk, 2012: 73)

Dolayısıyla queer, sabit görünen, normal olanın doğallığına bir eleştiri getirerek tuhafıkların politikasını yapmaktadır (Şah, 2016: 47). Bu noktada LGBT hareketi, yeni görünürlük kazanmaya başlayan kimlikler bağlamında LGBT kimliklerin ve varoluşların kabulü için mücadele etmişlerdir. Bu esnada LGBT hareketi topluluğu kimliğin altını oyan radikal bir queer eleştiriyle karşılaştıklarında ne kadar tutucu bir tutum sergilese de kimlik farklılığına dayanan politik anlayışı kimliğin yeniden inşa edilen kurgu olduğu etrafında tekrar düşünmeye başlamıştır. LGBT hareketi genelde hâkim olan heteroseksüelliğe karşı mücadele etmiştir; fakat heteroseksüelliğin devamlılığını ve sağlamlaştırılmasını sağlayan politikalar, pratikler, gündelik yaşamdaki karşılaşmalar vs. üzerinde yoğunlaşmamıştır (Partog, 2012: 176; Şah, 2016: 47). Dolayısıyla queer politikanın amacı, normal olanı ve normalliyi kuran pratikleri, normları sorgulayarak dışta kalanı merkezi almak değil, bilakis merkezin altüst edilmesidir (Butler, 2016; Yardımcı, 2012; Şah, 2016: 47). Cinsiyetle ilgili pratiklerimize şekil veren ikili karşıt sisteme (cinsiyet/toplumsal cinsiyet, kadın/erkek, biseksüel/heteroseksüel), bu sistem bağlamında cinsiyet rollerine, davranışlara, normlara, kodlara karşı durarak, tüm cinsel yönelim kimliklerinin doğal olmadığına, kültürel olarak bir kurgu niteliğinde inşa edildiğine ve iktidar ve güçten ayrı düşünülmeceğine işaret edilmektedir (Butler, 2016). Dolayısıyla Queer kuramcılarını kadın-erkek, eşcinsel-heteroseksüel ikiliğini yapıbozumuna uğratarak toplumsal cinsiyet ve cinsel kimlik kategorilerini sorgulayarak, var olan sınırlı kategorilerin aşındırılmasında önemli rol oynamışlardır. Queer kuram, “normal”i inşa eden normların kuruluş ve işleyiş yapısını sorgulayarak eleştirmiştir. Cinsiyet, toplumsal cinsiyet, cinsel yönelim ve cinsel pratiklerle ilgili her tür damgalamaya dolayısıyla da cinsel kimliklerin üzerine kurulduğu her tür kategoriye karşı durmaktadır (Altunpolat, 2017: 5).

Bununla birlikte “Queer-Yoldaşlığı ve Savaş Karşıtı Siyaset” adlı konuşmasında Butler şunları da söylemiştir:

“Burada oluşumuzun nedeni, ayrımcılığa uğrayan hiçbir azınlığın, ayrımcılığa uğrayan tüm azınlıklar özgür olmadan özgür olamayacağını hatırlamaktır. Diğer insanlar özgür değilken hiçbir insan özgür olamaz, çünkü özgürlük yaşamın sosyal ve politik olarak belirli bir şekilde organize edilmesinin sonucunda deneyimlenebilecek bir şeydir. Ancak diğerleriyle bağlı olduğumuz sürece özgürlüğü deneyimleme şansına sahip olabiliriz. Bu da queer’in bir kimlik olduğu fikrinin ötesine geçmek anlamına

geliyor. Queer hareketi, belli politik amaçlar güden dinamik ve farklılaşmış bir harekettir. Uluslar ötesi olarak düşündüğümüzde queer hareketi aynı zamanda homofobi ve ırkçılıkla mücadele etmeyi de amaçlar ve her türlü ayrımcılık ve nefretle mücadele eden hareketin bir parçasıdır. Queer politikasının ortaya çıkışı, hangi kimliğe sahip olursan ol, homofobiyle savaşmanın öneminin kabul edildiği anlamı taşır” (çev. Yılmaz: 2010: 19, 24).

Butler’ın anlatmak istediği, queer kavramının kimliği ifade eden bir kavram olmadığıdır. Queer’in önemi, heteroseksizm dışında kalan tüm cinsel yönelimleri ve “kadınlık” ve “erkeklik” dışında kalan tüm cinsel kimlikleri ötekileştiren ataerkil sistemin karşısında, cinsel kimliklerin belirleyici olmadığı bir toplumsal düzende herkesi bir araya getirme çabasıdır.

Queer bir kimlik değildir. Bir anlamda kimliğin imkânsızlığıdır. Her türlü kimliğin yoldan çıkarılıp saptırılması, ezberi bozacak şekilde “tuhaflaştırılması”dır. Bu yolla kimliğin -her tür normatif kimliğin- kurucu olduğu kadar baskıcı ve dışlayıcı gücünü de etkisiz hale getirmektir. Şiddetin yeniden üretilmesine karşı çıkmak ve değişim için “tuhaf”, ezber bozan, normun dışında olduğu için “anlaşılmayan” saptırmalara başvurmaktır. İdeolojilerin dayattığı sabit fikirler çeşitli kimliklerin farklı biçimlerde dışlanmalarına, ötekileştirilmelerine ve hatta “yası tutulmaya değmez” şeylere indirgenmelerine sebep olmaktadır. Queer’in homofobi karşıtı tavırdan çıkarak çok geniş bir anlam kazanması tam da bu dışlanan kimliklerin keşiştiği noktada önemli olmaktadır (Durudoğan, 2011: 88). Dolayısıyla gey, lezbiyen, travesti, transeksüel, biseksüel, interseksüel kimlikli insanların, eşit haklar elde etmek için başlattıkları mücadele de queer olarak tanımlanabilmektedir. Bir queer düşünür olarak Butler’ın, siyaset kavrayışı, ne sadece cinsel azınlıklar üzerinden geliştirilen ne de kimlik üzerinden kurulan siyasettir. Yani queer en basit anlamıyla kimikleştirmeyen bir terim olarak düşünülecektir. Bu kavrayışı da Butler şu sözlerle açıklamıştır:

“Bir demokraside yaşamaya bağlı olmak demek, benim, senin, asla seçmediğimiz kişilerle birlikte yaşamayı, asla bütünüyle tanıyamadığımız kişilere olan yükümlülüklerle kuşatılmayı, bir beden olmanın ya da toplumsal cinsiyetin ne anlama geldiğine dair varsayımlarımızı bozanlara haklarını vermeyi kabul etmemiz gerektiği anlamına gelir... Demokrasinin olumlanacağı tek konum; yabancıya, bana yabancı

olana, henüz bütünüyle bilmediğim ya da anlamadığım kişiye karşı yükümlü olmaya devam ettiğim konumdur” (Özkazanç, 2015: 72).

1.1.7. Medya dilinde farklı cinsel yönelime sahip bireylerin temsil edilişi

1.1.7.1. Medya ve temsil

Temsil; Gordon Marshall'ın *Sosyoloji Sözlüğü*'nde “imge ve metinlerin, gerçeği doğrudan yansıtılmalarından ziyade, onları yeniden kurmalarını anlatan bir terim” olarak tanımlanmaktadır. Marshall'a göre feministler, temsilin, kalıp yargılı toplumsal cinsiyet kimliklerini yeniden ve sürekli olarak yarattığını ve onaylandığını ileri sürmektedir. Dolayısıyla tüm medya imgeleri zihinde canlanan belirli bir izleyici kitlesi göz önünde tutularak belirli bir amaç doğrultusunda kurulmaktadır; fakat genel itibarıyla bu durum, Marshall'ın ifade şekliyle “bir dilim gerçeklikle” sunulmaktadır. Toplum, bu süreci sorgulamadan ya da sorgulama niyetine gelemedikleri için temsil edilen imgeler gerçek olarak kabul edilmektedir (Marshall, 2005: 725-726). Diğer bir deyişle temsil, “yeniden sunum” olarak algılanabilir; imgelerin temsil ettiği şeyler gerçek olmayabilir. Ancak dahil olan her nesnede bir imge vardır. Fotoğraflardaki, filmlerdeki, videolardaki, resimlerdeki vs. imgelere baktığımızda görülen şey insan bilincinin bir ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Ve bu insan bilinci kuşkusuz ki kültür ve tarihin ayrılmaz bir parçasıdır. Dolayısıyla imgelerle temsil edilen şey, belirli bir sosyo-kültürel ortam içerisinde belli bir işleve hizmet etmesi için inşa edilmektedir (Leppert, 2009: 16).

Hall, temsil konusunda dilin anlama etkisini ve dilin anlamı yeniden kurduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla ona göre temsil; anlamı inşa eden ve bu anlamı bireylere ileten bir anlamlandırma sürecidir (Çelenk, 2005: 81'den akt. Varol, 2014: 304). Anlam, dünyadaki insanlarla, nesnelere, gerçek ya da kurmaca olaylarla ve bunların bilişsel temsilleri olan kavramsal sistem arasındaki ilişkilere bağlı olmaktadır. Anlam temsil sistemi tarafından ve kodlarla üretilmektedir (Hall'dan akt. Varol, 2014: 304). Olayların anlamlandırılması, iktidarın/gücün temsil etmek istediği “şey”in bir parçasıdır, çünkü anlamlandırma toplumsal anlamların yaratıldığı bir araç olarak algılanmaktadır (Hall, 1994: 75). Bu doğrultuda anlam nesnede, bireyde ya da kelimedede bağlı olmamakla

beraber, bu anlamı toplumsallaşma sürecinde bireyin kendisi doğal ve gerçek varsaymaktadır. Böylelikle anlam temsille inşa edilmekte ve kodlarla ve söylemle belirgin hale getirilmektedir (2014: 304). van Dijk'a göre dünyada gelişen olaylar hakkında bilgi edinme ve kanaat oluşumu çoğu insanın paylaştığı medyadaki haber söylemine dayanmaktadır. Haber söylemi milyonlarca insanın aynı anda paylaştığı ve okuduğu metin olduğu için, haber söylemi güçlü bir etkiye sahip olmaktadır. Dolayısıyla haber metinlerinin özellikleri toplumsal-kültürel iktidarın uygulanmasına tabi tutulmaktadır ve bu ilişkiyi destekleyen ideolojik yaklaşımları anlamak da önemli olmaktadır (van Dijk, 1994: 306). Toplumsallaşma sürecinde en etkili temsil araçlardan biri olan medya bu açıdan önemli rol oynamaktadır. Bireylerin (kadınların, öğrencilerin ya da çalışan kişilerin vs.) temsil edilme biçimleri medyada oluşmaktadır ve bu temsil etme şekilleri toplum tarafından medya aracılığıyla yineleme ve sağlamlaştırma anlamıyla anlaşılmalıdır. Çünkü medyada temsil edilen belli bir grubun kendine has belli bir bakış açısı vardır. Toplum ise bu bakış açısını alternatiflerin engellenmesiyle ve bilinçsizce, normal olarak kabul etme eğilimindedir (Burton, 1995: 106). Graeme Burton'a göre insan grupları çeşitli medya alanlarında belirli yollarla temsil edilmektedir (1995: 111) ve ona göre medyadaki bu temsiller yinelemeler aracılığıyla da bireylerin kimlik algısını etkilemektedir (Varol, 2014: 309). Çünkü temsil etme aynı zamanda belirli insanların, belirli gruplara dahil olduğu düşüncesinin yaratılmasına yardımcı olmakta ve medya, insan kategorileri ve belirli insanların niçin belirli kategorilere dahil olması gerektiğine ilişkin anlayışımızı düzenlemektedir. Bu kategoriler, medyada olduğu kadar gerçek hayatta da insanları yargılamak için kullanılan düşünce sürecinin parçası haline gelmektedir. Dolayısıyla bu gibi kategoriler algısal kümeler olarak adlandırılmaktadır. Diğer bir deyişle insanların medyada temsil edilmesi bu algısal kümelerin inşa edilmesine ve sürdürülmesine de yardımcı olmaktadır (1995: 111). Dolayısıyla temsil etme her aşamada basitleşerek, hamlaşarak genel hale gelmektedir (1995: 107).

Liberal-çoğulcular tarafından medya, olaylara tarafsız bir ortam; kitle iletişim araçları da olayları (toplumsal gerçekliği) bir ayna parlaklığıyla yansıtan araç olarak görülmektedir. Dolayısıyla ayna metaforu liberal kuramcılar için toplumsal gerçekliğin yansıtıcısı olmuştur. Nitekim İnal'a göre içinde yaşadığımız dünya hakkında söylenen her söz, her düşünce dilin dolayımını [kavramsal, bilinebilir hale getirmeyle]

gerektirmektedir ve uzlaşmış gerçek mutlak bir nesnellik ve tarafsızlık imkânsızdır (İnal, 1995: 114). Burton da tüm medya materyallerinin özgün kavram, özgün nesne, özgün deneyim olmadığını yani yapay olduğunu ve gerçek olmadığını dile getirmektedir (Burton: 1995: 73). Çünkü ona göre haberler seçme ve inşa etme sürecinin sonucudur. Tüm medya materyalleri bir araya getirilen insan yapımı şeylerdir ve yazılı bir metnin ya da haber görüntülerinin tüm kurgulanma sürecinde, özgün olayla ilgili bakış açısının, ideolojinin, fikrin ve değerlerin içine bir anlam inşa edilmektedir (1995: 143).

Haber medyasının bir ayna işlevi gördüğüne ilişkin yaklaşımlarla “medya toplumsal gerçekleri yansıtır” görüşünün aksine dilin, olaylara yönelik ilk ve doğru anlamını doğrudan aktarmayacağı üzerinde durulmuştur. David Morley bunu şu şekilde açıklamıştır:

Olguların önyargısız olarak yazılabileceği değer ve ahlaki yargılarından soyutlanmış nötr, tarafsız bir dil olanaksızdır; dolayısıyla olaylara ilişkin yapılan değerlendirmeler, dilin oluşturduğu kavramlar içerisinde gizlidir (Hackett, 1998: 40).

Medya, dil aracılığıyla söylemi inşa ederek kendi gerçekliklerini bir kurgu olarak meydana getirmektedir. Haberin dili, gramer yapısı ve anlatılış şekilleri haberle kurulan gerçeği sorunlu hale getirmektedir. Çünkü haberin dili, toplumsal ortamda var olan sınıfsal, cinsiyetçi vb. durumlarda iktidardan ve egemen söylemden bağımsız değildir; fakat bu iktidar ve gücün yeniden üretilmesinden sorumludur. Dolayısıyla haber, yerleşik olan dil vasıtasıyla cinsiyetçi, sınıfçı ve eşitsizliği görünür kılmakta ve yeniden üretilen bir metin olmaktadır; habercilik de inşa edici ve kurucu bir pratikten ibarettir. Haber metinlerinde temsil edilenin gerçeği, tam anlamıyla yansıtılmamakta; gerçeği temsil eden bir metin olarak üretilmekte, yazılmakta ve kitlelere sunulmaktadır. Bu sunulan haberlerde anlamsal düzenin oluşu yani bir neden-sonuç ilişkisinin yerleştirilmeye çalışıldığı metinler olarak karşımıza çıkmaktadır. Neden-sonuç ilişkileri içinde yerleştirilen şey, kitleler tarafından gerçek olarak kabul edilecektir. Dolayısıyla bu metinlerde olaylar ve olgular arasında süreklilik, düzenlilik ve tutarlılık kurulmaya çalışılacaktır. Medya topluma enformasyonu ve bilgiyi sunmaktadır; ayriyeten de eğitim, eleştiri ve eğlendirme yoluyla kamuoyunun oluşmasına etkileri vardır. Bu bağlamda bireyleri toplumun bir parçası haline getirerek toplumsallaştırmaktadır. Medyanın sunduğu olaylara ilişkin toplum, doğrudan gözlem yapamamakta ve

dolayısıyla bunları gözlemleyen medya, yeniden ürettiği ve kurguladığı olay ve olguları topluma sunmaktadır; toplum ise bu süreçte olay ve olguları medyanın aktardığı biçimde kavramaktadır. Bu doğrultuda ise kitle iletişim araçları, hâkim ideolojinin tüm söylemlerini meşrulaştırma işlemini aktif şekilde uygulamakta ve toplumu bu egemen ideoloji çerçevesinde yapılandırmaktadır; fakat karşıt düşünce temsillerini ve söylemleri bastırarak, farklı görüşleri ve hâkim ideolojiye ters temsillerin medyada görünürlüklerini en aza indirmektedir (Dursun, 2003: 65-67; Işık, 2005: 116; Çaycı, 2016: 86). Lippmann, yapılan çalışmalarda medyanın bilgi, görsel seçimi ve bunların tasarlanması, belirli bilgileri içermesi ve diğer sorunların ayrılmasının tasarlanmasının kamuoyu için önem taşıdığını ifade etmektedir. Medya yöneltme, teşvik etme işlevleriyle “uygun bir hikâye” ve kalıp yargılarla kişinin en derin korkularıyla bütünleşen bir olay örgüsü oluşturabilmekte ve bunu kültürel öğeler çerçevesinde inşa etmektedir. Ayrıca Lippmann, toplumun yönlendirmesinde kitle iletişim araçlarının sürekli olarak inşa ettiği ve ürettiği kalıp yargıları zihnimizdeki resimler olarak tanımlamıştır; çünkü ona göre, kalıp yargısal inançlar kişiler arasında duygu birikimini birleştirmekte aynı zamanda da tamamlayıcı bir rol oynamaktadır; dolayısıyla medya inanç ve değerler vs. sistemi üzerinden meşrulaştırma işlevini gerçekleştirmektedir (Güler, 2018: 82-83).

Bir toplumsal hareketin medyada yer almasıyla, varlığını göstermesi gerekmektedir (Babacan, 2015: 298). Medya, toplumun süregelen hâkim ideolojisinden bağımsız olmamakla birlikte, söz konusu yeni toplumsal hareketlerin (LGBT hareketinin) medyanın ideolojisine karşı oldukları için olumsuz bir şekilde temsil edilmektedirler; hâkim ideolojinin denetimi altında olan medya, temsil sistemlerini belli grupların çıkarlarına göre oluşturmaktadır (Varol, 2014: 309). Yandaş olarak gördüğü kurum ve kuruluşları, kişileri ve düşünce yapısını olumlu ve daha ılımlı bir dille; karşıt ve ters olarak gördüklerini ise olumsuz bir dille temsil etmektedir. Toplumsal sisteme uyum sağlayamayan ve özellikle bu sistem için sorunlu görülenler öteki olarak temsil edilmektedir. LGBT bireyler medya tarafından öteki olarak aktarılmaktadır; çünkü sisteme uyum sağlamayan, düzeni bozan, aileye ve manevi değerlere zarar veren ve dahası bu değerleri yok etmeye çalışan kişiler olarak işaret edilmektedir; dolayısıyla medyada dil aracılığıyla inşa edilen söylem, düşünceyi yapılandıran ifadeler, aslında bir düşünme eylemi olarak karşımıza çıkmaktadır (Uluç, 2013: 193). Bu bağlamda haber

metninde ve sözlü iletişimde seçilen sözlükler, kelimeler, cümleler arasında kurulan neden-sonuç ilişkileri söylemin oluşmasını etkilemektedir. İnsanların etnik kökenleri, dinleri, cinsiyetleri, cinsel tercihleri ve yönelimleri gibi piramidin aşağısında konumlanmasını tanımlayan nefret söylemi kavramının temelinde de kalıp yargılar, önyargılar, ayrımcılık, cinsiyetçilik, homofobi gibi tutumlar yatmaktadır (Uluç, 2013: 193). Türk medyasında lezbiyen, gey, biseksüel, travesti, transeksüel ve kadınlara yönelik kullanılan nefret söylemi, çoğunlukla namus cinayeti barındıran haber içeriklerinde görülmektedir (2013: 200). Bütün bunlarla birlikte heteroseksüel cinsel kimlik dışında farklı cinsel yönelime sahip kişilere de cinsel kimlik temelli nefret suçları medyada yerini almaktadır (2013: 200). Bu bağlamda söz konusu olan ayrımcılık, adil olmayan davranışlar anlamına gelen bir kavram olarak tanımlanmaktadır. William G. Sumner ve Franklin H. Giddings (2005: 51) ayrımcılığı, “benzer olmayanlardan hoşlanmamaya” işaret eden bir kültürel durum olarak görmüşlerdir. Marshall’a göre bu görüş, toplumdaki herkesin “öteki” hakkında toplumsal değerlerden türetilmiş ahlak, değer ve inançlardan etkilendiğini gösteren kalıp yargıların incelemeye tabi tutulmasıyla bir tutarlılık olduğunu göstermektedir (Marshall, 2005: 51). Ayrımcılık çoğunlukla toplumsal cinsiyete dayalı olarak kurulmaktadır; bu da en yaygın şekilde basında gerçekleşmektedir. Türk medyasında eşcinsellik, travestilik ve transseksüellik olarak eşit bir şekilde sunulmaktadır; bu durum, transseksüeller ve travestiler kendilerini gizleyemedikleri için “ortada olanla” yani görünürlükle ilgilidir (Erol, 2011: 453). Çünkü hegemonik erkekliğin belirleyici özellikleri vardır: Fiziksel güç, toplumsal cinsiyete göre ayrışması, ataerkillik ve heteroseksüellik (akt. Ertan, 2011: 101). Connell’e göre heteroseksüel erkeklik, marjinal olan erkekliğin ve belki de en önemli olarak eşcinselliğin arzu ve ilişki biçimlerinin dışlanarak tarihsel olarak kurgulanmasıdır (2017: 237). Eşcinselliğe yönelik homofobi, sadece düşmanca duygular ve şiddet eylemleri şeklinde kendini göstermekle kalmaz aynı zamanda toplumda yaygın olarak kullanılan sözlü küfürlerde de sözgelimi, “i...” ya da “nahış” gibi terimlerde, gey erkekleri küçük düşürmek için kullanılan kadınlıkla ilgili “karı kılıklı” ya da “hanım evladı” gibi terimlerde de kendini göstermektedir. Bazı erkek gey davranışları erillik ile iktidar arasındaki ilişkiyi değiştirmeye yönelik girişimler olarak görülmekte ve heteroseksüel toplumun eşcinselleri bir tehdit olarak algılamasına neden olmaktadır (Giddens, 2012: 501). Böylelikle hegemonik-heteroseksüel erkekliğin gerekli olarak görülen maço ve cinsiyetçi medya, eşcinselliği

dışlayarak ve ayrımcılıkla sunarak var olan heteroseksüel erkekliği kurtarmış olmaktadır (2011: 454). Bunu yaparken de cinsel yönelimi farklı olan bireyler “normal toplumun” ahlaki mutluluğuna yönelik sapkın bir tehlike olarak temsil edilmekte ve heteroseksüel erilliğin “norm” olarak korunması için, tehdit olarak algılananın kötülenmesi ve marjinalleştirilmesi gerekmektedir (2012: 502).

1980’lerin başından itibaren Türk medyasında eşcinsellik ve eşcinsel tam olarak ne olduğu kestirilemeyen hayali bir varlıktı ve haberlerin genelinde eksik olan özne ise eşcinsellerin kendisiydi. “Normal” görülmeyen heteroseksüel yönelimin dışındaki her türlü cinsel yönelim haberleri de normal olarak sunulmamaktaydı. Abartı, aşağılanma ve ayrımcılık vb. tutumlar “flaş haber”lerin alışıldık söylemleri arasındadır. Dolayısıyla bu dönemde, içerisinde eşcinsellik geçen veya LGBT’leri çağrıştıran bir haber, okura genellikle “flaş haber” olarak sunulmaktaydı. LGBT aktivistler, “ortaya çıkış” ancak “medyadan kaçış” olarak tanımladıkları eylemler çerçevesinde fikir ayrılığı yaşadıkları dönem, ikinci dönem olarak adlandırılmaktadır. Bu dönemde bir grup, memleketin hazır olmadığı düşüncesiyle eşcinsel olarak ortaya çıkmaya hazır değildi; diğer bir grup da medyada ne kadar çok görünür ve farkındalık yaratırsa o kadar gerçek olacağına inanıyordu. Bu dönemde fikir ayrılıklarını bitirmeye yönelik Kaos GL, “bu toplumda sadece heteroseksüeller yaşamıyor, biz de varız” diyerek ortaya çıktı ve “kendi söylemlerimizi yaratmalıyız” düşüncesiyle Eylül 1994’te Türkiye’nin ilk gey ve lezbiyen dergisini çıkardı. Dolayısıyla Kaos GL’yle birlikte ana akım medyada görünür olmasının ardından yeni örgütlenmelerin oluşumuna zemin hazırladı. Örgütlü mücadele sonucunda yeni bir aşama kaydeden üçüncü dönemde “eşcinseliz, gerçeğiz ve buradayız” söylemleriyle 1 Mayıs 2001’de ana akım medyada büyük yankı uyandırarak ilk sayfada yerini aldı (Erol, 2011: 452-457).

Ancak farklı cinsel yönelime sahip bireylerin medyadaki görünüşleri üzerine yapılan araştırmalarda, yaygın olarak içselleştirilen kalıp yargılarla temsil edildikleri, önyargılı dil söylemleriyle değerlendirildikleri gösterilmektedir. Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de medyaya hâkim homofobik, ayrımcı ve heteroseksist dil, eşcinsel ve transların toplumsal ve siyasal alanda yürüttükleri kimlik ve tanınma mücadelesini görmekten ve yansıtmaktan uzak kalmıştır (Ova, 2017: 91). Bu noktada medya söylemleri üzerine en tartışmalı konulardan biri toplumsal cinsiyet bağlamında, eşcinselleri, eşcinselliğin ve/veya farklı cinsel yönelime sahip bireylerin temsili

olmuştur; dolayısıyla eşcinselliğin medyadaki sunumunun eşcinsellere ilişkin söylemlerin sorunlu olduğunu ortaya çıkarmaktadır (Ertan, 2011: 98). Toplumsal gerçeklik hem medyada hem de toplumda yeniden inşa edilerek, medyanın gerçekliği toplumun gerçekliğine dönüşebilmektedir. Bu bağlamda medya LGBT bireylerin temsili açısından bir deneyim alanı sunmaktadır (Koçak Kurt, 2013: 386). Çünkü birçok temsil, cinsel yönelimi farklı olan bireylere yönelik kalıp yargılı tutumları sürekli kılmaktadır. Birçok kişinin LGBT bireylerle kişisel olarak bir ilişkisinin olmadığı dikkate alındığında, medyanın LGBT bireyleri temsil etme biçimi ve onlara ilişkin söylemleri, medya tüketicilerinin bu bireylere yönelik tutumlarında belirleyici olabilmektedir (Ertan, 2011: 98, 99). Dolayısıyla günlük hayatta LGBT bireylerle iletişim halinde olmayan ya da bilgisi olmayan her birey, bu eksikliği medya aracılığıyla ve medyanın sunduğu gerçeklikle düşünmekte ve medyanın gerçekliği kendi gerçekliğine dönüşmektedir (2013: 386).

Kaos GL 2017 Medya İzleme Raporu'na göre 2017'de 800'ün üzerindeki haber, söyleşi ve köşe yazılarında LGBT'ler ayrımcı bir dil kullanılarak temsil edilmiştir. LGBT kişiler ya da dernek ve kuruluşlar suç olarak gösterilmiş; 400'ün üzerindeki metinlerde ise "ahlaksız", "sapkın", "hastalık" ve "günah" olarak işaret edilmiştir (Kaos GL, 2017: 33). Özellikle medya, trans kadınları saldırgan, sapık, ahlaksız, kolay para peşinde koşan kadın kılığındaki erkekler olarak resmetmiştir ve AIDS'in yayılmasının yegâne sorumluları oldukları için de öldürülmeleri bu gerekçelerle meşrulaştırılmıştır (Berghan, 2011: 145). Diğer taraftan Kılıç'ın (2011) karşılaştırmalı bir yaklaşımla ele aldığı çalışmada, eşcinsellere yapılan ayrımcılığın yanı sıra toplum tarafından onları görmezden gelme ve yok sayma gibi eylemlerin olduğu gösterilmektedir. Depeli ve Çaylı Rahte'nin (2009) çalışmasında ise, heteroseksist yapının dışladığı bireyler ve sosyal gruplar, medya içeriklerinde, kişisel trajedilerin, sansasyonların, tuhafıkların öznesi olmakta ve toplumun kurucu kaidelerini tedirgin eden istisnalar (ötekiler) olarak sunulduğu gösterilmektedir. Bu doğrultuda egemen söylemi yürüten medya, LGBT gruplara karşı doğrudan saldırıyı benimsemekte, onları suçlu ilan etmekte ve kendiliğinden kusurlu kurbanlar olarak işaretlemektedir; dolayısıyla sosyal yaşantıdan dışlanmaktadır. Çalışmaya göre LGBT'leri konu edinen ulusal haberler ana akım medyada (Hürriyet, Milliyet, Vatan, Posta vd.) nefret suçları ve bu suçlarla ilgili şiddet haberlerini kapsamaktadır. İslami-muhafazakâr gazeteler (Yenişafak vd.) bu konuya

mesafeli yaklaşırken, daha çok sansasyonel ve magazin haberleri veren gazetelerde (Bulvar, Takvim, Şok) ise pornografik ve mizahi bir temsilin öne çıktığı belirtilmektedir. Kemalist, sol ve liberal demokrat ideolojiye yakın gazetelerde (Radikal, BirGün, Cumhuriyet vd.) de genel olarak LGBT'lerin hak mücadelesine duyarlı bir dil geliştirilmiştir (Depeli ve Rahte, 2009: 116-118). Türkiye'de eşcinselliğin medya sunumuna yönelik çeşitli araştırmalardan biri olan Gelgeç ve Öktem'in 2008'de yazılı basında 300 haberi taradıkları araştırmaya göre eşcinsellerin yazılı basında yanlış ve eksik temsil edildiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda yazılı medyada eşcinsellik transseksüellik ve seks işçiliğiyle ilişkilendirilmekte ve eğlenceli bir durum olarak sunulmaktadır. Dolayısıyla eşcinseller eğlence ihtiyacını tatmin eden birer nesne haline dönüştürülürken ve ötekileştirilirken homofobik şiddete maruz kalmaktadırlar (Gelgeç ve Öktem 2008'den akt. Dondurucu ve Uluçay, 2015: 884-885). Bununla birlikte Alternatif Bilişim Derneği'nin "İnternet Ortamında Nefret Söyleminin Varlığı" başlıklı 2013 yılı raporu LGBT'lere dönük internetteki nefret söylemini ortaya koymaktadır. LGBT'lere yönelik nefret söylemi ülke gündemine bağlı kalmaksızın sürekli olarak, özellikle muhafazakâr medyada kendine yer bulabilmektedir. Buna müdahale edilmeyen okur yorumları da eklendiğinde, bu LGBT'leri hedef alan nefret söyleminin hem sayı hem de nicelik bakımından ciddi boyutlarda olduğu gösterilmiştir. Yine medya, LGBT bireylerin temsili açısından bir deneyim alanı sunarak LGBT bireylere ilişkin söylemlerinde sorun olduğunu ortaya çıkaran çalışmalar da mevcuttur. Koçak Kurt'un, toplumun gerçeklerine dayanak olarak beslendiğini iddia eden medyanın, toplumun bir parçası ve gerçeği olan LGBT bireyleri ne şekilde yer verdiğini incelediği araştırmasında (Koçak Kurt, 2013) belli toplumsal kalıp yargıların dışına çıkamadığı gösterilmektedir. Eşcinselliğin ya da LGBT birey olmanın konuşulmasının ve/veya yer almasının görünürlüğünden ziyade kullanılan sözler, kelimeler, başlıklar ve fotoğraflar vs. nedeniyle daha da görünmezliğe itildiği gerçeği ortaya çıkmaktadır. Sözü geçen çalışmada da görüldüğü üzere farklı cinsel yönelimi olan bireyler cinsel kimliklerinden bağımsız düşünülmemekte ve haber metinlerinde veya söylemlerinde var olamamaktadır. Haber değeri taşımasının kilit noktası da maalesef cinsel kimliklerinden ötürüdür. Dolayısıyla bu yeniden inşa süreci kendini sürekli yenileyerek kısır döngünün devamlılığını sağlamlaştırmaktadır. Yine bu çalışmada medya ayrımcı dilini ve LGBT bireyleri bir özne olarak haberlerde yer vermeyişleriyle farklı söylemlerini görünür kılmaya devam etmektedir (Koçak Kurt, 2013: 394). Toplumda ve medyada, önyargılı,

kalıp yargılı ve ötekileştirici söylemlere maruz kalan gruplardan biri olan LGBTT bireyler özellikle akademik çalışmalarda yer almasıyla bu alandaki görünürlüğü ve ilgiyi de arttırmaktadır.

Tüm bunlarla birlikte bir diğer nokta toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılıktır. Bu ayrımcılık ilk olarak kadınların toplumsal olarak eşit bir biçimde yararlanmasını engellemekteydi; fakat toplumsal ayrımcılık sadece kadınlarla sınırlı kalmayarak heteroseksüellikten farklı cinsel yönelime sahip bireylerin de yaşam hakları, temel insan hakkı ihlallerine uğramalarına da neden olmaktadır. Bu ayrımcılık, eşcinsellerin “hastalık” olarak görülmesiyle tedavi edilmeye çalışılmasından meşru söylemlerle trans cinayetlerine kadar geniş bir insan hakkı ihlali alanı yaratmaktadır (Bora: 2011: 11). Ve bu toplumsal ayrımcılığın gerçekleştiği alanlardan biri olan medyanın ürettiği ve yeniden inşa ettiği ayrımcılık biçimlerinden biri de hiç şüphesiz nefret söylemidir (Selçuk, 2016: 130). Söz konusu Livberber’in araştırmasında (2014), belli ulusal ve yerel gazetelerin (Yeni Akit, Milli, Şok, Hürriyet, Haber Türk ve Vatan) LGBTT bireylere yönelik nefret söylemleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Nefret söylemleri bağlamında sözü geçen gazetelerde toplumun hâkim ideoloji ekseninde heteroseksüelliğin dışında kalan tüm kişi, gruplar ve topluluklar biz/öteki karşıtlığında ötekileştirilerek nefret söylemlerine maruz kaldığı gösterilmiştir.

Göregenli (2009), “medya, dünyada ve ülkemizde nefret suçlarına yol açan ayrımcılığın, kalıp yargıların ve önyargıların kurulmasında ve yaygınlaştırılmasında en etkili araç olarak medyayı” işaret ederken medyanın durumunu şu şekilde özetlemektedir:

Medyanın nefret suçları kapsamında ele alınabilecek eylemleri haberleştirme, kullanılan dil ve mağdurları ya da olayı sunma şekli, eylemi meşrulaştırmaya ve suçun altında yatan ayrımcılığı gizlemeye yol açabilir; sıklıkla böyle olmaktadır. Örneğin, Türkiye’de bütünüyle nefret suçları kapsamında görülmesi gereken eşcinsellere, travesti ve transseksüellere yönelik saldırılar, genellikle mağdurların yarattığı tahrik sonucunda oluşan eylemler gibi sunulmaktadır. Açık bir saldırı ve çoğunlukla cinayete varan ya da bizim ülkemizde ancak ölümle sonuçlandığında ‘haber’ değeri taşıyabilen suçlar, mağdurların çıkardıkları ‘olaylar’ sonucunda gerçekleşmiş, ‘doğal’ sonuçlar olarak ele alınmaktadır. Genellikle mağdurlar, failerin ‘hassasiyetlerine’ dokunur ve cezalarını bulurlar; oysa failin hassasiyetinin tek kaynağı ayrımcılık ideolojileridir. Bu yaklaşım, sadece şiddeti meşrulaştırmakla kalmaz, aynı zamanda kendini ifade etme ve gerçekleştirme hakkının, bir toplumda kimlere ait bir ayrıcalık olduğunu da tarif eder; bu doğrudan herkesin sadece

insan olmak bakımından eşit olduğu ön kabulüne dayanan çoğunu bizim de kabul ettiğimiz evrensel hukuk normlarının çiğnenmesi anlamına gelir (Göregenli, 2009).

Toplumsal sistemin içinde bir alan olan medya, toplumsal cinsiyet eşitsizliğine ilişkin egemen heteroseksüel ve ataerkil yapının sürdürülmesi için katkıda bulunduğu aşikârdır; dolayısıyla baskı altında olan gruplar başka deyişle “eşcinseller” baskın söylemlerle karşılaşmakta ve bu baskın söylemleri değiştirme konusunda mücadele gerekmektedir (Ertan, 2011: 97).

1.1.8. Gazeteciliğin temel ilkeleri: nesnellik, objektiflik, dengelilik

İletişim, insanlığın tarihiyle birlikte başlayan olgu ve süreçtir. İnsanlar, farklı algılamalara ve uyaranlara kendilerine özgü anlamlar yüklemelerine rağmen, anlamı paylaşırlar ve akabinde iletişim başlar; dolayısıyla iletişim bir süreçtir. Çünkü süregelen ve sürekli değişen bir yapıya sahiptir. İnsan yaşamında önem taşıyan bu iletişim sürecinde ise kaynak olarak iletinin alıcıya ulaşması gerekmektedir. Dolayısıyla iletişim sürecinde yer alan öğeler (iletişimin kaynağı, kodlayıcısı, iletisi, hedef kitlesi ve aracı vs.) ve yapılar da önemli olmaktadır (Yüksel, 1989: 27). Bu süreçte toplumdaki her birey kendi deneyim ve tecrübelerine göre toplumun kültürünü iletişime dönüştürerek, yalnızca konuşmak değil sahip olunan ortak ve paylaşılan kültürü aşmak için dili ve iletişim medyasını kullanmaktadır. Bu doğrultuda kurduğumuz iletişim yaşadığımız kültürel anlamlar bütününe yeniden üretmeye yaramaktadır (Aziz, 2010: 41).

20. yüzyılın ikinci yarısından sonra iletişim teknolojilerinde meydana gelen hızlı gelişmelerin oluşumuyla “bilgi toplumu” ya da “enformasyon toplumu” kavramları ortaya çıkmıştır. Çünkü iletişim; kişiden kişiye, kişiden gruba ve gruptan gruba bilgi, tutum ve davranışların uygun kaynaklar vasıtasıyla aktarılmasıdır. Dolayısıyla iletişim türleri, kanalları ve içeriği kapsamaktadır (Aziz, 2010: 26). Enformasyon toplumunda, uluslararası düzeydeki iletişimi kolaylaştıran enformasyon teknolojisinin bilgisayarları ve telekomünikasyon araçları yaygın biçimde kullanılmaktadır (Marshall, 2005: 199). Böylelikle iletişim; ulusal ve uluslararası olaylar hakkında bilgilendirmesini (enformasyonu) sağlamakta, birey, yaşadığı dünyayı anlamayı ve bilinçli olarak tepki vermeyi iletişimle olanaklı hale getirmektedir (Erol, 2012: 18). Toplumun çevreyle

bütünleşmesini ve kitlesel iletişimin oluşumunu sağlayan medya en önemli iletişim kanalıdır. Medya toplum yapısında genişçe yer bulmasının ardından, işlevlerini nasıl ve hangi yönde getirilmesi gerekliliği konusu uzun yıllar tartışılmaktadır. Çünkü medyanın topluma yönelik etkileri yadsınamayacak derecede görülmeye başlanmıştır (Aziz, 2010: 99, 102). Dolayısıyla iletişimin kaynağı, kodlayıcısı, iletisi, hedef kitlesi ve aracı kısacası iletişim öğeleriyle ilgili yapılan araştırmalarda medyanın işlevi konusunda tüm bu araçlara hâkim olan kurum ya da kişilerin ortaya sundukları ürünün hangi koşullar altında oluştuğu, ortaya çıkan bir ürünün içerik anlamı ve içerikten farklı anlamlar üreten kitleler üzerine odaklanılmaktadır (akt. Kılıç, 2003: 5).

İnal, haber metinleri üzerinde yapılan çalışmalarda iki farklı kuramsal yaklaşıma dikkat çekmektedir. İlk olarak profesyonel gazetecilik ideolojisi içinde var olan temel ilkeleri (nesnellik, tarafsızlık, dengelilik vs.) sorgulamadan, haberi; nesnellik, olay ve yorum ayrımı içerisinde ele alarak inceleyen çalışmalardır (İnal, 1995: 112). Toplumsal bir kavram olarak ele alınıp incelenen iletişim, 20. yy'da Amerika'da başlamış ve liberal, anayön, çoğulcu, geleneksel gibi adlarla anılmıştır. Bu adlarla anılan Amerikan iletişim araştırmaları, medyayı çoğulcu toplum yapısı içinde bağımsız ele alarak, toplumsal çoğunluğun önkoşulu olduğunu öne sürmüştür (Cangöz, 1999: 2). Bu yaklaşım basın özgürlüğünün önemi faydacı düşünceyle örtüştüğü için faydacılığa; pozitivist bilim anlayışının araştırmacıdan değer yargılarından arınarak gözlenebilen gerçeğe ulaşması beklendiği gibi gazeteciden de siyasal yanlılıktan arınıp, olayları habere dönüştürme beklentisi örtüştüğü için pozitivistime dayanak olmuştur (İnal, 1996: 13, 16). Profesyonel gazetecilik ideolojisi “gerçeklik” olgusuna dayanmaktadır ve dolayısıyla haber metninin gerçeklik inşası bilimsel bir tutumla ilişkilendirilerek içerik çözümlemesine tabi tutulur ve haber metnindeki yanlılık bu şekilde sergilenmeye çalışılır. İnal'a göre buradaki yanlılık ise basın kuruluşlarının siyasal tarafgirliğidir. Dolayısıyla bilimsel ve niceliksel veriler doğrultusunda bu tarafgirliği sergileyerek gazetecileri nesnel haber yazmaya teşvik etmektedir. (İnal, 1995: 112). Kitle iletişim araçları açısından liberal yaklaşım, devletten bağımsız olarak iletişim olgularını sürdürmek, halkı bilinçlendirmek ve bilgiyi halka tarafsız sunmak üzerine bir anlayış benimsemektedir. Dolayısıyla medya, toplumsal olayları ve nesnel gerçekliği olduğu gibi aktarmakla yükümlüdür (akt. Ünür, 2015: 16). Bu tutumundan dolayı profesyonel gazetecilik normlarını -özellikle nesnelliği- bu anlayış çerçevesinde oluşturan çoğulcu

liberal düşünce, basını; yasama, yürütme ve yargının yanında dördüncü güç olarak adlandırmak ve pekiştirmektedir (İnal, 1996: 15). Bu bağlamda nesnellğin sağlanması adına çoğulcu liberal yaklaşımın profesyonel gazetecilik ideolojine paralel olarak gazetecilik örgütü de meslek kodları belirlemiştir. Yazılı basın ve radyo-televizyon için yansızlık, haberde denge, her iki karşıt tarafların görüşlerine eşit bir şekilde yer verme, aktarılan bilginin gerçeğe uygunluğu, yorum değil olayı sunma gibi nesnellğin temel gerekleri bağlamında etik kodlar bulunmaktadır (Şeker, 2003: 102). Fakat, haber medyası daha önce de altını çizdiğimiz üzere toplumsal olayları tüm şeffaflığıyla kitlelere yansıtan araçlardan ziyade hâkim ideoloji ekseninde güç/iktidarın inşa edildiği, olayların kurgulandığı araçlar olarak karşımıza çıkmaktadır. İnal, bu bağlamda haber medyasının dördüncü güç olarak nitelendirmekten ziyade, haber medyasının, güç ve iktidar ilişkilerinin sürdürülmesinde güç ve iktidar sahibi kişi ve kurumlara [örneğin tekelleşme, medya sahiplerinin çeşitli alanlardaki yatırımları ve finansal durumları vb.] bağımlı bir şekilde kaldığını ifade etmektedir (1996: 75). Dolayısıyla Şeker'e göre de nesnellikle ilgili ihlaller olabilmekte ve bu nesnellik ihlalleri de haberin söylemiyle gerçekleşmektedir (2003: 102).

Yanlılık kavramının karşıtı olan nesnellik kavramı haber medyasının siyasal ve ideolojik rolüyle ilişkilendirilmektedir. Bu bağlamda haber üretimi üzerine yapılan araştırmalarda içerik çözümleme yönteminin amacı seçim kampanyalarına, çeşitli konulara, politikalara, siyasal hareketlere ve politikacılara ilişkin haberdeki yanlılığı ortaya çıkartmaktır (Hackett, 1998: 32). Haberdeki yanlılığı “siyasal” taraflılıktan farklı daha genel, bütünsel ve eleştirel yaklaşımla ele alınan “yapısal yanlılık sorunu” üzerinde durulmuştur. Çoğulcu liberal kuram, profesyonel gazetecilik ideolojisi olarak atfedilen nesnellik, tarafsızlık ve eşitlik gibi kodlar çerçevesinde medyada görülen yanlılık sorununun önüne geçebilmeyi hedeflemiştir. Nesnellikten kasıt olarak da olay ve yorumun birbirinden ayrılması anlayışıdır. “Nesnellik”, “tarafsızlık”, “denge”, gerçeğin yansıtılması gibi normlar profesyonel gazeteci ideolojisiyle gerçekleşmiştir. Dolayısıyla profesyonel gazetecilik ilkelerinin oluşum ve gelişim süreçlerinde nesnellik ilkesi üzerinde daha fazla durulmuştur (İnal, 1996: 17). Erol Mutlu, *İletişim Sözlüğü*'nde nesnellik kavramını şu şekilde açıklamıştır: “Bilimsel çalışmalarda araştırmacının nesnesiyle kendi öznelliğini ise karıştırmaksızın kurduğu ilişki. Nesnellik, bilimsel çalışmaların yanı sıra iletişim araçlarında, özellikle haberlerle ilgili

olarak iletişimcilerin olaylarla olan öznellikten uzak ilişkilerini ve olayları aktarırken kendi öznelliklerini dışlayabilme yetilerini dile getirmektedir (Mutlu, 1995: 256)”. Nesnellik ilkesiyle beraber üzerinde durulan diğer bir konu ise basın özgürlüğü ilkesiydi. Keane’ye göre basın özgürlüğü bireyin siyasal iktidara karşı yürütülen bir savaş niteliği taşımaktaydı; bu savaşta yer alan medya ise dünya hakkında bilgilerin geçtiği edilgen ve tarafsız bir araç olarak algılanmaktaydı. (Keane, 2015: 49). Tarafsız ve objektif basın vurgusu özellikle haber ajanslarının uğraşları sonucunda, medya mesleği bağlamında geçerli olacak bir ahlaki norma dönüştürülmüştür. “Duygulardan arınmış” olmak ve “olgu ve olayların tarafsız kaydedicileri” konumunda bulunmak en temel mesleki gelenek olarak öne çıkarılmıştı (Altun, 2011: 14). Pozitivist bilim anlayışından etkilenilerek bilim insanından, değer yargılarından uzaklaşarak gözlem dayalı olarak gerçeğin bilgisine ulaşması gibi gazetecilerin de siyasal yanlılıktan arınarak olayları tarafsız bir şekilde habere dönüştürme beklentisi geliştirildi. Dolayısıyla “değer yargılarından arınmış bir gazeteci” anlayışı gelişti ve medyanın da dışsal dünyayı ayna gibi yansıtılabileceği inancı yerleşti (Cangöz, 1999: 77). Fakat gazeteci kullandığı dille birlikte haber kaynağının bir üreticisi konumunda olmaktadır. Hackett’e göre (1998: 33) yanlılık, “olguların” aktarımına “yorumların” sızmasıdır. Dolayısıyla toplumsal bağlamdan ayrı düşünülmezsizin, toplumsal bağlamla ilişkilendirilerek güç ve iktidarın yeniden kurulup yinelemekte ve haber medyasında kullanılan dil veya olayların ele alınış biçimleri, çarpıtılmadan, tüm şeffaflığıyla aktarılmamaktadır (İnal, 1996: 22; Kılıç, 2011: 76). Bununla birlikte söylem analizini benimseyen eleştirel haber çözümlemelerinde toplumsal değer yargılarından arınmış, soyut bir “gazeteci” yoktur; tarafsız olarak haber kaynaklarının aktarıcısı değil, haber söylemlerinin tekrar üreticisidir (1996: 192). Nitekim İnal da “ben böyle düşünüyorum” gibi birinci tekil şahsa dayanan anlatıma dayanan anlatımı kullanmamakla tarafsız ve nesnel olunmayacağını dile getirmektedir; çünkü ona göre böylesi kişisel yorumlardan kaçınarak da taraflı ve nesnel olmayan haber yazılmaktadır (İnal, 1995: 114). Fiske’ye göre de medya gerçeklerin bir parçasını temsil etmemekte bilakis onu daha çok üretip inşa etmektedir. Söylemlerle kodlanan gerçeklik, gerçeğin kendisi değil, ideolojilerdir ve dolayısıyla gerçeği değil ideolojiyi üreten gerçeği gizleyecektir (Fiske, 1995: 234). Diğer yandan da haberde gerçeğin yansıtılmasında yorumsuz bir metnin oluşturulması düşüncesiyle tarafsızlığın olamayacağı sonucu meydana gelmektedir; çünkü medya kuruluşlarının politik ve sermaye gruplarıyla ilişkisinin yanı sıra dilin nötr bir araç

olmaması, simgelerin, işaretlerin ve yapılanan kodların çok yönlü ve vurgulu yapısı haberin tarafsız olmasının mümkün olmayacağını göstermektedir (Cangöz, 1999: 79). Nesnellik, tarafsızlık ve denge, medyanın ve kullanılan dilin objektif bir şekilde bilginin aktarıldığı anlayışına temellendirmektedir. Nitekim İnal'ın da ifade ettiği üzere her cümle, her söz dilin dolayımını gerektirdiği için uzlaşım sal bir gerçeklikten, mutlak bir nesnellikten ve tarafsızlıktan bahsetmek imkânsızdır. Kùltürümüz, siyasi, ekonomik ve diğer çıkarlarımız dünyaya karşı bakış açımızı belirlemektedir. Gazeteci haberi ne kadar tarafsız bir şekilde yazmaya çalışsa da olaya kendi değer yargılarıyla ve kendi bakış açısıyla yaklaşmaktadır. Dolayısıyla gazetecinin yazdığı haberde taraflılık kaçınılmaz olacaktır (İnal, 1995: 114; Atabek, 1994: 28). Aslında her haber bir bakış açısının ürünüdür. Neyin yayımlanacağına ya da yayımlanmayacağına dair her editoryal tercih kalıplarının arkasında, temelini yayın organının yapısal özelliklerinden alan politik bir boyut ve ideolojik temeller vardır (Gerbner, 2014: 228). Bununla birlikte medyanın gücü, paraya, yasal güçlere ve yönetsel güçlere de dayanmaktadır. Medyanın bu gücü, ürünü şekillendirmekte ve dolayısıyla şekillenen bu ürün de ideolojiyi, değer ve fikirleri iletme gücüne sahip olmaktadır. Sonucunda bu fikirler izleyicinin-okuyucunun-dinleyicinin dünya görünüşünü ve bakış açısını belirlemektedir (Burton, 1995: 71-72).

Liberal-çoğulcu yaklaşımda medyanın nesnel olarak ele alınması için ilk olarak her iki tarafa eşit olması gerektiği üzerinde durulmaktadır. Eşit mesafesinin sağlanması için de haberlerin dengeli bir şekilde sunulması gerekmektedir (Özer, 2006: 43). Dolayısıyla haber söylemlerinde ve metin içeriklerinde denge kuralının gerçekleşmesi için de habere yorum katmamak gerekmektedir. Türkiye Gazetecilik Hak ve Sorumluluk Bildirgesi'nde (1998) de haber-yorum ilişkisi şöyle tanımlanmaktadır: "Haber ile yorum ve görüş ayrımı açık yapılmalı, okurun ve izleyicinin neyin haber, neyin yorum olduğunu kolayca seçebilmesi sağlanmalıdır." Yorum kişiye ait olup öznellik niteliği taşımaktadır; liberal/çoğulcu yaklaşım ise haberde yoruma (değer yargılarına ve düşüncesine) yer vermediği durumda, haberin zaten nesnel olarak verileceğini savunmuştur (2006: 43). Dolayısıyla medya yöneticileri bu tarafsızlık ilkesine önem verdiklerini ve sadık kaldıklarını iddia etmektedir. Fakat medyanın tekelleşmesi ve güçlü kesimlerin varlığıyla, haberin söyleminin temel ilkeleri belirlenmekte, halkın neyi okumasına-dinlemesine-izlemesine ve hatta neyi düşünmesi gerektiğine karar verilmekte ve böyle bir durumda medyanın taraflı olduğu anlaşılmaktadır (akt. Şimşek,

2009: 126). Bu kaçınılmaz soruna dikkat çeken Hofsetter ve Buss, yanlılığın, “bireylerin ve konuların dengesiz, eşitsiz ve hakkaniyetsiz ele alınmasına yol açabilecek” bir tür “seçicilik” olduğunu öne sürmektedirler (akt. Hackett, 1998: 36). Çünkü gazeteci haber yazarken, haberde yer alan olay ve olguları anlatmada olay sıralamasını kendi seçimiyle yapmaktadır. Hackett, birbiriyle çarpışan aynı meşruiyet gücüne sahip farklı görüşlerin olmadığı durumlarda dengelilik kavramı yerine “çarpıtma” kavramının daha uygun olabileceğini ileri sürmektedir. Bunu da uluslararası ilişkilere ilişkin haberlerde olacağını belirtmektedir; örneğin dış politika yazarken gazetecilerin Amerikan yanlısı ve karşıtı görüşler arasında bir denge gözetmelerinin beklenemeyeceğini de dile getirmektedir (Hackett, 1998: 34).

Bununla birlikte Türkiye’de medya sahiplerinden ve siyasi çevrelerden arınmış bir medyanın varlığından söz etmek güçtür. Kâğıt fiyatları, resmi ilanlar, devlet bankalarından alınan düşük krediler, devletin ekonomik kuruluşunun reklam bütçeleri, yatırımlar ve Başbakanlığa bağlı örtülü ödenekler vasıtasıyla devlet, medyayı yanına çekmek için (akt. Cangöz, 2002) ve onu baskı altında tutarak yanlı haber yapması kaçınılmaz bir durum olmaktadır. Ayrıca haberlerde her iki tarafa ayrılan zaman ve yer eşit de olsa ve/veya haberde yer alan değerlendirmeler olumlu, olumsuz ya da nötr de olsa yanlılığı bir dengesizlik durumu olan gören araştırmalar mevcuttur: Örnek olarak McQuail, belli bir görüş destekleyen verilere yer vererek, kullanılan dille belli temsizin taraflı bir şekilde görüşlerin kullanılması ve örtük biçimde yorum yapma gibi yanlılığın birtakım olası görünümü olduğunu altını çizmektedir (Hackett, 1998: 35). Bununla birlikte bazı liberal kuramcılar da haber yazma sürecinde habere konu olacak olgular arasında seçici olmanın sonucunda, tarafsızlığın sağlanamayacağını; dolayısıyla haber metnini yorumlamak gerektiğini savunmuşlardır. Örnek olarak Walter Lippmann’a göre insanların gerçek olarak algıladığı şey, gerçek değildir; algılanan gerçeklik onun deyimiyle “sahte bir çevre”dir. Bu düşünceye göre sosyal gerçeklik anlaşılanın dışına çıkmamakta, anlaşılan şeyin merkezinde yaşanan sosyal bağlamdan inşa edilmektedir. Başka bir ifadeyle ona göre “habercinin ve/veya gözlemcinin rolü her zaman seçicilik ve genellikle de yaratıcılıktır. Sahte çevrenin oluşumu ya da gerçekliğin taklidi, yalnızca duygusal olarak değil insanlar hakkında sahip oldukları imgelerden, kalıp yargılardan ortaya çıkmaktadır. Lippmann, insanların kültür tarafından belirlenen ve “seçilen” şeyleri kalıp yargı şeklinde algılama eğiliminde olduklarını ifade

etmektedir. Çünkü toplum tarafından kuşaktan kuşağa süregelen kalıp yargılar kamuoyunun kanaatlerini belirlemektedir (akt. Güler, 2018: 81-82). Diğer yandan Lippmann haber yazma sırasında neyin haber değeri olduğu hakkında karar ve hüküm verme sürecine dikkat çekerek, muhabirin tam olarak bu süreçte tarafsız kalamayacağını ileri sürmüştür. Ayrıca Lippmann, yorumlayıcı habercilik yaklaşımına da dikkat çekmiştir: “Haberi oluşturan olguların gözlenebilmesi zorsa, objektif olarak haber verme olanaksızdır, bunların gün ışığına çıkarılması için yorumlama gereklidir.” (Akt. Tokgöz, 1981: 134-135).

Hackett’a göre yanlılık çalışmalarında dört temel önerme bulunmaktadır (Hackett, 1998: 37).

1. Medya gerçek dünyayı doğru ve dengeli bir biçimde yansıtabilir ve yansıtmalıdır. Gazetecilerin nötr bir dil kullanarak ve haber yazma tekniklerine uyarak okuyucularına doğruları veya aktarmak istedikleri anlamı iletebilecekleri varsayılır.

2. Dengeli ve doğru bir haberciliğin önündeki en önemli engel, değerlerin habere girmesine izin veren ve sunumda seçici davranmaya yol açan, siyasal önyargılar ve toplumsal tutumlardır.

3. Haber içeriğinde siyasal yanlılık ortaya çıktığı zaman, bu yanlı tavır okuma ve kod açılama konularında var olan araştırma yöntemlerini kullanarak sergilenip denetlenebilir.

4. Medyadaki en önemli siyasal veya ideolojik yanlılık, belli bir siyasal aday, parti, politik tavır ve çıkar grubunu farkında olmaksızın diğerlerine tercih etmektir.

Haber metinleri üzerinde yapılan çalışmalardan ikinci olarak eleştirel yaklaşım, bu önermeler üzerinde eleştirilerini güçlendirirken, medyadaki asıl sorunun ideolojik işlevlerine dayandığını belirtmektedir (İnal, 1995: 112; Özer, 2006: 41, Hackett, 1998: 37).

1.1.9. Yapısal yanlılık

Haberde yanlılık kavramını siyasal taraflılıktan ziyade daha genel bir yaklaşım içinde ele alıp inceleyen araştırmalar, yapısal yanlılık sorunu üzerinde durmuştur ve bu araştırmalar İngiltere’de 1970’lerde başlamıştır. Çalışmaların gelişiminde GUMG (Glasgow Üniversitesi Medya Grubu) ve CCCS (Çağdaş Kültürel Çalışmalar Merkezi) önemli rol oynamıştır. Son yıllarda ise dilbilim kökenli araştırmalar da katkıda bulunmuştur (İnal, 1995: 51-52). Eleştirel yaklaşıma katkıda bulunan araştırmalardan GUMG (1976) ve CCCS (1981) haberlerdeki örtük yanlılığı ölçmeyi amaçlayarak haberdeki yanlılığı ortaya çıkarmayı hedeflemişlerdir. Diğer yandan ekonomik politik yaklaşımclar da araştırmalarında haberlerin mevcut ideolojiyi koruduklarını ve sağlamlaştırdıklarını, haberin söylemi içinde egemen söylemlerin doğallaştırıldığını ve yeniden inşa edildiğini açığa çıkartmayı amaçlamıştır. Ayriyeten altyapı, üstyapı ayrımını kullanan, daha klasik bir ideolojiye yaslanan ekonomi politik yaklaşımı, medyanın, medyaya sahip olanların ve onu denetleyenlerin sınıfsal çıkarlarını meşrulaştıran yanlış bilinç ürettiğini ve yaydığını ileri sürmektedir. Toplumdaki hâkim ideoloji ve ahlaki/kültürel değerler de haber söylemi içinde gizlenerek belirleyici rol oynamakta ve gazeteci toplumsal olayların belirlediği çerçeveden değerlendirerek nesnellikten uzaklaştığı savı da ortaya konulmaktadır (Şeker, 2003: 102; Yavuz, 2015: 30). Özellikle medya, insan gruplarını temsil ettiğinde genellikle kültür hakkında da bir şeyler söylemektedir; çünkü temsil edilen her birey belirli bir kültüre sahiptir (Burton, 1995: 113). Böylelikle egemen ideoloji verili bir kültürdeki egemen bakış açısıdır; nitekim toplum, neyin nasıl olması hakkında bir ideolojiye ya da ideoloji doğrultusunda bir bakış açısına sahiptir. İdeolojilerde toplum içinde süregelen kültür tarafından şekillenmektedir (1995: 167-168). Dolayısıyla eleştirel çalışmalar temelde ideoloji sorunsalını ele alarak, medya metinleri ve izleyicileri değerlendirmede ve izleyiciye etkinlik/edilginlik boyutlarında çeşitlilik göstermektedir. Bunlar: Yapısalcı, siyasal ekonomi ve kültürel çalışmalardır (2015: 30).

Hackett’e göre nesnellik paradigması önemini yitirmektedir; dolayısıyla haberlerde nesnellik tutumlarının beklenmemesi gerekmektedir. Böylelikle de medya araştırmalarında “yanlılık” kavramı yerine “yapısal eğilim”in kullanılmasını söylemektedir. Bunu da şu şekilde açıklamıştır: “Yansız bir iletişim olabileceği anlayışını terk ederek, çarpıtmayı dengeleyecek ölçütler arama saplantısından da

kurtuluruz. Bunun yerine, yapısal eğilimlerin çeşitli ortaya çıkış biçimleri ve haberi yapılandıran ilişkiler üzerine odaklanırsınız. (Hackett, 1998: 62)”.

Bununla birlikte Hackett, haberdeki yapısal eğilimin etkenleri olduğunu da belirtmektedir. Ona göre yapısal eğilim; etkenler, partizan sempatiler veya siyasal önyargılardır; dahası haberin değerini belirleyen ölçütler, haber üretiminin mekâna yönelik yapılanması, bütçe ve yasal sınırlılıklar, ticari yaklaşım ve toplumsal/siyasal olayların görünüm biçimleri de yapısal eğilimi oluşturan süreç ve pratiklerin arasındadır. Dolayısıyla sıralanan tüm etkenler medyanın ideolojik kurum olarak işlevini biçimlendirmektedir (Hackett, 1998: 62-63).

Althusser’e göre somut özne için ideoloji vardır ve ideolojinin gerçekleşmesi ise yalnızca özneyle mümkün olmaktadır (Althusser, 2002: 61). İktidar/güç, toplumsal özneleri farklı toplumsal normlar üzerinden biçimlendirmektedir; bu da ideolojiyle gerçekleşmektedir. Ve medya toplumsal alanda hâkim ideolojinin yeniden üretimine hizmet etmektedir. (Çoban, 2009). İdeoloji, toplumsal anlamın oluşumuna zemin hazırlamakta ve dolayısıyla bir öznenin inşa edilmesine yönelik vurgusu, onun bazı aygıtlarda somut bir şekilde incelenmesine neden olmaktadır (Dursun, 2004: 49). Bu aygıtların başında devletin ideolojik aygıtı olarak karşımıza çıkan basın-yayın [kitle iletişim araçları] (Althusser, 2002: 81) gelmektedir. Örneğin haber yazma sürecine başlamadan önce elde bulunan metinler, notlar gibi kaynaklardan derlenen enformasyon haber biçimine gelirken bazı değişimlere uğrayabilmekte ve haber metni en önemli bilgi çerçevesinde inşa edilmektedir. Haber metnine ayrılan yer, seçilen cümleler vs. bunların hepsi ideolojik seçimler olarak karşımıza çıkmaktadır (Özerkan, 2002: 67). Medya, iktidar/güç ilişkilerinin yeniden inşa edilmesi için hangi anlamların üretildiğini incelemeye olanak sağlamaktadır. Dolayısıyla medya metni yapılanmış bir metin olarak çözümlenmeye çalışılmaktadır. İlk olarak yapısalcı yaklaşımla beraber toplumlarda var olan egemenlik yapılarının yeniden inşa edilmesinde ideolojinin işlevine dönük ilgi artmıştır. Nitekim Kültürel Çalışmalar ise medya metnindeki anlamın oluşumunda kültürün maddi temeline öncelik vermekte ve ideolojiyi ve anlamın oluşumundaki toplumsal boyutu öne çıkartmaktadır; yani anlamdan kasıt anlamın var olan egemenlik ilişkilerinin üzerinde inşa edildiğidir. (Dursun, 2004: 45, 47).

Çoğulcu liberal yaklaşım, iletişimi gönderici ve alıcıların nasıl kodlama yaptığı ve kodaçtığı, aktarıcılarının iletişim kanallarını ve araçlarını nasıl kullandığıyla ilgilenmiştir. Medyanın etkililik ve doğruluğu hakkındaki konulara eğilerek, iletişimi bir kişinin diğerinin davranışını ya da zihinsel olarak düşüncesini etkileme süreci olarak görmüştür; fakat eleştirel kuramlar ise anlamların üretimi ve değişimi üzerinde durarak, anlamların üretilmesinde mesajın ve/veya metinlerin kültür içindeki rolüne odaklanmıştır (Fiske, 2003: 16). Slack ve Allor'a göre de eleştirel çalışmalarda iletişim, mesajın kişiler üzerindeki yarattığı etki değil, toplumsal yapının oluşma sürecindeki iletişimin etkililiği yani toplumsal rolü bağlamında tanımlanmaktadır. Böylelikle eleştirel yaklaşım, iletişimi bir süreç olarak ele almak yerine, anlamın oluşturulması üzerinde durmaktadır. Diğer yandan da bu tür araştırmalar, medya, iletişim ve toplumsal/iktidar arasındaki çıkar ilişkilerinin nasıl işlendiğini hâkim ideolojinin yeniden inşa edildiğinde, toplumsal değerlerin ve kurumsal etkilerin nasıl bir araya geldiği gibi konuları da incelemeye tabi tutmaktadır (akt. Sever, 1998: 47-48; Kılıç, 2003: 9). Dolayısıyla eleştirel haber çalışmalarında yanlılığın siyasal bir görüşü aştığı ve farklı yayın politikaların sahip olduğu basın kuruluşlarında farklılıktan çok ortak paydada birleştiklerinden ötürü haberlerde yapısal bir yanlılığın ortaya çıktığı savı ileri sürülmektedir. Yapısal yanlılıktan kasıt hiç şüphesiz ki güç/iktidar sahibi basın kuruluşların inşa ettiği ve ürettiği olguları yeniden kurmalarıdır (akt. İnal, 1995: 113). Yanlılığı ortaya çıkarmaya çalışan liberal haber anlayışından farklı olarak, haberi, bir söylem olarak ele alan eleştirel çalışmalar, iktidar ilişkilerinin dolayımından etkilenecek kurulan bir anlatı biçiminde incelemiştir (Tahincioğlu, 2017: 107).

Eleştirel yaklaşımlar, ideolojiyi yeniden keşfederek, toplumsal ve siyasal dünyanın önceden verili olmadığına ve medyanın gerçeği yansıtamayacağını öne sürmüşlerdir. Haberi yazma süreci ve haberin dili, kültürel yapı ve toplumsal süreçler içinde yeniden üretilerek inşa edilmektedir. Dolayısıyla medya bağımsız bir gözlemci olmayacak, dahası bu yeniden inşa sürecinde aktif olarak yer alacaktır (Hackett, 1998: 41). Hall, ideolojinin yeniden keşfini şu şekilde açıklamıştır:

Çoğulcu-liberal çalışmalarda insanların nasıl bir edimde bulunacaklarının, edimde buldukları durumun nasıl tanımlandığına bağlı olarak kabul edildiği ve her şeyin doğal bir anlamı olduğunu ya da şeylerin anlamı hakkında evrensel bir uyuşmanın (ortak kavrayışın) olduğunu varsayma düşüncesinden vazgeçilmelidir. Varsaymaktan vazgeçildiği sürece, belli olayların özel şekilde anlamlandırıldıkları süreçler, toplumsal ve siyasal

bakımdan önem kazanmaktadır ve böylelikle güçlü toplumsal çıkarların olduğu ya da birbirine karşıt ve çatışan çıkarların sahnelendikleri durumlarda söz konusu olan ideolojidir: burada asıl olarak gündeme gelen güç/iktidar, ideolojik bir iktidardır (Hall, 1994: 74).

Böylece güç/iktidarı karar verme süreçlerinde gözlenebilir bir şey olarak tanımlamak yerine siyasal olarak tehditkâr konuların politik alanın dışında tutulması öngörüldü ve medyaya iktidar sahiplerine hizmet eden araç olarak bakılmaya başlandı. İdeolojilerin medyada düşünceleri yayan, istekleri etkileyen ve toplumsal gerçekliğin tanımlaması hegemonik bir sürecin parçası oldu (Hackett, 1998: 48). van Dijk'a göre başat gruplar ya da sınıflar kendi ideolojilerini, çıkarlarını gizlerlerse, ideolojilerinin genel ve doğal değerler, normlar, amaçlar olarak kabul edilmesini sağlayacaklardır. Böylelikle ideoloji yeniden inşa edilen, uyuşmanın, ortak kavrayışın oluşumuna zemin hazırlayacak ve bu durumda ortaya çıkan iktidar hegemonik bir biçim alacaktır (van Dijk, 1994: 279).

Hall, medyanın gerçeği temsil edişinde dilsel pratiklerin dolayısıyla taşındığını ve üretildiğinin altını çizmektedir. Dolayısıyla ona göre dil, tarafsız bir aktarım aracı olmamakla beraber, şeyleri yapılandıran, gerçekliği kuran bir araç olarak ele alınmalıdır (Hall'dan akt. Hackett, 1998: 43-44). Bennett'e göre ise haberdeki anlamlandırma; “var olan gerçekliği basitçe ve edilgen olarak yansıtan bir süreç değil, etkin bir şekilde bilişsel olarak inşa edilen bir süreç” olarak karşımıza çıkmaktadır ve ayrıca ona göre iletişim çalışmalarındaki çözümlenmelerde, işaret ve gerçeklik arasındaki ilişkiyi incelemekten ziyade, işaret ve gerçeklik arasında yapılan ideolojik anlamlandırmalara yönelmek gerekmektedir (Bennett'ten akt. Hackett, 1998: 44-45).

Bu konuda Hackett (1998) yapısal yanlılık sorununa ilişkin üç ideolojik yaklaşım ele almıştır: “Çerçeveleme olarak ideoloji”, “doğallaştırma olarak ideoloji” ve “özneleri çağırın, konumlandıran ideoloji”.

1.1.9.1. Çerçeveleme

Althusser, *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları* adlı eserinde ideoloji hakkında iki teze yer vermektedir: Birinci tez, ideoloji, bireylerin gerçek varoluş koşullarıyla aralarındaki hayali ilişkileri temsil etmektedir (2002: 51). Ona göre insanlar ideolojide gerçek varoluş koşullarını ve gerçek dünyalarını kendilerine temsil etmezler; onlara

temsil edilen, kendilerinin bu varoluş koşullarına karşı ilişkileridir. Demek ki ideolojide, bireylerin varoluşlarını yöneten gerçek ilişkiler sistemi yoktur; bireyin içinde yaşadıkları gerçek ilişkiler ile hayali ilişkisi temsil edilmekte ve gösterilmektedir (2002: 54) İkinci olarak da ideolojinin varoluşu maddidir tezini ileri sürmektedir (2002: 55). Devletin ideolojik aygıtlarını da altı madde de sıralamaktadır: Dini, öğretimsel, aile, siyasal, sendikal, haberleşme (basın, radyo-televizyon ve kültürel (2002: 33). Althusser'e göre devletin ideolojik aygıtları ideoloji kullanarak işler ve her biri ideolojinin gerçekleşmesini sağlar (2002: 35, 56). Bu çeşitli ideolojiler ister dini, ister ahlaki ister kültürel olsun egemen ideolojinin egemenliğinde bağımlılaştırılmalarıyla sağlanmaktadır; dolayısıyla bir ideoloji her zaman hem bir aygıtta hem de aygıtın işlevselliğinde ve pratiğinde var olmaktadır ve böylelikle ona göre ideolojinin varoluşu maddilik kazanmaktadır (2002: 56). İdeolojinin içinde üretildiği aileden medyaya kadar birçok kurumu “devletin” ideolojik aygıtı olarak tanımlanmakta; dolayısıyla devlet toplumun somut bir parçası olmakta ve sınırlı bir kurum olmaktan çıkararak toplumun bütününe yayılmaktadır (2002: 15).

Medya çalışmalarında çerçeveleme kavramını tanımlayan Entman'a göre toplumsal yaşamda algılanan bir gerçekliğin belirli olan yönleri seçilmekte, bu seçilen belirli etkenler iletişimsel metinde daha önemli hale getirilerek, var olan problemin tanımını, neden-sonuç arasındaki ilişkiyi yorumunu ve elde edilecek yargıyı ya da çözüm önermesini desteklemektedir. Belirlenen parçalar bu sayede alıcı kitlenin dikkatini kolayca çekmekte ve bireyler için daha çok hatırlanabilir hale gelmektedir. Dolayısıyla haberde çerçevelenen konular meşrulaştırılmakta/geçerliliğini korumakta ve çerçevelemeye göre farklılıklar göstermektedir (akt. Güran ve Özarslan, 2015: 37; İşliyen, 2014: 594). Dolayısıyla medya, hedef kitleye belli kalıplarla bir çerçeve çizmekte ve hâkim ideoloji ve iktidarın/gücün söylemini inşa etmektedir. Kurulan bu çerçevelerde ortaya çıkan olaylar süreklilik kazanmakta ve gazetecilerin günlük pratikleriyle ve profesyonel ideolojileriyle şekillenmektedir (İnal, 1995: 112). Bu doğrultuda medya işleyişinde, medyanın iktidara ve medya sahiplerinin özel çıkarlarına hizmet ettiği düşüncesinden yola çıkarak, medyanın haber konularındaki tercihlerini, vurgularını, görmezden geldiği şeyleri, en iyi ve çarpıcı bir açıklık ve dikkat çekmeyle yarattığı çerçeve içerisinde sunmaktadır (Chomsky ve Herman, 2012: 66). Bazı haber kaynakların resmi dogmaların çerçevesine uymadıkları takdirde, haber ve yorumların

medyada yer alması ya nadiren mümkün olmakta ya da mümkün olmamaktadır. Resmi dogmaların çerçevesine uymayan aykırı olgular ancak marjinalleştirilmiş basında kendilerine yer bulmaktadırlar (2012: 69). Burton'a göre ise mevcut bulunmamanın da bir anlamı vardır. Çünkü medya materyali oluşturulurken bireyler hakkındaki bazı şeyler bilhassa dışarıda bırakılarak yaratılmaktadır. Bunun sonucunda mevcut olarak bulunmayanların öneminin az olduğuna; mevcut olarak bulunanların ise diğerlerine oranla daha önemli olduğuna işaret etmektedir. (Burton, 1995: 113). Dolayısıyla Hackett'in da altını çizdiği üzere medyanın konuları kapsamlı bir biçimde ele almaması; olguların seçici biçimde vurgulanması; haber, seçilmiş "öteki" kişilerin (güç ve iktidar sahibi kişilerin) görüşlerinin sunumuna dayanması vs. ilişkin yaklaşımlar yanlılığın kaçınılmazlığını göstermektedir. Böylelikle haberde egemen söylemler temsil edilmekte ve metin, egemen söylemlerin etrafında kapanmaktadır. (Hackett, 1998: 49; İnal, 1996: 99).

İdeolojik söylemler genelde yöneten sınıf ya da çeşitli seçkin gruplar tarafından meşrulaştırılması bakımından tanımlanmaktadır. Dolayısıyla ideolojik söylemler, iktidarı kötüye kullanma biçimlerinin haklı çıkarabildiği, meşrulaştırabildiği, göz yumabildiği, kabul görebildiği gibi ilkeleri sağlamaktadır. Başka deyişle egemen gruplar tarafından kendi egemenliklerinin devamı olarak yeniden üretilirken ve meşrulaştırılırken hâkim ideolojiler kullanılmaktadır (van Dijk, 2003: 46). Haber sürecinde haberin seçimiyle gündem belirlenmekte ve haber sunumuyla da anlamlandırma çerçevesi kurulmaktadır. Örnek olarak LGBT bireylere yönelik haberlerde özellikle de travestilerin "seks işçiliği"yle ilişkilendirilmesi ve sorun kaynağının merkezinde olan insanlar olarak sunulması, farklı cinsel yönelime sahip bireylere yönelik olumsuz algıyı pekiştirmektedir. Çünkü hâkim ideoloji ekseninde heteroseksizm dışında başka cinsel yönelimlerin kabul edilmemesi ve iktidarın/gücün heteroseksizmin tek, normal ve olması gereken ilişki olarak onaylanması, medya tarafından bu şekilde tanımlanması ve çerçeveye oturulması sonucunda meşrulaştırılmaktadır.

İnsanlar kendi bakış açılarını geliştirmek ya da değiştirmek için kişilerarası bir söylem oluşturmaktadır ve bu söylemlerden meydana gelen enformasyondan yararlanmaktadır. Haber medyasında bilgi, belli aşamalardan geçmektedir; haber medyasında, söylem tiplerini, başlık seçimini, sansür uygulamasını, toplumsal ve siyasal gerçekliklerin yeniden inşalarını belirleyen bir söylem oluşturulmaktadır. Bu süreçte

aktörlerin, seçkinlerin, grupların, sınıfların vs. çıkarlarına ağırlık verilmesini destekleme eğilimde olmak için haber değeri, ideolojiler tarafından yönetilmektedir. Yani gazetecilerin tercihe dayalı seçimleri ve sunumları toplumsal iktidarın dolayımından geçerek yeniden üretilmesinde bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır (van Dijk, 1994: 281).

Haber bir söylem olarak kavramak, bu söylemin oluşum ve anlamlandırma süreçlerini inceleyen bir çözümleme yapmamıza olanak sağlamakta ve dolayısıyla siyasal, ekonomik ve kültürel yapı içinde medyanın konumuna ilişkin bir sorgulamaya yöneltmektedir. Diğer yandan da haber bir söylem olarak ele almak, olayların ve anlamların aktarıcısı konumdaki şeffaf dil anlayışından sıyrılarak, anlamlandırma süreçleri bağlamında dili sorgulamamıza neden olmaktadır (İnal, 1996: 22-23).

İnal, haber bir söylem olarak ele alırken haber metinlerinin oluşumlarını şu şekilde sıralamıştır:

- Haberin söylemi, gazeteciliğin günlük pratikleri içinde oluşmaktadır.
- Basının ticarileşmesi ve tekelleşmesi sonucu gazetecilik normları söylemi biçimlendirmektedir; yani gazetecilerin ideolojileriyle şekillenmektedir.
- Haberin söylemi üretim sürecinde tarihsel koşullar ve güç/iktidar ilişkilerinin çıkarları doğrultusunda haber metnine yansımaktadır.
- Haberin söylemi medyanın kârlılık kaygısı yani ekonomik politikası içinde yapılanarak daha fazla bireye yönelik içerikler hazırlanmaktadır (İnal, 1995: 95-96).

İnal, haber metinleri oluşumunda ele aldığı bu unsurların çıkış noktası olarak toplumsal yapıyı ön planda tutmaktadır. Çünkü bu ilişkilerin dil ve söylemle açığa çıkarılması hedeflenmektedir. Çerçevelerin oluştuğu bağlamda ise söylemin tekrar inşa edildiği ve üretildiği yer olarak haber dilinin nasıl oluştuğu vurgulanmaktadır (İnal, 1995: 96). Haber üretim sürecinde neyin haber değeri taşıdığına ilişkin mesleki ideolojik kodlar bulunmaktadır. Çünkü enformasyon ideolojik kodlar çerçevesinde üretilmekte ve hedef kitleye iletilmektedir (Cangöz, 1999: 42). Hall ve arkadaşları da neyin haber olacağı konusunda mesleki ideolojinin olduğunu belirtmektedir. Haberin değerinde belirtilen her nitelik, gazetecilerin beklentileri doğrultusunda seçilip

çerçevenlenmektedir (Kılıç, 2005: 114). Tokgöz ise haberciliğin temel ilkelerini oluşturan haber değerlerinin zamanlılık, yakınlık, sonuç, önemlilik ve ilgi çekme etkenlerinin önemi üzerinde durmaktadır (Tokgöz, 1981: 67). Tanınmış kişilere, onların yorumlarına ve düşüncelerine yer vermek haber değerini güçlendirmektedir ve Tokgöz haber izleniminin önemini şu şekilde aktarmaktadır: “İnsanlar eşit yaratılmakla beraber bazıları diğerlerine oranla, habere konu olma bakımından daha çok önemli olabilirler. Bu durum onların toplumdaki yerlerinden, statülerinden (...) kaynaklanabilir.” (Akt. Tokgöz, 1981: 67).

Diğer yandan haber değerine etki eden bir diğer etken ticari kaygılarla, kamu hizmetine yönelik bir yayıncılık anlayışının terk edilmiş olmasıdır. Tekelleşme olgusu, basının, demokratik, marjinal görüşlerin sesini duyurabileceği bir yer olma özelliğinden gitgide çıkmakta ve tekbiçimli ve tekdüze içeriklerin yer aldığı iletişim araçlarına dönüşmeye başlamaktadır (İnal, 1996: 193).

Medya egemen ideolojiyi yeniden kurmakta ve topluma verdiği bilgilerle ideolojiyi canlı tutmaktadır. Dolayısıyla ideoloji değerler, kavramlar, düşünceler ve sembol sistemlerinden geçerek düzeni meşrulaştırmak için egemen yapıların nasıl çalıştığıyla ilgilenir. İdeoloji şeylerin nasıl olduğu, dünyanın “gerçekte” nasıl çalıştığı ve çalışması gerektiği hakkında fikirler vermektedir. Bu fikirler çoğu kez semboller ve kültürel pratikler içine işlenerek topluma empoze edilmektedir. Toplum var olan rolleri de içselleştirmeye yöneliktir (Korkmaz ve Alemdar, 2005: 237).

Fiske, *İletişime Giriş* adlı eserinde ideolojik pratikleri en yaygın olarak (Althusser’in deyiimiyle) çağırma ve seslenme pratikleriyle açıklamaktadır. Haber bize bilgiyi verirken kültürel pratiklerle beraber hâkim olan ideolojiye de yer vermektedir. Ve medya hâkim ideolojiyi (örnek olarak ataerkil anlayışı) inşa ederken ve yeniden kurarken, gündelik hayat pratiklerimizden yola çıkarak bir anlamlandırma çerçevesi sunmaktadır. Medya ataerkil ideolojiyi meşrulaştırdıkça, hedef kitleyi eril anlam üretmeye davet etmektedir. Böylelikle iletişim toplumsal bir süreç olduğu için ideolojik olmaktadır (Fiske, 2003: 224).

1.1.9.2. Doğallaştırma

Bennett, “Media, ‘reality’, signification” adlı makalesinde medyanın gerçeği belirleyici rolüne yaklaşıldığı ve kavramsallaştırıldığı üç farklı medya uygulamasından bahsetmektedir:

Bennett’e göre birincisi, basının propaganda işleviyle ilgili olmasıdır. Her bir gazetenin/gazetecinin belirli bir siyasi parti çizgisini ele alması ve kendi tercih ettiği siyasi parti için kamu desteği alması vs. durumlar editoryal işlevde yani dil ve fotoğrafların kullanımına ve başlık düzenlerine de yansımaktadır. Dolayısıyla gazeteci, kendi bakış açısıyla haberi sunmaktadır. Yasa ve düzen ideolojisi olarak geliştirilen ikinci medya uygulamasında Bennett, çeşitli grupların etkinlikleri ve davranışları egemen sosyal normların uyumluluğunu aşındırıyor ve tehdit ediyor şeklinde algılandığını ve sunulduğunu dile getirmektedir. Son olarak, medyanın topluma rapor ettikleri olayları toplumda var olan hâkim ideoloji ekseninde yansıtarak ve sağlama olarak egemen söylemi yeniden inşa etmesidir. Egemen söylemin yeniden üretiminde somutlaşan uzlaşım sal pratikler evrenselleşmekte ve doğallaştırılmaktadır (Bennett, 2005: 286).

Eagleton, ideolojiyi “toplumsal yaşamın doğal gerçekliğe dönüştürüldüğü süreç” olarak tanımlamaktadır (Eagleton, 1996: 18). Böylelikle ideoloji, egemen toplumsal grup veya sınıfın iktidarını meşrulaştırmakla ilişkilidir. Ve Eagleton’a göre bu meşrulaştırma sürecinin altı farklı stratejisi vardır: Hâkim iktidar/güç kendisine yakın inanç ve ahlaki değerlerin *tutunmasını sağlayarak* (1), bu inançları, doğrulukları vs. *doğallaştırarak* (2) ve *evrenselleştirerek* (3), kendisine meydan okumaya kalkışan fikirlere *çamur atarak* (4), kendisine karşı olan düşünceleri *dışlayarak* (5) ve toplumsal gerçekliği kendisine uygun yollarla *çapraşıklaştırarak [karışık hale getirerek]* (6) meşrulaştırmaktadır (1996: 24).

İdeolojiyi benimsetme, yaşatma ya da aktarma amacıyla ortaya konulan belli başlı stratejiler de vardır: Sözelimi somutlaştırma. Somutlaştırma süreci, geçici tarihsel süreçlerin ve durumların doğallığıyla ilgilidir ve sürekli devam edeceği “tema”sı ön plandadır. Çünkü doğallaştırılma ve edilgen hale getirmeyle ideoloji işlev kazanmaktadır. Örneğin, kadınların erkeklere göre ikincil konumda yer almasının tarihsel açıklamaları ve gerekçeleri günümüze kadar nüfuz etmektedir. Kadının fiziksel eksikliği, eşitsizliğin doğal gerekçesi olarak adlandırılıp, topluma bu inanç

dayatılmaktadır (Kazancı, 2002: 76). Bu noktada Coward, “Toplumda kadın olmanın nasıl bir şey olduğunu anlamak istiyorsak önce toplumdaki kadınlık tanımının ne olduğunu ve bu tanımın kadınlara nasıl mal edildiğini anlamamız lazım” (Coward, 1993: 8) diyerek uyuşımın yani ortak kavrayışın önemini kadınlar üzerinden örneklemektedir. Çünkü ortak dil birliğiyle belirli anlamlar zihinde oluşmakta ve toplumun bakış açıcısı bu fikir birliğinde birleşmektedir. Burton’a göre bir insan örneğinin tanımlanması ve bu tanımlamanın da medyadaki yinelemeler aracılığıyla yapıldığının farkına varılması gerekmektedir ve böylelikle belirli insan örneklerin değeri ve değersizliği ortaya çıkmaktadır (Burton, 1995: 113).

Kitle iletişim araçları, ulusal ve uluslar arası olarak topluma enformasyon sunmakta ve toplum, sadece medyanın sunduğu haliyle görmekte, tanımakta ve anlamlandırmaktadır. Dolayısıyla medya tarafından sunulan her bilgi kişinin bakış açısını şekillendirmekte ve kişi, medyanın oluştuğu çerçeveden anlamlandırmaktadır. Çünkü kişi bu mesajları edilgen bir biçimde ve doğrudan kabul etmektedir. Gerçeklik ise toplumsal yaşamda kültürel etkinliklerle ve tecrübelerle kazanılmaktadır. Çünkü kişi, kültürel deneyimleri, değerleri, vs. sonucunda bilişsel bir şema geliştirerek, bu bilişsel şemaya uygun olan her şeyi gerçek olarak algılamaktadır. Nitekim, heteroseksüellik dışında herhangi bir cinsellik, medya aracılığıyla toplumsal düzeni bozan, tedavi edilmesi gereken bir hastalık ve homofobi içerikli söylemlerde yer alması, toplumsal cinsiyet rollerinin ve ikili karşıtların iktidar/güç tarafından ideolojik söylemlerle tekrar üretilmesi sonucu toplum, heteroseksüelliği doğal ve gerçek olarak kabul etmektedir. (Taş, 2012: 304). İdeolojik söylemler sürekli hatta yeteri kadar yinelenirse, sürekli tekrar eden şeye inanma eğilimi gerçekleşecektir (Burton, 1995: 90). Burton’a göre yineleme, iletişimin içeriğinin ya da biçiminin kabul görmesinde yardımcı olmaktadır (1995: 91); ancak izleyicinin kabul gördüğü şeye, ahlaki/kültürel değerlere ve süregelen egemen düşünce yapısına da dayanmaktadır. Burton’un yenilemenin nedenleri olarak dile getirdiği üç unsur (medya ürünü, ürünün içeriği, içeriğin geliştirilmesi), medyada oluşturulan her yazılı metinde, görselde, haberde vs. gizli olarak yerleştirilen iletileri sağlamlaştırmaktadır (1995: 92). Böylece bu unsurları inşa etmek yinelemelerle oluşmakta ve toplum tarafından bilinmeye ve anlaşılmaya devam ederek sağlamlaşmaktadır (1995: 98).

İdeoloji, topluma, bireye ve medyaya hâkim bir yapıdadır. Dolayısıyla ideolojinin bir yansıması olarak medyanın gerçek dünyayı kendi söylemsel çerçevelere uygun bir biçimde değiştirmektedir. Bilinçli ya da bilinçsiz şekilde tutumlarından ve müdahalelerinden dolayı medya, kendi özelliklerini yansıtarak yeni bir gerçeklik inşa etmektedir. Hall'a göre modern iletişim araçları toplumsal ve kültürel yapılar ve günlük pratikler alanı dışında kavramsallaşmamaktadır. Çünkü iletişim araçları, kültürel alanın bir ögesi haline gelmektedir. Böylelikle Hall, 20. yüzyılda medyayı, toplumsal bilginin, kültürün oluşturulması, yeniden üretilmesi, tüketilmesi ve sınıflandırma kavramlarına dayanarak açıklamıştır. Yine Hall'a göre haberi seçme sürecinde belirleyici etkenin medya profesyonelleri olmadığıdır. Seçimin belirlenmiş çerçevesinin oturtulması gerekmektedir; çünkü hâkim ideolojik söylemin kodları ve normları evrenselleştirilmiş ve doğallaştırılmıştır (Yıldırım, 2007: 27). Sözelimi heteroseksüel olmayanları dışlayan, onlara görünür olma hakkı tanımayan heteronormatif, doğallığını ve sorgulanamaz hale gelmesini geçmiş tahayyülünden almaktadır. Heteronormativiteye hizmet etmek, ulusal geçmişlerle ve tarihsel-kültürel miraslarla iktidarın, halkı değerlerle yola getirmesi, istemeyen olguların ayıklanması ve dışlanması sonucu, her anlamda iyi ve "heteroseksüel" bir birey olarak kurgulama düşüncesi yatmaktadır. Dolayısıyla cinsellik ve kimlik inşası çeşitli siyasi ve ideolojik bakış açısıyla da keşilmektedir. Çünkü siyasi ve ideolojik bakış açıları -heteroseksüelliğin devam ettirilmesinde- söylemsel işbirliğinden ve bunu tekrar inşa ederek kurulmasından kaçınılmamaktadır (Delice, 2012: 332).

Haber gerçek kişilerden oluşmaktadır; ancak habere konu olan olayları, insanlar dolayısıyla temsil ederken klasik gerçekliğin uzlaşımını izlemektedir. Dolayısıyla haber, gerçekliğin anlaşılabilir bir versiyonunu, kişilerin eylem, sözcük ve tepkileri aracılığıyla inşa edebileceğini varsaymaktadır. Sonucunda ise olayların toplumsal kökenleri yok olmakta ve bireyin motivasyonu tüm bu eylemlerin kökeni sayılmaktadır (Fiske, 1987: 294'ten akt. İnal, 1996: 104). Diyebiliriz ki haberin söylemi egemen söylemler aracılığıyla doğallaşmakta ve hâkim ideoloji yeniden inşa edilmektedir. Bu doğallaştırma sürecinde ise her söylem, her sözcük, her sıfat vs. habere konu olan olayların taraflarını hedef kitleye sunmaktadır. Hiçbir haber metninde anlatıcı/muhabir, dilin gramer yapısının kurallarını göz ardı etmez, ama basit ve anlaşılabilir cümlelerle olayların nakledilmesi gerektiğini çok iyi bilmektedir. Önemli nokta, iktidarın, dil ve söylem içerisinde var olmasıdır. Çünkü seçilen sözcük seçimleri belli bir ideolojik

seçimi ve tavrı yansıtmaktadır. Dil ve söylem, toplumdaki güç/iktidar ilişkilerinin dayandığı cinsel kimlik oluşum ve farklılıkları da yansıtmaktadır (İnal, 1996: 119).

1.1.9.3. Özneleri çağırma ve konumlandırma

Gerekli olan öznelerin yaratılması veya konumlandırılması ve öznel kimliklerin kurulması yapısal yanlılığın kurulmasına etkindir (Hackett, 1998: 49). Althusser'in deyimiyile "somut özneler için ideoloji" var olmakta ve "ideolojinin gerçekleşmesi ancak özne aracılığıyla" olanaklı hale gelmektedir. Althusser'e göre birey şu ya da bu biçimde davranmakta; şu ya da toplumsal-gündelik pratik tavrı kabul etmekte ve dahası özne olarak kendi bilinciyle özgürce seçtiği fikirlerin, herhangi bir ideolojik aygıtların düzenlenmiş pratiklerine katılmaktadır (Althusser, 2002: 59). Sözgelimi çocuk, doğmadan önce, anne karnındayken bile beklenen salt aile ideolojisinin biçimiyle ve bu aile ideolojisi biçimi içinde özne olarak belirlenmektedir; nitekim zaten öznedir. Yani doğmadan öncede de kız ya da erkek olduğu diğer bir deyişle cinsel özne olması gerektiği söylenmektedir (2002: 66-67).

Diğer yandan medyanın ideolojik boyutunda ise, insanlar, medyanın gerçek bilgiyi sunduğuna karşı tavrıdır. İnal'ın belirttiği gibi "...haber kurgusal metinler gibi bir söylemdir ve onlara benzer biçimde öyküler dolayısıyla gerçekliği anlamlandırır" (İnal, 1996: 104) savı yerine toplum, bu süreci sorgulamadan ya da sorgulama niyetine gelemedikleri için temsil edilen imgeleri gerçek olarak kabul etmektedir (Marshall, 2005: 726).

Bilgiyi bireylere aktarırken bu sürecin bir parçası olan söylem, özneleri belli biçimlerde konumlandırmaktadır. Haber söylemleri belli özne konumlarını hedeflemektedir. Dolayısıyla birey, haberi okurken veya kod açılmak üzere belirlenen konumu kabul etmeye davet edilmektedir. Çünkü okuyucu, metin karşısında bir konuma yerleştirildiği sürece mesajı/metni anlamlandırmaya çalışmakta ve bir anlam oluşmaktadır (Hackett, 1998: 56). Woollacott'a göre özne, egemen bakış açısıyla ilişkili bir biçimde konumlandırılmaktadır. Hâkim ideoloji temsil edildikçe gerçekçi metin, egemen söylemlerin etrafında kapanmakta ve okuyucu/izleyici/dinleyici her şeyin kavranacağı bir yere konumlandırılmaktadır. Dolayısıyla muhabirin sesi hakikatin ve

gerçeğin sesi olarak algılanmaktadır. Medya toplumun hâkim ideolojisini destekleyerek evrenselleştirmekte ve okuyucu/izleyici/dinleyici “edilgin bir gözlemci” olarak konumlandırılmaktadır (Hackett, 1998: 57-58).

İnal’ın da belirttiği üzere haber söylemi içinde konunun çerçevesi ve bu süreçte egemen söylemin gerçek bir konuma yerleştirilmesi yalnızca sözcüklerle ilişkin değil aynı zamanda anlam da cümle yapıları içinde oluşmakta, vurgular vasıtasıyla habere yorum karışmaktadır. Anlatıcı/muhabir bunu kendi kişisel yorumlarıymış gibi değil, uzlaşım bir kültürel süreç içinde göstererek, bireyi toplumsal-kültürel konumu içinde belirlenmiş özne olarak anlamlandırmaktadır ve bu da söylemler ve dil içinde oluşan özne anlayışı bağlamında tekrar düşünmemize neden olmaktadır. Söz gelimi, yazılı basın hem konuşma dilindeki sözcükleri ve cümle yapılarını kullanmakta hem de her gazetenin ve her sayfa düzeninin kendine özgü bir sentaksı olmaktadır. Bir gazete sayfasının sentaksını büyük puntolarla basılan başlıklar, farklı puntolarla basılan alt başlıklar, fotoğraflar ve sayfa düzeni oluşturmaktadır (İnal, 1995: 115, 117). Dolayısıyla tarafsız ve nesnel bir haberin oluşum sürecinde haber kaynağı olan kişilerle kurulan ilişki ve dilin söylemi önemli bir yer tutmaktadır. Fakat anlamlar sadece günlük dil vasıtasıyla olmamakla beraber, farklı araçların kullandıkları özgün kodlar (görsel, fotoğraf, renk vs.) vasıtasıyla da hedef kitleye ulaşmaktadır (Onursoy, 2005: 151). Kısaca yapısal yanlılık, haberi anlamlandırmada ve habere konu olan olaylara bakış açısını ideolojik söylemlerle farklılaştırmaktadır ve dolayısıyla haber metnindeki hâkim ideolojik tavır yeniden inşa edilmektedir.

Haber metninin tarafsız ve nesnel olamayacağını altına çizen Onursoy, haber söyleminde yapısal yanlılığın okunduğu zaman anlaşılabilirliğinin yanı sıra haberin görsel tasarımı (fotoğraf, grafik, renk vs.) da araç olarak kullanıldığında habere yanlılık katabilecektir. Bu konuda Onursoy, “Gazetelerde Görsel Tasarım Yanlılığı” adlı makalesinde okur araştırmaları konusunda Poynter Institute’nin hazırladığı Poynter Eye Track araştırmalarında okurların gazeteye genelde soldan sağa doğru değil de sağ köşeden okumaya başladığı, sonrada sola doğru hareket ettiği sonucu çıkmıştır. Bu aradaki önemli nokta -araştırmaya göre- editörün okura istediği yönlendirmeyi yapıyor olmasıdır. Fotoğraf, grafik, renk, hiyerarşi, sıralanma, başlık, kısa yazı ve haber metni gibi etkenler haberin vurgulanması ve gizlenmesinde etkin rol oynamaktadır. Yalnızca haberi yazma sürecinde haber dilinin yanlılığı değil aynı zamanda tasarım sürecinde de

haber gizlenebilir ya da açıkça açığa çıkabildiğine göre görsel olarak da haberde yanlışlık oluşturabilmektedir (2005: 142-151).

1.2. Amaç

Farklı cinsel yönelimlerin normal ve tek olan heteroseksüel norm çerçevesinde kendilerine yönelik ayrımcılığı nasıl tarif ettikleri çalışmanın ana amacını oluşturmaktadır. Bu temel amaç altında aşağıda alt amaçlar oluşturulmuştur:

1. Cinsiyet kimliklerini nasıl tanımlamaktadırlar?
2. Toplumda cinsiyet kimlikleriyle var olduklarını düşünüyorlar mı?
3. Hiç nefret söylemine maruz kaldılar mı?
4. Kendileri nefret söyleminde bulundu mu?
5. Günlük konuşma pratiklerinde ayrımcı bir dil kullandıklarını düşünüyorlar mı?
6. Yaşadıkları toplumda LGBT'lere ayrımcılık yapıldığını düşünüyorlar mı?
7. Medyada LGBT'lerin yer alışı sorunlu mu?
8. Medyada LGBT'lerin yer alışında bir artış olduğunu düşünüyorlar mı?
9. Toplumsal hayatta LGBT'lerin görünürlüğünde bir artış var mıdır?
10. LGBT'lerin toplumsal hayatta görünür olmasında medyanın etkisi var mıdır?
11. Türkiye medyasında LGBT haber içeriklerinde nasıl yer almaktadır?
12. Toplumun, medyanın bu gösterimlerinden ve temsillerinden çıkardığı bir durum var mıdır?
13. Gazetecilik etiği bağlamında LGBT ilgili haberlerde bir sıkıntı görüyorlar mı?
14. LGBT'lerin medyada temsili toplumsal yaşamda var olmalarında etkili midir?
15. LGBT'lerin toplumun "öteki"si olduklarını düşünüyorlar mı?
16. LGBT olmak toplumsal/iş yaşamlarında ne gibi problemler yaratmaktadır?

1.3. Önem

Çalışma, öncelikli olarak toplumsal cinsiyet rollerinin ve sorumluluklarının toplumda ve medyada ne derece içselleştirilmiş bir duruma sahip olduğunu anlamak, LGBT'lerin bu yapı içinde toplumda ve medyada hangi durumlar içine dahil edildikleri

ve hangi durumlarda ayrımcılığa uğradıklarını ve bu ayrımcılığın LGBT'ler tarafından değerlendirilip onların bakış açısından anlayabilmek açısından önem taşımaktadır.

Bununla birlikte çalışma;

- Toplumun ve medyanın, LGBT'lere bakışı, heteroseksüellik dışındaki farklı cinsel yönelime sahip oluşuna odaklanan ayrımcı dile ilişkin tutumlarına karşı cinsiyetine, cinsel yönelimine bakılmaksızın eşit yurttaşlık haklarıyla yaşanabilecek bir demokrasinin kazanabilirliği bakımından,

- LGBT'lere karşı ayrımcı dil söylemlerine karşı olarak, cinsiyetçi ifadelerin yer almaması mücadelesinde, LGBT'lerin kendilerini ifade edebileceği görüşlerin ortaya çıkması bakımından,

- LGBT'lerin kendi düşüncelerinden ve fikirlerinden yola çıkarak ötekileştirilmeleri ve ayrımcı dile maruz kaldıkları hususunda farkındalık yaratması ve yeniden üretilmemesi açısından,

Diğer yandan da, Türk mediasındaki ayrımcı dil söylemlerinin sona erdirilmesi ve topluma, geleceğe ve medyaya adil bir dil kullanım perspektifinden bakmaya imkân verebilmesi açısından da önemli görülmektedir.

1.4. Varsayımlar

Bu çalışmada, medya kapsamında yapılan araştırmalara dayalı olarak medyanın LGBT'lere yönelik toplumsal kalıp yargıların dışına çıkılamadığı, hâkim ideoloji çerçevesinde heteroseksüelliğin dışında kalan tüm kişi, gruplar ve topluluklar, medyada belli önyargıyla haberleştirildiği bir varsayım olarak kabul edilmiştir.

1.5. Sınırlılıklar

Bu çalışma, İstanbul'da yaşayan LGBT'lerin yer aldığı bir grupla gerçekleştirilen görüşme verilerine dayanmaktadır. 10 LGBT katılımcısının oluşturduğu çalışma, kartopu örneklem seçimi tekniğiyle belirlenmiştir. Bu anlamda çalışma, genelleme özelliği taşımamaktadır.

2. YÖNTEM

Bu bölümde çalışmanın araştırma modeli, evren ve örnekleme, veri toplama tekniği, verilerin toplanması ve analizi ayrı başlıklar olarak ele alınmaktadır.

2.1. Araştırmanın Modeli

Tez çalışmasında, sosyal gerçekliğin anlaşılmasına ve algılanmasına yönelik olarak yapılan nitel araştırma yönteminin (Yıldırım, 1999: 10) veri toplanmasında kullanılan derinlemesine görüşme tekniği benimsenmiştir. Nitel bir araştırma olan bu çalışmada teorik kısımda literatür taraması yapılmış ve uygulama kısmında derinlemesine görüşmelerle toplanan veriler anlaşılmaya ve yorumlanmaya çalışılmıştır.

Nitel araştırma yönteminin, araştırmacılar tarafından tanımlanan pek çok tanımı bulunmaktadır. Yıldırım şu şekilde tanımlamıştır: “Nitel araştırmayı gözlem, görüşme ve belge analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların gerçekçi ve bütüncül nitel bir sürecin izlendiği araştırmadır” (Yıldırım, 1999: 10). Diğer bir deyişle “Nitel araştırma, yorumlayıcı yaklaşıma dayanmaktadır (Gönç Şavran, 2009: 85). Nitel araştırmanın çeşitli disiplinlere dayanan (antropoloji, felsefe, sosyoloji, sosyal psikoloji, dilbilim gibi) güçlü kuramsal temeli (Bogdan ve Biklen, 1992; Goetz ve Le Compte, 1984; Patton, 1987’den aktaran Yıldırım ve Şimşek, 2016: 37) bulunmaktadır. Sözü geçen bu disiplinlerin ortak amacı ise insan davranışını bulunduğu ortamda ve pek çok yönüyle anlamaya çalışmaktır; insan davranışı da sadece esnek ve bütüncül bir yaklaşımla araştırılabilir ve bu araştırmaya dahil olan her bireyin görüş ve deneyimleri önemli görülmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 37).

2.2. Evren ve Örneklem

Çalışmada, örnekleme oluşturacak olan LGBT'lere ulaşmak için, ilk olarak kaynak olabilecek kişilerle tanışılmış, diğer kişilere yönlendirme sağladığı için “rastlantısal olmayan örneklem biçimi olan kartopu örnekleme (Kümbetoğlu, 2019: 99)” seçilmiştir. “Niteliksel araştırmalarda, hem evrenin farklı algılanışı hem de küçük gruplarla, derinlemesine yapılacak bir araştırma modeli söz konusu olduğunda

rastlantısal olmayan örneklem seçimi uygun olmaktadır” (Kümbetoğlu, 2019: 96). Dolayısıyla yapılan uygulamanın amaca hizmet etmesi için gerekli bilginin kartopu örneklem tekniğiyle sağlanabileceği düşünülmüştür. İstanbul’da yaşayan LGBT’lerle görüşülmüş, görüşülen kişiden bir sonraki görüşme için yönlendirmesi istenmiştir.

“Kartopu örneklem seçim tekniği, evren hakkındaki bilgilerin eksik olduğu ve evreni oluşturan bireylere ulaşmanın zor olduğu durumlarda kullanılan bir tekniktir. Bu durumda araştırmacı, örnekleme girmeye uygun olan birkaç kişiyle görüşerek onlardan aynı ölçüte uyan diğer kişiler hakkında bilgi toplamaktadır” (Gönç Şavran, 2009: 145-146). Kartopu örnekleminde kaynak kişiden sonra diğer görüşülecek kişilere ulaşılması ve bir kartopu misali ilerleyerek yeni kişilere ulaştıkça örneklemin büyümesiyle oluşmasıdır (Kümbetoğlu, 2019: 99). Ancak, zincirleme bir biçimde görüşülen kişilerin diğer kişilere yönlendirmesi genellikle sadece aynı özellikleri barındıran kişilere ulaşmayı yaratabilmektedir (2019: 100). Dolayısıyla, yöntemin temsil konusunda düşük oluşuna ilişkin olarak araştırmacının, bu yönlendirmeleri dikkate alması gerekmektedir.

2.3. Veri Toplama Tekniği

Çalışmada veri toplama tekniği olarak, derinlemesine görüşme uygulanmıştır. “Derinlemesine görüşme, araştırma problemine ilişkin yüzeysel bilgilerden çok, kişisel düşünce, görüş ve deneyimleriyle ilişkin kişilerin düşünce, görüş ve deneyimleriyle ilgili bilgi toplanmak istendiğinde kullanılan bir görüşme tekniğidir” (Gönç Şavran, 2009: 87). Yarı yapılandırılmış görüşme türü de önceden belirlenmiş bir dizi soruların sorulmasını ve özel bazı konulara değinilmesini içermektedir. Bu sorular genellikle her katılımcıya sistematik ve tutarlı bir şekilde sorulmaktadır; ancak görüşmecilerin bunların dışına çıkma özgürlüğü vardır (Berg ve Lune, 2015: 136). Aynı türden bilgilerin toplanması amacıyla, görüşülmeden önce araştırmacıya rehberlik edecek görüşme sorularının ya da konu başlıklarının yer aldığı bir görüşme formu hazırlanmaktadır. Hazırlanan soruların yanında ayrıntılı bilgi toplama amacıyla ek sorular da sorulabilmektedir (Salı, 2013: 145). Yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmede kullanılan sorular kişilerin dünyayı çeşitli yollarla anladığına ilişkin bir farkındalık yaratabilmektedir. Dolayısıyla araştırmacı, katılımcının bakış açısından dünyaya yaklaşabilmektedir (Berg ve Lune, 2015: 136).

Araştırmaya konu olacak verileri oluşturmak için, araştırmanın amacı doğrultusunda teorik kısımdan hareketle açık uçlu sorulardan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. (EK-1) Yarı yapılandırılmış görüşmeler kapsamında katılımcıların hepsine aynı sorular yöneltilmiştir.

İstanbul’da yapılan çalışmada katılımcılara ulaşmak ve veri toplama sürecine başlamak amacıyla Boysan¹⁰’ın Evi’ne¹¹ gidilmiştir. Bununla birlikte niteliksel araştırmalarda araştırma konusuyla ilişkin bilgi, fikir ve anlayışı daha da iyi anlamak için Hevi Lgbti Derneği¹² ve SPOD’da¹³ sohbetler gerçekleşmiş ve Boysan’ın Evi’nde de çeşitli etkinliklere gidilmiştir. Araştırma konusuyla ilişkili olacağını düşünülmesiyle 19-20 Ocak 2019 tarihlerinde İstanbul’da Boysan’ın Evi’nde gerçekleşen “Homofobi Sözlüğü” ve “Sembolik Şiddet ve Toplumsal Cinsiyet Rollerini” adlı söyleşilere katılım sağlanmıştır. Bununla birlikte araştırmaya katkı sağlayacağı düşünülerek 17 Mart 2019 tarihinde İstanbul’da yapılan “Psikanalitik Açısından Kimlik ve Queer” adlı söyleşiye ve 20 Nisan 2019 tarihinde “Ayrımcılığa Karşı Eşitlik, Gericiliğe Karşı Aydınlanma” adlı LGBT’ler adına bir konuşmaya da katılım sağlanmıştır. Etkinlikler sırasında oradaki kişilerle tanışılmış; belli kişilerin yönlendirmesiyle ilk katılımcılarla görüşülmüş, veri toplamaya başlanmıştır. Diğer yandan örnekleme oluşturan katılımcıların benzer

¹⁰ Boysan Yakar, 2014 yerel seçimlerinde İstanbul’da yaşadığı Şişli ilçesinden açık eşcinsel kimliğiyle belediye meclis üyesi adayı olmuştur. Seçimleri kazanamamasına rağmen, Şişli Belediye Başkanı Hayri İnönü tarafından başkan danışmanı olarak görevlendirilmiştir. Başkan danışmanı olarak toplumsal eşitlik, insan hakları ve LGBT’lere yönelik eşit hizmet alanlarındaki projelerden sorumlu olmuştur. Projelerinden en etkili olanlarından biri ücretsiz olarak tasarlanan “LGBTİ’lere Eşit Sağlık Hizmeti”dir. Çok önemli ve hayalini kurduğu çalışmalarından bir diğeri ise “Toplumsal Eşitlik Birimi”dir. Onun çabalarıyla başlayan ve temellerini attığı bu birim Ekim 2015’te çalışmaya başlamıştır. Verdiği hak mücadelesini sanatla da görünür kılan Yakar, LGBT’lerle ilgili pek çok projede oyuncu, yönetmen ya da yapımcı olarak yer almıştır. LGBT bireylerin ailelerinin anlatımlarıyla hazırlanan “Benim Çocuğum” belgeselinde yönetmen yardımcılığı görevini üstlenmiştir. Türk Sineması’nda kadın eşcinselliğine uygulanan sansürü konu alan “Çekilemeyen Sahneler” filmini projelendirmiş; fakat tamamlayamamıştır. Boysan Yakar, 5 Eylül 2015’te Çanakkale’de geçirdiği trafik kazasında hayatını kaybetmiştir.

¹¹ Geçirdiği trafik kazasında hayatını kaybeden Boysan Yakar’ın Elmadağ’daki evi homofobi ve transfobi karşıtı etkinliklerde mekân olarak faaliyet göstermektedir.

¹² Lezbiyen, gey, biseksüel, trans, interseksüeller tarafından oluşturulmuş İstanbul merkezli LGBTİ derneğidir. İnternet sitelerinde (Facebook.com/ ve Hevilgbti.org/) “Hevi, LGBTİ politikalarının geniş bir siyasi çerçevede ele alınması gerektiğine inanır. Sınıf, etnisite, cinsiyetçilik, sömürgecilik konuları ile insan ve doğanın hak ve özgürlüklerini LGBTİ politikalarının ayrılmaz bileşenleri olarak görür” şeklinde kendilerini tanımlamaktadırlar.

¹³ Sosyal Politikalar Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Çalışmaları Derneği. 2011 yılında bir grup akademisyen, hukukçu ve aktivist tarafından kurulan SPOD, o yıldan bu yana LGBT’lerin yaşadığı sorunlara kalıcı ve kapsamlı çözümler üretmek ve yine LGBT’lerin maruz kaldığı baskı, şiddet ve ayrımcılığı azaltmak için çalışmaktadır. SPOD, hukuki, sosyal ve psikolojik danışmanlık, dava takibi, ruh sağlığı ve sosyal hizmet uzmanlarına, avukatlara, kurumlara, belediyelere eğitimler vermekte; akademik araştırmalar, seminerler, paneller, siyaset ve aktivizm okulları, seçim kampanyaları düzenlemektedir. Bütün bunları da bünyesinde barındırdığı profesyonel çalışanları ve gönüllüleriyle yapmaktadır.

özellikler göstermemesi amacıyla başka arkadaşların yönlendirmesiyle diğer kişilerle de görüşme sağlanmıştır. Boysan'ın Evi'nde ve belli bazı mekânlarda (bazen katılımcıların istedikleri yerlerde) gerçekleştirilen görüşmelerde görüşülen kişinin kendisini rahatça ifade edebildiği bir süreç yaşanmıştır. Görüşmeler, sıradan günlük konuşma pratiğinden farklı olarak, araştırmanın amacına bağlı olarak gerçekleştirilmiştir.

Yapılan görüşmelere 10 kişi dahil edilmiştir. Katılımcıların gizliliğinin güvenliği dolayısıyla isimleri gizli tutulmuştur. Kendilerince istenilen isimler kullanılmıştır; fakat bazıları direkt ismini paylaşmaktan rahatsız olmayacağını dile getirerek kendi ismini kullanmamayı tercih etmiştir.

2.4. Verilerin Analizi ve Değerlendirme

Niteliksel araştırmalar, insanların ve kültürlerin ayrıntılı, derinlemesine bir tanımını yapmak, insanların gerçekliğe yükledikleri anlamları, olayları kavrayışları ve anlayışlarını ortaya koymak için yapılmaktadır (Kümbetoğlu, 2019: 47). Bu amaçla niteliksel araştırmalarda, katılımlı gözlem ve alan araştırması gibi araştırma teknikleri kullanılarak, bireylerle uzun süreli ve derinlemesine görüşmeler yapılarak elde edilen niteliksel veriler yorumlanarak anlaşılmasına çalışılmaktadır (Gönç Şavran, 2009: 42). Nitel araştırmalarda en çok başvurulan veri toplama tekniği olan derinlemesine görüşme, görüşülen kişilere kendilerini ifade etme fırsatı vermektedir; diğer yandan araştırma yapan kişiye de görüşme yapılan kişilerin anlam dünyalarını, bakış açılarını, içinde buldukları durumlara ait duyguları, düşünceleri ve deneyimlerini, onların ifadeleri aracılığıyla anlama imkânı sunmaktadır (Tekin, 2012: 102). Görüşmeler sonucunda elde edilen bulgular araştırma doğrultusunda incelenen konunun derinlemesine keşfedilmesini sağlayacağından ötürü sosyal olayların/olguların anlaşılmasına katkı sunmaktadır; elde edilen sonuçlar araştırmalara deneyim ve bakış açısı kazandırmaktadır (Karataş, 2015: 70). Bu nedenle araştırmacı, görüşmelerde kazandığı deneyimleri, bakış açısını verilerin değerlendirilmesi ve analizi sürecinde kullanmaktadır (Gönç Şavran, 2009: 85).

Minichiello görüşme türlerini standartlaştırılmış, yarı standartlaştırılmış ve standartlaştırılmış olmayan şekilde kategorize etmiştir (akt. Tekin, 2012: 104). Literatürde genellikle yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış, yapılandırılmamış şekilde

kullanılmaktadır (Tekin, 2012: 104). Yapılandırılmış görüşme, sorular araştırmacı tarafından önceden belirlenmektedir; belirli zaman içinde görüşülen kişiye sorulur ve kişiden alınan yanıtlar kaydedilir. Sorulara yanıt veren kişinin hiçbir etkisi yoktur (Sönmez ve Alacapınar, 2016: 185). Yarı yapılandırılmış görüşme, araştırmacı önceden araştırma amacına yönelik soruları hazırlamaktadır; buna ek olarak görüşmenin akışına göre de alt sorular sorarak görüşmenin akışını etkileyebilmekte ve görüşülen kişinin yanıtlarını detaylı olmasını sağlayabilmektedir. Bu görüşmenin araştırmaya sunduğu kolaylık vardır. Görüşmenin önceden hazırlanması ve görüşme formuna bağlı olarak gelişmelerinden ötürü daha sistematik ve karşılaştırabilir bilgi sunmaktadır (Türnüklü, 2000: 547). Yapılandırılmamış görüşme ise sohbet havasında geçmekte ve karşılıklı duygu ve düşünceler ortaya konulmaktadır (Sönmez ve Alacapınar, 2016: 185). Kümbetoğlu'nun da ifade ettiği üzere yarı yapılandırılmış görüşme "bir veri toplama tekniği olarak, açık uçlu soruların sorulması, dinlenmesi, cevapların kaydedilmesi ve ilişkili ilave sorularla araştırma konusunun detaylı bir şekilde incelenmesini" mümkün kılmaktadır (Kümbetoğlu, 2019: 71). Açık uçlu sorular, görüşülen kişinin serbestçe her türlü bilgiyi vermesine olanak tanımaktadır (İslamoğlu ve Almaçık, 2016: 221).

Görüşme tekniğinin araştırmaya sunmuş olduğu nitel veriler sözel verilerdir (Türnüklü, 2000: 553). Görüşme tekniğinde elde edilen sözel veriler, ses kayıt cihazından yazılı metne dönüştürüldüğünde fazlaca sayfa olabilmektedir; dolayısıyla verilerin azaltılması gerekmektedir ve dolayısıyla yazılı metinlerden araştırmanın amacına yönelik soruların yanıtlarının bulunması amaçlanmaktadır. Dolayısıyla hem veriler sıraya konulmakta hem de gereksiz olabilecek yerler atılmakta ve önemli olan her veri de analize dahil edilmektedir (2000: 554-555). Bu süreçte de sonuç çıkarma işleminde araştırmacı, elde edilen verilerden çıkarılarak anlamları, ilişkileri, karşıt ve paralel düşünceleri sunması gerekmektedir; bu işlemi yaparken bunları da doğrulaması gerekmektedir (2000: 556).

Çalışma kapsamında gerçekteştirilen görüşmeler, katılımcıların da iznini alarak ses kayıt cihazıyla kaydedilmiştir. Kaydedilen görüşmelerden çoğunluğu yaklaşık 2 saat; birkaç görüşme zaman kısıtlaması açasından daha az sürmüş ve her görüşme dinlenerek deşifre edilmiş ve yazıya çevrilmiştir. Görüşmeler sonucunda katılımcıların yanıtları deşifre edilerek ve metin olarak kaydedilen veriler, araştırmanın konusuyla paralel olarak çeşitli alt başlıklar oluşturulmuş ve araştırma konusuyla bağlantılı olarak

değerlendirmeler yapılmıştır. Bulgular ve yorum kısmında yer alan bu değerlendirmelerde, LGBT'lerin yanıtları ilgili yerlerde direkt alıntı şekilde verilmiştir.

Görüşme çözümlerindeki verilerin özgün biçime sadık kalarak, kişilerin söylediklerinden doğrudan alıntı yaparak, betimsel yaklaşımla veriler sunulmaktadır. (Kümbetoğlu, 2019: 154). Nedensel ve açıklayıcı sonuçlara ulaşmak amacıyla verilerin betimsel olarak sunulmasının yanı sıra verilerde yer alan bazı kavram ve temalar arasındaki ilişki temelinde verilerde karşılaştırmalar yapmak, birbirine karşıt noktaları saptamak, temalar arasında benzerlikleri ortaya çıkarmak ve sistematik bir analiz yapmak mümkündür (2019: 154). Dolayısıyla araştırmada kullanılan tekniklerle elde edilen veriler betimsel analiz edilerek ve buna ilaveten verilerde yer alan kavram ve görüşler belirlenerek, bu kavram ve görüşler arasındaki karşıt ve benzer ilişkiyi tanımlamak için sistematik analiz edilerek de yorumlanmıştır.

3. BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde derinlemesine görüşmelerden ve yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan açık uçlu sorulardan elde edilen bulgular belirlenen başlıklar altında analiz edilmiştir.

3.1. Demografik Özellikler

Katılımcılara yönetilen görüşme formunun ilk üç sorusu demografik özellikleri saptamak için sorulmuştur. Araştırmaya dahil olan on LGBT'lerle görülmüştür. Araştırmanın örneklemini oluşturan LGBT'lerin yaşları 23-55 yaşları arasında değişmektedir; fakat yaş aralığının en çok olduğu yaş grubunu 21-25 yaş arası katılımcılar oluşturmuştur. Araştırmaya 21-25 yaş grubundan yedi, 26-30 yaş grubundan bir, 40-55 yaş grubundan iki kişi katılım sağlamıştır. Katılımcıların eğitim durumları ise dört kişi üniversite öğrencisi, beş kişi üniversite mezunu ve bir kişi de lise mezunudur. Dolayısıyla katılımcıların dördü öğrenci, diğer dört katılımcının meslekleri ise canlı modellik, medya analiz direktörlüğü, stylist ve iç görsel düzenleme ve ahşap tasarımıdır. Katılımcılardan lise mezunu olan kişi kuaförlük mesleği için kursa gitmekte; üniversite mezunu olan katılımcılardan biri de çalışmamaktadır.

Araştırmaya dahil olan LGBT'lerden üçü lezbiyen, dördü gey, ikisi transseksüel ve biri de biseksüeldir. Katılımcılardan ikisi cinsiyet kimliklerinin "queer/akışkanlık" fakat cinsel yönelimlerin eşcinsel olduğunu dile getirmiştir.

LGBT'lerden beşi kendi ismini; ikisi kendi ismini kullanmak istemediği için seçtiği ismi; üçü de hem kendi isimlerini hem de herhangi bir ismi kullanmak istemediğini söylemiştir. Dolayısıyla bütünlük sağlanması ve katılımcıların gizliliği açısından katılımcıların her biri için sayı kullanılmıştır. Ayrıca katılımcıların açıklamalarını verirken sırasıyla yaş ve eğitim durumu eklenmiş (katılımcı 4, 25, üniversite mezunu gibi) ve bu şekilde ifade edilmiştir.

3.2. LGBT Kimliğinin Toplum İçinde Ötekileştirilmesi

3.2.1. Ötekileştirmenin nedenleri

“Ataerkillik, sosyal ve kültürel hayatın her parçasına sinmiş çok gelişmiş bir erkek egemenliğidir. Feminist literatürde çok tartışmalı olan bu kavram, radikal feministlerce kullanıldığı şekliyle, evrensel erkek üstünlüğüne ve kadınların alta sıralanmışlığına (ikincilliğine) dayanan bir topluma gönderme yapar” (Ecevit, 2011: 14). Bu tanımla birlikte erkek bedeniyle doğmuş ve kendini erkek olarak tanımlayan yalnızca cinsel yönelimi heteroseksüel dışında eşcinsel olan geylerin de bu erkek üstünlüğünden faydalanması beklenmektedir (akt. Yılmazbilek, 2012: 24). Dolayısıyla katılımcı 7 (24, üniversite öğrencisi), çok fazla ayrımcılığa ve nefret söylemine maruz kalmadığını şu şekilde dile getirmiştir: *“Ben çok feminen bir erkek olmadığım için, sokakta yürürken falan öyle çok nefret söylemine maruz kalmıyorum. Ancak erkek arkadaşımınla yakın bir durumdaysam toplum içerisinde ancak o zaman nefret söylemine maruz kalıyorum.”*

Dolayısıyla toplumda erkeklerin feminen davranışlarının ayrımcılığa ve şiddetin sebebi olduğuna yönelik bir algı yaratılmaktadır. Çünkü feminen geyler, erkekliğin kadınsı olabileceği fikrini düşündürmektedir. Nitekim bu fikir de erkekliği zedeleyici bir durumdur.¹⁴ Dolayısıyla kadınla eşdeğer olmak bile o erkeğin ötekileştirilmesine neden olmaktadır. Paralel olarak erkekliği küçük düşürücü olarak algılanan trans kadınlar da ötekileştirilmektedir.

Ancak fiziksel şiddete de maruz kaldığını belirten katılımcı 7 (24, üniversite öğrencisi) şu şekilde ifade etmektedir:

“Fiziksel şiddet ise geçen yaz oldu. Arkadaşlarımla tatile Ayvalık’a gittik. Arkadaş grubumuzda iki kişi de sevgiliydi. Denizde yüzerken birbirleri üzerinden bir öpücük almışlar. Sonra da bizi gören biri bizi şikâyet etmiş işletmeye. Bizim yanımıza garson geldi sonra. ‘Sizi çıkarmamız gerekiyor’ dedi. Biz de tabii ‘neden’ dedik. İşte

¹⁴ Bu bağlamda erkeğin kadınsı olması, kadın gibi algılanması, değerinin düşmesine/erkekliği zedeleyeceğine yol açmaktadır. Kadına yönelik kodlardan ve davranışlardan kaçınması gerekir, aksi takdirde erkek rolünden sapma, kadın gibi olma eşcinsel olmakla bir tutulmaktadır (Dökmen, 2015: 223).

insanlar bizden rahatsız olmuş, biz de kimseyi rahatsız etmediğimizi burada oturuyoruz falan filan. Sonra da uygunsuz davranışlarınız olmuş, çıkmanız gerekiyor falan. Sonra bize bakan biri ayakta durmuş ağzının içinden küfür ediyor. Bu sefer biz bu adama yöneldik. Biz orada baya kavga çıkardık. ‘Gitmeyeceğiz’ dedik önce, sonra ‘paramızı istiyoruz’ dedik. Onlar da ‘tamam, içeriye gelin, orada verelim’ dediler, biz de içeriye gelmeyeceğimizi buraya getirmelerini söyledik. Sonra etrafımızda bir anda on beş kişi oldu ve biz dayak yemeye başladık. Sonra da mecbur kaçtık yani.”

Dolayısıyla yukarıda feminen bir erkek olmadığı için herhangi bir ayrımcılığa maruz kalmadığını dile getiren katılımcı 7 (24, üniversite öğrencisi), diğer taraftan da cinsel yöneliminden dolayı toplum tarafından hem sözlü tacize hem de fiziksel şiddete maruz kalmaktadır. Genelde toplumun algısında eşcinsel bir erkek tam ve olması gereken bir erkek olarak görülmemektedir. Bu konuda katılımcı 8 (25, üniversite mezunu), bu durumu şöyle ifade etmektedir:

“Her kesim eşcinselin aynı oranda ayrımcılığa uğradığını düşünmüyorum. Translar hayatın her alanında yüzde yüz ayrımcılığa uğruyor. İş, yemek, sağlık, hukuk, sosyal hayatın her alanında ayrımcılığa uğruyor. Geyletin şöyle bir avantajı var, erkeklik ataerkil toplumlarda daima bağlayıcıdır. Erkek kadın gibi olduğu sürece ayrımcılığa uğrar. Dediğim gibi bez çanta takınca da, doktora gidince de ayrımcılığa uğruyorum. Konuşma şeklimden ötürü doktor bana bıyık altından gülüyor. Bu bir sembolik şiddettir. ...İnsan hakları dediğimiz şey çok şeffaf ve geçirendir. Baktığında arkası görünür nedeni şudur beni koruyan bir yasa vardır ifade özgürlüğü vs. ama LGBT bireyleri kapsamıyor. Neden çünkü sen sokakta birinden dayak yediğinden biraz efemineysen eğer, karakola gittiğinde, hâkim karşısına çıktığında bu sana reva görülmüş gibi davranıyor.”

Bununla birlikte anlaşılacağı üzere erkeğin kadınsı bir birey olması her zaman toplumun dikkatini çekmiştir. Ve bu doğrultuda katılımcının da aktardığı gibi kadınsı/feminen olmanın yanı sıra olumsuzlukların da olacağı kaçınılmazdır.

Katılımcı 10 (25, üniversite mezunu) sokakta yürürken saldırıya uğradığını belirtmiş; ancak şikâyette bulunmamasına ilişkin durumunu şu sözlerle ifade etmiştir:

“Bir trans birey olarak yaşamak başlı başına bir sorun ve trans kadın olduğum için şiddete maruz kaldım. Yolda yürürken işlediğim bir sorun (suç) olmamasına

rağmen biri bana atakta bulundu. Ve bunu iki kez yaşadım ben ve dayak yedim, darp raporu da aldım; fakat daha sonra korktum ve hiçbir şey yapamadım.”

Sokakta fiziksel şiddete maruz kalan katılımcı 10 (25, üniversite mezunu)’un korkmasından ötürü hiçbir şey yapmamasının sebebi, yukarıda katılımcı 8 (25, üniversite mezunu)’in ifade ettiği gibi “toplumun diğer bireyleriyle eşit haklara sahip olmadığı” algısına maruz kalacağını bilmesidir.

Diğer yandan katılımcı 7 (41, üniversite mezunu) nefret söylemine maruz kalmadığını fakat görmezden gelme eyleminin de bir çeşit nefret ve ayrımcılık olduğunu şu sözleriyle dile getirmektedir: “*Keşke kalsaydım, o kadar görünmüyorsun ki nefret söyleminle karşılaşmıyorsun bile. Çünkü söz hakkın bile yok. Bu da nefretin başka bir türüsü ama. Görmezden gelme de bir çeşit nefret.*”. Bu noktada Vanessa, nefretin ya da ayrımcılığın kadından çok erkeklere yönelik olmasını ataerkil yapıya bağlamaktadır (Baird, 2017: 82). Kadınların ve lezbiyenlerin görmezden gelinmesi onların kabul edildiği anlamına gelmemektedir. Vanessa’ya göre (2017: 82) bu durum kadınların tarihte erkeklerin her zaman bir adım gerisinde ve çok fazla yer almayışlarından, erkeklere nazaran toplumsal statüde öteki cins olarak konumlandırıldığından kaynaklanmaktadır.

“Hakikat iddiaları güçlüyü mazur göstermeye ve zayıfın kendisini hatalı ve yetersiz hissetmesine hizmet eder” (Handler, 1988: 1036’dan aktaran Rosenau, 2004: 121). Dolayısıyla LGBT’ler cinsel yönelimlerini ve cinsiyet kimliklerini ilk fark ettiklerinde toplumda hâkim olan cinsel yönelimden farklı olduğunu görmüşlerdir. Bu durumla karşı karşıya kaldıklarında kendilerini sorgulama eğiliminde olmuşlardır. Katılımcı 1 (23, üniversite öğrencisi) hissettiği duygunun “yakıştırmama” ve “iğrenç” olduğunu söylemektedir. Bunu psikolojik bir şiddet olarak nitelendiren birey “ölmeyi hak ettiğini” ve ailesi tarafından yaşayacağı sıkıntılardan kaygılandığını ifade etmiştir:

“Ben kendimi kabul etme sürecinde kendimi öldürmenin eşiğinden döndüm ve bu da çok büyük içselleştirilmiş homofobi çünkü kendime bunu yakıştıramadım, nasıl iğrenç bir insanım, ailem beni sevmeyecek, kimse beni sevmeyecek ve ölmeyi hak ediyorum gibi. Bu da bir homofobi ve bunu kendime yansıtmışım.”

Katılımcı 2 (24, üniversite öğrenci) de belirli zamanlarda intihara meyilli çocuklarla konuşmaya gittiğini belirtmiştir. Farklı cinsel yönelime sahip çocukların gerçekten var olmadığını aktaran katılımcı 2, *“onların toplumda hiç görünmediklerini ve o toplumun stereotipleri de kendi içlerinde var etmediğini”* dile getirmiştir. Aslında ataerkillik ve heteroseksizm kendi gibi olmayanları öteki olarak empoze etmektedir. Birçok LGBT’ler de kendisinin neden bu sistemin dışında olduğunu sorgulamaya başlamasına neden olmuştur. Bu noktada Foucault’nun kimliğin kişisel ve toplumsal düzlemde, belli dinsel, ahlaki, yasal ve bilimsel normlara uymadığında olumsuz, sakıncalı, günah, anormal olarak sınıflandırdığı daha önce belirtilmiştir. Dolayısıyla olumsuz, arzu edilemez şekilde sınıflandırılması, bu kimliğin soyutlanmasına, düzeltilmesine ve hatta görmezden gelinmesine yönelik girişimleri de izin verebilmekte ve “öteki”yi oluşturmaktadır (Foucault, 2012: 14). Nitekim LGBT’ler bu toplumun ötekisi olduğunu değil, ötekileştirici tavrın olduğunu altını çizmeleri de yukarıda görüşle örtüşmektedir.

Katılımcı 7 (24, üniversite öğrencisi), toplumda LGBT’lerin ötekileştirildiğini şu sözleriyle anlatmaktadır:

“Türkiye toplumunda bir grup algısı, bir birlik algısı yaratabilmenin yolu çoğu zaman o gruba ait olmayı tanımlamaktan geçiyor. O gruba ait olabilen için de makul davranışları sergilemiyorsan ve makul kişi değilsen öteki oluyorsun. Ötekinin tanımlanması üzerinden de işte güya bir toplum bilinci, birliktelik bilinci oluşturuluyor. Ve sürekli bir tehlike varmış bu birlik ve beraberliği yıkacak ya da dışarıdan gelen bir düşman varmış gibi. Aslında ilkel dürtülerle gruplaşma mantığıyla hareket ediliyor halen. Ötekileştirme de böyle bir yerden var oluyor. Çünkü insanlar güvende ve bir yere ait olmak istiyorlar. Ama bunu bir diğerine zarar vermeden, düşmanlık ilişkisi kurmadan nasıl yapacağını bilmiyor yani. Böyle öğretiliyor, toplumun genel tutumu bu. Eşcinsellik heteroseksüel olmak üzerinden tanımlanıyor. Eşcinsel olduğunuzu kanıtlarsanız bir psikologun önünde askere alınmayabiliyorsunuz ki aslında bu da toplumun bir cinsel yönelimi olduğunu gösteriyor. Yani burada o kimliğin kuruluşu yapılıyor. Ötekileştirilmek de böyle bir yerden var oluyor.”

Katılımcı 2 (24, üniversite öğrencisi) de ötekiden ziyade toplum tarafından ötekileştirilen, görmezden gelinerek anormalleştirilen ve marjinalleştirilen bir kesimin LGBT'lerin olduğunu şu sözleriyle açıklamıştır.

“Öteki dediğin şey herkes için var. Şanslı kesimden olmadığımız için zaten ötekiyiz. Ama öteki olmaktan çok ötekileştirilip anormalleştirilmek çok büyük bir sıkıntı. Kim öteki. Öteki diyorsun ki seni ötekiden ayıran nokta ne. Farklı bir yaşam, farklı bir inanıştan olabilirsiniz, ama bir insanı var oluş üzerinden ötekileştirmen engelli insana evden çıkma demene benziyor. Hayatında kiminle seviştiğine bakıp ayrıştırıyorsun. ‘Sana ne’den öte özel alanımdaki insanı regolare etmek kimin haddine düşmüş. ...senin özel alanda yaptığın ‘kadın kadına seks’ ‘erkek erkeğe seks’ sana ne yani. ...Egemen olanların özel hayatı regolare etmesi aslında insanı regolare etmesi demek. Yani sıkıntı burada başlıyor.”

3.2.2. Ataerkil toplumun LGBT'leri tehdit olarak algılaması

Heteroseksüel erkeklik, Connell'in (2017: 237) ifade ettiği üzere eşcinselliğin arzu ve ilişki şekillerinin ötekileştirilerek tarihsel kurgulanmasıdır. Alanyazında vurgulandığı üzere maskülenlik erkeklerle özdeşleştirilmektedir ve dolayısıyla feminen olmayan olarak tanımlanmaktadır. Heteroseksüel erkeklik aslında kendini güvenli alana almak için farklılıkları “öteki” olarak tekrar kurmaktadır; çünkü eşcinsellik ya da feminen olmak ataerkilliğe göre bir tehdittir (2017: 237). Bu noktada Katılımcı 3 (27, üniversite mezunu)'ün kimliğinin öteki olarak kurulmasını ve hâkim ideolojinin güvence altına alınmasını şu sözleriyle aktarmaktadır: *“...her toplumda vardır aşırı bir kesim dindardır ve günah olarak bakar ya da hastalık olarak bakar ve buna gerçekten inanan insanlar da var. Araştırılmayan bir şey ve senin üzerinden prim kazanmaya çalışıyor. LGBT'lere karşı bir nefret söyleminde bulunduğu ya da aşağıladığında kendini daha üst bir mertebede olduğunu sanıyor. ‘Ay geyymimiş, hahaha’ diyenler var ...AIDS'in geylere özgü bir hastalık olduğunu zannedenler gibi.”* Bu noktada Connell'in ifadesini hatırlanılması yerinde olmaktadır; çünkü Connell bu AIDS korkusunun eşcinsellere özgü olma fikrinin olumsuz yargıları da beraberinde getirdiğini ifade ederek aslında eşcinsellerin tehlikeli taşıyıcıları olduğunu ve medyanın topluma aksettirmek istediği odağın eşcinsel hastalığının “normal” insanlara bulaşma riskinin

olup olmadığının altını çizmektedir (2017: 272). Buradan hareketle yapılan çalışmada toplumun hâkim ideolojisi (ataerkillik) ile cinsiyet kimliği ve/veya cinsel yönelim arasındaki etkileşimde medyanın (daha sonra daha detaylı anlatılacaktır) ve iktidarın (iktidar olarak kastedilen heteroseksüelliğin kendi çıkarına göre hareket etmesinin) etkisi olup olmadığı anlaşılmaya çalışılırken LGBT'lerin bu yöndeki cevaplarından yola çıkılarak var olduğu ifade edilmiştir.

Katılımcı 7 (24, üniversite öğrencisi) LGBT'lere ayrımcılık konusundaki düşüncelerini şu sözleriyle ifade etmektedir: *“Dini açıdan bunun günah olarak görenler var. Ve böyle bir yerden nefret söylemi üretenler var. Onun dışında bunu bir hastalık olarak görenler var. Bunun üzerinden de nefret söylemi üretenler oluyor. Sonra ülkenin milli birliğini ve beraberliğini bozmak üzere dış mihraklar tarafından gönderilmiş bir grup uzaylı olarak davrananlar var. Bunun üzerinden nefret söylemi üretenler var. Birçok farklı sebeplerle ve gerekçelerle ayrımcılığa maruz kalıyoruz. Ama hepsinin adı homofobi ve transfobi yani.”*

Katılımcı 6 (41, üniversite mezunu) ise LGBT'lerin ötekileştirilmesinin nedenlerini ataerkil yapının gerçekliklerini çürüten bir şey olarak algılanmasına, kutsal aile birliğini altüst edilmesine bağlamaktadır. Katılımcı 3 (24, üniversite mezunu) ise *“çünkü egemen dediğin ve gücü elinde tutan kendi kitlesini ayakta tutabilmesi için anormal kavramı yaratıyor. O anormal kavramının biri de kutsal aile yapısını bozan LGBT'ler. LGBT'leri ne kadar marjinal gösterirse ya da ne kadar rehabilite edemiyorsa/etmeye çalışıyorsa, normlarına uymuyorsa/uyduramıyorsa 'görmezden gelinmeye ve onunla beraber ayrımcılık silsilesine hazır olmak zorundasın' diyor. Başından beri de aslında bu ayrımcılığa hazır şekildesin”* diyerek LGBT'lerin iktidar/güç tarafından dışlanmasını ifade etmiştir.

Dolayısıyla heteronormativite hem doğal olan heteroseksüelliği kapsamakta hem kadın-erkek ikiliğine dayanmakta hem de kabul gören sistemin dışında kalanları da dışlayarak ötekileştirilmesine neden olduğu da daha önce vurgulanmıştır.

Kuramsal çerçevede öteki olarak inşa edilen LGBT'ler, bu dışlanmayı günlük hayatlarında tecrübe ettiklerini ifade etmişlerdir. 10 LGBT'lerle derinlemesine görüşme sonrasında bu dışlanmanın nedenlerini ataerkil yapıya, eğitimsizliğe, kalıp yargılara, medyaya dayandırmışlardır.

Ataerkil yapıdan ötürü cinsiyet rollerine bağlı olarak transseksüel bireyler özellikle trans kadınlar daha çok ayrımcılığa maruz kaldıkları belirtilmektedir. Bu konuda katılımcı 3 (27, üniversite mezunu) şu şekilde ifade etmiştir: “Çevremden nefret söylemine maruz kalmadım. Ama erkekten kadına bir dönüşüm geçirseydim çok fazla maruz kalacağımı bilirdim. Ne yazık ki kadından erkeğe geçiş bizim toplumumuzda daha kabul edilebilir görünüyor. Çünkü ataerkil bir yapıdayız.” Toplumsal cinsiyet rolleri ve ataerkilliğin erkekliği yüceltmesi açısından feminen geyleler ve trans kadınlar stereotiplere daha çok hapsedilerek homofobi daha kolay üretilmektedir. Herek bu anlamda erkeklere erkekliğin tanımlanan normların kadınlığa tanımlanan normlardan daha normatif olduğunu ve erkek eşcinselliğin var olan erkekliği olumsuzladığı ve tehdit oluşturduğu düşüncesiyle (Herek, 1991’den akt. Ertan, 2010) ifade etmektedir. Katılımcı 1 (23, üniversite öğrencisi) bu durumu “geyleler için durum farklı çünkü onların otoritesini temsil eden insanlar var onların gözünde ve dolayısıyla şu oluyor: Sen erkeksin ben de erkeğim ve ne yapıyorsun şeklinde bir tutum oluyor. O yüzden bu durum farklı ve kendilerinin saygısızlığa uğradıklarına falan inanıyorlar. Transfobi de farklı bir şey. Artık sen erkek bile değilsin artık. Yüce erkeklikten vazgeçip kadın oldun gibi bir şey var ve bunlar aslında çok tehlikeli ve nefret söylemine level oluşturuyorlar” şeklinde dile getirmiştir.

3.2.3. LGBT'lere yönelik ayrımcılık ve şiddet

Katılımcı 9 (23, lise mezunu) iş yerinde fiziksel şiddete maruz kaldığını şu şekilde aktarmıştır: “Bir tane yöneticimiz vardı, çok yakışıklıydı anlayacağın ve çok severdim kendisini ve derdim ona çok yakışıklısın falan diye. Biri benim hakkımda ona, ondan hoşlandığımı söylemiş aslı astarını bilmiyorum. Beni çağırdılar sen nasıl bir insansın, hakaretler falan onları da geçtim adamdan tokat yedim öyle böyle değil, yapmadığım ve söylemediğim bir olay için.” Dolayısıyla farklı cinsel yönelime sahip bireyler halen kabul görmemekle beraber kullanılan dil, şiddeti meşrulaştırmaya ve eşcinsellere yönelik ayrımcılığın üstünü örtmeye neden olmaktadır ve toplumdaki kişiler sık sık bu şekilde davranmaktadır. Göregenli’ye göre özellikle Türkiye’de eşcinsellere yönelik saldırılar, genellikle şiddete maruz kalanın yarattığı tahrik sonucunda oluşan eylemler gibi düşünülmektedir (Göregenli, 2014).

Butler, bu konuda heteroseksüel düşüncenin, lezbiyenler, kadınlar, eşcinsel erkekler üzerinde tahakküm kurduğunu ve onları ezdiğini ifade etmektedir (Butler, 2016: 196). Çünkü tüm gündelik dilimizi heteroseksüel varsayımı üzerinden kurmaktayız. Butler bu konuda da heteroseksüel söylemlerin tüm toplumu kuran şeyin heteroseksüellik olduğu kanısının varsayıldığını (2016: 197) ifade etmektedir.

Genellikle katılımcılar arasında fiziksel şiddetten ziyade sözlü şiddete ve ayrımcı bakışlara maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Katılımcı 8 (25, üniversite mezunu) şu şekilde dile getirmiştir: *“Ben bir bez çanta taktığım için sokakta gözler bana dönüyor. Zamanında ailemde laf etmişti. Annemin daha modern görüşlü olması babamın üzerinde etkili olduğu için ben artık evde çok rahat biçimde bez çanta koleksiyonumu sergiliyorum.”*. Katılımcı 2 (24, üniversite öğrencisi) ise *“mesela ailemin içinde de bana kızdıklarında ‘aman i..., i...lik yapıyor’ gibi laflar duyuyorum. Hangi anlamda kullanırsan kullan küfür olarak geçiyor bir kere. Erkek kardeşim de eşcinsel. ‘Şimdi iki çocuğunuzda i...yken, i...yi halen küfür olarak kullanmanız komik değil mi?’ diyorum. Bunu derken biraz da şakaya vurmak adına yapıyorum aslında. Yaklaşık altı yaşından beri belli zorbalığa, belli söyleme sistematik olarak uğramaya devam ediyorsun”* şeklinde ifade etmiştir. Kendi kültür kalıplarının, normlarının ve inançların öğrenilmesinde büyük bir etkiye sahip olan ailenin ayrımcı pratiği, bireyin gelişim ve toplumsallaşma sürecini pek çok açıdan etkileyen sosyal problemlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumsal normlara uymayan kişinin ayrımcılık riskini arttırdığını düşünerek, LGBT’lerin toplum tarafından da sözlü aşağılanmaya, çeşitli şiddete maruz kaldıkları düşünülmektedir. Katılımcılar genellikle kamusal ve özel alanda pek çok ayrımcılığa maruz kaldıklarını belirtmişlerdir.

LGBT’lerin maruz kaldıkları ayrımcılık, akademik hayatlarını da olumsuz bir şekilde etkilemektedir. Okul hayatlarındaki olumsuz tepki düşük akademik başarı ve okulu bırakmayla ilişkili olduğu belirtilmektedir (Uluyol, 2016: 88). Bu anlamda katılımcı 1 (23, üniversite öğrencisi) okuldaki hocası tarafından uğradığı ayrımcılığı şu şekilde ifade etmiştir: *“Okulda etik dersinde hocam, yaptığım araştırma içinde homofobi ve etik hakkında olduğu için saçma salak iğrenç bir çalışma gibi söylemlerde bulundu ve o dersten kaldım.”* Anlaşılacağı üzere katılımcının eğitim hayatında cinsel yönelimi ya da cinsiyet kimliği dolayısıyla bir olumsuz tepki almazken, yaptığı

araştırmanın LGBT'lere yönelik "homofobi ve etik" hakkında olmasından dolayı olumsuz bir yorum aldığını belirtmektedir.

Ayrıca günlük yaşamında ayrımcılığa ve nefret söylemine maruz kalmadığını dile getiren katılımcı 1 (23, üniversite öğrencisi) kalacağı şekilde kendini ifade etmediğini belirtmektedir. *"Metrodayken, sokaktayken böyle bir şeye maruz kalmadım, çünkü insanlar dışarıdan bana bakıp zaten bu kadın heteroseksüel bir kadın gibi düşündükleri için ve aksini ispat etmediğim o an kendimi güvende tutmuş oluyorum ve onların kafasındaki şeyi değiştirmiyor. Dolayısıyla açık açık gösterecek bir eylemde bulunmadığım sürece onlar böyle düşünüyor. Ve nefret söylemine maruz kalmıyorum."*

"Toplumda cinsiyet kimliğinizle var olduğunuzu düşünüyor musunuz?" sorusuna katılımcılardan farklı yaklaşımlar gelmiştir. Gey katılımcılarından ikisi cinsiyet kimliğini erkek olarak tanımlamakta ve toplumda bir birey olarak cinsiyet kimlikleriyle var olduğunu düşünmektedir. Gey katılımcılarından biri belirlenen erkek-kadın kalıplarına inanmadığını ve cinsiyet atanmasını istemediğini ifade etmektedir. Fakat toplumda bir erkek olduğunu ve cinsiyet kimliğiyle var olduğunu düşünmektedir. Gey katılımcılardan bir diğeri ise cinsiyet kimliğinin biyolojik olarak erkek doğduğunu ama erkeklerden hoşlandığını ifade etmektedir. Ancak şu an için kendi cinsel yönelimi hakkında queer perspektiften baktığını ve bunun değişebilirliğini de belirtmektedir. Katılımcı 8 (25, üniversite mezunu), toplumda cinsiyet kimliğiyle var olmadığını şu şekilde ifade etmiştir: *"Toplumda sadece benim cinsel yönelimim üzerinden ya da cinsiyet kimliğim üzerinden bir varlık sağladığımı düşünmüyorum. Ben x ailesine mensup x annesinden doğma x babası olan ve aynı zamanda çalıştığım alanda var olan biriyim. Sadece iş başka alana gelince varoluş mücadelesinin temel noktalarından birinin toplumsal cinsiyet rolü ya da cinsiyet kimliğim olarak öne sürebilirim."*

Lezbiyen katılımcılardan biri cinsiyet kimliğini akışkan cinsiyet içinde kadın olarak ve queer perspektiften baktığını dile getirerek toplumda bir kadın olarak özellikle Türkiye'de asla cinsiyet kimliğiyle var olmadığını belirtmektedir. Lezbiyen katılımcılardan ikisi cinsiyet kimliklerini kadın olarak tanımlarken, toplumda kesinlikle var olmadıklarını düşünmektedir. Katılımcı 6 (41, üniversite mezunu) şu şekilde ifade etmektedir: *"Kadın olarak var olmak Türk toplumunda?! Hayır. Görünmüyorsun ve eşcinsel bir kadın olarak da fantezi olarak nitelendiriliyorsun."* Biseksüel katılımcı olan

katılımcı 5 (24, üniversite öğrenci), cinsiyet kimliğini kadın olarak tanımlamakta ve cinsiyet kimliğiyle toplumda var olduğunu düşünmektedir, nitekim hiçbir sıkıntı yaşamadığını da belirtmektedir. Transseksüel katılımcılarda durum biraz daha farklılık göstermektedir. Katılımcı 3 (27, üniversite mezunu) cinsiyet kimliğini erkek olarak tanımlamakta ve zorlu süreçlerden geçtiğini de dile getirmektedir:

“İnsanlar ilk başta yolda geçerken ‘kadın mı bu, yoksa erkek mi’ diye arkandan bağıyordu. Ya da en önemlisi aile, sosyal çevreye okuldaki öğretmenine tek tek açıklama yapmak zorunda kalıyorsun. Yeni açılıp erkekler tuvaletine gittiğimde arkadaşlarım kalakalmıştı, o zamanlar sakal falan yok tabii. O yüzden insanlar ister istemez şaşırıyor bu duruma. Bir yerden sonra çok zor oluyordu işte densiz insanlar mesela ‘oo erkek hoş geldin’ diyorlar. Senin söylemenle ben erkek olmuyorum ki. Ben de diyorum ‘hoş bulduk erkek nasılsın’. Orada onun yapmasının sebebi adam oldun gel bakalım aslında. Çünkü kadından bir erkeğe dönüşüm var ve toplumun kabul göreceği bir şey. ... Onun dışında senin kabul edilebilirliğin hastane süreci bittikten sonra başlıyor. Gidiyorsun ve trans erkek olduğunu söylüyorsun, ‘süreçlerden geçiyorum, hormon kullanacağım’ diyorsun. Ve doktorlar arasında da şu bakış oluyor: ‘humm öyle mi hadi bakalım’ diyorlar. ...İnsanların her yerde seni kabul görmeyişini ve gerçek erkek olarak tanımlamadığını sezebiliyorsun.”

3.3. Ötekileştirilen LGBT’lerde Kimlik Arayışı

Toplum, genellikle heteroseksüel dışında kalan cinsel yönelim ve kimlikleri, kabul edilen toplumsal cinsiyet rolleri ilişkisinde erkek ve kadına atfedilen davranışlarına tehdit olarak algılamakta (Giddens, 2012, 501) olduğu belirtilmiştir. Bununla birlikte kadınlık ve erkeklikten beklenen davranışlarının bir tanesini bile yerine getirememeye, uyum sağlayamama durumu, toplumsal sistemin varsaydığı ve ikili cinsiyet kimliklerini sarsma anlamına geleceği düşünülmektedir (Şah, 2012: 25). Dolayısıyla katılımcıların ifade ettikleri üzere hem ataerkil yapıdan ötürü farklı cinsel yönelimi olan bireylerin toplumun dışına itildiğini göstermektedir.

Bu dışı itilme sonucunda toplumsal cinsiyet rolleriyle ilişki erkeklik ve kadınlık davranışlarına, normlarına, stereotiplerle paralel olan kişilik özelliklerine uymayan/uyum sağlayamayan ve heteroseksüel olmayan cinsel yönelim ve/veya cinsiyet kimliğine sahip olanlar kimlik mücadelesinde kendi kimliklerini tanımlama ihtiyacı hissetmişlerdir (Kabacaoğlu, 2015: 16). Katılımcılardan birkaçı kimlik karmaşası yaşadığını, heteroseksüellikle uyumsuz olduğundan dolayı kafa karışıklığı yaşadığını ve çevreden kabul edilmeyeceğinden kaygı duyduğunu dile getirmiştir. Katılımcı 5, kimlik karmaşası yaşadığını şu sözleriyle ifade etmiştir: “...ben ilk kendimi bulmaya çalıştığım zamanlarda ve toplumun genel geçerinden farklı olduğumu ilk hissettiğim zamanlarda kendimi lezbiyen olarak tanımladım. Daha sonra erkeklerden de hoşlandığımı gördüm ve düzeliyorum sandım.” Alanyazında “LGBT’lerde kimlik inşası” bölümünde de üzerinde durulan Vass’ın modelinde ilk aşama kimlik bocalaması olarak nitelendirilmiştir. Buradan hareketle katılımcı heteroseksüel dışında cinsel arzuları olduğunu fark etmeye başlamış; farklı hissetme durumunda bütünleşmiştir; ancak Vass’ın ifade ettiği üzere bu kimlik bocalaması evresinde bireyin verebileceği tepki çoğunlukla eşcinsel eğilimini kabul etmemektedir. Diğer yandan kimlik karşılaştırılmasında ise birey bifobik ve homofobik söylemlerin olmadığı topluluklara giderek bilgi edinmek istemektedir. Buna paralel katılımcı 5, kendini lezbiyen olarak tanımladıktan sonra erkeklerden hoşlandığını ama aynı zamanda kadınlardan da hoşlanmaya devam ettiğini belirtmiştir: “Tam dedim ben bir lezbiyenim ama başka bir erkeği sevdiğimde ve hareketin içine girince kavramlara hâkim oluyorsun ve artık biseksüellik diye bir şeyin olduğunu biliyorum ve o yaşa geldim. Kendimi bisekseül olarak tanımladım ama bunu bile sesli söylemedim uzunca bir süre.” Burada da kimliği hoşgörme eğilimdedir; ancak henüz biseksüel kimliğini kabul etmemiştir. Sonraki aşamada biseksüel kimliğe olumlu bakmaya başlayarak açılım göstermekte ve bifobik söylemlerle karşılaştığını dile getirmektedir. “Çünkü biseksüellik arada kalmışlık, doyumsuzluk, çok eşli olarak algılanmakta. ... Hep kız arkadaşlarım olmuştu ve erkeklerden de hoşlandığımı söylediğimde aşırı tepki görmüştüm kadın sevgililerimden erkekle nasıl birlikte olursun vs. diye” Bununla birlikte kimliği yüceltme evresini olumsuz söylemlere karşı mücadeleci bir tutum sergilediğini söyleyerek aktivizm yaptığını belirtmiştir. Ve toplumsal hayatta sorun yaşamadığını kendinden emin bir şekilde ifade ettiğini ayrıca ifade etmiştir. Dolayısıyla Vass’ın modeliyle de paralellik

gösteren bu kimlik karmaşasında birey kendisini heteroseksüel dışında farklı yönleri olan bir birey olarak göstermeye başlamıştır (Gökçeoğlu vd., 2017: 83-84).

Katılımcılar arasında bu anlamda farklılıklar gözlemlenmiştir. Katılımcı 6 (41, üniversite mezunu) toplumun mu yoksa kendilerinin mi ötekileştirdiği konusunda bazı soru işaretleri olduğunu belirtmektedir: *“Bana göre şöyle bir şey, sen kendini herhangi straight bir insan, ben straight'im diye belirtiyor mu? Ben niye belirtiyorum o halde, ben kendimi ötekileştirmiş olmuyor muyum, ben senden farklıyım demiş olmuyor muyum? Bunu söyleminin başka yolunu bulmamız lazım, haklar için. Evet, 'ben kadını sevebiliyorum' diyebilirim, ekstra 'ben LGBT'yim' demek zorunda değilim. Anca bu şekilde normalleştirilebilir gibi geliyor.”* Ancak, katılımcı 8 (25, üniversite mezunu) bu ataerkil yapıda normal ve kabul edilen heteroseksizme karşı mücadelesini kendini farklı olarak konumlandığı üzerinden ifade etmektedir: *“Heteroseksist dünyaya karşı benim savunabilecek bir tezim var: Ben farklıyım. Bu farklılık seninle benim aramdaki bir fark değil. Sadece benim varoluşumu gerektiren bir farklılık. Senin de pek çok farklı özelliğin olduğu gibi siyasi görüşün, kültürel ideolojin herhangi bir şey olabilir. ...Öteki kötü bir şey midir? Bir çember var ve sen onun dışındasın. Öteki her zaman iyi bir şey değil ama her zaman kötü de değildir. Öteki olmak bana şeffaflık ve farkındalık katıyor. Kimlik kurulumu dediğin şey, heteroseksüel kişi kendini kadınsı olmamak üzerinden kuruyor. Ötekiye mesafe koyuyor ama aslında farkında değil ötekiyi kuruyor, geliştiriyor.”* Dolayısıyla aidiyet duygusu, “biz”i tanımlarken, “biz”im dışımızda kalanları başka bir deyişle “ötekiler”i belirlemektedir. Buradan hareketle de biz ve ötekiler toplumsal hayatta konumlandırılmıştır. Stuart Hall, “Kimlik bir süreç olarak, bir anlatı olarak, bir söylem olarak daima öteki'nin konumundan anlatılır” der (Karaduman, 2010: 2888). Dolayısıyla bizim biz olmamız için ötekinin gerekliliğine ve onun var oluşu üzerinden tanımlanmaktadır. Başka bir deyişle reddedilen bir ötekinin sürekli bir kimlikle beraber bulunduğunu ve öteki ne ölçüde belli ve belirgin bir şekildeyse, öz olarak atfedilen kimliğin de o oranda belirginleştiğini göstermektedir. Kısaca “biz”in var olabilmesi “öteki”ye bağlı olmaktadır; biz öteki olmayan olarak konumlandırılmakta ve bu noktada bireysel kimliklerle birlikte grupsal kimliklerde de geçerlidir (akt. Karaduman, 2010: 2889).

Katılımcı 1 (23, üniversite öğrencisi) ise katılımcı 8'in ifade ettiği üzere bu duruma toplumda var oluş açısından baktığını aktarmaktadır:

“Mesela kişi kendi beyanını söyleyebilir; ama bunun farklı perspektifleri var. Normalde olmamalı bence çünkü bunu belirtmek zorunda değil, senle flört etmediği sürece söylemek zorunda da değil. Ama bir yandan da toplumda görünürlük yaratmak zorunda. Yani seni güvenilir bulduysa açıklayıp, bir yandan ‘bak varız’ demeli, çünkü var olmak istiyor, yüzde yüz kabul görse o zaman söylediğinde şey algısı olur, ‘tamam da bana ne’. Ama henüz şu aşamadayız, hakikaten var, valla billahi de var noktası olduğu için belirtebilir. Şey gibi bu Twitter’da genellikle veganlar profiline vegan yazar, eşcinseller eşcinsel olduğunu yazar, ve burada öncelikle biz de varız noktasını aşyp, daha sonrakine geçmemiz gerekiyor. Onun haricinde heteroseksüel biri ailesine bak sevgili ailem ben heteroseksüellim demiyor ama belli başlı zorunluluklar arasında seçip yapmak gerekiyor. Dolayısıyla bence öteki değil ama topluma göre öyle. Toplum da insan ben de insanım. Var olan herkes toplumun bir parçası ama toplum böyle görmüyor.”

Buradan hareketle Şah’ın da belirttiği üzere queer aktivistler kültürel norm olarak sabitlenen cinsiyet kalıplarının karşısına cinselliklerin hem çeşitliliğini hem de akışkanlığını yerleştirdiğini ifade etmiştir (Şah, 2016: 44). Dolayısıyla bu anlamda katılımcı 8 (25, üniversite mezunu) modernizmin kimlikleri erkek/kadın sarı, mavi, siyah, beyaz olarak ayırdığını ve bunları sabitlediğine değinmektedir. Gene buradan hareketle queer dönemde yaşadığımızı ve postmodern dönemle kimlik dönüşüme/değişime uğradığını şu sözleriyle ifade etmiştir:

“Cinsel kimlik, cinsiyet yönelimi, cinsiyet kimliği ibarelerini anlamak, açıklamak lazım. Mesela postqueer dönem diyorum çünkü erkeklik ya da kadınlık önemli değil. Burada bir erkte çok queer bir noktadan, heteroseksüel bir erkte kendi arkadaşları arasında pek tabii kadınsı olabilir. Ya da bir kadın da heteroseksüel olarak kendini tanımlıyorsa bunu yapabilir. İnsanlar alternatifte açık hale geldiler ben o yüzden bunun hep akışkan olduğunu düşünüyorum.”

Katılımcı 3 (27, üniversite mezunu) queer perspektifi açıkça dile getirmese de ifade ettiği şey aslında bu durumu destekler niteliktedir:

“Kadın erkek algısını insanların biraz öğrenmesi gerekiyor bence. şu var ya tam kadın, ya tam erkek. Öyle bir şey yok. Heteroseksüel bir kadın olup, çok erkeksi olan insanlar da var. Ve tam tersi çok naif olan adamlar da var. Bu naiflik el hareketlerine,

oturuşuna, konuşmasına yansıyor. Kaba konuşmak erkeklik mi oluyor şimdi. Bunu biraz öğrenmemiz gerekiyor, toplumsal cinsiyet rollerini bu durumda kısıtlamamız gerekiyor diye düşünüyorum.”

Bu konuda queer'in amacı aslında heteroseksüelliğin normallliğini, kadın ve erkeğe atfedilen toplumsal cinsiyet rollerinin normallliğini ve kalıplaşmış normları sorgulayarak ve eleştirerek toplum tarafından toplumun dışına itileni merkeze dahil etmek değildir. Aslında kimliğin ve hali hazırda var olan merkezin Butler'ın deyimiyle altüst edilmesidir (Butler, 2016; Yardımcı, 2012; Şah, 2016: 47).

3.4. Ataerkilliğin LGBT'lere Bağlılığı ve Heteroseksist Dilin Devamlılığı

Yukarıda belirtildiği üzere “biz” ve “öteki”nin oluşumdan yola çıkarak, heteroseksüelliğin normal ve kabul edilen bir cinsel yönelim olarak görülmesi için öteki olarak konumlandığı cinsel yönelim ve cinsiyet kimliklerine ihtiyaç duymaktadır. Butler'ın iddia ettiği görüşü hatırlamak yerinde olacaktır: “Homoseksüellik olmasaydı, asıl ve özgün kabul edilen bir heteroseksüellik kavramı da olmazdı. Heteroseksüelliğin normallığı ve de özgünlüğü homoseksüellik kavramının kopyalaştırılmasına dayanmaktadır” (Butler 2007: 25-26'tan akt. Kundakçı, 2013: 74).

Kadın ve erkeklerin heteroseksüel ilişkilerindeki içselleştirdikleri ataerkil ideolojinin, eşcinsel arasında da olması, toplumsal cinsiyet rollerinin içselleştirildiğini göstermektedir. Çalışmada ayrımcı dili kendi aralarında devam edip etmediğini ve kendilerinin de nefret söyleminde bulunup bulunmadıkları anlamaya çalışırken katılımcıların çoğu “ayrımcı dili kullandığımı düşünmüyorum”, “çok fazla ayrımcı dil kullanmamaya çalışıyorum” gibi cevaplar verseler de kendi içlerindeki ayrımcılığın içselleştirilmiş homofobinin olduğunu ve ataerkilliğin ve heteroseksüel ilişkinin devamlılığını sağladığını belirtmişlerdir.

Katılımcı 1 (23, üniversite öğrencisi), lezbiyenler arasında maskülen olan kişinin feminen olan üzerindeki baskının devam ettiğini şöyle ifade etmektedir:

“Kadın toplumda ayrımcılığa maruz kalıyor ama birçoğu da bunu besliyor bir yandan. Aynı şey LGBT içinde de var. Lezbiyen ve gey ilişkilerinde şunu görebilirsin (bunu daha Türkçe ifade edeyim bilemediğim için söylüyorum) kadın tarafı erkek tarafı şeklinde ilerliyor halen. Mesela bazı lezbiyenler arasında oluyor, o eteği giyemezsin, bu saatte dışarı çıkamazsın gibi heteroseksüel düzeni devam ettiriyor aslında.” Bunun akabinde de katılımcı 1’in ifade ettiği üzere lezbiyen ilişkilerde genellikle feminen ve maskülen olarak ayrıldığını ve bu algıların olması gerektiğini ataerkilliğe bağlamaktadır:

“Aynı şekilde diğer fobilerde devam ediyor ne yazık ki. Çünkü onlarda bir öğrenilmişliğe sahip ve kabul görmek istiyor dolayısıyla lezbiyen olduğunu kanıtlamak için çok erkeksi davranmak zorundaymış gibi hissediyor. Birçok çiftte var mesela bir taraf çok daha kısa saçlı ve erkek gibi yürür, bir taraf daha naif ve bunun aksini görünce de çok şaşırıyorlar gerçekten. İki tane feminen ya da maskülen gördüklerinde nasıl yani gibi çok yaşıyor. Benim de kız arkadaşım dışarıdan bakılınca çok maskülen bir insan ama içeride asla maskülen olmayan bir insan. Ben de dışarıda daha feminen, içeride daha maskülen olabiliyorum, dolayısıyla kafalar yanıyor. Ve şimdi hanginiz nesiniz diyorlar. Herhangi bir şey değiliz. Şu aslında hanginiz erkek rolündesiniz gibi.”

Bununla birlikte butch¹⁵ ve femme¹⁶ kimliklerinin cinsel tarz olarak benimsenmesi kültürel pratiklerde toplumsal cinsiyet rollerinin koşutluğunu koruduğunu ve bu rollerin bozulmadan ama kadının erkek gibi davranması, erkeğin kadın gibi davranması gibi orijinal ve birincil toplumsal cinsiyet rollerinden farklı olması eleştirilerek ele alınmaktadır. Bu durum feminist kuramda heteroseksüellik pratiği içindeki cinsel rol stereotiplerinin eleştirilmeksizin sahiplenilmesinden ibaret olduğu düşünülmektedir (özellikle de butch/femme lezbiyen kimliklerinde olduğu gibi) (Butler, 2016: 225-226). Katılımcıların ifade ettiği üzere de heteroseksüel cinsel pratiğin LGBT’ler arasında yeniden kurulduğu ve devamlılığı görülmektedir.

¹⁵ Erkeksi veya maço görünüm ve tavır. Eşcinsel jargonda özellikle lezbiyenler tarafından bir altkimlik olarak benimsenen bir tanımdır, erkeksi veya eril olarak algılanan görünüm ve tavrı olan lezbiyenleri niteler (Butler, 2016: 16).

¹⁶ Kadınsı görünüm ve tavır. Eşcinsel jargonda kimi zaman eşcinsel erkekler için de kullanılmakla birlikte, özellikle lezbiyenler tarafından bir altkimlik olarak benimsenen bir tavidir, kadınsı veya feminen olarak algılanan bir tarza sahip lezbiyenleri niteler (Butler, 2016: 16).

Bununla bağlantılı olarak katılımcı 6 (41, üniversite mezunu) heteroseksüellik pratiği içindeki cinsel rol stereotiplerinin eleştirilmeksizin sahiplenildiğini ve aktifliğin daha erkeksi olduğu ve bununla övünç duyanlar olabildiğini şu şekilde aktarmıştır:

“Belirli statüsü olan geyler, aşağısında (diyeceğim başka bir kelime yok şuan yani farklılar) olan geylerle birlikte olurken (seksüel bir birliktelik içerisinde) o aşağıda olan aktifse ben ondan daha erkeğim diye hava atabiliyor ve ben şok.”

Dolayısıyla eşcinseller, kendi içlerinde içselleştirilen ayrımcılığı da açığa çıkarmaktadır. Kendi içlerindeki aktif ve pasif kodlamalar da geyler arasında bir ayrımın olduğunu göstermektedir. Burada önemli nokta toplumda var olan kalıp yargılardan biri feminen eşcinsel imajıdır. Lubunca¹⁷ sözlükte de “lubunya”nın karşılığı “feminen pasif gey”dir. Toplumsal cinsiyet rolleriyle beraber kadın-erkek davranışları kategorileştirilmektedir. Erkek cinsiyetinin özellikleri doğurtmak, aktif ve agresif olmak üzere inşa edilirken kadınlıklar ise kabul etmek, pasif olmak ve doğurmaktır. Burada önemli olan kadın-erkek arasındaki benzerlikler yerine üremenin ötesinde var olan özellikler de dahil edilmektedir (Savran, 2009: 152). Eşcinsellerin aktif olmaları bu erkek düşüncesinden, toplumsal cinsiyet rollerinden doğmaktadır. Lubunca sözlükte de “laço”nun karşılığı “maskülen tavırlı, genelde aktif gey ya da straight (heteroseksüel) erkek”tir.

Başka bir şekilde bir eşcinsel erkeğe ya da kadına “aktif misin, pasif misin?” sorusu da heteronormatif anlayıştan dolayı sorulmaktadır (Gökçeoğlu vd., 2017: 100). Fakat aktif veya pasif olmak cinsel bir davranıştır ve cinsel yönelimle ilişkisi yoktur (2017: 68). Savran’ın da ifade ettiği gibi heteroseksüel bir ilişkide kadının pasif olduğu yönünde genel bir kabul vardır (Gökçeoğlu vd, 2017: 121; Savran, 2009: 152). Toplumun heteroseksüel ilişkilerde olduğu gibi bu ikiliği eşcinsel ilişkilerde de değerlendirmektedir. Nitekim tüm ilişkilerde bu roller değişken olabildiği için hiç benimsenmeyebilir (2017: 121).

LGBT hareketinin gelişim göstermesi ilk olarak mekânsal örgütlenmeyle başlamıştır. Bu anlamda eşit yurttaşlık talepleri gündeme gelirken, ötekileştirilmelerine karşı mekânlar edinerek mücadelelerine devam etmişlerdir. Bu örgütlenme diğer

¹⁷ Türkiye’de LGBT’lerin Lubunca olarak adlandırdığı bu sözlük kamusallaştırılmıştır. <http://lubuncasozluk.blogspot.com/2010/07/m.html>

tarafından dilin örgütlenmesini beraberinde getirmiştir. Kendi içlerinde oluşturdukları bu yeni dil aracılığıyla birlikte olma fikri daha da güçlenmiştir. Bu jargonun gizlenmek için kurdukları bir dil olarak ortaya çıktığı söylenebilmektedir (Özbek, 2017: 150). Fakat LGBT'lerin görüldüğü üzere heteroseksüelliğin devamlılığını ve sağlamlaştırılmasını sağlayan pratikler (toplumsal cinsiyet rolleri, davranışlar, duygular vs.), gündelik hayattaki karşılaşmalar üzerinde de çok yoğunlaşmadıkları düşünülmektedir. Önemli olan heteroseksüelliği destekleyen her normu ya da ataerkil baskıyı engellemek isteniliyorsa tüm normlarla mücadele gerekmektedir. Bu açıdan queer kuram önem arz etmektedir.

Bu noktada katılımcı 3 (27, üniversite mezunu) bu durumu ataerkilliğe bağlamakta ve cinsel kimliklerini toplumsal cinsiyet üzerinden kurulduğu düşüncesini destekler niteliktedir:

“Aktif olan geyleri geyden saymazlar. [buradaki durum kendilerini eşcinsel olarak tanımlamak yerine aktif ya da kendi deyimleriyle “laço” olarak tanımlanmasından kaynaklanmaktadır] Ataerkil ataerkil sistem dedik ya, erkek hep aktif olan, kadın hep pasif olan olduğu için. ...erkeklik rolünü yerine getiriyor ve geylerden sayılmıyor herhalde. Ama dokunuyor ve hoşlanıyorsa bitmiştir olay.”

Kendi aralarındaki içselleştirilmiş olan homofobiyi katılımcı 8 (25, üniversite mezunu) şöyle anlatmaktadır:

“Bu işe başlayalı 3 ay olmuştu happy hour vardı. ...Arkadaşlarım arkamdan konuşmuş mesela. Ben o gece hafif içmişim sarhoşum ve dans ediyorum kimseye zarar vermiyorum aksine birileri benim bedenime rahatça dokunabileceğini düşünüp aslında beni taciz ettiler. Benim arkamdan konuşmuşlar yöneticime gidip müdahalede bulunmuşlar benim bundan ertesi gün haberim oldu. Ofiste var olan başka bir gey arkadaşım bana kendi gelip açılmasa da bildiğim, anladığım için oldukça heteroseksist bir ortamda benimle i... diye dalga geçmiş. Bu durum beni yaraladı. Sadece muhtelif kişi veya kişiler ayrımcılığı değil sen aynı cinsel yönelime sahip olduğun kişi tarafından da bir nefret söylemine maruz kalabiliyorsun.”

Bu bağlamda katılımcı 8 (25, üniversite mezunu) eşcinsel arasında kadınsı davranışlara sahip olan geylere karşı homofobinin olduğunu ifade ederek, kendi

içlerinde de erkeksi ve kadınsı davranışlara göre ayrımın yapıldığı ve kadınsı olan geylerden pek hoşlanılmadığı kanısına varılabilmektedir. Genellikle kadınsı olmayan geyler heteroseksist bir ortama daha kolay ayak uydukları için ve ataerkil sistem de katılımcı 8'in ifade ettiği üzere "erkeklığın bağlayıcılığını" avantaj olarak gördükleri de düşünülebilmektedir. Katılımcı 9 (23, lise mezunu) bazı geylerin günlük yaşamda kendilerini gizlediğini şu şekilde ifade etmektedir:

"...bizler kendi ait olduğumuz barlara gitmeyi tercih ederiz mesela. Taksim'de böyle yerler vardır, ben de dört senedir takılırım oralara. Bazıları belli etmeyen kesim var. Adam tüm ataerkil yapıları barındırır maçodur yani, ama gey olduğunu anlamazsın toplumda, takıldığım ortamlarda gördüğüm için söylüyorum. Benim sevgilim öyleydi mesela." Dolayısıyla baskılanmışlık ve ataerkillik ön plana çıkan sebeplerdir, diyebiliriz.

İki katılımcı LGBT hareketi içinde ataerkilliğin devamlılığını ve ataerkilliğe katkının olduğunu belirtmişlerdir: *"... bir hiyerarşi söz konusu ...lezbiyen olarak ben tek gibiydim birkaç kişi daha vardı. Geyler daha fazlaydı. Ve söz hakkı hep geylerdeydi. Ataerkil toplum işte. LGBT hareketi içinde de bu ataerkillik var. Bir mücadele yapıyorsun ama bir bakmışsın ki geyler gene önde ve lezbiyenler gene bir adım arkada."* (Katılımcı 4, 55, üniversite mezunu). Katılımcı 6 (41, üniversite mezunu) LGBT hareketi içinde kadın ve lezbiyen olmanın ayrımcılığa neden olduğunu ve lezbiyen ilişkilerde ataerkilliğin devamlılığını şu sözleriyle ifade etmektedir: *"Anaerkil okumalar yapardık mesela hepsi kadındı. Ataerkilliği lezbiyen güruhu içinde de görebilirsin, otoriter ve daha hükmeden iktidar oyunlarına meyilli insanlar lezbiyen içinde de fazla var. İllüzyona çok düşülebiliyor. Kemik kadrolar mesela, teknik kadronun kemik kadro olabileceğini anlarım ama genel olarak derneğimiz adına kararlar alacağız derler ve ben, sen uyacağız ben bunu anlıyorum. Bazı sorunları neden biz lezbiyenler ayrı tartışıyoruz da kemik kadroda geyler de var."* Bu bağlamda lezbiyenlerin hareket içinde geylere nazaran daha arka planda olmalarının nedeni, kadınlığın ataerkil ideolojiden kaynaklı silik halinden ve LGBT hareketi içinde ataerkillikle mücadele etmeyen, hesaplaşmayan tavrından kaynaklandığıdır.

Bu doğrultuda katılımcı 7 (24, üniversite öğrencisi) LGBT hareketi içindeki tartışmalarının "eşcinseller erkekler" üzerinden olduğunu, erkeklerin egemen olduğu,

heteroseksüellerin egemen olduğu bir toplumda yaşanıldığı için ve dolayısıyla hareketin içerisindeki insanlarda da içselleştirilmiş bir şekilde yer etmesinin sebebinin şu şekilde açıklamaktadır:

“İkili cinsiyet sistemi gerçekten ilginç bir şey, birini biyolojik cinsiyetinden erkek ve kadın olarak atıyorsun. Ve aynı zamanda cinsel yönelimini de cinsiyet üzerinden belirliyor. Çok kolay bir şekilde eşcinsel erkek daha feminen olan bir eşcinselle nefret söylemi üreterek toplumda var olan o erkekliğin iktidarına eklemlenmeye çalışıyor herhalde. Kendine küçük iktidar alanları yaratmaya çalışıyor, sanıyorum ki sebebi bu.”

3.5. LGBT’lerin Toplumda Görünürlüğü

LGBT’ler eğitim ve çalışma hayatlarında, günlük yaşam pratiklerinde ve birçok alanda yoğun bir şekilde ayrımcılığa maruz kalmaktadırlar. Dolayısıyla bu ayrımcılığa karşı LGBT’ler görünürlük üzerine yoğunlaşarak toplumsal hayatta örgütlenmeye başlamışlardır. Bu görünürlük mücadelesiyle ve örgütlenmeyle ayrımcılığa karşı birçok hak taleplerini de ifade etmişlerdir. Katılımcılar toplumsal hayatta LGBT’lerin görünürlüğünde bir artış olduğu noktasında hemfikirdir. Ve artışın nedenlerini hareketin güçlenmesine, yeni medyaya, protestolara, bilinçlenmeye, yalnız olmadığının farkına varıldığına gibi etkenlere bağlamaktadırlar.

Katılımcı 8 (25, üniversite mezunu) toplumda LGBT’lerin görünürlüğünde bir artışın olduğunu yeni gelen nesilin kendini daha iyi ifade ettiğini, korkmadığını şu şekilde anlatmaktadır:

“Mesela 98’li 2000’liler küçük yaşta kendini fark etmeye başlamış, cinsiyet kimliğini, cinsel yönelim ibarelerini konuşmaya başlamış... Ayrımcılığa karşı ses çıkarıyorlar. Görünürlüğü arttırdığını düşünüyorum ve görünürlük LGBT bireyler için çok önemli. Görünür olduğun sürece gözleri alıştırsın. Uzlaşmak ve anlaşmak zorundasın mesele bundan ibarettir.”

LGBT hareketinin hak arayışlarına devam ederken, mekânlar edinmesi ve korunma/koruma amaçlı mekân vasıtasıyla güç kazanma mücadelelerini bir arada yürütmeye devam etmişlerdir (Özbek, 2017: 149). Katılımcılardan birkaçı bu

mekânların artması toplumsal hayattaki LGBT'lerin de görünürlüğünde artış olmasına neden olduğunu belirtmiştir.

Katılımcı 3 (27, üniversite mezunu) derneklere gittikçe LGBT'lerin yalnız olmadıklarını fark etmesiyle görünür olmaya cesaret ettiğini ifade etmiştir:

“Derneğe gittikçe LGBT herhangi biri geldiğinde yalnızlığını, yaşanmışlıkların farklılığını görebiliyorsun. Ya da trans bir erkekle muhabbet ettiğimde ben yalnız değilmişim dediğimi hatırlıyorum. Benim yaşadığım bu geçişi yaşayan insanlar var. Dolayısıyla güçleniyorsun ve insanlar daha fazla görünür olmaya başlıyor ve destek görüyorsun. LGBT üzerine filmler, diziler var mesela. (Gösteriliyor bunlar derneklerde) bunları izleyenler de görünür olmaya cesaret ediyorlar.”

Aynı doğrultuda katılımcı 3 (23 üniversite öğrencisi) de artışın nedenini hareketin güçlenmesine bağlamakla birlikte, baskılanmışlığın da LGBT'lerin görünürlüğünü arttırdığını düşünmektedir:

“Biraz daha cesur davranmaya başlıyoruz. Ve hareket gerçekten güçleniyor ve hareket güçlendikçe insan yalnız olmadığını, birinin bir şekilde onu koruyacağını düşünüyor. Bir de LGBT'lere o kadar çok baskı yapıldı ki insanın canı sıkılıyor ve birlik olmaya başlıyorsun ve dediğim gibi hareket güçlenmeye başladı, gelen aktivistler çoğalmaya başladı; fakat bir yandan önün kesiliyor ama başka bir yol bulunuyor.”

Burada katılımcının son cümlesinin önem arz ettiği düşünülmektedir; çünkü queer¹⁸ teriminin sahiplenilmesi aşağılamak ya da hakaret üzerinden bir özne üretmek dilsel bir pratik alan açmaktadır. Butler de queer, “cinsiyet kategorilerini ve eşcinsel kimliği aşağılamak üzere kurulmuş kategorileri yeniden dolaşıma sokar ve dengesizleştirir (Butler, 2016: 206)” şeklinde ifade etmektedir. Dolayısıyla bu farklı adlar aynı nesnenin zaman içinde değişen isimleri değildir; bilakis işaret ettiği pratiği kuran ve dönüştüren farklı söylemler olarak analiz edilmesinin (Özkazanç, 2015: 92) önünü açmaktadır.

Katılımcı 1 (24, üniversite öğrencisi) yukarıdaki görüşleri destekler şekilde ifade etmiştir:

¹⁸ Queer kelimesi Türkçede garip, yamuk, tuhaf gibi anlamlara gelmekle birlikte 20. yüzyılda ilk kez ibne anlamına gelen hakaretle ilişki kurularak söylenilmekteydi (Güner vd., 2011: 21).

“Queer zaten Türkçe garip falan demek ama aslında küfür olarak kullanılıyordu ve LGBT insanlara queer denilerek aşağılanıyordu. Biz bunu alıp dönüştürdük ve queer teori olarak akademik hale getirdik ve destekliyoruz. Dolayısıyla bir kadının çıkıp orospu şeklinde pankart açması benim için çok yüce bir yerde çünkü insanların seni bununla yaftalamasını engelleyecek bir harekette bulunuyorsun ve bunu (hakaret olarak değil) olabilirim şeklinde kabul ediyorsun, bunu da insanların gözüne sokuyorsun.”

Bu noktada Çınar’ın “sözcükler önemli mücadele alanıdır” (Çınar, 2013) sözüne atıfta bulunarak ve özellikle yürüyüşlerde “Velev ki i...yiz” ya da “velev ki dönmeyiz” ifadelerinin söylem mücadelesinde önemli olduğunu düşünülmektedir. Katılımcının dediği üzere “engelleyecek bir harekette bulunuyorsun” ya da “karşı tarafın gücünü elinden alıyorsun” (Çınar, 2013) anlamı taşımaktadır. Aslında bu tam da “görünürlük”le ilişkilendirilme varsayımı üzerinde önemli bir etken olduğu düşünülmektedir. Bu doğrultuda katılımcı 6 (41, üniversite mezunu) bu durumu şöyle açıklamaktadır: *“Elindeki silahı almak gibi mesela, dehşet saçıyorlar, şunu yapıyorlar, seks işçiliği yapıyor dediğinde ‘evet öyleyim’ dediğin anda da karşı tarafı sözsüz bırakırsın. Buradayız ve bilin, biz farkındayız siz de farkında olun gibi bir cevaptır.”*

Yeni medya/dijital medya, sosyokültürel gelişmelerle birlikte desteğin de üretildiği bir alan haline gelmektedir. Bu bağlamda katılımcı 6 (41, üniversite mezunu) LGBT’lerin toplumdaki LGBT’lerin görünürlüğündeki artışın yeni medya aracılığıyla olduğunu belirtirken bir yandan da protestoların arttığı dönemlerin de görünürlüğe, tanınmaya ve insanların aşına olmasına olanak verdiğini belirtmektedir:

“Dijital ortamın da çok güzel bir getirisi var. Çok daha güzel bir araya gelişler, örgütlülükler var ve bunun benim ortaokul ve lise zamanımda olması mümkün değildi. Birincisi yalnız hissetmemenin sağlanması ve yalnız değilsin diyen yerlere ulaşabiliyorsun, kenetleniyorsun ve kendini daha güçlü hissediyorsun. O gücü hissetmeye ihtiyacımız da var aslında. Haziranda yapılan protestolardan evvel bir görünüş vardı ve bu protestolarla beraber bir ayyuka çıktı diyebilirim. Daha cesur ayyuka çıktı diyebilirim, görünürlük, örgütlülük vardı; ama cesur yaklaşımlar protestolarla beraber güçlendi.”

Buna paralel katılımcı 5 (24, üniversite öğrencisi) protestoların toplumsal hayatta görünürlük olarak olumlu bir artış kazandırdığını, önyargılar, kalıp yargılar ve yanlış tanımlamalarda önemli kırılmaların meydana geldiğini şu şekilde ifade etmektedir:

“Toplumsal hayatta gerçekleşen protestolardan sonra daha çok görünür olduk. Çünkü protesto gösterilerinde LGBT bir blok oluştu ve ön safhalarda yer aldık. Bu büyük kitlelerin önyargısını yıktı. Haziran’daki pride 100 bin kişiyi bulmuştu ve daha ne olsun. Görünürlük, farkındalık fazlasıyla arttı.”

Katılımcı 6 (41, üniversite mezunu) LGBT’lerin sosyal medya aracılığıyla hem görünür olarak daha da güçlendiklerini, protestolarla beraber sosyal medyanın oluşumuyla LGBT’lere yönelik kalıp yargının kırıldığını belirtmektedir:

“Sosyal medyayla birlikte vitrinin dışına çıkmaya başlıyoruz. Biz de bu akımın içinde yer alıyoruz, interaktif çünkü. Tepkini veriyorsun her türlü. Diğerinde ise olduğu gibi kabul etmek zorundasın. Çünkü vitrin sana ne veriyorsa o doğrudur. Vitrin yanlış bir şey söylemez çünkü. Protestolarla beraber bu algı biraz değişti ve yanlış bildiklerini kabul ettiler. Var olan medya ulusal medya istediğini yapsın, özlenen o dayanışma varsa bunu sosyal medyaya borçluyuz. Çünkü aynı şeyi düşünmeyen insanlarla bir araya geliyoruz.”

Bu bağlamda sosyal ağ sitelerin daha çoğulcu oluşu nedeniyle bir kamusal alan yaratılma işlevine sahiptir. Yeni medyanın gelişim göstermesi bireysel etkinliğin bütüncül alana doğru genişlemesine neden olmaktadır. Kullanıcıların etkileşimli bir iletişim oluşturma fırsatı yaratmaktadır; nitekim aktivist ağların belirlenen amaç doğrultusunda uyum içinde olmaları, bağlantılı oldukları gerekçeler hakkında bilgileri paylaşmaları için yeni medyayı kullandıkları belirtilmektedir (Şen ve Kök, 2017: 78).

Katılımcı 8 (25, üniversite mezunu) LGBT’lerin toplumsal hayatta görünür olmasında medyanın iyi ya da kötü temsiller de olsa etkilediğini şu şekilde belirtmektedir:

“Ama görünürlük öyle bir durum ki atıyorum ben homofobik bir insan olsaydım Akit gibi haber yapmazdım. Akit haber yaptığı zaman eşcinselleri daha da görünür kılıyor. Çok konuşuluyor. Nasıl konuşulduğumuzdan bağımsız olarak görünürlüğümüz

medyanın katkısıyla artıyor. Eskiden ırk konuşurduk şimdi toplumsal cinsiyet, cinsel yönelim ve geylik konuşuyoruz. Medya da bunlardan ekmek yiyor. Çünkü insanlar bilmediklerini merak ediyor homofobik ya da savunan biri de olsa fark etmiyor. Kesinlikle etkisi var iyi ya da kötü olmadan. Ben etkili olduğunu düşünüyorum.”

Katılımcı 7 (24, üniversite öğrencisi) görünürlükle ilgili düşünceleri şu şekildedir:

“Sanıyorum ki kendi gettolarımızı oluşturmayı başardık biraz. Ama bu iyi bir şey mi kötü bir şey mi tartışılır tabii ki. Kendimize ayrı bir kamusal alan yarattık aslında. Var olan kamusal alana dahil olmadık da yeni sosyal alanlar, yeni kamusal alanlar yarattık. O anlamda artış olduğunu düşünüyorum ama halen aslında hetero merkezli kamusal hayatın içerisinde değiliz ve birbirimize çok dokunmuyoruz. Diğer heteroseksist kamusal alan içerisindeysen LGBT’leri ölene kadar hiç görmeyebilirsin belki de. Görürsün de gördüğünün farkında olmazsın.”

Katılımcının ifade ettiği üzere pek çok alanda hem LGBT’ler hem de hareket heteroseksüel normlar tarafından dışlanmakta ve heteroseksüellik erkek ve kadın cinsiyet rolleri üzerinden de kurulmaktadır. Genellikle heteroseksüel olmayanlar yönelimlerini dile getirmeyip ve bu sessiz kalma durumu heteroseksüel mekânların oluşumlarını sağlamlaştırmaktadır. Ancak, kişi ve grup kimlikleri için herhangi bir mekânın olması ve mekândaki görünür olmak önemlidir; “yer-merkezli güçlü siyasi noktaların oluşturulması” gibi, örneğin gey seçmenlerin etkin olduğu bölgelerde politikacıların hedeflerine kendi isteklerini eklediği. “LGBT dostu mekânların yaratılması” gibi (Güney ve Demircioğlu, 2015: 149).

Ayrıca katılımcı 7 (24, üniversite öğrencisi) şöyle devam etmektedir:

“Bir de ben şunu bekliyorum, herkesin bir miktarda atak yapması gerekiyor. Ünlü biri mesela kendi hayat pratiklerinde bir şeyleri dönüştürmüyorsa ya da kalkıp da medyada bununla ilgili LGBT’ler lehine bir şeyler üretmesinin ya da bununla ilgili bir atak yapmasının çok bir önemi yok bence. Hepimiz öncelikle kendi yaşamlarımızdan bunu dönüştürmeliyiz. Bunu yaparsak da birçok şey değişmeye başlayacak zaten. Daha fazla görünür olarak LGBT haklar için daha fazla demeç veriyor olacak.”

Bu bağlamda katılımcı bireysel aktivizmin olması gerekliliği üzerine vurgu yapmaktadır. Yani her eşcinsel kendince bir mücadelenin parçası olmalıdır. Dolayısıyla bireysel mücadelenin görünür olmadaki önemine vurgu yapmaktadır.

Bu doğrultuda katılımcı 2 (24, üniversite öğrencisi) okulda kendinin açık kimlikli bir gey olduğunu ve sorunlar karşısında görünürlüğüyle mücadele ettiğini ve haklarını bir şekilde almaya çalıştığını şöyle aktarmaktadır:

“Okuduğum okulda LGBT politikalarını ya da çalışmalarını kısıtlamaya çalışıyorlar; onlara ses çıkartmaya çalışıyorum. Bu okulda açık kimlikli bir geyim ben. (Galiba okuldaki tek açık kimlikli olan da benim herhalde). Dolayısıyla ben açık kimlikli bir gey olarak, yönetime çıkıp, sen yok diyorsun ama böyle böyle şeylerin olduğunu diyebilmek senin de olanlardan biri gibi görünür olman önemli çünkü karşısında bir muhatap var. ‘Hak verilmez alınır’ sözü var ya biliyorsun o hakkı sana hiç vermeyeceğini ama ya söke söke alacaksın ya da uzlaşarak alacaksın.”

Katılımcı 8 (25, üniversite mezunu) bireysel mücadelesini iş yerinde de devam ettirdiğini söylemektedir:

“... benim görünürlüğümü sağlayan insanların benim görünürlüğümü nasıl ve hangi nitelikte sağladığı da önemli. Hak mücadelesi veriyorum bir taraftan iş yerinde de arkadaşlarım artık bugün ne eğitim var kiminle buluşuyorsun? diyecek seviyeye geldi. Onur yürüyüşü geliyor bu çok politik bir eylemdir. Ben kendi çalıştığım yerde insanlara direktörlerime ve benim üstümde olan kişilere toplumda böyle bir grubun da varlığını yadsıyamayacaklarını anlatmaya çalıştım. Önemli olan budur küçük küçük değişerek dönüşerek çember böyle genişler.”

Ancak katılımcı 4 (55, üniversite mezunu) katılımcı 7 (24, üniversite öğrencisi)’nin ünlülerin desteklemesi konusundaki fikirlerine zıt olarak şunları söylemektedir: *“Keşke bu görünürlüğü sanatçılar yapsa çok güzel olur. Sosyeteden başlasalar, ben de buyum deyip destek verseler.”*

Burada önemli bir nokta da herkesin ne zaman ve nasıl kendini açıkladığının kendisinin karar vermesidir ancak insanlar cinsel yönelimlerinden utanmadan ifade etmeleri gerekir ki LGBT’lerin var oluşları meşrudur. Bir yandan ise evet kendi cinsel

yönelimlerini ya da cinsiyet kimliklerini açıklamaları, örgütlere destek vermeleri homofobiyle mücadeleye katkı sağlayabilmektedir. Diğer yandan aktivistlik yapan katılımcı 8 (25, üniversite mezunu) ne ile görünür olmak, toplum tarafından mı görünür olmak üzerine şunları söylemektedir: *“Tam olarak cinsiyet kimliğim ya da cinsel yönelimimle net olarak tanımlamak istemem. Düşünsene merhaba ben Sinem merhaba ben de gey demek gibi. Ama ben her şeyden önce ...'yım.”* Kanımca vurgulamak istediği eşcinsel kimliğinin görünür olmasına ihtiyaç duymamasıdır. Daha sonra *“Bu nedenle ben her şeyden önce bir insanım toplumun bir bireyiyim. Toplumun içerisinde yer alan işlevsel bir mekanizmanın dışlısıyım aslında. ...O yüzden ben kendimi toplumda cinsiyet yönelimimle tanımlamasam da varoluşumu temellendirdiğim noktalardan biri bu”* diyerek aslında eşcinsel kimliğinin de kendisi için önemli bir parçası olduğunu belirtmektedir.

Homofobinin bu kadar içselleştirilmesinden kaynaklı görünürlüğün önemli olduğu kanısı da ortaya çıkmaktadır; ancak katılımcı 8 (25, üniversite mezunu) görünür olmanın bir taraftan da toplumun homofobisini kazanacağını şu şekilde ifade etmektedir:

“Toplumda görünür olmak iyi bir şey ama aynı zamanda korkunç. Çünkü toplumda görünür olmak istemeyen aslında özel hayatında istediği gibi yaşayıp aile ortamında ya da başka ortamlarda homofobik davranıyor, böyle muhabbetleri çekiyor. Bu zamanla aşılabilir. Ama aktivist olarak görünür olmak cesaret ister. Herkes görünür olmak zorunda değil. Ülke daha iyi bir noktaya gelince herkes görünür olabilir. Bunların yadırganmayacağı ortam gerek. Ben gönüllülüğün korkuttuğunu düşünüyorum. Onlarla bir araya gelirlerse toplumun homofobisini kazanacaklar. Ben de ilk aktivist olduğum zamanlarda elim ayağım titriyordu ama şimdi her yerde varım. Tabii bunu bir süzgeçten geçiriyorum.”

Dolayısıyla bir yandan LGBT’lerin aktivist olmaları, yüksek sesle kimliklerini dile getirip bunun politikalarını yapmaları sonucunda belli özgürlüklere sahip olabildiklerini; diğer yandan da damgalanmaya açık hale gelerek daha çok homofobiye maruz kaldıklarını ifade etmektedirler.

Bu doğrultuda katılımcı 7 (24, üniversite öğrencisi) özellikle transların görünür olmamasını, heteroseksüel düzene uyum sağladıklarını; ancak görünür olmamalarında da haklı sebeplerinin olduğunu vurgulamaktadır:

“Aslında trans kadın ya da trans erkek kendilerini kadın ve erkek üzerinden tanımlayarak aslında cinsel yönelimlerini de akabinde belirliyor. Hareketin içinde bazen kendileri de yer almak istemiyor... Kendi bağlamı içerisinde bakıldığında anlaşılabilir şeyler olduğunu düşünüyorum; çünkü yaşamı boyunca sürekli öteki ilan edilmenin, kara koyun olmanın verdiği psikolojiyle yaşıyor ve sürekli kadınlığının, erkekliğinin ve hatta cinsel yöneliminin sorgulandığı ve hiçbir zaman da kabul edilmediği ve sürekli inkâr edildiği hayatlar yaşıyor o insanlar. Dolayısıyla nefes almak istiyor olabilirler. Kendi translıklarını bu şekilde reddedebilirler. Hareketin içerisinde de bu yüzden kendileri gözükmek istemeyebilirler. Bunu politikasını yapmak da istemezler. Çünkü o insanların damgalanma riski çok yüksek.”

3.6. Toplumun ve Medyanın LGBT Algısı

Toplum, LGBT'lere yönelik olumsuz tavırlar sergilemektedir. Cinsel yönelim ya da cinsiyet kimliklerinden ziyade bu kimliklerle bağlantı kurularak hakaret, aşağılayıcı ya da utandırıcı söylemler üretilmektedir. Therborn bu durumu şu şekilde ifade etmektedir: “Seslenileni bir nesneye çevirmek özneliği olumsuzlayan ve sınırlayan bir eylemdir. Bu, kurbanın deli, ahlaksız, hain, yabancı vb. olarak anlamlı söylemden dışlandığı, aforozdur.” (Therborn, 1989: 73). Bununla paralel olarak LGBT'lerin toplum ve medya tarafından “sapkın” olarak nitelendirilmesi aslında bir ötekileştirme pratiğidir. Burada genel ahlak kuralları devreye girmektedir. Toplumun ahlaki değerleriyle ilişkili olarak katılımcılar medyanın temsillerinin toplumla paralel olduğunu belirtmişlerdir.

Katılımcılardan katılımcı 6 (41, üniversite mezunu) LGBT'lerin medyadaki temsillerinin sorunlu temsiller olduğunu ve toplumun LGBT'lere yönelik algısının da pekiştirildiğini şöyle ifade etmektedir:

“Evet bir travesti dehşet saçmalı, onur yürüyüşünde terbiyesizler, ahlaksızlar bunlar diyerek bunu pekiştirmeliler. Verdikleri o besinlerle bunu yapıyorlar ve daha da bu dil sertleşerek, vurgulayarak ve daha da nefretle anılır oluyor. Bu da ezber pekiştirmek ve medya bunun için sağlam bir silah. Yani herkesin evinde televizyon, internet ağı var. Herkes de işine geldiğini pekiştirmekle pek bir meraklı. Beslenelim ve farklı bir düşünceyle karşılaşmayalım maazallah ya düşünürsek gibi bir algı var. Zaten ‘travesti dediğin dehşet saçar, bak bu sürpriz bir şey değil ve gene yapmışlar’ diyebilmeliyiz devam ettirmeliyiz algısı var.”

Buradaki önemli nokta medyanın temsilleri bir amaç doğrultusunda inşa edilmesidir; Marshall’ın ifadesini (2005: 725) hatırlamakla beraber medyanın temsilleri “bir dilim gerçeklikle” kitlelere aktarılmaktadır. Katılımcının dediği üzere hedef kitlenin sorgulama niyetinde olmaması dolayısıyla temsil edilen imgelerin gerçekliği kabul edilerek ezber pekiştirilmektedir.

Bununla birlikte medya temsilleri yinelemelerle kimlik algısını etkilemektedir. Çünkü bir insanın belli bir gruba dahil olması bu yinelemeler aracılığıyla kurulmaktadır. Katılımcıların medyada özellikle dizi sektöründeki eşcinsel kimliklerin yer almasını belli bir kategorilere dahil olması gerektiğini ve toplumun bu konuda algısını düzenlediğini belirtmektedirler, genellikle aynı örnekten yola çıkarak ifade etmektedirler. Katılımcı 8 (25, üniversite mezunu) bu durumu Jet Sosyete’deki gey karakter üzerinden aktarmaktadır:

“Jet Sosyete’de Gülse Birsal çok saygı duyduğum bir senarist ve dizi yapımcısı. Avrupa Yakası’nı senelerce izledik hâlâ izliyoruz. Gülse Birsal Avrupa Yakası’nda yarattığı gey karakterler dışında şu zamana kadar baya bir şey yaptı. Enis Arıkan’ı gey bir karakter yaptı. Bir kitle iletişim aracında çalışıyorsun neden bir şirket patronu ya da önemli bir pozisyonda çalışan ve gerçekten de diğer insanlardan farkı olmayan ‘farklı’ olarak değerlendirilmeyecek neden bariz özelliklerini ortaya çıkarmayacak bir pozisyonda yer vermiyorsun? Artış her alanda var mesela ben inşaat işçisi, medya emekçisi de biliyorum. Prodüksiyon emekçisi de çok vardır. Kozmetik sektöründe make-up artist olarak çalıştırılan mesela Kerimcan Durmaz o daha ünlü olan mağazacılık sektöründe iyi satar. Reklamcılık sektöründe iyi iş yapar kadınlarla arası iyidir çünkü markaların kurumsal iletişiminde kadınlar tekildir. Yapım, set işçilerinin çoğu geydir,

eşcinseldir. Nicelik olarak bir artış var nitelik olarak yok. Çünkü hep kalıp yargılar üzerinden geyleleri yerleştirdiğimiz, ittiğimiz alanlar var. Neden çünkü geyleler, eşcinseller sadece o alanda çalışabilir. Neden bir gey futbolcu olmasın? Bir hakemin davası yıllardır sürüyor.”

Kaos GL'nin yıllık medya raporlarında da LGBT'ler genellikle haberlerde ya şiddet, acı yüklü ya da magazin haberleri içinde onları hedef alan nefret söylemleriyle haberleştirilerek nicelik bakımından fazla olduğu görülmektedir. Diğer yandan gazete ve diğer yayın organlarının niteliğine göre uygun bölümlerde de pek fazla yer verilmediği gözlemlenmektedir (Kaos GL, 2017/2018).

Katılımcı 3 (24, üniversite öğrencisi) de dizilerdeki gey karakterlerin kalıp yargılar çerçevesinde temsil edildiğini ve bunun tektipleştirmeye neden olduğunu belirtmektedir:

“Jet Sosyete’de Enis Arıkan’ın oynadığı karakter çok klişe ve stereotiptir, çok feminen bir geyle oynuyor. Feminen geyleler yok mu, var. Buradaki sıkıntı feminen bir geyle göstermesi değil aslında, burada sıkıntı olan tektipleştirmesidir. Bütün geyleler sanki efemine davranır, kadınlara özenir, kadın olduğunu iddia eder gibi. İlk başta da dediğim gibi bir cinsiyet atama zorunluluğu var ve bu cinsiyet atama da tektipleştirmeye çalışılıyor. Yani geysen böyle olmalısın gibi. Feminen olmalısın gibi.”

Katılımcı 6 (41, üniversite mezunu) yukarıda ifade edilen tektipleştirmeyeyle medyanın ataerkil ideolojiyi devam ettirdiğini belirtmektedir:

“Mesela Jet Sosyete’deki gey karakter, eğlenceli olanlar onlar ve empoze edilenler de onlar. Diğerleri sakalı olan, ağır abi gibi görünenler ve gerçekten ağır abi olanlar ve ayular grubundakiler direkt şu algı oluyor: aktiftir onlar. Erkektir yani. Kiminle ilişkiye girdiği önemli değildir. Ama medyada tektipleştirmemezse istifade edemez. Yani bu diğer türlü travmadır çünkü. Bir adam kendini erkek hissederken nasıl erkekle birlikte olabilir. Bu bizim kolay hazmedeceğimiz bir şey değil de ondan. Çünkü ataerkilliğin sürekli beslenmesi şarttır.”

Katılımcı 1 (23, üniversite öğrencisi) dizi karakterlerin gey ya da lezbiyen olduklarının açık bir şekilde ifade edilmediğini, gösterilen temsiller üzerinden toplumun

tahminine bıraktığını ifade etmektedir: “...lezbiyen ya da gey oldukları asla beyan edilmiyor. Ve insanların tahminine bırakılıyor. İnsanların tahmini de şu: modayla ilgilenen ve dedikodu yapan kadına atfedilen şeyleri yapıyorsa bir erkek zaten geydir.”

Buradan hareketle medyada LGBT’lerin yer alışlarında artışın ve medyadaki temsillerin sorunlu olup olmadığı anlaşılmasına çalışırken genellikle katılımcılar haberlerde son zamanlarda hiç yer almadıklarını fakat dizi karakterlerindeki LGBT kimliklerin de sorunlu temsillerini belirtmişlerdir.

Katılımcı 7 (24, üniversite öğrencisi) ve (tüm katılımcılar) yazılı-sözlü medyada sorunlu temsillerin olduğuna ilişkin toplumun söyleminin homofobiye dönüşmesini şu şekilde aktarmaktadır:

“Medyada yer aldığı zaman LGBT’ler çoğu zaman fazlaca karikatürleştirilerek yer alıyorlar ve bu temsilleriyle LGBT’ler nedire dair toplumun kafasında bir profil yaratılmakta.” Gerçekte LGBT’ler vardır ve medyanın temsili toplum tarafından gerçek olarak algılanmaktadır; aslında gerçek olarak kabul edilen bu temsil medya aracılığıyla sorunlu hale gelmektedir. Katılımcı 3 (27, üniversite mezunu) de aynı doğrultuda ifade etmektedir: “Yer alınca da hep sorunlu bir temsil, gerçeğin temsili değil aslında ama toplum bu konuda bu gösterimlerden nefret söylemini üretiyor ve medya temsilleriyle ne yazık ki aynı hareket ediyor. Bizim toplumda şu var medya neyi gösteriyorsa, neyi yazıyorsa ‘haa doğru yazmıştır’, bu böyledir, aksi olamaz şeklinde.” Bu bağlamda Dondurucu ve Uluçay’ın çalışmasında aktarılan eşcinsellerin yazılı basında eğlenceyle ilişkilendirilmesi özne olmaktan çıkarılmakta ve birer eğlence aracına ve nesne haline dönüşülmektedir (akt. Dondurucu ve Uluçay, 2015: 885) ve dolayısıyla toplum tarafından dışlanması ve homofobik söylemin üretilmesi de kolaylaşmaktadır. Katılımcı 7 (24, üniversite öğrencisi) bu durumu şöyle açıklamaktadır: “Medyadaki temsillere uyanları da aslında karikatürleştirme yoluyla artık onu gerçek bir insan ve duyguları olan bir insan gibi değil de bir film karakteri ya da kurgulanmış bir canlı nesne olarak gördüğü için şiddetini de çok kolay yönlendirebiliyor ona. Çünkü onu gerçek yaşayan bir varlık olarak görmüyor. Medyada kurgu dünyasında üretilmiş bir şey, gerçek dışı olarak görülüyor. Gerçeğin temsili olarak görüyor.”

Katılımcı 6 (41, üniversite mezunu) ve katılımcı 5 (24, üniversite öğrencisi) aynı doğrultuda toplumun LGBT algısının medya gösterimleriyle daha da pekiştirildiğini ve

temsillerin de sapkın, dehşet saçan, anormal gibi değil de eğlenceli temsillerin de birer olumsuzlama olduğunu açıklamaktadır: *“Zaten gey dediğin adam, şıkır şıkır oynamalı, fındık fıstık atılmalı, sirk maymunu gibi oradan oraya gezdirirsin, evinde oturur bunu alkışlarsın, gülersin komiktir çünkü, ama evimde istemem. Vitrinden bakmak gibi mesela. Çok beğendiğin bir kıyafete bakmak, sirk izlemek, hayvanat bahçesi seyretmek gibi. Bu şekildeki yaklaşım ve bu şekilde vermesi de olumsuzlama. Ve hatta bu da başka bir çeşit nefret söylemi. Ve bunu neden kâra ve fırsata dönüştürmesin ki var ve insanlar eğlenceli bulunuyor bunu.(Katılımcı 6, 41, üniversite mezunu). “Magazinsel bir şekilde çoğunlukla. Ama bunu eğlence unsuru olarak göstermiyor, aslında hedef gösteriyor. Hedef gösterdiği için ve toplumda karşılaştığı durumda vereceği tepki de gerek medyadan gerek sosyal çevreden dolduklarının her bir senteziyle o an içinden nasıl geliyorsa öyle bir yaklaşımda bulunuyor.” (Katılımcı 5, 24, üniversite öğrencisi).*

Ancak katılımcı 6, o temsillere uymayan LGBT'lere de içselleştirilmiş kalıp yargılar vasıtasıyla insanların hoş görme eğilimindeymiş gibi olmasını da belirtmektedir: *“...Ama şöyle bir noktası var, sen benim bildiklerim gibi değilsin, zaten bilmiyor da. Medya tarafından ona yansıtılan ve sağdan soldan duyduklarıyla pekiştirdiği şeylerin dışında bir şey gördüğünde şunu diyebiliyor: ‘Seni sevdim ama diğerlerine karşı tutumum aynı, sen onlar gibi değilsin (medya gösterimlerindeki temsiller gibi)’.”*

Bu bağlamda medya söylemlerinden yola çıkarak nefret suçlarının yarattığı tehdit ve korku ortamının olası mağdurlara mesajını Göregenli şu şekilde ifade etmektedir:

“Ya böyle var olma ya da böyle olduğunu belli etme! Bu söylemin bir yanı, nefret suçlarının asıl aktörü olan homofobik yaklaşımın temelini oluşturur: Böyle olma, olduğun gibi olduğunda varlığımızı ve iktidarımızı tehdit ediyorsun, yok olman ya da yok edilmen gerekiyor. Diğer yanı da yüreği hiç kimsenin incinmesine dayanamayan ama her şeyin eskisi gibi sürmesinden ve ona dokunmayan yılanın bin yaşamasından yana olan iyi kalpli homofobiklerin üstten bakan, akıl veren kibirli ve bin yüzlü hak anlayışına rehberlik eder. Olduğun gibi olmana hiç itirazım yok, ama gözümüze görünme, mahallende, gettonda, barında, parkında, yatak odanda kal!.. (Göregenli, 2009: 50).

Bu ifadeden yola çıkarak katılımcı 1 (23, üniversite öğrencisi)'in söyledikleriyle değerlendirilebilir çünkü açık fikirli olarak nitelendirdiği kişilerin LGBT algısını şöyle açıklamaktadır: *“Bunun haricinde açık fikirli arkadaşlar da var. Okey, yapsınlar, tamam onların tercihine/takdirine kalmış diyorlar ki, değil. Ama bizim gözümüze sokmasınlar, biz rahatsız oluyoruz diyorlar. Ama gene dönüp dolaşıp, sapkın, pis ve kötü bir şey ve onları rahatsız ediyor, onlara saygısızlık oluyor, hep bu çemberde dönüyoruz yani.”*

Ancak, katılımcılar arasındaki görünürlük algısı kendi içlerinde zıt görüşleri barındırmaktadır. Özellikle Onur yürüyüşlerindeki görünürlüklerden rahatsız olan katılımcılar “kör gözüne parmak sokmak yerine değil” deyiimiyle ifade etmişlerdir.

Katılımcı 3 (27, üniversite öğrencisi) Onur yürüyüşünde olumlayacak bir hareketten ziyade daha da batıracak hareket yapıldığını ifade etmektedir: *“LGBT yürüyüşünde mesela üç tane çırılçıplak kadın herkesin ortasında sevişti. Bu bana göre özgürlük değil. Bu hareketi yaparsan bütün LGBT'nin adını karalıyorsun. Burada insanlar nasıl güzel bir şey sunabilir ki. Hem hareketin içinde, hem toplum hem de medya bundan güzel bir çıkarım gösterecek g.te sahip değil. Bu durumdan güzel bir şey çıkarsan bile yayımlayamazsın. Zihniyetin bu anlamda biraz değişmesi gerekiyor herhalde.”*

Bu söylemiyle ayrımcılık yaptığını söyleyenlerin olduğunu belirtmektedir; ancak bunun ayrımcılıkla ilgili olmadığını, medyanın neyi yayımlamak istiyorsa onu yayımladığını, toplumun belli bir düzen içinde olduğunu belirtirken kendilerine tanınmayan o hakkı almak istediklerini ve bunun daha önemli olduğunu belirtmektedir: *“Göğsünü açsın ona hiçbir şey demem. Ama cinsel organını açma ya da onu da aç pankartını al ve tepkini göster. Ona da bir şey demiyorum. Ama sevişme yani. Seni çektiklerini, toplumun seni o halde gördüğünü bile bile yapmamalı bunu, ben bunu diyorum. Çırılçıplak gezmek onun özgürlüğü evet. Ama bu ülkede değil. Bu insanlar bizi sevsin mücadelesi vermiyoruz, bize saygılı olmalarını istiyoruz. ‘Heteroseksüel olan çıplak mı geziyor’ diye soruyorum o zaman. Biz hakkımızı istiyoruz bu ülkede, sen hakkını isterken bunu niye yapıyorsun. ‘Bu olağan değil, çünkü bu ülkede herkes çıplak protesto etmiyor, ediyor olsa tamam sen de yap o zaman’ diyorum. Bunun çirkin olduğunu dile getirdiğimde, ‘sana ne’ diyorlar, ayrımcılık yaptığımı söylüyor.”*

Kesinlikle ayrımcılık yaptığımın bir alakası olduğunu düşünmüyorum ben. Yanından on yaşındaki çocuk geçiyor yani ben biraz böyle düşünüyorum. 'Eşcinseller gizli yaşasınlar' da demiyorum. Ben istiyorum ki iki erkek el ele dolaşarak bu toplumda gezmeli, evlenebilmeli, çocuk evlat edinebilmeli." (katılımcı 3, 27, üniversite mezunu).

Bununla birlikte katılımcı 6 (41, üniversite mezunu) ise toplumun bir parçası oldukları için ve toplumla entegre olunmasından başka şansı olmadıklarını şöyle belirtmektedir: *"Seni kabullenmeye açık değiller, bu nokta da kendini çok doğru ifade etmen gerekiyor. Burada LGBT çok iş düşüyor, eğlenceli vakit geçirebiliriz, evet ben bir insanım, sen neler yaşıyorsan aynı şeyleri ben de yaşıyorum. Sadece eğlenceli değilim yani. Şöyle bir şey yani 'biz karşı değiliz, siz ahlaksız olunca biz karşısındayız' demek de var. Ve çoğunuz da ahlaksızınız arkadaş. Toplumla uyum sağlamak zorundayız, başka şansın yok çünkü ve bu sisteminin bir parçasısın, olmak zorundasın çünkü doğdun. Yapacak bir şey yok. Belli bir kapitalin var, ve bununla hayatını minimalde idame ettiriyorsan işte o zaman kalmaz. Bunu yaşayabilen minimal düzeyde, gerçekte bir mücadeleye yolunu koyup ve yolunu bu şekilde belirleyip, bu mücadeleyi yaşatmaya çalışan herhangi birisiyle karşılaşmadım. Hepimiz sistemin parçasıyız ve bu sistem bizi zorluyor."* Medyada LGBT'lerin pek fazla yer almadıklarını, "yokmuş gibi" davranıldığını ve toplumda yok olabileceklerini de şu şekilde ifade etmektedir: *"Arayış içinde olan medyaya malzeme veriyorsun ve medyayı bu konuda suçlayabilir misin? Handicap var orada. Medyayı o konuda suçlamam çünkü zaten avcı gibi bekliyor orada. Medyanın yönü belli yani, iyiyi de bulsa altındaki bir buzağıyı verecek yani. İnternette de kendi çevrelerimiz de savunmadı o hareketi (Onur yürüyüşünde soyunan kadınlar). Çünkü yıllarca derneklerin yapmaya çalıştığı, verdikleri mücadeleye köstek olma. Ben tutup da gökkuşağı bayrağı alıp gitmişsem oraya ve birileri o bayrağın direğiyle kafama geçiriyorsa ve ben bununla mücadele ediyorsam ve gönüllüyüm zaten, ama o yüziime inen sobanın şiddetini sen artıramazsın ve böyle bir hakkın da yok. Zaten ahlaksız biliniyoruz vs. şöyle bir şey aslında hazır olunamayan hiçbir şey yapamazsın gibi. Şöyle bir de ramazandı yahu, saygı istiyorsan saygı da göster. Zaten öyle bir ayda insanlar daha da kapanıyorlar, inanç sistemlerine daha da bağımlı hale geliyorlar. Sen tam o noktada mı yapıyorsun. İşyerinde yap mesela, maaşına zam isterken yap, o zaman ben de senin arkanda durayım. Bu gün bizim günümüz diye soyunamazsın, yapma!"*

Ataerkil sistemde büyümüş her birey, hetenormatif düzende çıkıntı olmayacak şekilde, bu sistemde hizaya sokulması için çokça deneyime sahip olmuştur. Süreklilik kazanan ve Foucault'nun da ifade ettiği üzere bu sistem her bireyi disipline etmektedir (Erdem, 2012: 47); dolayısıyla bu sistem toplumu normalleştirmektedir (Foucault, 2012: 18). Çünkü ataerkil sistemde bireyin göze batacak biçimde farklı olmaması, çıkıntı durmaması ve düzeni bozmaması gerektiği amaçlanmaktadır; bu arada toplum için önemli olan da gizlilik, çünkü toplumun gizli eşcinsellerle, kapalı transseksüellerle herhangi bir sorunu olmamaktadır; dolayısıyla gizlilik de tektipleştirmenin (kadın-erkek ikiliğinin) devamlılığını sağlamaktadır. Nitekim sistem için temel sorun; onur duyarak cinselliğini açıklayanlar olmaktadır (Erdem, 2012: 47).

Türkiye'de birçok anlamda yapılan gösteriler ile onur yürüyüşünün karşılaştırılması yapılmaktadır.¹⁹ Görüntü olarak onur yürüyüşünün ertelenebilir bir lüks olduğunu düşünenler, LGBT hareketine yönelik eleştirilerde de bulunmuştur (Erdem, 2012: 59). Ancak, yapılan eleştiriler de "LGBT hareketi de ters yönde devam etmiş olmanın özeleştirisini yapmalıdır (Canova, 2011)" diyenlere karşı Erdem'in bu eleştirilerin yanı sıra queer'in ters olan ile karşılaşmasının anlamlı olduğunu bir kez daha vurgulaması (2012: 60) düşünmeye değerdir.

Katılımcı 1 (23, üniversite öğrencisi), katılımcı 6 (41, üniversite mezunu)'nın görüşüne karşıt queer teoriye atıfta bulunarak, queer teorisinin zaten norm olan her şeyi reddettiğini vurgulamaktadır:

"Her hareket içinde elbet rahatsız olduğun şeyler oluyor ama bu beni enterese eden bir şey. Demek istediğim şey onur yürüyüşe gelip soyunduysa o onun kararıdır ve rahatsız olduysam benim problemimdir örnek olarak söylüyorum ya da iki kişi öpüştüyse bu onların kararıdır ve benimle öpüşmüyor. ...Zaten bizim istediğimiz şey diğer insanların fikirlerinin bize mani olmaması. Dolayısıyla yanlış bir temsil görmüyorum. Şimdi gelip de bir insan sokakta soyundu diye neden rahatsız olayım ki."

Ayrıca katılımcı 1 (23, üniversite mezunu) anaakım medyanın LGBT'lerin sorunlu temsillerin bilinçli olarak yapıldığını, ne kadar uygun davranılmaya çalışılsa da

¹⁹ Salih Canova (2011), "Bir Talihsiz Rastlaşma ya da Düğün ve Cenaze", <https://azadalik.com/2011/06/29/bir-talihsiz-rastlasma-ya-da-dugun-ve-cenaze/> (Erişim Tarihi: 01.07.2019).

Onur yürüyüşünün toplum ve medya tarafından zaten yanlış olduğunu şu sözleriyle ifade etmektedir:

“Televizyon üstünden ramazan ayında on bir ayın sultanı nasıl böyle kirletebilir. Sanki tecavüz var, sanki Vandalizm var, insanlar Taksim’in belirli bir noktasından belirli bir noktaya yürüyecekler. O yüzden zaten iğrenç bir şey, lut kavmi vs. vs. Bu konuda medya gene ‘ahlaksızlıklar’ diye haber yapıyor ama ben medyaya haber değeri taşıyacak bir şey varoluşuyla yaratamıyorum. Yani ben orada medyanın doğrultusunda bir şey yapsam bile benim eşcinsel olmam yanlış zaten. Dolayısıyla her zaman bir şey bulacaklar, ya benim kadın olmam yanlış, ben bir kadın olarak nasıl yürüyüşe gidebilirim, aktivizm zaten yapamam gibi her şeyde çok fazla hata var. Mesela ben ‘sadece sevmek istiyorum’ yazsam pankartta, bu sefer lut kavmi de sevmek istedi, hepiniz yanın gibi o yüzden ne yaparsam yapayım bir şekilde haber olacak. O yüzden de kendi istediğim gibi yapayım.”

Bu doğrultuda katılımcı 8 (25, üniversite mezunu) de görünürlüğün var oluş mücadelesi olduğunu temsillerin iyi ya da kötü olmasının bir önemi olmadığını vurgulamaktadır:

“Murat Öğüç günaydın diye bağırın adam bu bir varoluş bence Instagram’da görünür hale geliyor. İyi ya da kötü önemli değil gözlerde normalleşmek burada olan. İstanbul Pride neden hep burada (Taksim’de) yapılmak isteniyor? Çünkü ülkenin kalbinin attığı yerlerden biri orası. Beyoğlu’nda tespih sallayan abiler LGBT+ bireyleri görüyor. Toplumsal hayatta var olan geyleleri görüyor. Onları disturb (rahatsız) ediyoruz ve bu kesinlikle kaosa yol açmayacak şekilde. Yarayı biraz kaşımak lazım medyada da öyle ben hep eleştirel ve satirik bir noktadan bakıyorum.”

Katılımcı 6 (41, üniversite mezunu) ise “Kör gözüne parmak sokmak yerine değil, fakülteden öğrenciler merak ediyorlar ve ‘... abla erkek arkadaşın var mı?’ diyorlar, ‘Hayır yok’, ‘... abla sevgilin var mı?’, ‘Evet var’ diyorum. Doğru sorular doğru cevapları gerektirir yani” şeklinde ifade etmektedir. Aslında buradaki temel sorun heteroseksist dilin kullanılmasıdır. Katılımcının da dediği üzere cinsiyet kimliği ya da cinsel yönelime atıfta bulunmayacak ifadelere yönlendirme yapmak toplumsal hayatımızdaki dış gerçekliğin kabul edilmesini sağlaması açısından önemli olmaktadır (Gökçeoğlu vd., 2017: 99).

Katılımcı 7 (24, üniversite öğrencisi) de medyadaki temsillere uymadığından etrafındaki heteroseksist insanların olumsuz söylemlerine maruz kalmadığını ifade etmektedir:

“...muhtemelen çoğu insanın beni heteroseksüel varsayıp, benimle bunun üzerine iletişime geçmesinin sebebi de medyadaki bu LGBT’lerin temsiline birçok noktada uymuyor olmamdan kaynaklı. O temsillere uymadığım düşünülerek de direkt olarak heteroseksüel olarak düşünüyor. Ama aslında o temsil gerçek bir temsil değil. O temsiller medya tarafından üretilmiş ve kurgulanmış bir temsil. Bir yandan o temsile uymayanları yok sayarken, işte eşcinsel saymazken bir heteroseksüel olarak sayıyor.”

Bu noktada katılımcı 7’nin hem medya temsillerinin bir kurgu olduğu savını hem de toplumun içselleştirdiği heteroseksüellik ve makul olan erkekliklerin de birer kurgu olduğunu *“Çünkü bize sunulan makul erkeklikler, heteroseksüellikler zaten gerçekçi şeyler değil. Aslında çok gerçek dışı ve bütün topluma sürekli bir yetersizlik duygusu aşılanıyor ve bu yetersizlik duygusu üzerinden birbirleri üzerine korkunç iktidarlar ve kontrol mekanizmaları kuruluyor”* bu sözleriyle ifade etmektedir. Butler’ın ifade ettiği üzere toplumsal cinsiyetin tekrür ve ritüellerle başka deyişle performatif olarak üretildiği ve pratikler gereği de var olduğunu (2016: 77) ve dolayısıyla belirli temsillerle ve dil aracılığıyla sürdürüldüğünü söylemektedir. Toplumsal cinsiyet rollerinin kültürel olarak inşa edildiğine değinen Butler, inşa edilen rollerin, biçimlerin performatif olduğu varsayımı üzerinden önceden var olan bir kimlikten bahsedilmeyeceğinin de altını çizmektedir (2016: 224). Dolayısıyla gerçek olarak algılanan toplumsal cinsiyet normlarının ve gerçek kimliğin kurgu olduğu belirtilmiştir.

3.6.1. Homofobi, transfobi ve nefret suçları

Hâkim ideolojinin sağlamlaştırılması ve bu sistemin sürekli olarak devam etmesi için heteroseksüellik tek, normal ve mutlak olarak algılanır. Toplumsal pratikler açısından ideolojik yapıların içselleştirilmesindeki en önemli araç da söylemdir. Toplumda birey dünyaya bakış açısını belirler, belirlediği doğrultuda anlamlandırır ve yorumlar; burada da önemli nokta ahlaki değerler, dini inanç ve tutumlardır. Bir diğer önemli nokta hiç şüphesiz ki kitle iletişim araçlarıdır. Bu bağlamda medya ataerkil

sistemden bağımsız bir gözlemci değil bilakis yeniden pekiştiren ve heteroseksüelliği sağlamlaştıran temsilleri yeniden inşa etme sürecinde aktif (Hackett, 1998: 41) olarak yer almaktadır. LGBT’leri sapkın olarak temsil eder, aslında heteroseksüelliği korur ve dolayısıyla tehdit olarak algılananın ötekileştirilmesi gerekir. Ailede, okulda, akranlarıyla ve medyadaki temsillerle yetişen her birey, heteroseksüelliğin tek ve olması gereken tek cinsel yönelim olduğu noktasında birleşir ve heteroseksüellik dışındaki farklı cinsel yönelime sahip kişilere karşı günah, anormal, hasta, sapık, sapkın gibi söylemler üreterek içinde nefret söylemini barındırır ve farklı cinsel yönelime sahip kişilere de saygı duymak istemez. Buradan hareketle çalışma dahilinde olan LGBT’ler toplumda yaygınlaşan homofobi/transfobinin nedenlerini aynı doğrultuda “ataerkil yapı, heteroseksüellik, kitle iletişim araçları, kültürel değerler ve eğitimsizlik” olarak belirtmişlerdir.

Katılımcı 7 (24, üniversite öğrencisi) medyanın hâkim ideolojiden bağımsız hareket etmediğini, ataerkil sistemin kabul gördüğü cinsel yönelimin heteroseksüel yapının olmasından ötürü medyanın bu çerçevenin dışına pek çıkmadığını şöyle ifade etmektedir:

“Medyada hak temelli habercilik yapılmıyor ve bu LGBT’lere yönelik bir şey değil. Yani çok standart ve makul olan bir insan var ve bunun doğrulandığı ve yüceltiği ve bunun dışında kalan her şey aslında güvenilmez, sapık ya da bir sürü sıfat ilan ediliyor. Ya da hiç haberi yapılmıyor. Medya ataerkil düşünceden ne yazık ki ayrı bir düşüncede haber yapamıyor.”

Katılımcı 3 (27, üniversite mezunu) homofobinin nedeni medyanın sorunlu temsili üzerinden eğitimsizliğe bağlandığını ve bir şekilde hâkim ideolojinin pekiştirildiğini ifade etmektedir:

“Bizim toplumda şu var medya neyi gösteriyorsa, neyi yazıyorsa doğru, bu böyledir. Bu da eğitimsizlikten kaynaklıyor, doğrunun ne olduğunu açıp okusa bir şekilde düşünecek. Asıl sıkıntı şu, toplumun eşcinsellere, transeksüellere, biseksüellere sapkın ve sapık olarak görüyor ve sadece cinsellik boyutunda bakıyor olması. Ve sıkıntı tam da burada başlıyor. Duygusal bir şey yaşıyoruz ve biz de insanız ve sizlerden bir farkımız aslında yok bunu düşünmüyorlar. Toplum ikiye ayrılıyor, bir kesim medyada ne görürse ona inanıyor, diğer kesim de sorguluyor, süzgecinden geçirmeye çabalıyor.”

Katılımcılardan katılımcı 3 (27, üniversite mezunu), katılımcı 6 (41, üniversite mezunu) ve katılımcı 7 (24, üniversite öğrencisi) toplumun algısının medyanın gösterdiği temsiller sonucu “AIDS’in geylere özgü bir hastalık olduğunu zanneden bir toplum”, “toplum, AIDS’in eşcinsellere özgü hastalık olarak görüyor” ve “bir hastalık olarak görenler var. Bunun üzerinden de nefret söylemi üretenler oluyor” gibi yargılarla şekillendiğini ifade ederek eğitimsizliğe ve bilgisizliğe atıfta bulunmuşlardır.

Bu bağlamda homofobiyi anlamak için kullanılan bir diğer kavram olan ayrımcılıktır; kendi grubunun avantajlarını ön planda tutma ve/veya öteki grubun dezavantajlarını görmezden gelme eğilimi vardır (Başar vd., 2011: 73). “AIDS’in eşcinsellere özgü hastalık” olduğu algısı medya tarafından pekiştirilmektedir. Medyanın sorunlu temsili toplumun yanlış bilgilenmesine neden olmaktadır. Buna karşı Toplumsal Cinsiyet Odaklı Habercilik Elkitabı’nda ise haberlerde cinsiyetçilikten kaçınmak için “HIV’in eşcinsellerde daha yaygın olduğu zannedilir” şekilde yer verilmesi ve bilimsel verilerle desteklenilmesi²⁰ (Tahaoglu ve Akgül, 2018: 36) oluşmuş önyargıyı kırabilmekte ya da toplumun bu konuda kendini daha çok bilinçlendirmesi gerekmektedir.

Diğer yandan katılımcı 2 (24, üniversite öğrencisi) LGBT’ler hakkında daha düzgün haber yapan sitelerin olduğunu ve ayrımcılığa karşı yanlış bilgilerle mücadele ettiğini, yanlış fikirlerinin değişmesine katkısı olabileceğini fakat çok da iyi sonuç alamadığını şu şekilde ifade etmektedir:

“Şuan LGBT hakkında en düzgün haber yapan bianet var. En ayrımcı olmayan haberleşmeyi yapan bir kurum. Ama bir tek bianet’in olması çok değerli; fakat ne kadar işimize yarayabilir. Gazeteler ise çok dar kitleye sesleniyor. Şimdi ben yoldan geçen amcaya nasıl bianet okutayım, okutamam ki. Öteki platforma medyascope benim yaşıtım kişilere de izletemiyorsun ki. Çok dar alıcıya seslenmeleri durumuna gelmesi sıkıntılıdır. En önemli nedeni kutuplaşma. Diyorsun ki LGBT’ler ayrımcılığa uğruyor olması insan hakları ihlali, anayasaya aykırı, evrensel doğrulara aykırı. Karşıdaki diyor ki ‘hayır değil, evrensel doğru bu’. Bu durumu cehalete bağlıyorum ben.”

²⁰ “Barcelona Report” adlı küresel raporuna göre Türkiye’de HIV en fazla (yüzde 40) heteroseksüel korunmasız cinsel ilişkiyle bulaşmaktadır. Bunu eşcinsel korunmasız cinsel ilişki (yüzde 15) izlemektedir. Yazılan haberlerde bilimsel verilere yer vermek önemlidir; çünkü önyargıların bilimsel verilerle kırılması daha mümkün olmaktadır (Tahaoglu ve Akgül, 2018: 36)

Göregenli bu konuda “heteroseksüel olmayan farklı cinsel yönelime sahip kişilere yönelik ayrımcı tutumun yalnızca cinsel yönelim farklılıklarından dolayı ötekiler yaratmakla kalmıyor aynı zamanda onların haklarının inkâr edilmesine de neden olduğunu belirtmektedir (Göregenli, 2011: 364).

Bununla birlikte alternatif medya kanallarında egemen medyada yer alamayacak görüşler ve eleştiriler bulunmakta ve yukarıda katılımcı 2'nin dediği üzere sadece ilgili kişilere ulaşmaktadır. “*Şimdi ben yoldan geçen amcaya nasıl bianet okutayım, okutamam ki*” cümlesiyle medya okuryazarlığı tartışmasını düşündürmektedir. Bu noktada medya okuryazarlığı konusunda canlanan tartışma, her türden ayrımcılığa karşı toplumun çocukluktan bu yana bilinçlendirilmesi önemli gelişmelere neden olabilir (Cheviron, 2010: 183).

Okul yönetimiyle yaşadığı bir olayı anlatan katılımcı 2, eğitimin önemine vurgu yaparak şöyle ifade etmektedir: “Okul yönetimine şunu anlatıyorsun. Neden toplumsal cinsiyet çalıştığını anlatıyorsun. İnsanlar anlam vermek istemiyor. Sen psikoloji okuyorsun niye gender üzerine çalışıyorsun diyorlar. Psikolojinin bu kadar sıkıntılı olması, kadına depresyon tanısının konulması zaten toplumsal cinsiyet normları ve annelik kimliği yüzünden de o yüzden diyorum. Onu anlamlandırabilmek için biraz zekâ gerekiyor. Başka neden bulamıyorum. Bu gerçeğe bu kadar yüzünü dönemez ve görmezden gelemez cehalet muhabbeti yapıyorum sana eğitimle dönüştürmek önemli çünkü.”

Haberlerde konu olan nefret cinayetlerinin seks işçiliğiyle ilişkilendiren katılımcı 3 (27, üniversite öğrencisi) “*Seks işçisiyle birlikte oluyor (ya kendi yapıyor, ya da kendine yaptırıyor) bunu kendine yediremeyip karşısındakini öldürüyor*” şeklinde ifade etmektedir. Katılımcı 9 (23, lise mezunu) yaşadığı olayı şöyle aktarmaktadır: “*Çalışmayan arkadaşlarım var Osmanbey tarafında seks işçiliği yapıyorlar mesela. Sakallarını kesip, peruklarını takıp geceleri seks işçiliğiyle para kazanıyorlar. Bizim toplumda olmaz olsunlar yani böyle bir bakış açısı var. Ama ilginç olan onlara giden hetero erkekler de var yani. Bir heves uğruna bile bile gidenler var. Bana bile teklif edenler oldu yani meraktan dolayı, nasıl oluyormuş acaba diye. Yaşadım bunu yalan yok. Pişman mıyım, evet kesinlikle pişmanım. Şimdi bu gelenler neyin nesi sence? Birlikte olup bize saldıran, hakaret eden ve öldüren insanlar onlar.*”

Bu doğrultuda heteroseksüel ideoloji erkeklere kadın olmamayı öğretmektedir. Aslında birey heteroseksist olduğundan çok farklı cinsel yönelimi olmadığını kanıtlama gereği duymaktadır. Tam da bu noktada homofobi devreye girmektedir; çünkü heteroseksist bir erkeğin kadın ya da eşcinsel bir birey olmadığını göstergesi heteroseksüel maskülenliğidir; Göregenli, “homofobi, erkeğin kendi heteroseksüel maskülenliğiyle ilişkili iç çatışmalarını engellemenin bir yolu olarak savunucu bir işleve hizmet eder” (2011: 365) der. Katılımcı 9’un anlattıklarıyla bu ifade değerlendirilebilir.

LGBT’ler benzer tutumlara maruz kalmakla birlikte, özellikle transseksüellerin yaşadıkları toplumsal deneyimler ve maruz kaldıkları fiziksel şiddet genellikle eşcinsel ve biseksüellerden fazla olmuştur (Şah, 2012: 44). Bu ifadeye göre katılımcı 2 (24, üniversite öğrencisi) medyanın toplum üzerindeki LGBT algısını özellikle translara karşı homofobiyi şu şekilde aktarmaktadır:

“Şuan sokakta bir transtan korkmanın tek sebebi medya. Medyanın oluşturduğu bir kalıp yargı var. Bütün transların seks işçiliği yaptığı kalıp yargısı oluştu. (Aslında zorunda bırakılıyor biraz), bütün transların en marjinal olanlar ve ateist oldukları kalıp yargısı oluştu. (Tam tersi dindar kesim daha yüksek). ‘Travesti dehşeti, travestiler katliam yaptı’, ‘Remziye, Remzi oldu’ haberleri marjinal bir grup yarattı.”

Medyada heteroseksist dilin kullanılması ve yukarıda da belirtildiği üzere hâkim ideolojiden bağımsız olmamasının nedenlerinden biri de farklı cinsel yönelime sahip insanların kimliklerin ön plana çıkarılmasıdır. Bu yaparken de aslında normal olanı bir kez daha tanımlama fırsatı yakalamakta ve toplumun (çoğunluğun) kimliğine dayalı her türlü duyguyu da ön plana çıkartmaktadır. Çınar’a göre (2013) bu durum biz ve ötekiyi belirginleştirmekte ve ötekiye karşı kalıp yargıları tekrar inşa ederek homofobiyi sağlamlaştırmaktadır.

Katılımcı 4 (55, üniversite mezunu) medya kurbanı olduğunu ve medyanın sorunlu temsili sonucu işten çıkmak zorunda olduğunu ifade etmektedir:

“Ben de bir medya kurbanıyım. Ben çalışıyordum, hem de basın danışmanlığı yaptığım insanın işlerini yürüyordum (rahmetli Halil Kadirbeyoğlu modacının). Eşcinsel bir bardaydık, kulüp 14’teyiz. Eşcinsellerin gittiği yer. Fakat işin ilginç tarafı eşcinsel bar olarak geçse gam yemem, metinde eşcinsellerde buraya takılıyor

gibilerinden cümle var ama şöyle ‘pavyonda yakalandılar’ şeklinde. Fotoğrafımızı çekmişler, Tan gazetesi, hiç unutmam. Hangi pavyon? Biraz terbiyeli olun gece kulübü de bari. Altına da buraya homolar takılıyor diye yazmış. Başlıkta pavyon diyorsun, yazıda homolar diyorsun, hayırdır? Böyle yani.”

Katılımcılar nefret suçlarının bir nedeni olarak da hedef gösterildiklerini ve bunun nedeni olarak nefreti daha da körüklediğini ve baskı altına alındıklarını ifade etmişlerdir.

Katılımcı 7 (24, üniversite öğrencisi) hedef gösterilen LGBT'lere toplumun yansıyan şiddetini şöyle açıklamaktadır:

“Kerimcan’a dört kişi Samsun’da saldırmıştı. Ve sonrasında karakola kendileri teslim oldular... ve medya onların yanındaydı. Ben bunun şundan kaynaklandığını düşünüyorum: LGBT’lerin hedef gösterilmesi, aslında içselleştirilmiş homofobiye sahip olan insanların şiddet eşiğini yükseltebilmek için cesaret ve özgüven kaynağı oluyor. Diğer taraftan da medya organlarından bunu duyuyor olması kendi sahip olduğu homofobik düşüncelerin doğrulanması anlamına geliyor. Bunun etkisinin toplum üzerinde olduğunu düşünüyorum.”

3.7. Medyanın Sorunlu Temsillerinden Çıkan Mücadele Alanı

“Medyada LGBT’lerin yer alışı sizce sorunlu mu?” sorusuna katılımcıların tutumu sorunlu oldukları yönündeydi ve bununla ilgili sorulara da “kesinlikle sorunlu” olarak cevaplamışlardır; ancak bu sorunlu temsiller sonucu alternatif yollarla mücadele ettiklerini de vurgulamaktadırlar.

Katılımcı 2 (24, üniversite öğrencisi) şöyle ifade etmektedir: “*LGBT ya da kadın hakları hakkında konuşmak, popüler kültür öznesi haline geldi ve onun ekmeğini yiyebilmek adına haber yapanlar var. Ama ekmeğini yesinler, yapsınlar bir şey iyi ya da kötü, doğru ya da yanlış önemli değil, bir şey yapsınlar, bir aksiyon olsun biz o aksiyonu bir şekilde düzeltiriz.*”

Katılımcı 8 (25, üniversite mezunu) sorunlu olduğu kadar kendilerinin de karşıt olarak çıkardıkları seslerin gür olduğunu belirtmektedir. Buna paralel katılımcı 2 (24, üniversite öğrencisi) yanlışın yanlışla temsil edilmesinde de mücadele ettiklerini belirtmektedir:

“Bazı kurum atölyelerinde medyada cinsiyetçilik/cinsiyetçi dil eğitimleri veriliyor. Ama bakıyorsun ‘travesti dehşeti’ demiyor, ‘travesti evlendi’ diyor. Ne değişiyor, hiçbir şey değişmiyor aslında. Evet şiddeti göstermedin bu sefer ama şiddetin mağduru gibi gösterdin. Ee ne yapacağız şimdi. Medya cinsiyetsiz olduğunu mu düşünüyor şimdi, alkış mı tutmak gerekiyor. Hayır bu da yanlış diyoruz, bu söylem de yanlış diyoruz. Başka öneri veriyoruz şöyle yapsan daha iyi olur gibisinden. Sonrasında ‘off size bir b.k beğendiremiyoruz’ diyorlar.” Yanlışın yanlışla gösterimi birçok soruna yol açtığına değinen katılımcı, doğru yapabilmek adına daha çok mücadele etmek gerektiğini de vurgulamaktadır.

Katılımcı 1 (23, üniversite öğrencisi) LGBT’lerin son zamanlarda medyada görünür olmadıklarını ve bu görünmezliğin mücadeleden kaynaklandığını, diğer taraftan da nefreti daha çok pekiştirmemek adına LGBT’lerin yer almayışlarının olumlu bir etki yarattığını şu şekilde anlatmaktadır:

“LGBT görünürlüğü zaten yok, olan yerlerde de ya bir suç işlenmiştir, ya birileri ölmüştür ya öldürmüştür. Mesela protesto kötü bir şeydi ve LGBT de orada bayrak açtı gibi. Ramazan ayında onur yürüyüşü yapıyorlar bu nasıl bir sapkınlık gibi. Medya çift taraflı oynayabiliyor. Birincisi görünmezliği sağlayarak topluma bir fayda sağladıklarını düşünüyorlar, ikincisi kötülemekten vazgeçtiler çünkü hareket güçlendi. Danışmanlık alıyorlar TPD’den (Türk Psikologlar Derneği) mesela ve diyor ki bunu bu şekilde yayınlama, şu şekilde yayınlama. Dolayısıyla o şekilde yayınlamayacağı için de yayınlamamaya karar veriyor gibi. İki tarafında gönlünü yapar bir pozisyonda. En azından bardağın dolu tarafından bakarak nefreti körüklemesinler. En azından travesti dehşet saçtı demek yerine hiçbir şey deme.”

Ayrıca katılımcıların çoğunlukla medyada yer almayışlarının son zamanlarda arttığını “LGBT haber var mı?! Artık görmüyorum”, “sanırım yer almıyorlar bile” “Medyada biz yokuz. Eskiden sayfa sayfa sorunlu kötü verilirdi, şimdi ise yok” gibi

ifadelerle belirterek hemfikir olduklarını söyleyebiliriz. Ancak medyada yer almayışlarının sebebini farklı olarak değerlendirmektedirler.

Katılımcı 1 (23, üniversite öğrencisi) yukarıda ifadesini tekrar hatırlayarak gazetecilerin belirli derneklerden LGBT haberciliği nasıl olması gerektiği konusunda danışmanlık aldığını; bu danışmanlıkların önerilerine pek uyulmadığı için de yayımlamamaya karar verdiklerini ve dolayısıyla haberlerde yer almadıklarını belirtmiştir.

Katılımcı 7 (24, üniversite öğrencisi) ise cinselliğin artık eskisi kadar medyada çok konuşulmadığını ifade ederek LGBT'lerin medyada yer almayışlarının nedenlerini şu şekilde belirtmektedir:

“Medyada şuan direkt olarak cinsellik yok sayılıyor. Çünkü 90’larda falan televizyonlarda, gazetelerde cinselliğin daha çok konuşulduğunu ve gösterildiğini görüyoruz. İyi ya da kötü bir şekilde LGBT cinselliği kendisine yer buluyor ama günümüzde sanıyorum ki medyada cinsellik çok gösterilmiyor zaten. Dolayısıyla cinselliği ilk elenenler biz oluyoruz.”

Türkiye’de Kaos GL’nin yayımladığı Medya İzleme Raporlarında (2017/2018) medyadaki cinsiyetçilik takip edilmekte ve eleştirilmektedir. Bu raporlarda LGBT'lere ilişkin haberlerde dikkat edilmesi gereken hususlar da dile getirilmektedir (Kaos GL, 2019: 117-123). Ayrıca bu hususlar doğrultusunda LGBT'lerin medyada heteronormatif olmayan ve ötekileştirmeyen bir dille nasıl temsil edileceğine ilişkin öneriler sunulmaktadır (2019: 117). Dolayısıyla heteronormatif olmayan bir dil kullanmak, ayrımcılıkla mücadele eden ve cinsiyet kimliği ve cinsel yönelim çeşitliliğini kabul eden, yaklaşımın olması önemli olmaktadır (Gökçeoğlu vd., 2017: 99).

Katılımcılar hem görünürlük açısından hem de bir mücadele alanı olarak alternatif iletişim kanallarını vurgulamaktadır. “LGBT'lerin toplumsal hayatta görünür olmasında medya etkili midir?” sorusunda katılımcıların çoğu anaakım medyadan ziyade alternatif iletişim kanallarının daha etkili olduğunu belirtmişlerdir.

Katılımcı 8 (25, üniversite mezunu) şöyle ifade etmektedir:

“Gerçekten hangi yayın organı olduğu mühim. Gazete Duvar, Sanatatak, Birgün, Bianet, Cumhuriyet gibi yerler... Tabii ki görünürlüğümüze etki ediyor.”

LGBT'lere yönelik farkındalığın arttığını katılımcı 5 (24, üniversite öğrencisi) şöyle aktarmaktadır: *“Eskiden homofobi, transfobi söylemler çok kolay üretiliyordu. Şimdi ise homofobik biri bile sesli homofobi üretmeye çekinebiliyor; çünkü hak savunuculuğu ilerlemesi var.”* Bu bağlamda katılımcının ifade ettiği üzere hak savunuculuğunun ilerlemesini toplumdaki görünürlüğün artmasına ve toplumsal cinsiyet odaklı habercilik yapan alternatif iletişim kanallarının varlığına bağlamak mümkün olabilir. Çünkü katılımcı 5 (24, üniversite öğrencisi) hak savunuculuğunun belli zamanlarda pozitif ayrımcılığa neden olduğunu belirtmektedir:

“Aslında yer yer de pozitif ayrımcılık da oluyor ve bunun için uğraşyoruz da. Pozitif ayrımcılıktan kasıt ise hak savunuculuğunun getirdiği şeyler. Mesela, Boşan zamanında Şişli belediyesinde toplumsal eşitlik birimi kuruldu. Bunlar hep ayrımcılığı sağlayacak bir şeylerdi aslında. Ve dolayısıyla LGBT'lere iş istihdamı sağlandı toplumsal eşitlik biriminde.”

Katılımcı 6 (41, üniversite mezunu) sosyal medyanın çok önemli bir alan olduğunu, insanların artık bu alanlarda etkileşimde bulunarak bilinçlendiğini altını çizmektedir: *“Sosyal medyanın, bir iki jenerasyon dahil ve yeni jenerasyonda var olan medyanın çok bir hükmü kalmadı aslında. Ve ulusal medyadaki söylemleri yemiyoruz artık. Evet, anneler ve babalar vs. yiyebilir ama biz yemiyoruz artık. Üniversiteli gençlerle bir aradayım çalıştığım yerde ve otuz yaşımdan sonra üniversite okudum ve oradaki arkadaşlarımda da gördüm bu nefret söylemi o kadar etkili değil. Nefret söylemiyle başka disiplinlerarası ilişkiler kuruluyor. Aşırı sağ ve aşırı dinci kesim dışında yeni akım medya hepsinin önünü alıyor, çünkü çok etkili, çok daha ulaşılabilir ve bu da ayrı bir umut tabii ki. Artık kimse travesti esprilerine gülmüyor artık ve gülen kitle de belli. Ve bu çok güzel bir şey. Bu espriler bayağı bulunuyor ve öyle olunmadığı biliniyor.”* Bunun akabinde de katılımcı 3 (27, üniversite mezunu) de Kaos GL, pembehayat gibi yayınların LGBT'lerin var oluşlarında etkili olabileceğini, nefret söylemlerin eleştirildiğini belirtmektedir.

Katılımcıların ifade ettikleri üzere araştırma yapılmış; *“LGBT'ler neden haber metinlerinde sadece ‘mağduriyetleri’ veya ‘renkli hayatlarıyla’ yer almaktadır?”* (Tahaoğlu ve Akgül, 2018: 21) sorusuyla karşılaşılmıştır. Haber metnindeki eşitsizlik üreten bir haber anlayışına karşı toplumsal cinsiyet eşitliğinin farkında olan bir haberciliğin de olabileceğine yönelik Toplumsal Cinsiyet Odaklı Habercilik Elkitabı,

LGBT'lere yapılan hak ihlallerine dikkat çekmekte ve haberlerde kullanılan dili ve LGBT/kadın odaklı haberciliğin nasıl olması gerektiği hakkında hususlara da yer vermektedir (2018: 35-48). “Toplumsal cinsiyet odaklı habercilik” derken de şu ifade edilmektedir:

“Cinsiyet çeşitliliği açısından kapsayıcı, kadın ve LGBT hakları konusunda bilgilendirici, hak ihlalleri ile kazanımları takip eden ve görünür kılan, hak taleplerini duyuran, bunu yaparken yeni hak ihlallerine neden olmayan, ayrımcılıktan uzak bir habercilik” kastedilmektedir (2018: 23). Başka bir deyişle cinsiyet eşitsizliğini üretmeyen, heteronormatif dil kullanmayan bir habercilik savunulmaktadır.

3.8. Toplumun ve Medyanın İkiyüzlü Tavrı

Homofobinin bu kadar sağlamlaştırılmasının nedenlerinden en önemlisi medya diyebiliriz. Türkiye’de medyanın bilinçli de olsa, bilinçsizce de olsa gücünü homofobiyi pekiştirerek kullandığını düşünebiliriz. Katılımcı 8 (25, üniversite mezunu) şöyle ifade etmektedir:

“Her zaman aslında farkında olmadan hiç umurunda değil i...ler. Sadece malzeme yapmak için çünkü puan topluyor. Puan topladığı için para kazanıyor. Çünkü neden kaostan besleniyor. Herkes belli gazetelerin haberini konuşuyor ya da sosyal medyada paylaşıyor. Gerçekten ben bazı ayrımcılığı yapılan haberlerin saf homofobiden yapıldığını düşünmüyorum. Bazıları hatta çoğunluğu öyle ama bazılarının da gerçekten umurunda değil sadece malzeme yapıyor.”

Diğer yandan da medyanın sorunlu LGBT temsilleri toplumun LGBT algısıyla paralel olduğunu belirtmiştik. Katılımcı 7 (24, üniversite mezunu) toplum tarafından üretilen homofobinin/transfobinin bilinçsizce üretilmediğini şu şekilde belirtmektedir:

“Bu durum bana göre bilinçsizce yapılmıyor ama. Çünkü Türkiye’de 20-30 senedir çalışan LGBT hareketi var ama, bazı zamanlar çok kalabalıklaştı, çok iyi örgütlendiği dönemler geçirdi. Ama buna rağmen halen Türkiye’de homofobinin ve transfobinin bu kadar yoğun bir şekilde olması ve özellikle son senelerde bizim

kaydettiğimiz tüm ilerlemelerin geriye atılmış olmasının sebebinin bence tam olarak toplumun büyük bir kısmının bu homofobi ve transfobi bilinçli bir şekilde üretiyor olmasından kaynaklandığını düşünüyorum. Çünkü sadece saf bir şekilde bilmiyor olmakta olsaydı şuan sarf ettiğimiz enerjiyle aldığımız şey eşit olurdu. Bunun sebebinin de şey olduğunu düşünüyorum. Sonuçta bir güç ilişkisi var, aslında toplumun önemli bir kısmını oluşturuyor LGBT'ler ve homofobi toplumun içerisinde üreterek aslında toplumun büyük bir kısmını saf dışı bırakmış oluyorsunuz; bu da birçok insanın işine geliyor. Yani işte şirketlerin başında olanlara bakalım, yüzde kaç kişi LGBT. Aslında büyük bir gücü elinde tutuyor insanlar ve bilinçli bir şekilde bu gücü tutmak adına çoğu zaman homofobiye dönüştürdüğünü düşünüyorum.”

Bu bağlamda eşcinselliğin bir sorun olarak algılanmasını ve damgalanmasını “yoksulların ve alttan gelenlerin erkeklerinde de görülmeye başlanmasına” bağlayan Erol, zengin ve ünlü eşcinsellerin görmezden geldiğini ve daha alt kesimlerdeki insanlar aynı şeyi yapmayana kadar ses çıkarılmadığını; fakat görülmeye başladığında da damgalandığını ve homofobinin üretildiğini (Erol, 2011: 451) ifade etmektedir. Erol’a göre bu noktada hâkim olan ahlakın ikiyüzlü tavrı düşünmeye değerdir (2011: 451).

Katılımcı 3 (27, üniversite mezunu) toplumun ikiyüzlü tavrını şu şekilde ifade etmektedir:

“Bülent Ersoy, bu topluma bu ataerkil topluma erkek olduğu halde dönüşüm geçirmiş kadın olarak kendisini kabul ettirdi. İster güç de, ister para de, ama kabul etti toplum, medya irdelemiyor bile. Buna rağmen kendi gibi olanlara da hiçbir şey yapmıyor. Zeki Müren erkek olarak etek giyip çıktı sahneye bu toplum o zaman neredeydi, rakı sofrasında onu dinleyerek efkâr dağıtmadı mı, dinlemedi mi, kendi çocuğu olsa ilk ailede başlar, kabul etmez bu davranışı sergilese. Bu ikiyüzlülük toplumumuza yer etmiş sanki, o kadar normalleşmiş ki sorgulamıyoruz artık.”

Türk medyasında eşcinsellik genellikle transseksüellik ve seks işçiliğiyle ilişkilendirilmekte; buna ek olarak da eğlenceli bir durum olarak sunulmaktadır (Kılıç, 2011: 152). Eşcinsel şarkıcıların sahne aldığı barlara gidildiği, şarkıların dinlendiği ve keyif alındığı belirtmektedir. İnternette eşcinsel siteler büyük ilgi görmekte ve gece

kaldırımlarında da tercihin değişmediği ifade edilmektedir. Burada katılımcı 9 (23, lise mezunu)'un ifadesini tekrar hatırlamak yerinde olmaktadır:

“Çalışmayan arkadaşlarım var Osmanbey tarafında seks işçiliği yapıyorlar mesela. Sakallarını kesim, peruklarını takıp geceleri seks işçiliğiyle para kazanıyor. Bizim toplumda olmaz olsunlar yani böyle bir bakış açısı var. Ama ilginç olan onlara giden hetero erkekler de var yani.”

Gizli tutulan bu nefret, gördükleri her farklı cinsel yönelime sahip insanları aşağılayarak ortaya çıkmakta ve medyada dehşet saçan katliamcılar olarak gösterilmektedir.

Katılımcıların belirttiği üzere Türkiye medyasında “travesti dehşet saçı”²¹, “travestiler katliam yaptı”²², “Remziye’ydi saçını kestiler Remzi oldu”²³, “ahlaksızlar, i...ler gene yürümeye kalktı”²⁴, “eğlenebilirsin ama dehşet saçtıklarını sakın unutma”, “bak şu densize” gibi başlıklara vurgu yaparak haber içeriklerinde LGBT’lerin benzer şekilde haberlere dahil olduklarını belirtmişlerdir.

Burada önemli nokta medya içeriklerinin daha çok transların (genellikle fuhuş yapanlar) yaşadıkları deneyimlerin aşağılanmasıdır; hem de “onların kapısında kuyruğa giren erkeklerin eşcinsel yönelimlerinden hiç kimse söz etmezken.” (Oral, 2010: 95). Dolayısıyla Tahaoğlu ve Akgül (2018: 36) hikâyenin tek taraflı anlatılması ve haber dilinde çoğu zaman eril dilin kullanılması önyargıların ve kalıp yargıların yüz yıllarca sürmesine ve bu anlamda insanların ayrımcılığa uğramalarına sebep olabildiğini vurgulamaktadır.

²¹ “Bıçaklı travestiler dehşet saçı!”, Yeni Akit, 28 Ocak 2019. <https://www.yeniakit.com.tr/haber/bicakli-travestiler-dehset-sacti-597883.html>

²² “İki travesti dehşet saçı”, Habertürk, 14 Nisan 2010. <https://www.haberturk.com/yasam/haber/507936-iki-travesti-dehset-sacti>

²³ “Travestiden mafya usulü cinayet”, Hürriyet, 18 Kasım 2003. <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/travestiden-mafya-usulu-cinayet-38514958>

²⁴ “Remziye’nin saçlarına iki makas atıp, Remzi yaptılar”, Tan, 22 Mart 1986. <http://www.gecmisgazete.com/haber/remziye-nin-saclarina-2-makas-atip-remzi-yaptilar>

²⁴ “Ahlaksız pankartlar taşıldılar... ODTÜ’de sapkın yürüyüşe rektörlük göz yumdu!”, Yeni Akit, 11 Mayıs 2018. <https://www.yeniakit.com.tr/haber/ahlaksiz-pankartlar-tasidilar-odtude-sapkin-yuruyuse-rektorluk-goz-yumdu-463473.html>

“Ahlaksızlar sokağa döküldü... LGBT’li sapkınlar yine sahnede” Akit TV, 2 Temmuz 2018. <https://www.akittv.com.tr/manset/2018/07/02/ahlaksizlar-sokaga-dokuldu-lgbtli-sapkinlar-yine-sahnede/>

Ayrıca translar medyada kriminal olaylarla da çokça ilişkilendirilmektedir. Mağdur olmasına rağmen ki mağdur sıfatıyla hiç yer almaz; bir de uygulanan şiddeti meşrulaştırma eğilimi vardır. Özellikle muhafazakâr gazetelerde bu kişiler sapkın ve günahkâr olarak haberleştirilmektedir. Bunun haricinde katılımcı 8 (25, üniversite mezunu) belirttiği üzere bazı ünlü kişilerin hâkim olan ideolojiye yakınlıklarını vurgulaması, toplumun önemli bir kısmının dindar olmasından dolayı muhafazakâr duruşla ters düşmemesi, kendi dışındaki LGBT'lerin anormal gösterilmesine vesile olmaktadır.

Katılımcı 8 şu şekilde belirtmektedir: “Şöyle bir şey var bu önemli ve daha önce Türkiye’de yaşandı iktidar ya da şu an hâkim olan ideoloji adına konuşan eşcinseller bu açıklamalardan 1-2 ay sonra hâkim ideoloji tarafından ya dayak ya da linçe uğradı. Kerimcan Durmaz namaz kılıyorum, oruç tutuyorum dedikten 1 ay sonra Samsun’da bir barda saldırıya uğradı burnunu kırdılar çocuğun. O zaman savunuldu. Nil Erkoçlar, trans dönüşümünü tamamladıktan sonra LGBT camiasına bir küfür etmediği kaldı. Rezalet biyolojik açıklamalar kafayı yersin. Hiç kimse o saatten sonra Rüzgar Erkoçlar’ın R’sini anmadı. Tarih sayfasında kaybolup gitsin, gerek yok.” Hem böyle ünlü insanların bencilliği hem de bu ünlülerin konu olduğu haberler hazırlayan medyanın ikiyüzlü tavrı ortaya çıkmaktadır. Yeşilyurt’un çalışmasında (2015: 150) ifade ettiği üzere Bülent Ersoy, karşılaştığı sorunlar ve ayrımcılık içeren haberlerde yer almazken, farklı cinsiyet kimliğinden dolayı hayret ve şaşkınlık içeren haberlerde yer almıştır.²⁵

Katılımcı 8 (25, üniversite mezunu) kapitalist düzene atıfta bulunarak ezen-ezilen tarafların üretildiğini ve ezilen kesimin kapitalizm içinde aktif olduğunu ifade etmektedir:

“Zara’nın kendi politikası geyleri işe alın diyor. Mac, Gap, Flormar gibi yerlerde de durum aynı. Amaç kapitalizm çarkı içinde onları aktif kılmaktır. CEO’lar var ama hiçbiri belli değil. Güya toplum bu durumu kaldırabilecek bir yapıda değil.”

Katılımcı 8’in dediğini destekler nitelikte olan katılımcı 9 (23, lise mezunu) açık gey kimliğiyle Zara’da çalıştığını ifade etmektedir:

²⁵ 1 Haziran 1988 tarihli Hürriyet gazetesinde “Bülent Ersoy pespembe” başlıkla yer verilmiştir (akt. Yeşilyurt, 2015: 150).

“Bazı firmalarda görsel departmanlarda özellikle bizler seçilmiş gibiyiz, Öyle bir ortamda çalıştım. Zara, H ve M, Mango gibi kurumsal şirketlerin yöneticileri geydir mesela, bilerek seçerler seni. Zara’da çalıştım ve çok iyi biliyorum.”

Bu bağlamda bu durum burjuva demokrasisi ve ikiyüzlülük olarak adlandırılmaktadır (Yıldız, 2011: 165). Çünkü kapitalist sistem ezilen-ezen tarafları üretirken, ezilen her unsura daha duyarlı olmayı icat etmiştir (2011: 165).

Bir de toplumun LGBT’leri fantezi ürünü olarak ve yanlış algıladığı durumlar vardır. Katılımcı 1 (23, üniversite öğrencisi) şöyle ifade etmektedir:

“Lezbiyenler onlar için iki meme var oo dört meme oldu harika ve mutlu eden bir şey onlar için ve fantezi haline getirilen bir cinsellik diyeyim. Benim otoritem burada, sen okeysin ve ben seni izleyip kendimi mutlu ederim. Onun haricinde umurumda değilsin gibi.”

Katılımcı 5 (24, üniversite öğrencisi) de *“kadın eşcinseller ise fantezi ürünü olarak görülüyor. Homofobi uygulanmadığından değil aslında hoşta giden bir şey oluyor. Bunun sebebi kadın olmaktan ziyade queer çevre dışında aslında lezbiyen üzerine düşünen yok. Lezbiyenin olması çok da bir olay değil aslında, ciddiye alınmıyor. Cinsel yönelim olarak değil de daha çok cinsel fantezi olarak algılanıyor”* şeklinde ifade etmektedir.

Lezbiyen ve biseksüel olan katılımcıların görünürlük noktasında herhangi bir şiddete maruz kalmadıkları daha önce de belirtilmişti. Herhangi bir şiddete maruz kalmamalarının sebebi olarak lezbiyen ve biseksüel kadınlara yaklaşımın cinsel fantezi olarak algılanması diyebiliriz.

Bir de katılımcı 1 (23, üniversite öğrencisi) toplumun kadınların çirkin oldukları için lezbiyen olduğu algısı belirtmektedir: *“Bir de şu var lezbiyensen şayet ya çirkinsin, ya da benle henüz tanışmadın ve ben seni dönüştürmedim, benle denersen bayılacaksın gibi.”* Genellikle heteronormatif yapıda erkekler tarafından kadına yönelik söylemlerde değersizleştirme arzusu vardır ve bu inanın temel yapı taşlarından olan *“çirkin kadınlar lezbiyen olur”* ifadesi erkeklerle ilgilenmeyen kadınlara ilişkin bir

aşağılamadır; bir kadını isteme ya da ondan hoşlanma iradesini ve potansiyelini yok saymaktadır (Gökçeoğlu vd., 2017: 70).

Katılımcı 6 (41, üniversite mezunu) eşcinsel kadınların hem fantezi olarak nitelendirildiğini hem de karşı taraftaki erkeğin arzulamadığı kadar maskülen olduğunda kendi gibi gördüğünü belirtmektedir: *“Eşcinsel bir kadın olarak da fantezi olarak nitelendiriliyorsun. Bir de ‘beraber çapkınlığa gidelim’ gibi yaklaşımlar oluyor.”*

“Kadınlar Birbirlerine Doğru Yürüyor” kampanyasının sonucunda Ersoy’un aktardığına göre (2011: 425-426) eşcinsel kadınların aşk yaşamaları yok sayılmaktadır. Kadın-erkek eşcinsellerin ilişki biçimleri heteroseksüel ilişki modeline sıkıştırılmakta ve ilişkilerde bir tarafın erkek rolünü sahiplendiği algısıyla toplum tarafından erkekleştirilmektedir. Kadın kadına seks pornografik filmlerde erkeklere yönelik fanteziler olarak sunulmakta ve toplum lezbiyenliği salt bir heves olarak algılamaktadır. Genellikle medyanın lezbiyenliği yok sayması toplumun bakış açısını yönlendirmektedir. Dolayısıyla gazetelerde lezbiyenlik ya hiç yer almıyor ya da sayılı magazin haberlerinde yer bulabiliyor.²⁶

Bu noktada katılımcı 6 (41, üniversite mezunu) kendi cinsleri tarafından tacize maruz kaldığını ve eşcinseller kadınların da özellikle maskülen onların heteroseksüel ilişkilerdeki gibi erkek rolünde olduğu algısından rahatsız olduğunu belirtmektedir:

“Bir de kadınlar tarafından taciz edildim ve halen ediliyorum çünkü merak var. Oo bizdensin çekmeselerdi daha mutlu olurdum. Onlardan değilim; çünkü ben bir kadını ve bir kadın olarak kadını sevmeyi seviyorum ve senin gibi bir erkek gibi bakmıyorum bir kadına ve çok farklıız bunu anlamalarını beklemiyorum. Ya da üçüncü ararsınız falan şakasıyla, ciddisiyle çok fazla tacize maruz kaldım. Güya olumlu oluyorlar ama en kötüsü o. Beni olumladıklarını zannediyorlar ve en acısı o.”

²⁶ 2017’de yazılı basında yüksek oranda LGBT’ler hakkında yanlış bilgiler yer almıştır. Yıl boyunca 824 metinde (yüzde 35) LGBT’lerle ilgili yanlış bilgiler dolaşıma girmiştir. Buna ek olarak, LGBT’ler bütün haberlerin yüzde 13’ünde (540) magazinsel bir dille ele alınmıştır. LGBT kimlikleri de magazinleştirilmiştir (Kaos GL, 2018: 12).

3.9. LGBT'lerin Günlük Hayatlarındaki Problemler

Cinsel yönelimleri/cinsiyet kimliklerinden dolayı iktidar/güç, LGBT'leri birçok sebeple ötekileştirmekte ve kendi çıkarları doğrultusunda “öteki” olarak tanımlayarak, hem toplumun kültürel değerleri hem de medyanın önemli bir etkisiyle yaşam alanlarını ne kadar kısıtladığı ve tahakkümünü bu bireyler üzerinde nasıl kullandığı görülmektedir. Bu bağlamda “LGBT olmak toplumsal yaşamınızda size ne gibi problemler yaratıyor?” sorusuna katılımcılardan ikisi “var olma problemi”, “aidiyet geliştirememeye” gibi problemler yaşadığını, lezbiyen katılımcılardan biri heteroseksüel ilişkideki gibi maskülen olan tarafın erkek gibi algılanmasından rahatsız olduğunu ve geri kalan katılımcıların çoğu da ailede, hastanede, arkadaş ortamında yaşadıkları sıkıntıları dile getirmiştir. Katılımcı 7 (24, üniversite öğrencisi) hayatta en çok zorluluğunu çektiği şeyin aidiyet duygusu olduğunu belirtmektedir:

“Çoğu zaman aidiyet duygusunu yakalamakta güçlük çekiyorum. Bu okuduğum sınıflarda, çalışma ortamlarında böyle oldu, ailemin içerisinde böyle oldu. Tüm söylem ve davranışlar bir şekilde heteroseksüel olmayı merkeze alarak kurulduğu için aslında küçüklüğünüzden itibaren kara koyun olduğunuzu öğreniyorsunuz.”

Katılımcı 1 (23, üniversite öğrencisi) ilk olarak var olamadığını ve aileyle birlikteyken bu durumu gizlediğini ve bunun da zor olduğunu anlatmaktadır:

“Birincisi toplumun kendisinde var olamıyorsun. Özgürsün ama hapisteymişsin gibi bir his yaratıyor. Bardağı tutuş şeklini bile düşünmek zorunda kalıyorsun özellikle geyler için. Her şeyini topluma göre hazırlamak durumunda kalıyorsun ki hayatta kalmaya devam edebilesin. Hani bu bana salak der üzülürüm gibi değil, hakikatten hayatta kalmaya çalışmak için, mesela ev bulmak için. Onun haricinde toplum dediğimizde çok genel büyük bir şey düşünüyoruz ama aile de onun bir parçası ve benim ailem beni bilmiyor, sadece erkek kardeşim biliyor, ve ailede de var olamıyorsun. Belli bir kalıp var, onların çocuğu olan ... var ve o role playinge uygun davranmak zorundasın ve davranıyorsun da. Bir yerden sonra ailenin bir çocuğu var ama senin ailen yokmuş gibi çünkü sen farklı bir insansın, seni sevmiyor onu seviyor, onun dışına

çıkıldığında başına ne gelecek emin değilsin, bir yardıma ya da kaynağa ihtiyacın olduğunda, aile senin kaynağın olmuyor. Dolayısıyla birçok probleme yol açıyor.”

Katılımcı 8 (25, üniversite mezunu) var oluş mücadelesindeki yaşadığı sıkıntılar olduğunu ve bununla beraber farkındalık yarattığını ve bir mücadele alanı olduğunu belirtmektedir:

“En başta var olma problemi yaratıyor. Ayrımcılığa uğruyorum ve yasa beni korumuyor. LGBT bir birey olmak bana farkındalık katıyor. Problem yaratmıyor aslında bahsettiğim problemler var ama aynı zamanda çok küçük bir çevrede çok güçlü şeyler yapabileceğinizin inancını kanıtlıyor. Böyle olmasa mücadele alanı olmazdı. Senin nasıl bir insan olduğun, nerden baktığın, aktivizmi nasıl algıladığın çok radikalse sıkıntı yaratabilir. İnsan olmanın en saf hallerini yaşayamıyorsun. O yüzden toplumsal hayatta sıkıntılar yaratıyor ama toplumsal hayat alan açmaya müsait.”

Katılımcı 7 de aidiyet geliştirmenin önemini şu şekilde açıklamaktadır:

“Aslında aidiyet geliştiremememe hali bir yerden sonra içinde bulunduğunuz gruplara karşı sorumluluk geliştiremememe, motivasyon yaratamama gibi sonuçları oluyor. Ve bu hayatınızda başladığınız bir şey için motivasyonunuz yoksa, sizde tutku ya da başarmaya dair motivasyon geliştiren bir şey yoksa her şeyi bırakıyorsunuz. Bunun beraberinde psikolojik sorunlarda geliyor. Çünkü var olamamış hissettiğinizde ister istemez bir şeyleri başarmak anlamsızlaşabiliyor.”

Buradan hareketle katılımcı 5 (24, üniversite öğrencisi)’in kimlik karmaşasında yaşadığı sorunlar üzerine durulmuştu; ancak var olma mücadelesinde kendini çok iyi ifade ettiğini şu şekilde ifade etmektedir: *“Yaratmasına izin vermedim. Çünkü çok erken yaşta bu aktivizme başladım. Ve hep kendimden emin bir şekilde ifade ettiğim için sorun yaşamadım.”*

Ataerkillik ideolojide normal ve doğru kabul edilen heteroseksüellikten farklı cinsel yönelime sahip bireyler bu sistem içinde pek kabul edilmemektedir. Toplumda LGBT'lere yönelik içselleştirilen “feminen erkek geydir, maskülen kadın lezbiyendir” gibi klişelerin dışında kalan LGBT'lere de heteroseksüel atama zorunluluğu varmış gibi davranılmaktadır. Bu durumda ya gizli kalmak tercih edilmekte ya da her seferinde

açıklama gereği duyulmaktadır. Bu doğrultuda katılımcı 7 (24, üniversite öğrencisi) bu durumla çok sık karşılaştığını ve sürekli açıklama yapmak zorunda hissettiğini şöyle ifade etmektedir:

“Sanıyorum ki benim için daha zor olan tarafı aslında tüm dilimizi sanki heteroseksüel varsayımı üzerinden kuruyoruz. Mesela heteroseksüel atanmaktan nefret ediyorum. Girdiğim her ortamda insanlar heteroseksüelmiş gibi davranıyorlar. Her sosyalleştiğin alanda sürekli bir açılmak zorundasın. Sürekli bir eşcinsel olduğunu söylemek zorundasın. Ve bunu söyleyen bile insanlar bunu söylememişsin gibi davranmaya devam ediyor. Sürekli bir yok sayma ve inkâr hali. Sanıyorum ki benim için en can sıkıcı olan kısmı bu yani. Daha çok günlük hayatta beni rahatsız ediyor.”

Katılımcı 3 (27, üniversite mezunu) ise saklamadığını ve LGBT bir birey olarak toplumsal hayatta çok zorluk çektiğini anlatmakta ve genellikle transların heteroseksüel atanma durumunda gizli kaldıklarını ifade etmektedir:

“İlk başlarda ismimi silik yazardım, en çok sınavlara girerken kimliğe bakıyor hoca, sonra bana bakıyor. Surattaki o ifadeyi anlıyorum: ‘ne ayaksın’, bütün gözetmenlere her şeyi sil baştan anlatmak zorunda kalıyordun. Şimdiki halimle pembe kimlik taşıdığım zamanlar işte. Bir de geçmişini bırakmak isteyen translar çok görünür olmamayı tercih ediyor aslında. Bu yüzden hareketin içinde yer almıyor, çünkü geçmişiyse barışık değil bazıları. Şöyle insanlar var erkekliği kösele ayakkabı giyip, tespih sallayan trans bir erkek düşün (bakma öyle var böyle trans tanıdığım erkekler), bu adama diyemezsin gel yürüyüş yap ve kadındım bir zamanlar diyemez o da.”

Kadın katılımcılar, hastane ortamında kaldıkları problemleri aktarmışlardır. Sağlık hizmetinde heteroseksüel atama olanağı yüksektir ve özellikle kullanılan dil heteroseksüel varsayımı üzerine kurulmaktadır (Şahin Hotun ve Bilgiç, 2016: 220).

Katılımcı 1 (23, üniversite öğrencisi) sağlık hizmetinde yaşayacağı sıkıntıyı şu şekilde anlatmaktadır:

“Sanırım üç yıldır jinekolog arıyorum. Ve Allahtan ki bir hastalığım yokmuş olsa ne halde olurdu bilmiyorum ama fobik olmayan bir jinekolog bulmak için üç senemi harcadım. Sadece doktora gitme hakkı için bu sadece LGBT olarak değil kadın olarak

nasıl bakire değilsin ki muayeneye gidiyorsun da var. Birde üstüne üstlük bir kadınla birliktesin ve double korkunç bir yer.” Hotun ve Bilgiç’e göre farklı cinsel yönelime sahip bireylerin çoğu sağlık bakımı erişimini erteleyebilmekte ya da geçiştirilebilmektedir (2016: 219)

Katılımcı 2 (24, üniversite öğrencisi) kendi arkadaş çevresinde de bazı problemler yaşadığını belirtmektedir. Kendi içlerindeki feminen gey algısına karşı tutumun değişmediğini görmek açısından önemlidir: *“Ben mesela feminen davranışları olan bir insan değilim, ama böyle arkadaş ortamında olduğumda sesli bir kahkaha attığımda da “ay çok değiştin” diyebiliyorlar. Senden beklenen ise şu oluyor. Kadın arkadaşlar için best friend oluyorsun. Erkekler için de kız arkadaşının arkadaşı olarak var oluyorsun çünkü kendileri arkadaş olurlarsa gey olurlar maazallah.”*

Günlük hayatlarında yaşadıkları problemlerin ana kaynağı olarak ataerkilliği gösteren katılımcı 2, normal davranmanın sıkıntılı bir hal aldığını ve sıkıntılı davranmanın üstesinden gelinmeyeceği takdirde de fazla yol kat edemeyeceklerini vurgulamakta ve bunun için mücadeleye devam edilmesi gerektiğinin altını çizmektedir:

“Kadınlar görmezden geliniyordu. Dünya toplumu bu ataerkil sistem erkek yüceltici, kadın aşağılatıcı bir nokta olduğu için kadınları istemsiz olarak görmezden gelmek otomatikleştiriliyor. Transsan zaten hele de trans kadınsan sana verilen ayrıcalığı alıp aşağı konumda olan bir cinsiyet tercih ediyorsun diye düşünülüyor. Mesela trans erkekler daha kabul edilebilir gibi gösterilir. Transların yaşadığı ayrımcılığı geyler, biseksüeller, lezbiyenler yaşamaz hale geliyor çünkü tamamen dış görünüşü üzerinden yargılanan ve ayrımcılığa uğrayan ve öldürülen insanlardan bahsediyorsun. Hani ben mesela pride da trans bayrağı taşıyorum, şeye önem veriyorum çünkü kendi görünürlüğünün ötesinde insanların daha çok desteklemesi gerekiyor ki hele ki LGBT’lerin desteklemesi gerekiyor ki bir bütün olarak yaşayabilelim. Klasik bir hikâye vardır, karaya vuran denizyıldızlarını denize atan adam hikâyesi. Evet o bir tanesini kurtarmak çok değerli ama onu kurtarıırken denizyıldızları niye karaya vurduğuna da bakmak lazım. Kirli denizden kendini atmaya çalışan denizyıldızını tekrar geriye o denize atmak da anlamını yitiriyor bir süre sonra.”

Dolayısıyla toplumda ayrımcılığa uğrayan kesimin, herkes için temel bir sorun olarak görülmesi gerektiğini söylemektedir; bu yapılan ayrımcılık sadece LGBT’lerin

sorunu olarak görülmemesini de vurgulamaktadır. Bu noktada Göregenli'nin ifade ettiği üzere temel soru bir toplumun, “nasıl bir hayat sürmek istediğiyle” ilgili olmasıdır (2011: 364) ve bu konuda daha çok düşündürmeye neden olmaktadır.

4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Türkiye’de ötekileştirilen LGBT’lerin hâkim olan ataerkillik ve heteroseksüellikle bağlantılı olarak günlük hayatlarında yaşadıkları deneyimler, medyanın egemen ideoloji çerçevesinde bu ötekileştirmeyi daha da pekiştirmesi ve toplumun, medyadaki gösterimleri sonucu LGBT’lere yönelik algıda medyanın önemli bir araç olarak anlaşılması oldukça önemlidir. Amacımız doğrultusunda hazırlanan sorular ve LGBT’lerle gerçekleştiren derinlemesine görüşmelerin incelendiği bu çalışmada; LGBT’lerin, hâkim ideoloji ekseninde medyadaki temsillerinden yola çıkarak, ayrımcı dilin tercih edilip edilmediği, kitle iletişim araçlarında nasıl temsil edildiği, ne ölçüde cinsiyet kimlikleri ve cinsel yönelimleriyle toplum ve medya tarafından ötekileştirildiği belirlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca kendi içlerindeki içselleştirilmiş homofobi ve ayrımcı dilin devam edip etmediği de anlaşılmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın problem başlığı altında yer alan kuramsal çerçevede “cinsiyet ve toplumsal cinsiyet” kavramları tanımlanmıştır. Kültür, deneyimlerin ve pratiklerinin ayrılmaz bir parçasıdır. Kadın-erkek ayrımının özellikle toplumsal cinsiyet kavramının var olan kadınlık ve erkeklik vurgusu heteroseksüel varsayımı üzerinden nasıl temsil edildiği, kadına ve erkeğe yüklenen rollerin eril tahakküm üzerinden nasıl kurulduğu, yüz yıllarca nasıl pekiştirildiği, toplumsal cinsiyet rollerinin ve sorumluluklarının kadın-erkek ve farklı cinsel yönelime sahip bireylerin nasıl ayrımcılığa uğradıkları anlatılmıştır. Birey doğduğu andan itibaren biyolojik cinsiyetinden dolayı ya erkek ya da kadın olarak atanmakta ve aynı zamanda cinsel yönelimi de cinsiyet üzerinden belirlenerek hem heteroseksüel olması yönünde hem de toplumun kuralları çerçevesinde toplumsal cinsiyet rol kalıplarına göre davranması beklenmektedir. Bu bağlamda LGBT’lerin cinsel yönelim ve/veya cinsiyet kimlikleriyle ilişkin konuya dahil edilmesi, toplumda var olan kadın-erkek ve olması gereken heteroseksüelliğin sorgulanmasına önemli açıda olanak vermektedir. Butler ışığında tüm bu rol kalıplarının birer kurgu olduğu anlaşılmaya çalışılmıştır. Eşitsizlik, şiddet, ayrımcılıkla karşı karşıya kalan LGBT’ler, bu eril sistemde bireysel hak ve özgürlükleri için bir araya gelişleri, sonrasında kimlik arayışları için mücadele etmeleri ve zamanla bu birlikteliğin kitlesel harekete dönüşümü tanımlanmıştır. Medyada LGBT’lerin temsil edilişi “medya ve temsil” ve “yapısal yanlılık” başlığı altında açıklanmıştır. Kültürel ve ideolojik

düşüncelerinin temelini oluşturan kitle iletişim araçlarının önemi üzerinde durulmuş; dolayısıyla ataerkilliğin, LGBT'lere yönelik kalıp yargıların medya tarafından yeniden kurulduğu anlaşılmaya çalışılmıştır. Medyada, toplumun LGBT'lere yönelik toplumsal cinsiyet kalıp yargısı, dini inanışları, kültürel değeriyle paralel olmakla beraber toplumsal gerçekliğin medyada ve toplumda yeniden inşa edildiği görülmektedir. Medyanın gerçekliğinin toplumun gerçekliğine dönüşebildiğine ilişkin kuramsal çerçevede Dondurucu ve Uluçay (2015: 884-885), Koçak Kurt (2013: 394), Depeli ve Rahte (2009: 116-118) ve Göregenli (2009) gibi birçok kişinin çalışmalarına ve görüşlerine yer verilmiştir.

LGBT bireylerin medyadaki sunumlarının, yukarıda sözü edilen çalışmaların verileri ile derinlemesine görüşme yapılan LGBT'lerin ifadeleri aynı doğrultuda olduğu görülmüştür. Görüşme yapılan LGBT'ler çoğunlukla medyanın LGBT'leri temsil ederken nefret söylemiyle, eril bir dille haberleştirildiğini, marjinalleştirildiğini, suçlu, günah, sapkın gibi temsillerle yer aldıklarını belirtmişlerdir. Toplumun ötekisi olmadıklarının altını çizen LGBT'ler ötekileştirilme tavrının olduğunu; ancak öteki olmanın da bir anlamda farkındalık yarattığını dile getirmişlerdir. Bu doğrultuda Hall'ın "Kimlik bir süreç olarak, bir anlatı olarak, bir söylem olarak daima öteki'nin konumundan anlatılır" ifadesinden yola çıkarak, "öteki" ne ölçüde belirginse öz olarak atfedilen kimliğin de o oranda belirginleştiği düşünülmüştür. "Öteki kötü bir şey midir?" sorusuyla karşı karşıya kalındığında, öteki olmanın her zaman iyi olmadığını ama her zaman kötü bir şey olmadığını da tartışılabilir hale getirmektedir. Fakat hâkim ideolojiden bağımsız olmayan medyanın ötekileştirme pratiğinin bu kadar masum olmadığını altını çizerek, bilgisizlikten ya da bilimsel verilere dayandırmadan (AIDS gibi konuların haberleştirilmesinde) ürettiği nefret söylemleri ve hedef gösterilmeleri sonucu toplumun LGBT'lere yönelik algısında nefret daha da belirginleşmekte ve içselleşmektedir. Dolayısıyla nefret cinayetleri, nefret suçları ortaya çıkmaktadır.

Butler'ın "homoseksüellik olmasaydı, asıl ve özgün olan ve kabul edilen heteroseksüellik de olmazdı" görüşü de biz ve öteki olanın nasıl kurulduğu ve nasıl tanımlandığı açısından önemlidir. Çünkü kuramsal çerçevede üzerinde durulduğu üzere heteroseksüel olmak, eşcinsel, biseksüel olmamak, erkek olmak kadın olmamak üzerinden anlam kazanmaktadır. Ayrımcı dilin günlük konuşma pratiğinden, medyadan ve tüm kurumlarca desteklenilmesi sonucu ayrımcılığın ne denli içselleştirilmiş olduğu

da LGBT'ler arasında görmek mümkündür. Ataerkilliğin devamlılığına ve ataerkil yapıda tek ve olması gereken heteroseksüelliğe hizmet eden medya LGBT'lere yönelik ayrımcılığı meşrulaştırarak, bu ayrımcılığı topluma nasıl empoze ettiği anlaşılmaya çalışılmıştır. Bunun yanı sıra ataerkil sistemden dışlanan LGBT'lerin halen ataerkil değerleri sürdürmesi, toplumsal cinsiyet rolleriyle beraber kadın-erkek davranışlarının kategorileşmesine benzer kendi içlerinde toplumsal cinsiyet rollerinden doğan kodlamalarının (aktif, pasif vs.) heteronormatif anlayıştan kaynaklanması da eleştiriye açık hale gelmektedir. Ayrımcı dilin, heteroseksüellikle ilişkilendirilen rol modellerin LGBT'ler tarafından yeniden kurulması, ataerkil ideolojinin beslenmesine olanak sağlayacaktır. Kullanılan dil, ayrımcı dilin söyleminde olduğu takdirde, toplumsal cinsiyet rol modellerinin de yeniden kurulması durumunda ayrımcılık süreklilik kazanacaktır. Bu noktada heteronormatifiğe ve cinselliğin normatif kalıplarına bir karşı çıkış olarak queer kuram bu açıdan önemlidir. Çünkü toplum içerisinde kadın kadıncık bile değersiz ve ikincil görülmektedir. Ayrıca farklı cinsel yönelime sahip bireyler, hayatın her alanında öteki olmaya ve görmezden gelinmeye maruz kalmaktadır; bunun en önemli sebebi de ataerkil sistem ve bu sistemde normal olan heteroseksüelidir. Bu noktada Butler'ın kadın-erkek ikiliği üzerinden kurulan heteroseksist hegemonyayı eleştirmesiyle queer kuram şekillenmeye başlamıştır. Queer, her türlü kimlik inşası sürecini sorgulamış; sabit ve verili tanımlara karşı mücadele ederek ayrışan, akışkan ve muğlâk bir anlamlandırma imkânı yaratmıştır. Cinsiyetin inşa edilmiş olmasını, onun kurgu olduğunu hesaba katarak ne derece düşünüldüğü ve aynı zamanda queer kuramın norm olan her şeyi reddettiğinin ne kadar anlaşıldığı da düşünmeye değerdir.

Türk medyasının hâkim ideolojiyi devam ettirmesi, eril odaklı habercilik pratiği, oluşturulan söylemlerle ayrımcılığı pekiştirmesi gibi sorunların ötesine geçemediği görülmektedir. Ancak alternatif iletişim kanalları, ana akım medyanın bu sorunlu oluşuna yönelik farklı bakış açısı sunarak, mücadele etme imkânı vermektedir; dolayısıyla toplumsal cinsiyet odaklı habercilik ve LGBT'ler hakkında hak temelli habercilikten ne anlaşılması ve nasıl yapılması üzerine düşünmeyi gerektirecektir. Çünkü ana akım medyadaki baskın ve toplumsal cinsiyet rol kalıplarından ötürü gelişen kalıp yargılı söylemlerin, ataerkil ideolojiden bağımsız hareket etmeyen önyargılı medya kuruluşlarının ve/veya gazeteciliğin söylemlerinin nasıl dönüştürülmesi gerektiği üzerine tartışılması mümkün olacaktır.

Medyanın, toplumun bakış açısını yönlendirmede etkili bir araç olduğu devamlı olarak vurgulanmaktadır. Bu doğrultuda medyanın, LGBT hakları konusunda bilgilendirici olmadığını, hak taleplerini duyurmamanın, duyurmamanın yanı sıra yeni hak ihlallerine de neden olduğu iddia edilebilir bir durumdur. Buna karşın bulgular ve yorum kısmına ilişkin değerlendirmelerde ve yapılan görüşmelerde katılımcılar arasında “üniversite araştırma merkezinde çalışmasının sebebinin lezbiyen olması”, “bazı kurum atölyelerinde medyada cinsiyetçilik/cinsiyetçi dil eğitimlerinin verilmesi ve toplumsal cinsiyet atölyeleri düzenlemeleri”, “hak mücadelesi vererek işyerlerindeki insanları bilgilendirmeleri” gibi gerçekleşen faaliyetlerin altı çizilmiştir. Buradan hareketle bu faaliyetlerin günümüzde ve gelecekte daha görünür ve daha da bilinçli olarak ilerlemesi önemlidir.

Tüm bunlarla birlikte hem LGBT'lere, hem de medya çalışanlarına belli başlı öneriler de sunulmuştur:

Haber medyasına yönelik öneriler:

1. Muhabir bir haberi yazmadan önce edindiği bilgilerin heteroseksüel varsayımı üzerinden kurulduğunu ve bu bilgilerin tek taraflı olması önyargıların pekiştirilmesine ve ayrımcılığın sürdürülmesine neden olacağını unutmamalıdır.

2. LGBT'lerin etkilendiği olaylar eksik bırakılmamalı ve dengeli/adil temsil edilmesine dikkat edilmelidir.

3. Medyada eşit LGBT temsilinin sağlanması için, toplumun bir parçası olan LGBT'ler arasında olumlu rol modeli olabilecek örneklerin haberleştirilmesi gerekmektedir.

4. Olumsuz temsiller dışında da LGBT'lerin eşit olarak yer alacağı haberlerin yapılmasına önem verilmelidir. Eşitlik kapsamında toplumsal cinsiyet odaklı habercilik alanında eğitim alacak gazeteciler yetiştirilmelidir.

5. Haber yapılırken kişinin kendini tanımladığı ismin kullanılmasına özen gösterilmelidir. Adının açık olarak belirtilmesi veya tanınmasını sağlayacak unsurlardan bahsetmemek gerekmektedir.

6. Toplumda kadın-erkek ikiliği üzerinden kurulan heteroseksüel sistem kabul edilmektedir; haber dili de ikili cinsiyet üzerinden kurulmaktadır. Fakat bu durum farklı cinsel yönelime sahip bireyleri görmezden gelme eğilimine düşürmektedir. Dolayısıyla bu durumda cinsiyet çeşitliğini düşünmek gerekmektedir. Bu durumda da cinsiyetçi ifadeler yerine adil bir dil kullanmaya özen gösterilmelidir.

7. Puan toplamak/tık almak için homofobik/transfobik, ayrımcı başlıklar yazmamak gerekmektedir.

8. Haberde kullanılan dilin ayrımcılığı yeniden üretip üretmediği, hak ihlallerin yapılıp yapılmadığı gazeteci/editör tarafından sorgulanmalıdır.

Ayrıştıracı dili üretmemek için öneriler:

1. LGBT hareketin heteroseksüel sisteme karşı mücadele etmesinin yanı sıra heteroseksüelliğin devamlılığını ve sürekliliğini sağlayan politikalar, pratikler ve gündelik hayattaki karşılaşmalar üzerinde daha çok yoğunlaşmaları gerekmektedir.

2. Queer kuramcılarının çalışmalarının bilinçli olarak incelenmesinin yanı sıra heteroseksist dili yeniden üretmemek ve dönüştürücü bir dil için farkındalık yaratılmalıdır.

3. Queer kuram kapsamında, kadın-erkek, eşcinsel-heteroseksüel ikiliğinin sorgulanması ve var olan sınırlı kategorilerin altüst edilmesi gibi görüşler daha fazla desteklenmelidir.

4. Olumsuz olarak düşünülen LGBT kısaltmasının doğru anlaşılması ve anlatılması için herkesi kapsayacak bir tutum yürütmeleri gerekmektedir.

5. Gündelik dil pratiklerinde ayrıştıracı heteroseksist dil kullanımından kaçınmak gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Acar Savran, G. (2009). Heteroseksizm: Patriyarkanın en güçlü dayanağı. A. Erol (Ed.), *Anti-Homofobi Kitabı* içinde (s. 151-155). Ankara: Ayrıntı Basımevi.
- Althusser, L. (2002). *İdeoloji ve devletin ideolojik aygıtları*. (Çev: Y. Alp ve Ö. Mahmut). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Altınay, A. G. (2009). Türkiye’de feminist hareket ve cinsellik. (Ed. A. Erol), *Anti-Homofobi Kitabı Uluslararası Homofobi Karşıtı* içinde (s. 147-150). Ankara: Ayrıntı Basımevi.
- Altınay, A.G. (2013). *Vatan, millet, kadınlar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Arat, N. (2017). *Feminizmin ABC’si*. İstanbul: Say Yayınları.
- Aziz, A. (2010). *İletişime giriş*. İstanbul: Hiperlink Yayınları.
- Baird, V. (2017). Cinsel çeşitlilik yönelimler, politikalar, haklar ve ihlaller. (Çev: Hayrullah Doğan). Metis Yayınları.
- Balaban Salı, J. (2012). Verilerin toplanması. A. Şimşek (Ed.), *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri* içinde (s. 142-147). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayınları.
- Başar, K., Nil, M.Ş. ve Kaptan S. (2010). Eşcinsellikle ilgili yaygın yanlışlar, bilimsel doğrulara. Erol ve N. Öztop (Editörler), *Anti-homofobi kitabı 2* içinde (s. 68-77). Ankara: Ayrıntı Basımevi.
- Baştürk Akca, E. ve Tönel, E. (2011). Erkek(lik) çalışmalarına teorik bir çerçeve: Feminist çalışmalardan hegemonik erkekliğe. İ. Erdoğan (Ed.), *Medyada hegemonik erkek(lik) ve temsil* içinde (s. 11-39). İstanbul: Kalkedon.

- Beauvoir, S. (1993). İkinci Cins Genç Kızlık Çağı. (Çev: Bertan Onaran). İstanbul: Payel Yayınevi.
- Bek, M.G. (2011). Ataerkillik, piyasa ve mesleki değerler: Medyada aile içi şiddetin temsili ve üretim pratikleri. P. Özer (Ed.), *Birkaç arpa boyu...: 21. yüzyıla girerken Türkiye'de feminist çalışmalar Prof. Dr. Nermin Abadan Unat'a Armağan* içinde (s. 629-657). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Bennett, T. (2005). The media as 'definers of social reality'. *Culture, society and the media* içinde (s. 285-306). Londra: Routledge.
- Berg, B. L. ve Lune, H. (2015). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (Çev: Hasan Aydın). Konya: Eğitim Kitabevi.
- Berktaş, F. (2013). Feminist teoride açılımlar. Y. Ecevit ve N. Karkıner (Editörler), *Toplumsal cinsiyet çalışmaları* içinde (s. 2-23). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayınları.
- Berktaş, F. (2015). *Tarihin cinsiyeti*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Bora, A. (2010). *Kadınların sınıfı ücretli ev emeği ve kadın öznelliğinin inşası*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Brizendine, L. (2011). *Kadın beyni* (Çev: Zeynep Heyzen Ateş). İstanbul: Say Yayınları.
- Butler, J. (2010). Queer-yoldaşlığı ve savaş karşıtı siyaset. A. Erol ve N. Öztop (Editörler), (Çev: Elçin Yılmaz), *Anti-homofobi kitabı 2* içinde (s. 19-28). Ankara: Ayrıntı Basımevi.
- Butler, J. (2014). *Bela bedenler* (Çev: Cüneyt Çakırlar). İstanbul: Pihan Yayıncılık.
- Butler, J. (2016). *Cinsiyet belası feminizm ve kimliğin altüst edilmesi* (Çev: Başak Ertük). İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Candansayar, S. (2009). Bir ötekileştirme pratiği olarak cinselliğin tıbbileştirilmesi ve eşcinsellik. A. Erol (Ed.), *Anti-Homofobi Kitabı* içinde (s. 69-72). Ankara: Ayrıntı Basımevi.

- Candansayar, S. (2010). Eşcinsellik mi ibne mi? A. Erol ve N. Öztop (Editörler), *Anti-homofobi kitabı 2* içinde (s. 113-114). Ankara: Ayrıntı Basımevi.
- Canpolat, N. (2005). Bilginin arkeoloğu Michel Foucault. N. Rigel (Ed.), *Kadife karanlık* içinde (s. 75-138). İstanbul: Su Yayınları.
- Connell, R.W. (2017). *Toplumsal cinsiyet ve iktidar*. (Çev: Cem Soydemir). İstanbul : Ayrıntı Yayınları.
- Çakırlar, C. ve Delice, S. (2012). *Cinsellik Muamması*. İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Çayır, K. ve Ayan Ceyhan, M. (2012). *Ayrımcılık çok boyutlu yaklaşımlar*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Çekirge, P. (1991). *Psikososyal açıdan eşcinsellik: Yalnızlık adasının erkekleri*. İstanbul: Arma Eğitim Gereçleri Yayıncılık.
- Çelebi, N. (1990). *Kadınlarımızın cinsiyet rolü tutumları*. Konya: Sebat Ofset.
- Çoban, B. (2003). Söylem, ideoloji ve eylem: İktidar ve muhalefet arasındaki mücadeleyi çözümlenme. *Söylem ve İdeoloji* içinde (s. 245-284). İstanbul: Su Yayınları.
- Çoban, B. (2003). Söylem, ideoloji ve eylem: İktidar ve muhalefet arasındaki mücadeleyi çözümlenme. B. Çoban ve Z. Özarslan (Düzenleyenler), *Söylem ve İdeoloji* içinde (s. 245-284). İstanbul: Su Yayınları.
- Delice, S. (2012). “Zen-dostlar Çoğalıp Mahublar Azaldı”: Osmanlı’da Toplumsal Cinsiyet, Cinsellik ve Tarihyazımı. C. Çakırlar ve S. Delice (Hazırlayanlar). *Cinsellik Muamması* içinde (s. 329-363). İstanbul: Metis Yayınları.
- Depeli, G. ve Çaylı Rahte, E. (2009). Bir yanlış var bu temsilde: Medyaya müdahil olmak. A. Erol (Ed.), *Anti-homofobi kitabı* içinde (s. 116-121). Ankara: Ayrıntı Basımevi.
- Dijk, T.A. (1994). Söylemin yapıları ve iktidarın yapıları. (Çev: Mehmet Küçük). *Medya, iktidar, ideoloji* içinde (s. 271-312). Ankara: Ark Yayınevi.

- Dijk, T.A. (2003). Söylem ve ideoloji: Çok alanlı bir yaklaşım. (Çev: A. Ateş). *Söylem ve ideoloji içinde* (s. 14-109). İstanbul: Su Yayınları.
- Diltemiz Mol, M. (2018). Türkiye’de LGBTİ olmak. Ü. Doğanay (Der.), *Ayrımcılık Yüzleri içinde* (s. 145-155). Ankara: Kapasite Geliştirme Derneği.
- Direk, Z. (2012). *Cinsiyetli olmak sosyal bilimlere feminist bakışlar*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Direk, Z. (2012a). Queer kuram ve cinsiyet farklılığı. C. Çakırlar ve S. Delice (Hazırlayanlar). *Cinsellik Muamması içinde* (s. 72-92). İstanbul: Metis Yayınları.
- Donovan, J. (2016). *Feminist teori*. (Çev. A. Bora, M. Ağduk Gevrek, ve F. Sayılan). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Dökmen, Z.Y. (2015). *Toplumsal cinsiyet sosyal psikolojik açıklamalar*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Dursun, Ç. (2003). Haber ve habercilik/gazetecilik üzerine düşünmek. S. Alankuş (Ed.), *Gazetecilik ve habercilik içinde* (s. 63-83). İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.
- Dursun, Ç. (2004). Haberde “gerçekliğin inşa edilmesi” ne demektir? *Haber hakikat ve iktidar ilişkisi içinde* (s. 37-65). Ankara: Elips Yayınları.
- Eagleton, T. (1996). *İdeoloji*. (Çev: M. Özcan). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Ecevit, Y. (2011). Toplumsal cinsiyet sosyolojisine başlangıç. Y. Ecevit ve N. Karkıner (editörler). *Toplumsal cinsiyet sosyolojisi içinde* (2-29). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayınları.
- Erdem, T. (2012). Hizadan çıkmaya, yoldan sapmaya ve çıkıntı olmaya dair: Kimlik değil, cinsellik! Tektip cinsellik değil, cinsel çeşitlilik! C. Çakırlar ve S. Delice (Hazırlayanlar). *Cinsellik Muamması içinde* (s. 37-71). İstanbul: Metis Yayınları.
- Erdoğan, İ.ve Alemdar, K. (2005). *Öteki kuram*. Ankara: Erk Yayınları.

- Ertan, C. (2009). Hegemonik erkeklik ve eşcinsellik. *Anti-homofobi kitabı* içinde (s. 156-160). Ankara: Ayrıntı Basımevi.
- Ertan, C. (2011). Medyada eşcinselliğe ve eşcinsellere ilişkin söylem(ler): Televizyon dizisi “Bir kadın bir erkek” ve hegemonik erkek(lik) temsili. İ. Erdoğan (Ed.), *Medyada hegemonik erkek(lik) ve temsil* içinde (s. 94-123). İstanbul: Kalkedon.
- Ete, H. ve Taştan C. (2013). *Kurgu ve gerçeklik arasında gezi eylemleri*. Ankara: Seta Yayınları.
- Fine, C. (2017). *Toplumsal cinsiyet yanılısaması**. (Çev: Kıvanç Tanrıyar). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Fiske, J. (2003). *İletişim çalışmalarına giriş*. (Çev: S. İrvan). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Foucault, M. (2012). *İktidarın gözü*. (Çev. Işık Ergüden). İstanbul. Ayrıntı Yayınları
- Foucault, M. (2017). *Cinselliğin tarihi*. (Çev: Hülya Uğur Tanrıöver). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Freud, S. (1989). *Cinsel yasaklar ve normal dışı davranışlar*. (Çev: M. Sencer). İstanbul: Ara Yayıncılık.
- Freud, S. (1997). *Cinsiyet üzerine*. (Çev: A. Avni Öneş). İstanbul: Say Yayınları.
- Gander, M.J. ve Gardiner, H.W. (1995). *Çocuk ve ergen gelişimi*. (Çev: A. Dönmez, N. Çelen ve B. Onur). Ankara: İmge Kitabevi.
- Gerbner, G. (2015). Haberde ideolojik açılımlar ve politik eğilimler. (Çev: G. Ayas ve V. Batmaz). *Medyaya Karşı* içinde (s. 228-251). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Giddens, A. (2012). *Sosyoloji*. (Çev: Cemal Gözel). İstanbul: Kırmızı Yayınları.

- Gönç Savran, T. (2009). Araştırma evreni, örneklem seçimi ve ölçüm. N. Suğur (Ed.), *Sosyolojide araştırma yöntem ve teknikleri* içinde (s. 138-157). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayınları.
- Gönç Şavran, T. (2009). Sosyolojide nicel ve nitel araştırma yöntemleri. N. Suğur (Ed.), *Sosyolojide araştırma yöntem ve teknikleri* içinde (s. 78-96). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayınları.
- Göregenli, M. (2009). Ayrımcılığın şiddeti: Nefret suçları. A. Erol (Ed.), *Anti-homofobi kitabı* içinde (s. 49-54). Ankara: Ayrıntı Basımevi.
- Göregenli, M. (2009). Gruplararası ilişki ideolojisi olarak homofobi. A. Erol (Ed.), *Anti-homofobi kitabı* içinde (s. 9-16). Ankara: Ayrıntı Basımevi.
- Gramsci, A. (1986). *Hapishane defterleri*. (Çev: K. Somer). İstanbul: Onur Yayınları.
- Güngör, E. (1998). *Değerler psikolojisi üzerinde araştırmalar*. İstanbul: Ötüken.
- Gürsu, E. ve Elitemiz, S. (2012). *80'lerde lubunya olmak*. İzmir: Siyah Pembe Üçgen.
- Hall, S. (1994). İdeolojinin yeniden keşfi: Medya çalışmalarında baskı altında tutulmanın geri dönüşü. (Çev: Mehmet Küçük). *Medya, iktidar, ideoloji* içinde (s. 57-97). Ankara: Ark Yayınevi.
- Hall, S., Lubblely, B. ve McLennan, G. (1985). *Siyaset ve ideoloji: Gramsci*. (Çev: S. Emrealp). Ankara: Birey ve Toplum Yayınları.
- İnal, A. (1996). *Haberi okumak*. İstanbul: Temuçin Yayınları.
- İslamoğlu, A.H. ve Alnıaçık, Ü. (2016). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri (SPSS uygulamalı)*. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Karkıner, N. (2011). Aile ve evlilik. Y. Ecevit ve N. Karkıner (Editörler), *Toplumsal cinsiyet sosyolojisi* içinde (s. 142-144). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Yayınları.

- Keane, J. (2015). *Medya ve demokrasi*. (Çev: H. Şahin). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Kümbetoğlu, B. (2019). *Sosyolojide ve antropolojide niteliksel yöntem ve araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Lambdaistanbul, (2006). *Bir Alan Araştırması: Eşcinsel ve Biseksüellerin Sorunları Ne Yanlış Ne de Yalnızız*. İstanbul: Berdan Matbaacılık.
- Mackinnon, C.A. (2003). *Feminist bir devlet kuramına doğru*. (Çev: T. Yöney ve S. Yücesoy). İstanbul: Metis Yayınları.
- Marshall, G. (2005). *Sosyoloji Sözlüğü*. (Çev: O. Akınhay ve D. Kömürcü). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Meral, P.S. (2011). Erkek hegemonyasının (yeniden) üretimi: Dergi reklamlarında hegemonik erkekliğin temsili. İ. Erdoğan (Ed.), *Medyada Hegemonik Erkek(lik) ve Temsil* içinde (s. 297-323). İstanbul: Kalkedon.
- Michel, A. (1984). *Feminizm*. (Çev: Şirin Tekeli). İstanbul: Kadın Çevresi Yayınları.
- Mutlu, E. (1995). *İletişim Sözlüğü*. Ankara: Ark Yayınevi.
- Onur, B. (2000). *Gelişim psikolojisi yetişkinlik yaşlılık ölüm*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Onur, B. (2005). *Anılardaki aşklar: Çocukluğun ve gençliğin psikoseksüel tarihi*. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Oral, T. (2010). Homofobi, hastalık mı? A. Erol ve N. Öztop (Editörler), *Anti-homofobi kitabı 2* içinde (s.95-96). Ankara: Ayrıntı Basımevi.
- Özkazanç, A. (2015). *Feminizm ve queer kuram*. İstanbul: Dipnot Yayınları.
- Paker, M. (2009). Psikanalizde eşcinsellik. *Anti-Homofobi Kitabı* içinde (s. 87-90). Ankara: Ayrıntı Basımevi.

- Partog, E. (2012). Queer teorisi bağlamında Türkiye LGBTT mücadelesinin siyasi çizgisi. C. Çakırlar ve S. Delice (Hazırlayanlar). *Cinsellik Muamması* içinde (s. 162-184). İstanbul: Metis Yayınları.
- Rahte, E.Ç. (2010). Bedenimizin sınırları, dünyamızın sınırları değildir. A. Erol ve N. Öztop (Editörler), *Anti-homofobi kitabı 2* içinde (s. 16-19). Ankara: Ayrıntı Basımevi.
- Reich, W. (1990). *Psikanaliz ve Diyalektik Materyalizm*. (Çev: Yeşim Ömürsuyu). İstanbul: Logos.
- Rosenau, P. M. (2004). *Postmodernizm ve toplum bilimleri*. (Çev: Tuncay Birkan). Ankara: Bilim ve Sanat.
- Sancar, S. (2009). *Erkeklik: İmkânsız iktidar ailede, piyasada ve sokakta erkekler*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Sancar, S. (2014). *Türk modernleşmesinin cinsiyeti: Erkekler devlet, kadınlar aile kurar*. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Selçuk, E. K. (2016). Eşcinsellerin yerel medya temsili: Halil İbrahim Dinçdağ ve trabzon basını. Şahinde Yavuz (Ed.), *Toplumsal Cinsiyet ve Medya Temsilleri* içinde (s. 127-142). İstanbul: Heyamola Yayınları.
- Sönmez, V. ve Alacapınar, F.G. (2016). *Örneklendirilmiş bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Söyle, F. (2010). LGBTT bireylerin insan hakları alanında yaşadıkları sorunlar. A. Erol ve N. Öztop (Editörler), *Anti-homofobi kitabı 2* içinde (s. 126-127). Ankara: Ayrıntı Basımevi.
- Tahaoğlu, Ç. ve Akgül, E. (2018). *Toplumsal cinsiyet odaklı habercilik elkitabı*. İstanbul: IPS İletişim Vakfı.
- Taş, B. (2012). Adam Gibi Adam Ol(ama)mak: Ayı Hareketi ve Maskülenlik Üzerine. C. Çakırlar ve S. Delice (Hazırlayanlar). *Cinsellik Muamması* içinde (s. 301-325). İstanbul: Metis Yayınları.

- Therborn, G. (1989). *İktidarın ideolojisi ideolojinin iktidarı*. (Çev: İrfan Cüre). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tokgöz, O. (1981). *Temel gazetecilik*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Toktaş, Ş. ve Altunok, G. (2003). Yeni sosyal hareketler çerçevesinde türkiye gey-lezbiyen hareketi ve siyasalın dönüşümü. *Lezbiyen ve Geylerin Sorunları ve Toplumsal Barış İçin Çözüm Arayışları* içinde (s. 39-49). Ankara: Ayrıntı Basımevi.
- Tolan, B. (1991). Aile, cinsiyet ve cinsel roller. *Türk Aile Ansiklopedisi* içinde (s. 208-213). Ankara: TC Başbakanlık Araştırma Kurumu Yayınları.
- Total Cheviron, N. (2010). Toplumun arzudan korkması ve medyanın homofobikliği. A. Erol ve N. Öztıp (Editörler), *Anti-homofobi kitabı 2* içinde (s.178-183). Ankara: Ayrıntı Basımevi.
- Uluç, G. (2013). Nefret söylemi ve medya. Nazım Ankaralığıl (Ed.), *Medya ve iletişim politikaları güncel tartışmalar ve düzenlemeler* içinde (s. 193-220). İzmir: Tibyan Yayıncılık.
- Ünlü, S. (2001). *Psikoloji*. (Ed. A. Hakan), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayınları.
- Ünür, E. (2015). *Yerli dizilerdeki kimlik kalıpları*. Konya: Eğitim Kitabevi.
- Yaraman Başbuğı, A. (1995). Metropoliten aile ilişkilerinde değışen cinsel roller. *Aile kurultayı "değışim sürecinde aile; toplumsal kalıtım ve demokratik değerler"* içinde (s. 221-228). Ankara: TC Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, E. (2010). Homofobi ve sol. A. Erol ve N. Öztıp (Editörler), *Anti-homofobi kitabı 2* içinde (s.163-166). Ankara: Ayrıntı Basımevi.

Yüksel, A.A. (2011). İpotek altındaki bedenler: Hegemonik erkekliğin uzak durduğu bir alan olarak dansa dair bir çalışma. İ. Erdoğan (Ed.), *Medyada hegemonik erkek(lik) ve temsil* içinde (s. 213-230). İstanbul: Kalkedon.

Yüksel, Ş. (2010). Eşcinsellik, sosyal dışlanma ve ruh sağlığı sorunlarına yaklaşım. A. Erol ve N. Öztop (Editörler), *Anti Homofobi Kitabı 2* içinde (s. 79-84). Ankara: Ayrıntı Basımevi.

Dergiler/Makaleler

Aktaş, G. (2013). Feminist söylemler bağlamında kadın kimliği: Erkek egemen bir toplumda kadın olmak. *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 30 (1), 53-72.

Altınışik, S. (1995). Kadın öğretmenlerin okul müdürü olmasının engelleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, (3), 333-334.

Altun, F. (2011). Medya etiği ve tarafsızlık söylemi. *İş Ahlakı Dergisi*, 4 (8), 9-24.

Altunpolat, R. (2017). LGBTİ'lere yönelik ayrımcılığın tarihsel ve politik temelde kavramak. *Türk Tabipleri Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*, 17 (64), 2-14.

Arpacı, M. (2012-2013). Modernitenin eşiğinde toplumsal cinsiyet rejimleri: Pastoral iktidar, beden politikaları ve evlilik. *Doğu Batı Düşüncesi Dergisi*, (63), 131-146.

Atabek, N. (1994). Gazetecilikte tarafsızlık. *Marmara İletişim Dergisi*, (7), 23-36.

Aydoğdu, H. (2004). Modern kimlikte öznenin ölümü. *Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (10), 115-147.

Babacan, M.E. (2015). Yeni medya bağlamında toplumsal hareketler ve yeni insanın karakter analizi. *Folklor/edebiyat*, 21 (83), 295-307.

Başar, K. ve Yüksel, Ş. (2014). Çocukluktan yetişkinliğe cinsiyet kimliği ile ilgili sorunlar: Uygun değerlendirme ve izlem. *Türkiye Psikiyatri Derneği*, 4 (4), 389-404.

- Bayhan, V. (2012-2013). Beden sosyolojisi ve toplumsal cinsiyet. *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, (63), 147-164.
- Berghan, S. (2011). Transfeminizm. Cinsel yönelimler ve queer kuram. *Cogito Düşünce Dergisi*, 7 (65-66), 140-148.
- Bilgin, R. (2016). Geleneksel ve modern toplumda kadın bedeni ve cinselliği. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26 (1), 219-243.
- Butler, J. (2009). Toplumsal cinsiyet düzenlemeleri (Çev: Begüm Korkmaz), *Cogito Düşünce Dergisi*, (58), 73-91.
- Candansayar, S. (2011). Tıbbın (eş)cinselliğe bakışı için bir arkeoloji denemesi. Cinsel yönelimler ve queer kuram. *Cogito Düşünce Dergisi*, 7 (65-66), 149-166.
- Cantek, F. (2013). "Herhangi bir toplumsal kesimin özgür olmadığı bir toplumda hiç kimse özgür değildir" *Mülkiye Dergisi*, 37 (4), 223-230.
- Chanter, T. (2009). Psikanalitik ve post-yapısalcı feminizm ve Deleuze (Çev: Zeynep Direk). Feminizm. *Cogito Düşünce Dergisi*, (58), 93-131.
- Çabuk Kaya, F.D. (2011). Kadın beyni, erkek beyni varsa eşcinsel beyni de var mı? Cinsel yönelimler ve queer kuram. *Cogito Düşünce Dergisi*, 7 (65-66), 167-174.
- Çaycı, B. (2016). Medyada gerçekliğin inşası ve toplumsal denetim. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (25), 84-96.
- Çiftçi, N. (2003). Kohlberg'in bilişsel ahlak gelişimi teorisi: Ahlak ve demokrasi eğitimi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1 (1), 43-77.
- Dalbay, R. S. (2018). "Kimlik" ve "toplumsal kimlik" kavramı. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (31), 161-176.
- Demir Oralgül, E. (2016). Judith Butler'ın kimlik ve siyaset anlayışı. *Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar*, 9 (1), 47-62.

- Deutsch, M. Ve Krauss, R.M. (1986). Psikoseksüel gelişim evreleri (Çev: Onur Bekir), *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 19 (1), 225-237.
- Dökmen, Z. (1991). Bem cinsiyet rolü envanterinin geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 35 (1), 81-87.
- Durudoğan, H. (2011). Judith Butler ve queer etiği. Cinsel yönelimler ve queer kuram. *Cogito Düşünce Dergisi*, 7 (65-66), 87-98.
- Erdoğan, B. ve Köten, E. (2014). Yeni toplumsal hareketlerin sınıf dinamiği: Türkiye LGBT hareketi. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 2 (1), 93-113.
- Erol, A. (2011). Eşcinsel kurtuluş hareketinin türkiye seyri. Cinsel yönelimler ve queer kuram. *Cogito Düşünce Dergisi*, 7 (65-66), 431-463.
- Ersoy, B. (2011). Her Kadın Heteroseksüel Değildir*. Cinsel yönelimler ve queer kuram. *Cogito Düşünce Dergisi*, 7 (65-66), 411-428.
- Fiske, J. (1995). Postmodernizm ve televizyon. (Çev: Y. İnceoğlu), *Marmara İletişim Dergisi*, (9), 233-249.
- Göregenli, M. (2011). Heteroseksizm, Homofobi ve Nefret Suçları: Sosyal Psikolojik Yaklaşım. Cinsel yönelimler ve queer kuram. *Cogito Düşünce Dergisi*, 7 (65-66), 354-365.
- Grosz, E. (2011). Deneysel arzu: Queer özneliğini yeniden düşünmek. Cinsel yönelimler ve queer kuram. *Cogito Düşünce Dergisi*, 7 (65-66), 7-36.
- Güldü, Ö. ve Ersoy-Kart, M. (2009). Toplumsal cinsiyet rolleri ve siyasal tutumlar: Sosyal psikolojik bir değerlendirme. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 64 (3), 97-116.
- Güler, M. (2018). Bir manipülasyon aracı olarak rızanın imalatı. *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 3 (5), 75-101.

- Hackett, A.R. (1998). Bir paradigmanın önemini yitirışı haber medyası çalışmalarında yanlılık ve nesnellik. (Çev: Ayşe İnal), *Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi*, 31-72.
- Işık, M. (2005). Medya ve demokrasi paradoksu: Medya yoluyla demokrasinin tehdit edilmesi. *Selçuk İletişim*, 3 (4), 114-121.
- İnal, A. (1995). Yazılı basın haberlerinde “yapısal” sorunu. *Toplum ve Bilim*, (67), 111-133.
- Karaduman, S. (2010). Modernizmden postmodernizme kimliğin yapısal dönüşümü. *Journal of Yasar University*, 17 (5), 2886-2899.
- Kazancı, M. (2002). Althusser, ideoloji ve iletişimin dayanılmaz ağırlığı. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 57 (1), 55-87.
- Keskin, F. ve Uluşan, A. (2016). Kadının toplumsal inşasına yönelik kuramsal yaklaşımlara dair bir değerlendirme. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (26), 47-70.
- Kılıç, D. (2005). Haber yapma sürecinin belirleyici unsurları ve basın ahlakı. *Selçuk İletişim*, 3 (4), 130-141.
- Kılıç, D. (2011). Bir ötekileştirme pratiği olarak basında eşcinselliğin sunumu: Hürriyet ve Sabah örneği (2008-2009). *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, (1), 143-169.
- Kimmel, M.S. (2013). Homofobi olarak erkeklik: Toplumsal cinsiyet kimliğinin inşasında korku, utanç ve sessizlik. (Çev: Mehmet Bozok), *Fe Dergi* 5, (2), 92-107.
- Kineşçi, E. (2018). Queer kurama katkıları bağlamında Judith Butler düşüncesi. *Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar*, 11 (1), 40-66.
- Köse, A. ve Uzun, M. (2017). Okul öncesi eğitim kurumlarında kadın yönetici olmak: Sorunlar ve eğilimler. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13 (3), 1058-1083.

- Kundakçı, S. (2013). Heteroseksizm ve ötekileştirme. *Liberal Düşünce*, (71), 65-79.
- Madran-Demirtaş, H. A. (2003). Sosyal kimlik kuramı temel kavram ve varsayımlar. *İletişim Araştırmaları*, 1 (1), 123-144.
- Nagl-Docekal, H. (2009). Feminist felsefenin geleceği. (Çev: Şeyda Öztürk). *Feminizm. Cogito Düşünce Dergisi*, (58), 219-226.
- Odabaş, S. (2012-2013). İnternette erkeklik, cinsel sağlık politikası ve ticareti. *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, (63), 205-224.
- Onursoy, S. (2005). Gazetelerde görsel tasarım yanlılığı. *Selçuk İletişim*, 3 (4), 142-151.
- Ova, N. (2017). Gezi parkı eylemleri sonrasında yazılı basında LGBTİ'ler: Kırılma ve süreklilikler. *Alternatif Politika*, 9 (1), 85-108.
- Özarlan, H. ve Güran, M.S. (2015). İletişim araştırmalarında çerçeveleme paradigması: Son döneme ait bir inceleme. *Selçuk İletişim*, 8 (4), 32-48.
- Özbay, Y. (2011). Üniversite öğrencilerinin profesyonel yardım arama tutumları, cinsiyet rolleri ve kendini saklama düzeyleri. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 1 (4), 59-71.
- Özbek, Ç. (2017). Ayrımcılıkla mücadelenin kamusalılığı: LGBT, hareket ve örgütlülük. *Toplum ve Demokrasi*, 11 (24), 141-165.
- Özdemir, E. (2010). Kimlik kavramı ve teorik yaklaşımlar. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, 8 (32), 9-29.
- Özen, H. (2015). Meydan hareketleri ve 'eski' ve 'yeni' toplumsal hareketler. *Mülkiye Dergisi*, 39 (2), 11-40.
- Özer, Ö. (2006). Medyaya yönelik kuramsal tanımlamalarla ilgili muhabirlerle yapılan saha araştırması. *Selçuk İletişim*, 4 (2), 41-51.
- Özerkan, Ş. (2002). Medya, dil ve ideoloji. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 1 (12), 63-76.

- Öztunalı, G. (2015). Sosyolojik değerlendirme: LGBT bireyler açısından cinsiyet kimlikleri meselesi. *Eğitim Toplum Bilim Dergisi*, 13 (51), 73-79.
- Palabıyık, A. (2013). Sosyolojik bir yaklaşım: Ortadoğu'nun halleri. *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, (63), 226-257.
- Sever, N. (1998). Kitle iletişim araştırmalarında iki farklı yaklaşım: Liberal ve eleştirel kurumlar farklılıklar ve yakınlaşmalar. *Kurgu Dergisi* (15), 44-53.
- şah, U. (2012). Eşcinselliğe, biseksüelliğe ve transseksüelliğe ilişkin tanımlamaların homofobi ve LGBT bireylerle tanışıklık düzeyi ile ilişkisi. *Psikoloji Çalışma Dergisi*, 32 (2) 23-49.
- şeker, B. (2011). İnterseksüellik ve cinsiyetin inşası. Cinsel yönelimler ve queer kuram. *Cogito Düşünce Dergisi*, 7 (65-66), 124-131.
- şeker, M. (2003). Haber söylemi içinde yapılandırılmış örtülü nesnellik ihlalleri. *Selçuk İletişim*, 2 (4), 100-113.
- şen, A.F. ve Kök, H. (2017). Sosyal medya ve feminist aktivizm: Türkiye'deki feminist grupların aktivizm biçimleri. *Atatürk İletişim Dergisi*, (13), 73-86.
- şimşek İşliyen, F. (2014). Fotoğraf ve ideolojik çerçeveleme: '1 mayıs' haberlerinin fotoğraflarına yönelik bir odak grup çalışması. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (5), 592-608.
- şimşek, S. (2009). Medya-siyaset-iktidar üçgeninde medya gerçegi. *Selçuk İletişim*, 6 (1), 124-143.
- Tahincioğlu, N.Y. (2017). Eleştirel haber çalışmalarının ötesine geçmek: Haberde muhalefetin olanakları üzerine bir tartışma. *Global Media Journal TR Edition*, 7 (14), 105-126.
- Tamer, M.G. (2014). Kimlik/lerin seyrine bir keşif. *folklor/edebiyat*, 20 (77), 83-99.
- Temel, A., Yakın, M. ve Misci, S. (2006). Örgütsel cinsiyetlerin örgütsel davranışa yansımaları. *Yönetim ve Ekonomi*, 13 (1), 27-38.

- Türnüklü, A. (2000). Eğitimbilim araştırmalarında etkin olarak kullanılabilen nitel bir araştırma tekniği: görüşme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 6 (4), 543-559.
- Uluyol, F.M. (2016). Cinsiyet Kimliği ve cinsel yönelime bağlı zorbalığa maruz kalma, sosyal destek ve psikolojik iyilik hali arasındaki ilişki. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, (16), 87-96.
- Varol, S.F. (2014). Medyada yer alan temsillerin kimlik edinme sürecindeki rolü. *The Journal of Academic Social Science Studies*. (26), 301-313.
- Yağlı, S. (2015). Bir Anlatı mecrası olarak yeni medyanın söyleminde trans bireyleri. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (1), 267-283.
- Yaktıl Oğuz, G. (2000). Cinsiyet rolleriyle ilgili stereotiplerin televizyonda sunumu. *Kurgu Dergisi*, (17), 35-43.
- Yavuz, ř. (2015). Kitle iletişim araştırmalarında anadamar/çoğulcu ve eleştirel/radikal kuram arasında yöndeşme tartişmaları. *Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Araştırmaları Dergisi*, 1 (9), 25-39.
- Yıldırım, A. (1999). Nitel araştırma yöntemlerinin temel özellikleri ve eğitim araştırmalarındaki yeri ve önemi. *Eğitim ve Bilim*, 23 (112), 7-17.
- Yılmaz, V. ve Demirbaş, H.B. (2015). Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde lezbiyen, gey, biseksüel ve trans (LGBT) hakları gündeminin ortaya çıkışı ve gelişimi: 2008-2014. *alternatif politika*, 7 (2), 230-256.
- Young, I.M. (2009). Yaşanan bedene karşı toplumsal cinsiyet: Toplumsal yapı ve öznellik üzerine. Feminizm. *Cogito Düşünce Dergisi*, (58), 39-58.
- Yüksel, A. H. (1989). İletişim süreci ve sistem yaklaşımı açısından iletişim süreçlerinin incelenmesi. *Kurgu*, 6 (6), 15-63.

Rapor ve tezler

- Cangöz, İ. (1999). *Kitle iletişim kuramlarında etki sorunsalı ve bir izleyici araştırması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çağlayan, H. (2006). *Feminist perspektiften kürt kadın kimliğini üzerine niteliksel bir araştırma*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demiryakan, B. ve Ensari, P. (2017). *Trans kadın cinayeti haberlerinde ayrımcı söylem raporu*. İstanbul: Hrant Dink Vakfı.
- Gökçeoğlu, A., Bülbül, B., Ovacık, B., Gürkan, D., Eroğlu, D., Sertoğlu, E., Toplu Demirtaş, E., Tuna, E., Görekenli, M., Öztürk, N., Güdül, Ö.T., Kantaş, Ö. Çolak, Ö., Önen, P., Şah, U. Ve Güney, Z. (2017). *Psikologlar için LGBTİ'lerle (lezbiyen, gey, biseksüel, trans, interseks) çalışma kılavuzu*. İstanbul: Toplumsal Dayanışma İçin Psikologlar Derneği.
- Gön, A. (2015). *Performatif toplumsal cinsiyet ve erkeklik: Küf, Yozgat Blues ve Ben O Değilim*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Entitüsü.
- Güner, U., Kalkan, P., Öz, Y., Özsoy, E.C. ve Söyle, F. (2011). *Türkiye'de cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği temelinde ayrımcılığın izlenmesi raporu*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- İncekul, H. (2010). *Kadın kimliğinin algılanmasında medyanın rolü*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kabacaoğlu, G. (2015). *Gey ve lezbiyenlerde açılma süreci: Nitel bir çalışma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kaos GL. (2018). *2017 yılında Türkiye'de gerçekleşen homofobi ve transfobi temelli nefret suçları raporu*. Ankara: Ayrıntı Basımevi.
- Kaos GL. (2019). *2018 medya izleme raporu*. Ankara: Ayrıntı Basımevi.

- Kılıç, D. (2003). *Haber Yapımı Sürecinde Editör ve Editoryal Sistem Hürriyet Gazetesi Örneğinde Bir Laboratuvar Çalışması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Eskişehir: Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Koçak Kurt, Ş. (2013). Medyada görünmeyi görmek mümkün mü? LGBTT bireyler ve temsil. *1. uluslararası medya çalışmaları sempozyumu* içinde (s. 385-394). Antalya: Akdeniz Üniversitesi Yayınları.
- Livberber, T. (2014). *Medya nefret söylemi ve toplumsal cinsiyet bağlamında LGBTT bireylere yönelik nefret söylem(ler)inin çözümlenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şah, U. (2016). *Psikolojinin çeşitli alanlarında çalışan psikologların cinsiyete, toplumsal cinsiyete ve queer kuramına ilişkin söylemleri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi: İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Türkiye Gazeteciler Cemiyeti. (2016). *Kadın ve medya toplumsal cinsiyet eşitlikçi haber kılavuzu*. İstanbul.
- Yalçınoğlu, N. (2013). *Eşcinsel ve biseksüel erkeklerin psiko-sosyal sorunları ve bunları etkileyen faktörlerin incelenmesi (İstanbul 2012 çalışması)*. Yayınlanmamış Tıpta Uzmanlık Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Yeşilyurt, S. (2015). *Toplumsal cinsiyet bağlamında eşcinsel kimlik üzerinden üretilen rıza: Bülent Ersoy örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Yıldırım, S. (2007). Türkiye’de reality televizyon programları ve söylem yapılarının oluşturulması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yılmazbilek, M. (2012). *LGBTT bireylerin ataerkillik ve hegemonya deneyimlerinin çözümlenmesi: Eskişehir*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yüksel, N.A. (1998). *Toplumunu yansıtan bir öge olarak yıldız olgusu: Türkiye gerçeği ve iki örnek*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

İnternet Kaynakları

Bora, A. (2011). Toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık. *İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyoloji ve Eğitim Çalışmaları Birimi*. <http://secbir.org/images/haber/2011/01/15-aksu-bora.pdf> (Erişim tarihi: 08.04.2019)

Cangöz, İ. (2002). Medyanın siyaseti kimin siyaseti? <http://m.bianet.org/bianet/medya/11854-medyanin-siyaseti-kimin-siyaseti> (Erişim tarihi: 28.01.2019)

Canova, S. (2011). Bir talihsiz rastlaşma ya da düğün ve cenaze. <https://azadalik.com/2011/06/29/bir-talihsiz-rastlasma-ya-da-dugun-ve-cenaze/> (Erişim tarihi: 01.07.2019).

Çoban, B. (2009). Medya, kamuoyu, ideoloji https://www.academia.edu/610117/Medya_Kamuoyu_İdeoloji (Erişim tarihi: 05.02.2019)

Dondurucu, Z.B. ve Uluçay, A.P. (2015). Yeni medya ortamlarında nefret söylemi: Eşcinsellere yönelik nefret söylemi içeren videoların Youtube üzerinden incelenmesi. *International Journal of Social Sciences and Education Research*. 1 (3), 875-902. <https://dergipark.org.tr/download/article-file/356080> (Erişim tarihi: 30.04.2019).

Efe Güney, M. ve Demircioğlu F. (2015). Lgbtt bireylerin buluşma noktası olarak kullandıkları mekânların şehir planlama kapsamında incelenmesi. *Planlama Dergisi*, 25 (2), 147-157. http://www.journalagent.com/planlama/pdfs/PLAN_25_2_147_157.pdf (Erişim tarihi: (01.06.2019).

- Erol, A. (2004). TCK ve cinsel yönelim. *Radikal*. <http://www.radikal.com.tr/radikal2/tck-ve-cinsel-yonelim-871758/> (Erişim tarihi: 07.04.2019).
- Ertan, C. (2010). Homofobi: İnternet gazetelerinde okuyucu yorumlarındaki eşcinsellere yönelik tutumlar ve söylemler. *ETHOS: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar*, 3 (2). <http://www.ethosfelsefe.com/ethosdiyaloglar/mydocs/Ethos-7%20Homofobi.pdf> (Erişim tarihi: 19.04.2019)
- Göregenli, M. (2009). Nefret suçları kimin sorunu. <http://www.kaosgl.org/sayfa.php?id=3425> (Erişim tarihi: 08.04.2019).
- İşlekel, E.S. (2016) Cinselliğin öznesi: Haz, biyo-iktidar ve özneleşme. https://www.academia.edu/29219714/Cinselliğin_Öznesi_Haz_Biyo-İktidar_ve_Özneleşme (Erişim tarihi: 07.11.2018)
- Kaos GL (2015).Cinsiyet, cinsel yönelim, cinsel kimlik, cinsel davranış: Tam rehber. <http://kaosgl.org/sayfa.php?id=19957> (Erişim tarihi: 10.04.2019)
- Kılıç, S. (2011). Antalya'daki yerel gazetelerin siyasal yanlılık açısından incelenmesi. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*: (2), (70-95). <https://dergipark.org.tr/download/article-file/83914> (Erişim tarihi: 30.04.2019).
- Mora, N. (2014). Ataerkil hegemonyanın medya metinlerinde yeniden üretilmesi. <http://www.dorduncukuvvetmedya.com/medya-arastirmalari/5882-ataerkil-hegemonyanın-medya-metinlerinde-yeniden-uretilmesi-.html> (Erişim tarihi: 30.04.2019).
- Özaydınlık, K. (2014). Toplumsal cinsiyet temelinde Türkiye'de kadın ve eğitim. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 14 (33), 93-112. <https://dergipark.org.tr/download/article-file/198262> (Erişim tarihi: 01.01.2019).

- Sever, M. (2015). Queer teorisi ekseninde kimliksizleşme. *Birikim Dergisi*. (308). <http://www.birikimdergisi.com/birikim-yazi/6599/queer-teori-ekseninde-lgbti-hareketi-ve-feminizm#.XMdqXPkzbIU> (Erişim tarihi: 13.04.2019).
- Tar, Y. (2014). Levent Pişkin: İbne Gezi Parkı'nda Çarka Çıkan Lubunya Demek. <http://kaosgl.org/sayfa.php?id=15570> (Erişim tarihi: 07.04. 2019)
- Tekin, H.H. (2006). Nitel araştırma yönteminin bir veri toplama tekniği olarak derinlemesine görüşme. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 3 (13), 101-116. <https://dergipark.org.tr/iusosyoloji/issue/521/4777> (Erişim Tarihi: 29.06.2019).
- Ulukaya, C. (2013). Mahmut Çınar: “Sözcükler Önemli Mücadele Alanıdır”. *Bianet* <https://bianet.org/bianet/ifade-ozgurlugu/148154-mahmut-cinar-sozcukler-onemli-mucadele-alanidir> (Erişim tarihi: 08.06.2019).
- Vatandaş, C. (2011). Toplumsal cinsiyet ve cinsiyet rollerinin algılanışı. *İstanbul Journal of Sociological Studies*, 0 (35), 29-56. <http://dergipark.org.tr/iusoskon/issue/9517/118909> (Erişim tarihi: 21.10.2018)
- Yardımcı, S. (2012). Ne O! Ne Bu! Ne Şu! Queer kuramı ve kimliksizleşme. *e-skop dergi* <https://www.e-skop.com/skopbulten/ne-o-ne-bu-ne-su-queer-kurami-ve-kimliksizlesme/749> (Erişim tarihi: 13.04.2019)

EKLER

Ek-1: Görüşme Soruları

1. Adınız? (Vermeyi kabul ederse)
2. Yaşınız?
3. Eğitim durumunuz?/Mesleğiniz?
4. Cinsiyet kimliğinizi nasıl tanımlıyorsunuz?
5. Toplumda cinsiyet kimliğinizle var olduğunuzu düşünüyor musunuz?
6. Hiç nefret söylemine maruz kaldınız mı?
7. Kendiniz nefret söyleminde buldunuz mu?
8. Günlük konuşma pratiğinizde ayrımcı bir dil kullandığınızı düşünüyor musunuz? Evet, ise neden?
9. Yaşadığınız toplumda LGBT'lere ayrımcılık yapıldığını düşünüyor musunuz?
 - a. Evet, ise nedenlerden bahsedebilir miyiz?
10. Medyada LGBT'lerin yer alışı sizce sorunlu mu?
 - a. Sorunluysa bu sorunlar nelerdir?
11. Medyada LGBT'lerin yer alışında bir artış olduğunu düşünüyor musunuz?
12. Toplumsal hayatta LGBT'lerin görünürlüğünde bir artış var mı?
13. LGBT'lerin toplumsal hayatta görünür olmasında medyanın etkisi var mıdır?
14. Türkiye medyasında LGBT haber içeriklerinde nasıl yer alıyor?
15. Toplumun, medyanın bu gösterimlerinden ve temsillerinden çıkardığı bir durum var mı?
16. Gazetecilik etiği bağlamında LGBT ilgili haberlerde bir sıkıntı görüyor musunuz?
17. LGBT'lerin medyada temsili toplumsal yaşamda var olmalarında etkili midir?
18. LGBT'lerin toplumun "öteki"si olduğunu düşünüyor musunuz?
19. LGBT olmak toplumsal yaşamınızda size ne gibi problemler yaratıyor?
20. LGBT olmak iş yaşamınızda size ne gibi problemler yaratıyor?

EK-2: Görüşme Metinleri

Katılımcı 1/23 yaşında/Üniversite öğrencisi (Yüz yüze görüşme/14.05.2019/1 saat 15 dakika)

Sinem: Cinsiyet kimliğinizi nasıl tanımlıyorsunuz?

Katılımcı 1: Akışkan cinsiyet içinde kadın dediğim bazen de e-gender dediğim oluyor ama akışkan cinsiyet genel anlamıyla daha tamamlayıcı, queer perspektiften bakıyorum. Yani bazen kadın bazen de hiçbir şey arasında git gel yaşıyorum.

S: Toplumda cinsiyet kimliğinizle var olduğunuzu düşünüyor musunuz?

K: Hangi toplumda olduğuma bağlı biraz. Türkiye’de düşünüyorsak asla hayır, var olamıyorum çünkü x bir kıyafet giydiğimde bile çok fazla tepki geldiği için bazen buna bile uyum sağlamak zorunda kaldığımı hissediyorum. Ama okuldayken kendim olabildiğimi hissediyorum. Yani okulda ve evde kendimi ifade edebiliyorum o kadar.

S: Hiç nefret söylemine maruz kaldınız mı?

K1: Evet, okulda etik dersinde hocam, yaptığım araştırma içinde homofobi ve etik hakkında olduğu için saçma salak iğrenç bir çalışma gibi söylemlerde bulundu ve o dersten kaldım. Günlük hayatta maruz kalmadım açıkçası, çünkü kalacağım şekilde kendimi ifade etmedim. Aslında açık davranıyorum davranmıyor değilim; pride flag olan çantalarından, trans hakları hakkında rozetler takıyorum ve açık açık duruyorum. Tüm bunlara rağmen insan bana bakıp, “aa diğer insanların haklarını savunuyor” gibi düşünüyorlar. Metrodayken, sokaktayken böyle bir şeye maruz kalmadım, çünkü insanlar dışarıdan bana bakıp zaten bu kadın heteroseksüel bir kadın gibi düşündükleri için ve aksini ispat etmediğim o an kendimi güvende tutmuş oluyorum ve onların kafasındaki şeyi değiştirmiyor. Dolayısıyla açık açık gösterecek bir eylemde bulunmadığım sürece onlar böyle düşünüyor ve nefret söylemine maruz kalmıyorum. Yoksa eminim ki açık bir şekilde davrandığımda maruz kalırdım. O yüzden bu soruya hayır hiç kalmadım diyemiyorum, ortada bir yerde duruyor benim için.

S: Kendiniz nefret söyleminde buldunuz mu?

K1: Bana göre hayır. Hayatımın belli bir dönemi var, kendimi kabul etmediğim bir dönem. O dönemde kendimi açık fikirli ve kapsayıcı biri olarak tanımlıyordum ama birçok şeyin farkında olmadan da cinsiyetçi ve homofobik küfürler ettiğim ve söylemlerde bulunduğum oldu; bunları reddedemem. Onun haricinde tutup da bir insana saldıracak, onu taciz edecek, rahatsız edecek ekstra bir davranışım olmadı. Ama bizim öğrendiğimiz belli başlı kalıplar var ve ne yazık ki bu homofobik kalıplar bizim beynimizde de var. Kendimizi kabul etmeye başladığımız sürelerde çok olabiliyor; çünkü pek çok insan intihara kalkışıyor. Kendimi kabul etmediğim süreç içerisinde kullanmış olabilirim.

S: Günlük konuşma pratiğinizde ayrımcı bir dil kullandığınızı düşünüyor musunuz? Evet, ise neden?

K1: Evdeyken veya benim niyetime hakikaten güvendiğim insanlarla birlikteyken çok çok kullanıyorum. Ağzımı doldurarak cinsiyetçi küfür ederim ama bunun cinsiyetsiz halini üretmemişler yani. Ancak üçüncü bir kişi geldiği an fazlasıyla dikkat ederim ve bunu küfür hariç hiçbir yerde kullanmam. En tiksindiğim ise adam gibi söylemler ve bunlara çok dikkat ederim. Ama dört duvar arasındayken çok cinsiyetçi küfür ediyorum, dediğim gibi dışarıdayken de ekstra dikkat ediyorum.

S: Yaşadığınız toplumda LGBT'lere ayrımcılık yapıldığını düşünüyor musunuz? Evet, ise nedenlerden bahsedebilir miyiz?

K1: Tabii ki. En basiti aklıma gelen bir örnekle başlayayım. İki senedir kız arkadaşım ile yaşıyorum ve aynı evde yaşadığımızı kimse bilmiyor; ailelerimiz mesela. Ailelerimiz geldiği an eşyalarımızı topluyoruz çünkü evimiz stüdyo daire ve bir odanın içinde ne alaka olacak. İlk başta burada bir saklamak durumunda kalıyorsun. Yeni bir eve taşınmaya karar verdik ve emlakçının yanında kaç yüz kere birbirimize kanka demek zorunda kaldığımızı bilmiyorum. Şüphelenmeyip evi bize versinler çünkü aksi takdirde evi bize vermiyorlar ya da ailemizi arıyorlar. Bu da çok sık rastlanan bir durum. Lezbiyen olarak bu duruma maruz kalıyorum ve sadece bir örnek. Onun haricinde 2,5 yıldır sevgiliyiz ve ilk olarak Prag'da el ele yürüyebildik. İnsanca bir şey ve asla yapamıyorum, birbirimize yaklaşamıyoruz bile. Öpüşmek falan ise dışarıda asla

mümkün değil. Bunun bir de transfobi, homofobi ve bifobi kısımları da var. O yüzden çok çok fazla şiddete hepimizin maruz kaldığını düşünüyorum.

Mesela lezbiyenlikte arada bir ç.k olmadığı için onları enterese eden bir şey yok ve çünkü onların otoritesini sarsacak bir şey yok. O yüzden lezbiyenler onlar için iki meme var, oo dört meme oldu harika ve mutlu eden bir şey onlar için ve fantezi haline getirilen bir cinsellik diyeyim. Ama geyler için durum farklı çünkü onların otoritesini temsil eden insanlar var, onların gözünde ve dolayısıyla şu oluyor: Sen erkeksin ben de erkeğim ve ne yapıyorsun şeklinde bir tutum oluyor. O yüzden bu durum farklı ve kendilerinin saygısızlığa uğradıklarına falan inanıyorlar. Transfobi de farklı bir şey. Artık sen erkek bile değilsin artık. Yüce erkeklikten vazgeçip kadın oldun gibi bir şey var ve bunlar aslında çok tehlikeli ve nefret söylemine level oluşturuyorlar. Bir de şu var: Lezbiyensen şayet ya çirkinsin ya da benle henüz tanışmadın ve ben seni dönüştürmedim, benle denersen bayılacaksın gibi. Benim otoritem burada, sen okeysin ve ben seni izleyip kendimi mutlu ederim. Onun haricinde umurumda değilsin gibi. Bir de kendi aramızda da ayrımcılık yapılıyor ve burada heteroseksüellerin homofobisi devreye giriyor; homoseksüellerin de heterofobisi devreye giriyor. Biri diyor ki sen yeteri kadar hetero değilsin; diğeri diyor sen yeteri kadar homo değilsin. Dolayısıyla çift taraflı bir güvensizlik başlıyor. Heteroseksüel bir ilişki de olan biseksüel bir kadın mesela, erkek arkadaşı bana sarıldığında tepki gösteriyor ama x bir erkeğe sarıldığında tepki daha az gösteriyor. Çünkü onun erkekliği orada bir otorite ve ben orada zaten sapkın olduğum için onu yoldan çıkarabileceğimi düşünüyorum. Eşcinsel bir ilişki yaşandığını varsayalım. İki kadın var ve biri diyor ki ben sana bir yerden sonra yetersiz geleceğim ve sen farklı organlar arayacaksın ve bu gerçekten çok büyük bir problem LGBT arasında. Ama üstüne çalışmaya çalışan bir kesim olarak ilerliyoruz. Transların görünürlüğü hakkında pek bir çalışan yok. Trans hareketi LGBT hareketinin bir kolu olarak kendi kendine ilerlemeye çalışıyor ve arkasından tutup da ilerleten yok. Daha çok homoseksüel üzerinden yürüyor ve interseksler de aynı durumda, daha yeni konuşmaya başlıyoruz. Ne yazık ki evet LGBT'ler çok fazla şeye maruz kalıyor ama bu demek değil ki herkes kendini geliştiriyor, iki-üç makale okumuş gibi; bu aslında kadın toplumunda ayrımcılığa maruz kalıyor ama birçoğu da bunu besliyor bir yandan. Aynı şey LGBT içinde de var. Lezbiyen ve gey ilişkilerinde şunu görebilirsin (bunu daha Türkçe ifade edeyim bilemediğim için söylüyorum) kadın tarafı, erkek tarafı şeklinde ilerliyor

halen. Mesela bazı lezbiyenler arasında oluyor, o eteği giyemezsin, bu saatte dışarı çıkamazsın gibi heteroseksüel düzeni devam ettiriyor aslında. Aynı şekilde diğer fobilerde devam ediyor ne yazık ki. Çünkü onlarda bir öğrenilmişliğe sahip ve kabul görmek istiyor; dolayısıyla lezbiyen olduğunu kanıtlamak için çok erkeksi davranmak zorundaymış gibi hissediyor. Birçok çiftte var mesela bir taraf çok daha kısa saçlı ve erkek gibi yürür; bir taraf daha naif ve bunun aksini görünce de çok şaşırıyorlar gerçekten. İki tane feminen ya da maskülen gördüklerinde nasıl yani gibi çok yaşıyor. Benim de kız arkadaşım dışarıdan bakılınca çok maskülen bir insan ama içeride asla maskülen olmayan bir insan. Ben de dışarıda daha feminen, içeride daha maskülen olabiliyorum, dolayısıyla kafalar yanıyor ve şimdi hanginiz nesiniz diyorlar. Herhangi bir şey değiliz. Şu aslında hanginiz erkek rolündesiniz gibi. Yani kişi kendini maskülen olduğunu iddia etsin ama da o eteği giyemezsin falan dememeli.

S: Medyada LGBT'lerin yer alışı sizce sorunlu mu?

K1: Evet, korkunç bir kere. Akit bu konuda önde bayrak çeken yayın sağ olsun. Birçok birçok yayın, Akit en baştaki. LGBT görünürlüğü zaten yok, olan yerlerde de ya bir suç işlenmiştir, ya birileri ölmüştür ya öldürmüştür. Mesela protestolar kötü bir şeydi ve LGBT de orada bayrak açtı gibi. Ramazan ayında onur yürüyüşü yapıyorlar bu nasıl bir sapkınlık gibi. Medya çift taraflı oynayabiliyor. Birincisi görünmezliği sağlayarak topluma bir fayda sağladıklarını düşünüyorlar, ikincisi kötülemekten vazgeçtiler çünkü hareket güçlendi. Danışmanlık alıyorlar TPD'den (Türk Psikologlar Derneği) mesela ve diyor ki bunu bu şekilde yayınlama, şu şekilde yayınlama. Dolayısıyla o şekilde yayınlamayacağı için de yayınlamamaya karar veriyor gibi. İki tarafında gönlünü yapar bir pozisyonda. En azından bardağın dolu tarafından bakarak nefreti körüklemesinler. En azından travesti dehşet saçtı demek yerine hiçbir şey deme.

S: Medyada LGBT'lerin yer alışında bir artış olduğunu düşünüyor musunuz?

K1: Türkiye için yok ama dizi karakterlerinde var; fakat hiç lezbiyen ya da gey oldukları asla beyan edilmiyor. Ve insanların tahminine bırakılıyor. İnsanların tahmini de şu: Modayla ilgilenen ve dedikodu yapan kadına atfedilen şeyleri yapıyorsa bir erkek zaten geydir ama sadece modacı geyler ve arttığını düşünmüyor. Dünya medyasını konuşsak da çok ciddi bir artış var. Ve özellikle dizilere herkesi yerleştiriyorlar sadece LGBTİ de değil. Kaos GL gibi yayınlarda da artış var ama erişebilirlik yani saman

altından su yürütmek zorunda kalıyoruz çünkü çok göz önünde olunca hakikatten bir müdahale geliyor ve hiçbir şey yapamıyorsun, mesela yasak getiriyorlar, kapatıyorlar. Dolayısıyla çok göze sokmadan ama faaliyetleri sürdürerek ilerleme gerekiyor. Evet, bir artış var ama çok fazla insanın haberi yok. Sadece bilmek isteyen biliyor.

S: Toplumsal hayatta LGBT'lerin görünürliğünde bir artış var mı?

K1: Bence var. Biraz daha cesur davranmaya başlıyoruz. Ve hareket gerçekten güçleniyor ve hareket güçlendikçe insan yalnız olmadığını, birinin bir şekilde onu koruyacağını düşünüyor. Yani açık açık ben geyim denmiyor. Mesela beş senedir İstanbul'dayım, beş senedir Bomonti'de yaşıyorum ve beş sene önce gözlemlediğim yerde değiliz. Biraz daha iyiyiz. Dediğim gibi alnına açık açık ben geyim ya da lezbiyenim yazmasa da ifadesini ifade edebilen insanlar görüyorum. Ne olduklarını bilmiyorum ama feminen davranacaksa feminen davranabiliyor. Bomonti üzerinden konuşuyorum evet; belki burada Fatih'te yapamazsa da bir artış var bence. Toplumun baskısı yaptı diyebiliriz, çünkü o kadar baskı yapıldı ki ve o kadar insanın canını sıkıldı ki insanlar birlik olmaya başladı ve dediğim gibi hareket güçlenmeye başladı, gelen aktivistler çoğalmaya başladı; fakat bir yandan önünü kesiyorlar ama başka bir yol bulunuyor. Politik açıdan çok zor bir dönemdeyken bile ciddi bir ilerleşmiş var.

S: LGBT'lerin toplumsal hayatta görünür olmasında medyanın etkisi var mıdır?

K1: Medyanın şöyle etkisi olabilir, sosyal medya Twitter, Instagram üzerinden konuşursak ve özellikle anonimlik üstünden birçok hesap buna kendini adadığı için birbirini takip eden insanlarla birbirimizi tanımadığımız insanlarla bir birlik yakalayabiliyoruz. Nefret söyleminde bulunan birini engelleyebiliyorum. Dolayısıyla buralar özellikle iletişim kurmak açısından mesela Gezi, 8 Mart gibi bu açıdan faydalı oluyor. Ya da tanışma uygulamaları aynı şekilde. Çünkü eşcinsellerin birbirini bulması, tanışması sıkıntı durumlar. Karşı tarafın beyanını bilmeden laps diye atladığında hayati tehliken oluyor gerçekten. Bu tarz faydalı kısımlar var. Ama geri kalan televizyon programları çok faydalı değil bence görünürlük açısından. ODTÜ olayları ve iki yıldır onur yürüyüşü yapılmıyor bir grup insan toplanıp yürüyorlar ve hiç kimseye bir zararı olmayan bir şey. Yine açıklamalar şöyle oluyor televizyon üstünden ramazan ayında on bir ayın sultanı nasıl böyle kirletebilir. Sanki tecavüz var, sanki Vandalizm var, insanlar Taksim'in belirli bir noktasından belirli bir noktaya yürüyecekler. O yüzden zaten

iğrenç bir şey, toplumun belli kesiminden de söylendi lut kavmi vs. vs. şeyler ama bu yıl ramazana denk gelmiyor ve ne yapacaklar bilemiyorum. ODTÜ’de yaşanan şey medya aracılığıyla bildiğimiz için söylüyorum, rektör okul içindeki onur yürüyüşü etkinliğini yasakladı ve içeri polis aldı. Ve bunu besleyen medya zaten. Ramazanda yürütmediler ve polis okula girdi. Televizyondan yapılan açıklama bu olmasaydı bu kadar bu şekilde olur muydu, bilemiyorum. Çünkü insanlar gözaltına alındı ve gerekçeleri gerçekten eşcinsel olmaları. Her hareket içinde elbet rahatsız olduğun şeyler oluyor ama bu beni enterese eden bir şey. Demek istediğim şey onur yürüyüşe gelip soyunduysa o onun kararıdır ve rahatsız olduysam benim problemimdir örnek olarak söylüyorum ya da iki kişi öpüştüyse bu onların kararıdır ve benimle öpüşmüyor. O yüzden şey demek bana yanlış geliyor: pankart açıp o... yazmışlar, kendilerine ok göstermişler yani kendilerini böyle temsil etmeyi uygun görmüşlerse bu şekilde temsil ediyorlardır. Zaten bizim istediğimiz şey diğer insanların fikirlerinin bize mani olmaması; dolayısıyla yanlış bir temsil görmüyorum. Yanlış olan organizasyonun kendi teknik problemleri beni rahatsız eden o kısımlar. Mesela 8 Mart’ta aynı şeyler yaşandı ve organize olunmadan yürüdüğünde tehlike şeyler ortaya çıkıyor. Ve onur yürüyüşlerinde de bu oluyor. Biz queer üzerinden konuşuyoruz LGBT camiası olarak ve queer teori diyor ki norm olan her şeyi reddediyorum. Şimdi gelip de bir insan sokakta soyundu diye neden rahatsız olayım ki. Ya da en basiti queer zaten Türkçe garip falan demek ama aslında küfür olarak kullanılıyordu ve LGBT insanlara queer denilerek aşağılanıyordu. Biz bunu alıp dönüştürdük ve queer teori olarak akademik hale getirdik ve destekliyoruz. Dolayısıyla bir kadının çıkıp o... şeklinde pankart açması benim için çok yüce bir yerde çünkü insanların seni bununla yaftalamasını engelleyecek bir harekette bulunuyorsun ve bunu (hakaret olarak değil) olabilirim şeklinde kabul ediyorsun, bunu da insanların gözüne sokuyorsun. Dolayısıyla temsillerde rahatsız edici bir şey görmüyorum. Bu konuda medyaya malzeme çıkıyor evet ama ben medyaya malzeme çıkmayacak bir şey varoluşumla yaratamıyorum. Yani ben orada medyanın doğrultusunda bir şey yapsam bile benim eşcinsel olmam yanlış zaten. Dolayısıyla her zaman bir şey bulacaklar, ya benim kadın olmam yanlış, ben bir kadın olarak nasıl yürüyüşe gidebilirim, aktivizm zaten yapamam gibi her şeyde çok fazla hata var. Mesela ben “sadece sevmek istiyorum” yazsam pankartta, bu sefer lut kavmi de sevmek istedi, hepiniz yanın gibi; o yüzden ne yaparsam yapayım malzeme çıkacak. O yüzden de kendi istediğim gibi yapayım.

S: Türkiye medyasında LGBT haber içeriklerinde nasıl yer alıyor?

K1: Sapkın, sapkın ve sapkın. Genellikle olay çıkararak, pislik yapan, insanların canını sıkan, saygısızlık yapan gibi temsiller var. Ve insanların gözünde, eşcinsel denildiğinde cinsel kavramı çok göz önünde ve çok can sıkıcı bir hale geliyor ve eşcinsel evlenip üremeyeceği için ve bunların gerdek geceleri yok, düğün yok, ee bunlar sevişiyordur da şimdi (zaten normalde sevişmeleri de çok saçma ve yasakken). Dolayısıyla cinsel kavramından beslenip sapkınlığa ilerliyor. O yüzden bütün söylemlerde de, bütün haberlerde de sapkın ya da sapık kullanılıyor. İyi temsile ise Kaos GL'nin yayınlarından hariç rastlamadım.

S: Toplumun, medyanın bu gösterimlerinden ve temsillerinden çıkardığı bir durum var mı?

K1: Birçok var. Birincisi sapkınlık, ikincisi hastalık, üçüncüsü onlara karşı saygısızlık nasıl bilmiyorum ama, onların dinlerine saygısızlık yani onlarla ilgili her şeye saygısızlık. Onların çocukları için bir tehdit, topluma bir tehdit, çünkü onların çocuklarını vampir gibi ısırıp dönüştürebildiğimizi falan zannediyorlar. Şu var ben bir lezbiyensem, gördüğüm her kadının üzerine atlayacağım gibi yaftalama geliyor, çünkü dediğim gibi sapkın olarak öğrenildiği için. Bu şöyle bir şey sen heteroseksüel bir kadınsan, her erkeğin üzerine atlıyor musun, hayır. Ya da eyvallah sen evlenene kadar seks yapmamayı uygun görmüşsündür ama bu demek değil ki ben senin ya da herkesin üstüne atlayacağım. Bunun haricinde açık fikirli arkadaşlar da var. Okey, yapsınlar, tamam onların tercihine/takdirine kalmış diyorlar ki, değil. Ama bizim gözümüze sokmasınlar, biz rahatsız oluyoruz diyorlar. Ama gene dönüp dolaşp, sapkın, pis ve kötü bir şey ve onları rahatsız ediyor, onlara saygısızlık oluyor, hep bu çemberde dönüyoruz yani. Önemli nokta cinsellik konuşmuyoruz ve hakikaten cız yaklaşılması zor bir yerde ve bunun konuşulabilir statüleri var: mesela evlilik. Evli olan gelip gerdek gecesiyle ilgili konuşabilir, LGBT için bu yok dolayısıyla patladığımız ilk yer burası. Genel hatlarıyla çok fobik bir toplum olduğumuz için bu konuda da ne yazık ki eğitemiyorsun, konuşamıyorsun. Konuşsan alan açmıyorlar daha doğrusu. Alan açılıp da yüzde yüz eskiden olduğu noktada kalan insan görmedim açıkçası ki eğitim aldığım üniversite bunun en iyi örneklerinden biridir. Yine fobik olunabilir, yüzde yüz eğitimle aşılr demiyorum, ama başladığımız nokta ile geldiğimiz nokta arasında dağlar kadar

fark var. Ve bunu eğitim yaptı açıkçası; ama bunu gerçek anlamda halka indiremiyoruz ve üniversite özelinde kalıyor, belli başlı safe yerler var. Ben bunu gidip x lisede konuşamıyorum, bunun önünü açsalar belki daha farklı şeyler olacak. Çünkü gerçekten ben de bir insanım, benim de iki elim, iki ayağım var. Yani konuşamadığımız için bu noktada olduğumuzu düşünüyorum. Boysan'ın Evi'nde de muhakkak konuşulmuştur, ben ilk başta çok korktum, toplumdan duyduğum kadarıyla kötü bir şey olarak biliyordum ama öğrendim, öğrendikçe aştım ve şuan destek oluyorum. Konuşacak alanımız olmuyor işte ve böyle bir fırsat sunulmuyor.

S: Gazetecilik etiği bağlamında LGBT ilgili haberlerde bir sıkıntı görüyor musunuz?

K1: Birçok haberde görüyorum sadece LGBT özelinde değil. İhlallerin peak yaptığı bir dönemdeyiz. Ve eşitlikçi ve etik olduğunu asla düşünmüyorum. Bunu da şuan ki duruma bağlıyorum. Çünkü etik olurlarsa birçok şeyle karşı karşıya geliyorlar. O yüzden etik olan zorluklar yaşıyor gerçekten ve diğeri de korkusundan etik olamıyor. Bu da etik bir ihlal o yüzden olmadığını düşünüyorum.

S: LGBT'lerin medyada temsili toplumsal yaşamda var olmalarında etkili midir?

K1: Etkilidir ama negatif anlamda. Medya daha besleyici, daha olumlayıcı bir yerde, daha eşitlikçi olsaydı o zaman daha farklı olabilirdi. Ben kız arkadaşımın yanında yürüyebilirdim, suratına bakabilirdim; yani iki yabancı gibi yürümek zorunda kalmazdım. Ama gelen şeyler daha ayrıştırıcı olduğu için daha bölücü bir şekilde geldiği için var olmamamızı sağlıyorlar.

S: LGBT'lerin toplumun "öteki"si olduğunu düşünüyor musunuz?

K1: Mesela kişi kendi beyanını söyleyebilir; ama bunun farklı perspektifleri var. Normalde olmamalı bence çünkü bunu belirtmek zorunda değil, senle flört etmediği sürece söylemek zorunda da değil. Ama bir yandan da toplumda görünürlük yaratmak zorunda. Yani seni güvenilir bulduysa açıklayıp, bir yandan "bak varız" demeli, çünkü var olmak istiyor, yüzde yüz kabul görse o zaman söylediğinde şey algısı olur, "tamam da bana ne". Ama henüz şu aşamadayız, hakikaten var, valla billahi de var noktası olduğu için belirtebilir. Şey gibi bu Twitter'da genellikle veganlar profiline vegan yazar,

eşcinseller eşcinsel olduğunu yazar, ve burada öncelikle biz de varız noktasını aşıp, daha sonrakine geçmemiz gerekiyor. Onun haricinde heteroseksüel biri ailesine bak sevgili ailem ben heteroseksüelim demiyor ama belli başlı zorunluluklar arasında seçip yapmak gerekiyor. Dolayısıyla bence öteki değil ama topluma göre öyle. Toplum da insan ben de insanım. Var olan herkes toplumun bir parçası ama toplum böyle görmüyor.

S: LGBT olmak toplumsal yaşamınızda size ne gibi problemler yaratıyor?

K1: Belli başlı kalıplar var, erkeksin ya da kadınsın. Kadınsan erkeklerden hoşlanacaksın, erkeksen kadınlardan. Ve bu ikisi evlenene kadar aynı evde yaşamayacak. Ve bunu dine bağlamaları çok fazla körükleyici. Birçok insan yurtlarından atılıyor ve çok basit bir şey barınma hakkı ve barınamıyorsun, sana barınacak bir alan dört duvar arasında bir şey vermiyorlar yani. İnsanın yaşaması için en birincil özellikte ve bu konuda da problem yaşıyorsun. Eğitim var, hastane olanı var, yemek için olanı var ve hastanelerde çok sıkıntı bu arada. Sanırım üç yıldır jinekolog arıyorum. Ve Allah'tan ki bir hastalığım yokmuş olsa ne halde olurum, bilmiyorum; ama fobik olmayan bir jinekolog bulmak için üç senemi harcadım. Sadece doktora gitme hakkı için bu sadece LGBT olarak değil kadın olarak nasıl bakire değilsin ki muayeneye gidiyorsun da var. Birde üstüne üstlük bir kadınla birliktesin ve double korkunç bir yer.

Birincisi toplumun kendisinde var olamıyorsun. Özgürsün ama hapisteymişsin gibi bir his yaratıyor. Bardağı tutuş şeklini bile düşünmek zorunda kalıyorsun özellikle geyler için. Her şeyini topluma göre hazırlamak durumunda kalıyorsun ki hayatta kalmaya devam edebilesin. Hani bu bana salak der üzülürüm gibi değil, hakikatten hayatta kalmaya çalışmak için, mesela ev bulmak için. Onun haricinde toplum dediğimizde çok genel büyük bir şey düşünüyoruz ama aile de onun bir parçası ve benim ailem beni bilmiyor, sadece erkek kardeşim biliyor ve ailede de var olamıyorsun. Belli bir kalıp var, onların çocuğu olan x kişisi var ve o role playinge uygun davranmak zorundasın ve davranıyorsun da. Bir yerden sonra ailenin bir çocuğu var ama senin ailen yokmuş gibi çünkü sen farklı bir insansın, seni sevmiyor onu seviyor, onun dışına çıktığında başına ne gelecek emin değilsin, bir yardıma ya da kaynağa ihtiyacın olduğunda, aile senin kaynağın olmuyor. Dolayısıyla birçok probleme yol açıyor.

S: LGBTİ olmak iş yaşamınızda size ne gibi problemler yaratıyor?

K1: Şuana kadar yaşamadım. Yaşamamamın sebebi yerine göre davranmam bence. Dernekte asistanlık yaptım. Orada açık bir şekilde ifade etmedim beyanımı. Sorun yaşayacağımı bildiğim için açık şekilde ifade etmedim, etseydim kesinlikle yaşardım. Garsonluk yaptığım yerde de açtım ama sorun yaşamadım, tanıyorlardı beni. STK'lar vs. yerlerde zaten sorun yaşamıyorsun ama zaten sorun yaşamayacağım STK'lar içindeyim. Üniversite araştırma merkezinde çalışıyorum, çalışıyor olmanın sebebi zaten lezbiyen olmam. Dediğim gibi yerine göre davrandıkça bir problem yaşamıyorsun. Göğsünü gere gere bakın ben eşcinselim diyemem, bir tık psikolog olacağımdan dolayı az problem yaşayacağımı düşünüyorum. Mesela kız arkadaşım hukukçu ve gerçekten saklamak için çırpınıyor. O yüzden biraz konu dışına bağlı olarak ilerliyor bence. Saklayanlar var elbette ve içselleştirilmiş homofobiye sahipler bunlar da "saklayalım bir problem yaşamayalım" derdinde onun uygun gördüğü duruş bu. Bence böyle olmamalı, içselleştirilmiş homofobi gerçekten büyük bir şey. Şu var bunlarda heteronormatifliği öğrendi, ataerkil sistemde büyüdü, gelişti ve bu öğrenmişlik beyinlerinde var ve içselleştirilmiş hali hakikaten çok korkunç. Ben kendimi kabul etme sırasında tutup bir insana senin yüzünden bu hale geldim demedim, hiç de yadırgamam istediğini yapabilir, isterse burada çıplak bir şekilde amuda kalkabilir, bunlar benim için okey. Ben çok kabul ederim her şeyi ama mesela ben kendimi kabul etme sürecinde kendimi öldürmenin eşiğinden döndüm ve bu da çok büyük içselleştirilmiş homofobi çünkü kendime bunu yakıştıramadım, nasıl iğrenç bir insanım, ailem beni sevmeyecek, kimse beni sevmeyecek ve ölmeyi hak ediyorum gibi. Bu da bir homofobi ve bunu kendime yansıtmışım. Bunu burada yendim, birincisi üniversitede aldığım eğitim, burada hakikaten iyi bir ortam içindeydim, oradaki herkese tek tek teşekkür ediyorum. Hocalarım kabul edici insanlardı ve her şeye okey olan insanlardı. Bir tanesi hariç o etik profesörü hariç. Yanımda eşcinsel arkadaşlarım vardı çünkü ben heteroseksüellim derken bile çok yanlı değildim ve hep bu taraftaydım dolayısıyla ilk fark ettiğimde, ilk yıkımı yaşadığımda tutup kaldıracak insanlar vardı etrafımda. İkincisi psikoloji eğitim almış olmamın getirdiği sen depresyondasın ve rasyonel düşünmüyorsun ve lütfen psikologa git kısmı da var. Ve ikisi bir araya gelince bir de antidepressanlarla kıvırdık işte.

Katılımcı 2/24 yaşında/Üniversite öğrencisi (Yüz yüze görüşme/09.05.2019/1 saat 36 dakika)

Sinem: Cinsiyet kimliğinizi nasıl tanımlıyorsunuz?

Katılımcı 2: Erkek olarak tanımlıyorum. Ama belirlediğimiz cinsiyet (erkek/kadın) kalıplarına çok inanmadığım için cinsiyet atanmasını istemiyorum aslında. İlla söylememi istersen tabii, erkek diyebilirim.

S: Toplumda cinsiyet kimliğinizle var olduğunuzu düşünüyor musunuz?

K2: Aslında cinsiyet kimliğimle var oluyorum evet. Var oluş mücadelesinin içerisindeyim ve sesini de çıkartmaya çalışıyorum. Olabildiğince de sesimi çıkartıyorum ve aktivizm yapmamın sebebi bu. Var olabiliyorsun ama belli güçler var etmiyor. Zaten görmezden gelinerek anormalleştirilen ve marjinalleştirilen bir kesim LGBT'ler oldu.

S: Hiç nefret söylemine maruz kaldınız mı?

K2: Kalmadığımız zamanlar ne zamanlardı diye düşünüyorum. Girdiğimiz her alanda bir kez i... kelimesini duyuyorsun. İ... denilmesinden rahatsız oluyorum. Ama bir yerden sonra da çok dikkat etmemeye başladım. Mesela ailemin içinde de bana kızdıklarında “aman i..., i...lik yapıyor” gibi laflar duyuyorum. Hangi anlamda kullanırsan kullan küfür olarak geçiyor bir kere. Erkek kardeşim de eşcinsel. “Şimdi iki çocuğunuzda i...yken, i...yi halen küfür olarak kullanmanız komik değil mi?” diyorum. Bunu derken biraz da şakaya vurmak adına yapıyorum aslında. Yaklaşık altı yaşından beri belli zorbalığa, belli söyleme sistematik olarak uğramaya devam ediyorsun. Belli bir dönemde uğradın bitti olmuyor maalesef. İlkokulda ilk sınıf arkadaşların yapıyor bunu. Lisede öğretmen yapıyor. Sonra üniversite ve iş hayatındaki kişiler yapıyor. Otobüse biniyorsun, senin tipinden gey olduğunu anlıyor ve “i...” diye laf atıyor. Hayatının her alanında var yani. Markete girdiğinde de, okulda eğitim aldığında da kısacası saymakla bitmiyor.

S: Kendiniz nefret söyleminde buldunuz mu?

K2: Ara sıra cinsiyetçi küfür ediyorum. Kendimi tutamıyorum aslında. En çok o çocuğu diyorum. Ve dedikten sonra hemen ağızma vuruyorum; çünkü o... arkadaşlarım var benim, kendini onlardan üstün görmek gibi oluyor. Yani nefret söyleminde bulunmak, hakaret etmek aşağıda gördüğün ve güç olarak üstün gördüğün yerde başlar.

İnsan haklarına inanmayanlardan daha üstün bir yere koyuyorum kendimi. Ama gidip de onlara bir nefret söyleminde bulunmuyorum. Sosyal demokrat bir aileye sahip olduğum ve o değerle yetiştiğim için güç ilişkisinde bir insanın benden üstün olmadığını anladım. Ve bu güç ilişkisini anladığım zamanlarda ilkokuldaydım ve babam Roman mahallesinde doktor olarak çalışıyordu. Babamla gider ve Roman mahallesinde gezer ve çocuklarla oynardım. Azınlıklıklarla ve kendinden farklı insanlarla küçük yaşta tanışmış olmam o güç ilişkisini kırmamı sağladı. Şükür ki “en iyi Kürt ölü Kürt’tür” söyleminde bulunmadım ve böyle bir şeyi de savunmadım. Yani insanı aşağılayan bir tarafta olmadım ben. Sinir anında sadece cinsiyetçi küfürlerim oluyor. Şunun önemli olduğunu düşünüyorum ama: Evet yapmış oluyorsun ama bunun farkında olup dönüştürmeye çabalaman da ayrı bir önem atfediyor diye düşünüyorum. Benim gördüğüm çok gizli olup kendi cinsine yönelimi olup kendine bunu yediremeyip küfür eden, ayrımcılık eden, karşı tez geliştiren tipleri de çok gördüm. Kendiyle barışamamış tipler de var. Kendi aramızda şunun dalgasını yaparız mesela: “Bütün homofobikler gizli geyselerdir” diyoruz. Ama hepsi değil tabii.

S: Günlük konuşma pratiğinizde ayrımcı bir dil kullandığınızı düşünüyor musunuz? Evet, ise neden?

K2: Kullanmamaya çalışıyorum. Türkçede de yazım dilime önem veriyorum. Engellilik noktasında mesela en eksik olduğum noktaydı. Ezilen biri olarak, diğer ezilen biri üzerine tahakküm kurmak çelişkili bir hale geliyor. O yüzden ayrımcı bir dil kullanıyor olmam saçma olurdu.

S: Yaşadığınız toplumda LGBT'lere ayrımcılık yapıldığını düşünüyor musunuz? Evet, ise nedenlerden bahsedebilir miyiz?

K2: Evet, çünkü egemen dediğin ve gücü elinde tutan kendi kitlesini ayakta tutabilmesi için anormal kavramı yaratıyor. O anormal kavramının biri de kutsal aile yapısını bozan LGBT'ler. LGBT'leri ne kadar marjinal gösterirse ya da ne kadar rehabilite edemiyorsa/etmeye çalışıyorsa, normlarına uymuyorsan/uyduramıyorsa görmezden gelinmeye ve onunla beraber ayrımcılık silsilesine hazır olmak zorundasın, diyor. Başından beri de aslında bu ayrımcılığa hazır şekildesin. Ayrımcılıktan ne kadar etkilendiğin önemli değil, sokakta yürürken birinin benim hakkımda “i..., g.t veren ya da top demesi” bende travma oluşturmuyor, ruh sağlığını bozan bir şey değil. Tabii ki

hoşa gitmez böyle şeylerle karşılaşmak ama artık şu noktaya bürünmüş durumdayım: Kendimi değil, kendi yaşadığım ayrımcılığın ötesinde diğer insanları da koruma içgüdüsü içindeyim. Başkasına yapılan ayrımcılığı görünce kendime yapılandan daha fazla büyük tepki vermeye başladım. Biliyorum ki o insanın orada bu ayrımcılığa karşı çıkmamasındaki tek sebep yalnız olmasıdır. Yalnızlıkla birlikte o görmezden gelme durumu ortaya çıkıyor. Görmezden gelindiği sürece yalnız olduğunu hissediyor ve o noktayı kırmaya çalışıyorum.

Kendi aramızda iktidar karşıtı, muhalif olan kesimin solcu erkek kitlesi var, erk kafalı kitle de tabii ki halen devam ediyor. Nedenini de anlamıyorum. Onlar da saçma bir şekilde öteki olarak gördüğünün üstünde tahakkümü olduğunu düşünüyor ve bunu sorgulamıyor. Akabinde onları da değiştirmeye çalışıyorsun. Senin tarafında olan insanlar da sana karşıt bir söylem üretebiliyor. Trans kadınların kadın olmadığını savunan feministler gibi. Okuduğum okulda LGBT politikalarını ya da çalışmalarını kısıtlamaya çalışıyorlar; onlara ses çıkartmaya çalışıyorum. Bu okulda açık kimlikli bir geyim ben. (Galiba okuldaki tek açık kimlikli olan da benim herhalde). Dolayısıyla ben açık kimlikli bir gey olarak, yönetime çıkıp, sen yok diyorsun ama böyle böyle şeylerin olduğunu diyebilmek senin de olanlardan biri gibi görünür olman önemli çünkü karşısında bir muhatap var. “Hak verilmez alınır” sözü var ya biliyorsun o hakkı sana hiç vermeyeceğini ama ya söke söke alacaksın ya da uzlaşarak alacaksın.

S: Medyada LGBT'lerin yer alışı sizce sorunlu mu?

K2: En son RTÜK'ün foxlife verdiği cezaydı. En son LGBT cezası diye hatırlıyorum. Ayrıca medyada yok ki LGBT'ler. Yeni medya ya da alternatif medya dersek onu da biz oluşturduk zaten ve ayrımcı dile falan da önem veriyoruz. Ama şu var bu camia küçük bir yer, “evet haklısın” diyorlar ama elini taşın altına koymayanlar var. Çok iyi bildiğim solcu homofobik bir adam (ismini vermek istiyorum var ama vermeyeceğim) seneler sonunda platformuna LGBT'leri almaya başladı ve LGBT haberlerine daha fazla değer vermeye başladı. Ama bunu neden yapıyor: Çünkü sessiz kalamayacağını biliyor. Ama sessiz kalabileceğini bilse halen sessiz kalmaya devam eder. Para da çok önemlidir. Kendisine dokunmayana kadar bundan kâr ediyorsa hiç umurunda olmuyor. LGBT ya da kadın hakları hakkında konuşmak, popüler kültür öznesi haline geldi ve onun ekmeğini yiyebilmek adına haber yapanlar var. Ama ekmeğini yesinler, yapsınlar bir şey iyi ya da kötü, doğru ya da yanlış önemli değil, bir

şey yapsınlar, bir aksiyon olsun; biz o aksiyonu bir şekilde düzeltiriz. Mesela Jet Sosyete’de Enis Arıkan’ın oynadığı karakter çok klişe ve stereotiptir, çok feminen bir geyi oynuyor. Feminen geyler yok mu, var. Buradaki sıkıntı feminen bir geyi göstermesi değil aslında, burada sıkıntı olan tektipleştirmesidir. Bütün geyler sanki efemine davranır, kadınlara özenir, kadın olduğunu iddia eder gibi. İlk başta da dediğim gibi bir cinsiyet atama zorunluluğu var ve bu cinsiyet atama da tektipleştirilmeye çalışılıyor. Yani geysen böyle olmalısın gibi. Feminen olmalısın gibi.

Bazı kurum atölyelerinde medyada cinsiyetçilik/cinsiyetçi dil eğitimleri veriliyor. Ama bakıyorsun “travesti dehşeti” demiyor, “travesti evlendi” diyor. Ne değişiyor, hiçbir şey değişmiyor aslında. Evet, şiddeti göstermedin bu sefer; ama şiddetin mağduru gibi gösterdin. Ee ne yapacağız şimdi☺. Medya cinsiyetsiz olduğunu mu düşünüyor şimdi, alkış mı tutmak gerekiyor. Hayır, bu da yanlış diyoruz, bu söylem de yanlış diyoruz. Başka öneri veriyoruz şöyle yapsan daha iyi olur gibisinden. Sonrasında “of size bir b.k beğendiremiyoruz” diyorlar.

Okulumdan bir örnek veriyorum: Cinsiyetsiz bir tuvalet açtırmaya çalışıyoruz. Açtırdık da. Ama engelli tuvaletleri ile aynı cinsiyetsiz tuvalet yaptılar. Şunu anlatmaya çalıştık. Bakın burada bir kadın tuvaleti var, burada bir erkek tuvaleti var, burada da engelli ve ikili cinsiyet amblemleri olan bir tuvalet var. Şunu diyorlar aslında sağlıklı olan erkek ve kadınlar kadın/erkek tuvaletini, affedersin b.k yiyenler de şunu kullansınlar. Aslında bunun daha çok soruna yol açtığını anlatmaya çalıştım. Sonra diyorlar: “Al işte yaptık.” Zaten sıkıntı o değil ki doğru yapabilmek önemli. Yukarıda gazete örneğindeki gibi yanlış üzerinden bir daha yanlış üretiyor olman, o yanlışın daha fazla yayılmasına yarar oluyor. Başka bir şeye de yaramış olmuyor.

S: Medyada LGBT’lerin yer alışında bir artış olduğunu düşünüyor musunuz?

K2: Ayta’nın (Ayta Sözeri) ortaya çıkışı ve Ayta’yı desteklemeleri, çok büyük bir insan kitlesi destekledi. Sezen Aksu gibi... Mesela pembehayatın youtube kanalı var. O insanların oraya çıkışı ve bir şey gösteriyor olması bizim homojen bir grup olmadığımızı gösteriyor. Gazeteci olacak ama hayatında LGBT nedir duymamış insanlara LGBT’nin ne olduğunu anlatan diğer gazeteciler arttığında da medyada görünür olmak artacak.

S: Toplumsal hayatta LGBT'lerin görünürlüğünde bir artış var mı?

K2: Kimine göre var ve kimine göre yok. Kürtlerin/Ermenilerin de toplumsal yapıda bir görünürlüğü yok bence. Çünkü baskı rejiminin sonucunda hepimiz artık kendi içimize çekilmiş durumdayız. Şöyle düşünebilirsin: Ateş Gezi zamanı harıl harıl hıdrellez ateşi gibi yanarken, şuan ise külleri üfleye üfleye canlı tutmaya çalışıyorsun. Çünkü hepimizin uğraştığı şey birbirimizi ayakta tutabilmek üzerine kurulmaya başladı. Bir ara haftada bir kere intihara meyilli çocuklarla konuşmaya giderdim. Bu çocuklar gerçekten var olamıyorlar ve toplumda en görünemez noktadalar. O toplumun stereotipleri de kendi içlerinde var etmiyor. Bir yandan da ise çocuklar artık bilgiye çok rahatça ulaşabiliyorlar internet aracılığıyla. Ben mesela on yaşında “gey ne?” diye sorduklarında bakardım. İnternet ortamı bu açıdan önemli diyebilirim. Bir de aktivistlerin artması gerekiyor LGBT'lerin görünürlüğünde bir artışın olması için. Bunu kendim için demiyorum çünkü ben o kadar cesaretli olamıyorum. Şu olmalı bence çıkıp 500 kişinin karşısına LGBT haklarını savunan, kameraların önünde demeçler veren, bunun davalarını takip eden insanlar arttığında toplumsal hayatta görünürlük daha da artacak.

S: LGBT'lerin toplumsal hayatta görünür olmasında medyanın etkisi var mıdır?

K2: Tabii ki var. Şuan sokakta bir transtan korkmanın tek sebebi medya... Medyanın oluşturduğu bir kalıp yargı var. Bütün transların seks işçiliği yaptı kalıp yargısı oluştu. (Aslında zorunda bırakılıyor biraz), bütün transların en marjinal olanlar ve ateist oldukları kalıp yargısı oluştu. (Tam tersi dindar kesim daha yüksek). “travesti dehşeti, travestiler katliam yaptı”, “Remziye, Remzi oldu” haberleri marjinal bir grup yarattı.

S: Türkiye medyasında LGBT haber içeriklerinde nasıl yer alıyor?

K2: En son gezi iddianamesi haberini okudum sanırsam. Saroşçular, LGBT'liler (liler nasıl oluyor onu da anlamış değilim, örgütsel bir imaj yerleştirme sanırsam). Ben Akit tarafından hedef gösterildim. İki ya da üç sene önce bir kulüp kurmuştuk ve Akit haber yaptı ve beni hedef gösterdi. İsmimi vermedi B.C.K. diye verdi. Bu haberi yapıyorsa benim kim olduğumu biliyordur. Ya da şu okulun kapısından çıktıktan sonra Akit gibi düşünen bir kafanın benim gelip kafama sıkacağına garanti yok. Belli medyalar bu konuda çok fazla pervasızca hareket ediyorlar. Kimi hedef gösterdiğini ve

hedef gösterilene neler yol açabileceğini hiçbir şekilde bilmiyor. Transların sürekli öldürülmesinin sebebi bu... En çok hedef gösterilen translar, ötekileştirildi ve görmezden gelindi. Bir kitle var, baskılanmış erkekliğin kırılğan erkekliği zarar görünce onu öldürebilecek bir duruma geliyor. Kendi yaptığı hatanın başkası yapmış gibi gösterilmesi ülkenin politikasından geldiği için sistem bu yani. Kerimcan'ın videosu mesela, izlemedim arkadaşlarımla tepkisinin homofobik olduğunu anlatamadım. Bunun örneğini de başka kadın üzerinden vermiştim. Bir kadın bunu yaptığında normal görülüyorken, çünkü neden kadın cinsel obje olarak nesneleştirilebilir. Bunu normalleştirirken, diğerini anormalleştirirken buradaki sıkıntı bu aslında... Linçin nedeninin bunun olmadığını anlatırken, karşısındakinin ahlak normlarına uyması gerektiği düşünülüyor. Bunu kabul etmemesi, yanlış attım demesi ya da buna cesaret etmesi beni kesinlikle ilgilendirmiyor kendi içindeki bir sorun o. Ama o insanı bir kesimin temsilcisi yapmak bana göre yanlıştır. LGBT deyince Kerimcan Durmaz akla geliyor. Bana göre çok farklı insanlar LGBT temsil ediyor. Zeki Müren, Bülent Ersoy da değil. Bu hareketin temsilcileri günlük hayatın içinde yaşam mücadelesi veren insanlar. Sensin, benim, sokaktaki çalışan abla vs. Ama bu insanları aciz görmek topluma göre daha kolay. Çünkü onları rahatsız edebilir noktada değil, az biraz para kazanıyorsa popülerse o insanı eleştirmek daha zevkli oluyor bazen.

S: Toplumun, medyanın bu gösterimlerinden ve temsillerinden çıkardığı bir durum var mı?

K2: Tabii ki var. Medya bizim öldürüldüğümüzü, işten atıldığımızı çok net biliyor. Ama gösterdiği temsil işten kovana desteklediği şeklinde olduğu için LGBT üzerinde hiçbir zaman pozitif etki yaratmıyor. Negatifin destekleyicisi bir medya var oluyor. Bir adam seviştiği bir adamı öldürüyor seviştikten sonra. Medyada çıkan gösterim şu oluyor. “Adama sarktı, adam öldürdü, helal olsun gibi manşet yaparsan”, kendinde hak görmediğin şeyi insanlar üzerinde hakmış gibi gösterirsen herkes bir yandan ben Allah’ım diye gezer. Medyanın toplumda LGBT üzerinde bir tutumu var ve ayrımcılığı destekleyici bir tutumu var.

S: Gazetecilik etiği bağlamında LGBT ilgili haberlerde bir sıkıntı görüyor musunuz?

K2: Olan içerikler var ama son zamanlarda kafamda bir örnek yok şuan. İşte en son Akit’in foxlife muhabbetinde “ahlaksızlara geçiş yok” manşeti atmışlar. Gazeteci

etiği bağlamında sordun ya bence ilk önce kadın gazetecilere biraz daha yer açmaları gerekiyor. Sonra haber dilini konuşsak da olur☺ Akit'te, Cumhuriyet'te Birgün'de Evrensel'de vs. kaç tane kadın gazeteci var acaba? Ama Akit dışında söylediklerimin hakkını yiyemeyeceğim, diğerinden biraz daha fazla çalışıyor. Okulların gazetecilik bölümlerindeki hocalar dillerini ne kadar değiştiriyor ki bu konu hakkında mezun olan gazeteci de dilini değiştirsin haber yazarken. Akademinin desteklemesi ve şu zamanlarda LGBT'ye bu kadar yüklenilmesinin sebebi akademideki farkındalığı tamamen yok etmek. Bunun yok edilmesi gerekiyor ki bir yerden sonra başka sektördeki farkındalığı da yok etsin. Bizde şu var etik ve ahlak birbirine karıştırılıyor sanki. Etik kavramı gerçekten sıkıntılı bu ülkede... Etik gazetesinin basın bürosunda yok bence. Etik bu ülkede kendinden olana hizmet vermek gibi anlaşıyor.

S: LGBT'lerin medyada temsili toplumsal yaşamda var olmalarında etkili midir?

K2: Tabii ki de. Ayrımcı olmayan bir temsil biçimi bizim yaşam mücadelesi üzerine kurduğumuz tarafı desteklemeye başlayabilir. Şuan LGBT hakkında en düzgün haber yapan bianet var. En ayrımcı olmayan haberleşmeyi yapan bir kurum. Ama bir tek bianet'in olması çok değerli; fakat ne kadar işimize yarayabilir. Gazeteler ise çok dar kitleye sesleniyor. Şimdi ben yoldan geçen amcaya nasıl bianet okutayım, okutamam ki. Öteki platforma medyascope benim yaşıtım kişilere de izletemiyorsun ki. Çok dar alıcıya seslenmeleri durumuna gelmesi sıkıntılıdır. En önemli nedeni kutuplaşma. Diyorsun ki LGBT'ler ayrımcılığa uğruyor olması insan hakları ihlali, anayasaya aykırı, evrensel doğrulara aykırı. Karşıdaki diyor ki "hayır değil, evrensel doğru bu". Bu durumu cehalete bağlıyorum ben.

S: LGBT'lerin toplumun "öteki"si olduğunu düşünüyor musunuz?

K2: Evet. Öteki dediğin şey herkes için var. Şanslı kesimden olmadığımız için zaten ötekiyiz. Ama öteki olmaktan çok ötekileştirilip anormalleştirilmek çok büyük bir sıkıntı... Kim öteki? Öteki diyorsun ki seni ötekiden ayıran nokta ne? Farklı bir yaşam, farklı bir inanıştan olabilirsin, ama bir insanı var oluş üzerinden ötekileştirmen engelli insana evden çıkma demene benziyor. Hayatında kiminle seviştiğine bakıp ayırıştırıyorsun. "Sana ne"den öte özel alanımdaki insanı regulare etmek kimin haddine düşmüş. Benim özel alanda Balat'ın orta yerinde soyunup sevişmeyeceğim tabii ki, bundan hoşlanan bir insan değilim, senin özel alanda yaptığın "kadın kadına seks"

“erkek erkeğe seks” sana ne yani. Yeni tanıştığım patavatsız insanlara söylüyorum mesela. Çoğu geye sordukları soru “aktif misin, pasif misin” oluyor. Bana ne senin sevişmeden, sana ne benim sevişmemden diyorum. Bu sınır aşımı ne zaman gerçekleşti sen gelip merhaba diye konuştuğun kadın bile bunu sorma hakkını buluyor. Evlendikten sonra ne zaman çocuk yapacağının LGBT versiyonu bu aslında. Ben karşımdaki insanın cinsel yönelimine bakmıyorum ki, seninle tanıştık, bir ay oldu yani ve senin cinsel yönelim hakkında bir bilgim yok mesela. Beni de ilgilendirmez. Egemen olanların özel hayatı regulare etmesi aslında insanı regulare etmesi demek. Yani sıkıntı burada başlıyor.

S: LGBT olmak toplumsal yaşamınızda size ne gibi problemler yaratıyor?

K2: Ne yaratmıyor asıl. Ben mesela feminen davranışları olan bir insan değilim, ama böyle arkadaş ortamında olduğumda sesli bir kahkaha attığımda da “ay çok değiştin” diyebiliyorlar. Senden beklenen ise şu oluyor. Kadın arkadaşlar için best friend oluyorsun. Erkekler için de kız arkadaşının arkadaşı olarak var oluyorsun çünkü kendileri arkadaş olurlarsa gey olurlar maazallah. Doktorlar mesela karşıdakine insan olduğu ve var oluşundan dolayı değer vermen gerekiyor. Karşıdaki üzerinde otorite kurmadan yardım etmen gerekiyor. Bakıyorsun ki geç LGBT olmayı karşıdaki kadın bir doktor erkek hastasını kontrol etmiyor ya da evli olmayan kadınları kadın doğumcular muayene etmiyor. Her şeyi sorgulamaya başlıyorsun. Gazetede transları kendinden daha düşük gören muhabir haber yaparken (İsmail Saymaz mesela) homofik olmadığını söyleyen ama homofobik kitleden biri Soma’da, Aladağ’da haber yaptı ya da toplumun dokunulmadığı yerlerde haber yaptı diye ayrımcılık yapıyor olması, o insanın iyi bir gazeteci olduğu söylenebilir mi, söylenmez.

Gündelik yaşamını, iş yaşamını, akademik kariyerini her türlü etkiliyor. Akademide gey olduğu için atılan çok insan var. Şafak diye bir trans çocuk, 18’ini yeni geçmiş. Bir çocuk trans olduğunu keşfediyor, kendine ve etrafına açılıyor, bedeniyle barışmaya başladığında destek vermesi kurumlar beni öldürmeye ve ölüme muhtaç bırakmaya çalışıyor. Kutsallaşmış aile seni korumazsa ya da desteklemezse, gücü ve desteği nerede bulacaksın. Aktivizmin amacı tam da bu aslında desteği sağlaması. Derneklerin danışma hattı her gün destek veriyor çünkü bu insanlar gerçekten yalnız. Biz İstanbul’da bile bu kadar yalnızken Anadolu’daki büyüyen o çocukların neler yaşadıklarını bilmek imkânsız bir şey değil. O kadar çok yardım edilmesi gereken kesim

var ki sadece LGBT'ler değil aslında. Aktivizm yapmaya başladığımda şaşırmıştım. Senin görmediğin milyonlar var. Görünür olmayan kısım çok muhtaç durumda. Düzgün bir eğitimi geçtim, düzgün barınma ihtiyacına muhtaç insanlar. Bir anket vardı en popüler "komşularınız gey olmasını ister misin?" sorusuydu. Hangisini istemezsin gey ve trans çıkıyor. Komşusunun gey olmasını istemeyen ama LGBT komşusu olan çok insan var. Benim komşum trans bir kadın ve seks işçisi. Ve güvenliği için de evinde çalışma ortamı yaratıyor. Ve insanlar bu durumdan rahatsız olduğunu dile getiriyor. Evinden çıkmayan 75 yaşındaki teyze bundan rahatsız olduğunu zannediyor ama neler olduğunu da bilmiyor. Çok komik. Özel hayata müdahale işte... Sen kimsin yani. Parasını ve yaşamını bedeniyle çıkartmak zorunda kalan ya da istediğiyle yapan ve bedeniyle kazanmak zorunda kalan insanlar. Riyakârlık ve görmezliğinde ötesinde; o yüzden her şeyi kendine hak görüyor ve senin ona söylediğin hiçbir şeyin yararı yok yani. Taa ki o da başka konuda ayrımcılığa uğrayana kadar ne yazık ki. Damdan düşenin halini damdan düşen anlar misali ve hiç sevmem. Farklı bir ayrımcılık deneyimi yaşayan insan, maalesef daha iyi bir empati kuruyor ötekiler üzerinde. O yüzden de başından beri bunun sıkıntısının cinsiyet meselesi üzerinden ataerkil olduğunu söylüyorsun. Normal olmanın sıkıntılı bir davranış olduğunu anlatmaya çalışıyorsun. Bunu yapamıyorsan olduğun yerde tepinmeye başlıyorsun. Translar mesela 1800'lerde varlığı çok güç olanlarken işte 1870'lerde ilk homoseksüel tanımı yapılıyor. Geliştirilmeye başlıyor literatürde. 1960'lara kadar bütün geylerin erkek zannedilmesinden dolayı lezbiyenler ayrıldı mesela. Kadınlar görmezden geliniyordu. Dünya toplumu bu ataerkil sistem, erkek yüceltici, kadın aşağılatıcı bir nokta olduğu için kadınları istemsiz olarak görmezden gelmek otomatikleştiriliyor. Transsan zaten hele de trans kadınsan sana verilen ayrıcalığı alıp aşağı konumda olan bir cinsiyet tercih ediyorsun diye düşünülüyor. Mesela trans erkekler daha kabul edilebilir gibi gösterilir. Transların yaşadığı ayrımcılığı geyler, biseksüeller, lezbiyenler yaşamaz hale geliyor çünkü tamamen dış görünüşü üzerinden yargılanan ve ayrımcılığa uğrayan ve öldürülen insanlardan bahsediyorsun. Hani ben mesela pride'da trans bayrağı taşıyorum, şeye önem veriyorum çünkü kendi görünürlüğünün ötesinde insanların daha çok desteklemesi gerekiyor ki hele ki LGBT'lerin desteklemesi gerekiyor ki bir bütün olarak yaşayabilelim. Klasik bir hikâye vardır, karaya vuran denizyıldızlarını denize atan adam hikâyesi. Evet, o bir tanesini kurtarmak çok değerli ama onu kurtarıırken denizyıldızları

niye karaya vurduğuna da bakmak lazım. Kirli denizden kendini atmaya çalışan denizyıldızını tekrar geriye o denize atmak da anlamını yitiriyor bir süre sonra.

S: LGBT olmak iş yaşamınızda size ne gibi problemler yaratıyor?

K2: Yaptığım stajdan söyleyeyim. Kadın çalışmalarında staj yaptım. Halen de gönül bağı var. Okul yönetimine şunu anlatıyorsun. Neden toplumsal cinsiyet çalıştığını anlatıyorsun. İnsanlar anlam vermek istemiyor. Sen psikoloji okuyorsun niye gender üzerine çalışıyorsun diyorlar. Psikolojinin bu kadar sıkıntılı olması, kadına depresyon tanısının konulması zaten toplumsal cinsiyet normları ve annelik kimliği yüzünden de o yüzden diyorum. Onu anlamlandırabilmek için biraz zekâ gerektiriyor. Başka neden bulamıyorum. Bu gerçeğe bu kadar yüzünü dönemez ve görmezden gelemes; cehalet muhabbeti yapıyorum sana eğitimle dönüştürmek önemli çünkü. Toplumsal cinsiyet atölyeleri veriyoruz. Bir köyde bunu zaman zaman söylemedim ama cesaret ederek şunu söylemişim: “İstemsiz bir cinsel birliktelik evlilikte de olsa tecavüzdür” bunu biliyoruz ama çoğu kadın cinsel birlikteliğin ve hazzın bu olduğunu sanıyor. Bunu dediğimde bir kadın geldi ve şunu dedi: “Ben senelerdir tecavüze uğruyormuşum.” Bunu anlayamıyor ve olması gerekenin bu olduğunu düşünüyor. Dolayısıyla eğitimle başlıyor bu süreçte. Yani niye ötekisi olduğumuzu anlatmaya çalışalım ki bu konumdan da çıkabilelim diye düşünüyorum ya da şansımız olsun.

Katılımcı 3/27 yaşında/Üniversite mezunu (Yüz yüze görüşme/09.05.2019/ 1 saat)

Sinem: Cinsiyet kimliğinizi nasıl tanımlıyorsunuz?

Katılımcı 3: Erkek olarak tanımlıyorum.

S: Toplumda cinsiyet kimliğinizle var olduğunuzu düşünüyor musunuz?

K3: Evet düşünüyorum ama bu çok zaman aldı, diyebilirim. İnsanlar ilk başta yolda geçerken “Kadın mı bu, yoksa erkek mi?” diye arkandan bağıyordu. Ya da en önemlisi ailene, sosyal çevrene okuldaki öğretmenine tek tek açıklama yapmak zorunda kalıyorsun. Yeni açılıp erkekler tuvaletine gittiğimde arkadaşlarım kalakalmıştı, o zamanlar sakal falan yok tabii. O yüzden insanlar ister istemez şaşırıyor bu duruma. Bir yerden sonra çok zor oluyordu işte densiz insanlar mesela “oo erkek hoş geldin”

diyorlar. Senin söylemenle ben erkek olmuyorum ki. Ben de diyorum “hoş bulduk erkek nasılsın”. Orada onun yapmasının sebebi adam oldun gel bakalım, aslında. Çünkü kadından bir erkeğe dönüşüm var ve toplumun kabul göreceği bir şey. Ama erkekten kadına dönüşüm de şu oluyor “oo kestirdin de nereye attın, i... vs.” bilip bilmeden bir sürü şey söylüyorlar; bunu da biliyorum. Şuan da kabul görüyorum evet ama kendime seçtiğim isimleri annem de kullanmıyor. Küçükken “bana Süleyman demezeniz uyumam diyormuşum” şimdi annem Sülo demeye başladı ve tekrar isim davası açmayı düşünüyorum sanırsam; dolayısıyla etrafımdaki herkes de Sülo demeye başladı. Bu durumdan dolayı annemle tartışmıştık da. Annemin yüzünden herkes bana “Sülo” diyor diye. Kimlik karmaşası zaten yaşamışım, sakallı bir halde pembe bir kimlikle sınav kâğıdına eski ismimi yazıyorum, sen neden bahsediyorsun, diyorum. Benim ismim var ve ben bu kimlik için neler çabaladım anne, diyorum. İnsanların ağızına annem alıstırdı Sülo’yu. Artık Sülo dediklerinde insanlar benden papara yiyince ismimi demeye başladı ve ağızlarını bunu alıştırmaya çalışacaklar. Onun dışında senin kabul edilebilirliğin hastane süreci bittikten sonra başlıyor. Gidiyorsun ve trans erkek olduğunu söylüyorsun, süreçlerden geçiyorum, hormon kullanacağım, diyorsun. Ve doktorlar arasında da şu bakış oluyor: Himm öyle mi hadi bakalım, diyorlar. Grip oluyorsun, rahim ameliyatı oluyorsun mesela doktor seni görüyor, dıştan erkek nasıl rahim ameliyatı olur, diyor. İnsanların her yerde seni kabul görmeyişini ve gerçek erkek olarak tanımlamadığını sezebiliyorsun. Şunu diyemiyorsun: Bu genetik bir durum, kromozomlarla alakalı, beyninin cinsiyeti ayırır, pipimde olabilirdi her şey de olabilirdi, hiç fark etmez. Kadın erkek algısını insanların biraz öğrenmesi gerekiyor bence. Şu var ya tam kadın, ya tam erkek; öyle bir şey yok. Heteroseksüel bir kadın olup, çok erkeksi olan insanlar da var. Ve tam tersi çok naif olan adamlar da var. Bu naiflik el hareketlerine, oturuşuna, konuşmasına yansıyor. Kaba konuşmak erkeklik mi oluyor şimdi? Bunu biraz öğrenmemiz gerekiyor, toplumsal cinsiyet rollerini bu durumda kısıtlamamız gerekiyor diye düşünüyorum.

S: Hiç nefret söylemine maruz kaldınız mı?

K3: Birebir sen böylesin, Allah belanı versin tarzında hiçbir şeyle karşılaşmadım. Ailem durumu ilk anlayana kadar kabul etmek istemedi. Ama beni kıracak kötü bir söz kullanmadılar. Annem geylere falan yapılan şiddete “Allah belanızı versin” diyen bir insandı. Ama kendi evladında da böyle şeylere şahit olunca yadırgamadı değil.

Çevremden nefret söylemine maruz kalmadım. Ama erkekten kadına bir dönüşüm geçirseydim çok fazla maruz kalacağımı bilirdim. Ne yazık ki kadından erkeğe geçiş bizim toplumumuzda daha kabul edilebilir görünüyor. Çünkü ataerkil bir yapıdayız.

S: Kendiniz nefret söyleminde bulundunuz mu?

K3: Bulunmadım. Bir insanın dili, ırkı, cinsiyeti, inancı ne düşündüğü üzerinde durmam. İnsan ne olursa olsa bile ben o kişiyle oturup anlatacak bir şeylerinin olduğuna inanıyorum. Ama şöyle bir şey var tecavüzcüler, çocuk istismarcıları gibi insanlara nefret söyleminde bulunabilirim evet ama bulunmayan mı var yani.

S: Günlük konuşma pratiğinizde ayrımcı bir dil kullandığınızı düşünüyor musunuz? Evet, ise neden?

K3: Ara sıra istemeden oluyor. “Adam ol lan” gibi ama bu söylemler o düşünceyle söylenmiş bir şeyler değil. İnşallah ya da maşallah diyorum dindar olduğum için söylediğim şeyler değil mesela. Alışkanlık belki de.

S: Yaşadığınız toplumda LGBT'lere ayrımcılık yapıldığını düşünüyor musunuz? Evet, ise nedenlerden bahsedebilir miyiz?

K3: Şaka mı yapıyorsun. Tabii ki bir de en çok ağır ayrımcılık hangilerine yapılıyor sorman da güzel olurdu. Bir nefret var ve bu öldürmeye kadar gidiyor. Seks işçisiyle birlikte oluyor (ya kendi yapıyor, ya da kendine yaptırıyor); bunu kendine yediremeyip karşısındakini öldürüyor. Fazlasıyla nefret dolu bir toplumuz ama aşılabileceğini düşünüyorum. Yeni nesil ses çıkararak gümbür gümbür geliyor çünkü. Araştırıyor artık, “LGBT nedir?”, “Nasıl destek olunur?”, kendi haklarını nasıl savunurumu öğrenmeye başladılar. Kendi arenasında arkadaşları hakkında ayrımcılığa ve kötü konuşmaya engel olabiliyorlar. Bizim nesilde ortaokulda, lisede “Gel i..., top musun?” diye dalga geçilirdi. Çünkü neyin ne olduğu nasıl bir anlamda kullanıldığı bilinmiyordu sanırsam. Çünkü aile bunu yetiştirememiş olabilir. Bu konular hakkında daha fazla bilgili olan aileler araştırmış olan aileler, çocukları bu konuda yetiştiriyorlar ve on sene sonra dalga geçebilecek insanların yerine eğitim almış insanlar var olmaya başlıyor. Umutlu muyum, elbette ama her toplumda vardır aşırı bir kesim dindardır ve günah olarak bakar ya da hastalık olarak bakar ve buna gerçekten inanan insanlar da var. Araştırılmayan bir şey ve senin üzerinden prim kazanmaya çalışıyor. LGBT'lere karşı bir nefret söyleminde bulunduğu ya da aşağıladığında kendini daha üst bir

mertebede olduğunu sanıyor. “Ay geymiymiş, hahaha” diyenler var ama bunu diyenler ne hikmetse k...çına salatalık kaçıp hastaneye kaldırılan adamları görmüyor. AIDS’in geylere özgü bir hastalık olduğunu zanneden bu toplumda neyi nasıl anlatmaya çalışırsın ki; ama ben umutluyum ve mutluyum diyebilirim.

S: Medyada LGBT’lerin yer alışı sizce sorunlu mu?

K3: Sorunlu yer alıyorlar da sanırım alamıyorlar bile. LGBT dergisi dışında, “ahlaksızlar, i...ler gene yürümeye kalktı, gazı yiyip oturdular”, “Ahlaksızlar yürümeye kalktı, polislerimiz yürütmedi” gibisinden bir yazı geçiyor bu kadar. Polisimiz derken bile ima var anlayacağın. Polisimiz görevini haklıyla yapmış gibi. Onu bile geç eğer bir gey hakarete ya da saldırıya uğradıysa kesin bir şey yapmıştır, kötü bir insandır gibi bakılıyor.

S: Medyada LGBTİ’lerin yer alışında bir artış olduğunu düşünüyor musunuz?

K3: Dil açısından var. Siyasi liderler mesela bilim adamı demiyor, bilim insanı diyor. Burada bile bir cinsiyetçilik yapmıyorlar. Yavaş yavaş insanlar bilinçleniyor. Sosyal medya bunu yapıyor, diyebilirim. Eşi dostu olan ve LGBT’lere daha açık bakan yayılıyor ama gazetelerde, haber sitelerinde böyle bir şey göremezsin ne yazık ki. Örnek olarak Rüzgâr Erkoçlar Türkiye’de ilk ünlü trans erkek herhalde. Direkt kendi kabuğuna çekildi, onun gibi olan insanlara destek veren bir konuşma dahi yapmadı. Bülent Ersoy’da desen kaç yıldır aynı ve desteği yok. Mesela şöyle bir şey oldu sen Boysan’ın Evi’nden gittikten sonra biraz oturduk ve Kerimcan’ı tartıştık. LGBT camiası Kerimcan’a destek çıkması gerekiyormuş. “Hayırdır, niye ben ona destek çıkayım?” dedim. Sokakta bir adam masturbasyon yapsa sahip çıkar mıyız? O yüzden “bana ne” diyorum. Olumlayacak bir hareket değil, aksine daha da batıracak hareketler yapıyor insanlar. LGBT yürüyüşünde mesela üç tane çırılçıplak kadın herkesin ortasında sevişti. Bu bana göre özgürlük değil. Bu hareketi yaparsan bütün LGBT’nin adını karalıyorsun. Burada insanlar nasıl güzel bir şey sunabilir ki. Hem hareketin içinde, hem toplum hem de medya bundan güzel bir çıkarım gösterecek g.te sahip değil. Bu durumdan güzel bir şey çıkarsan bile yayımlayamazsın. Zihniyetin bu anlamda biraz değişmesi gerekiyor herhalde.

S: Toplumsal hayatta LGBT'lerin görünürlüğünde bir artış var mı?

K3: Tabii, insanlar güçleniyor. Derneğe gittikçe LGBT herhangi biri geldiğinde yalnızlığını, yaşanmışlıkların farklılığını görebiliyorsun. Ya da trans bir erkekle muhabbet ettiğimde ben yalnız değilmişim dediğimi hatırlıyorum. Benim yaşadığım bu geçişi yaşayan insanlar var. Dolayısıyla güçleniyorsun ve insanlar daha fazla görünür olmaya başlıyor ve destek görüyorsun. LGBT üzerine filmler, diziler var mesela. (Gösteriliyor bunlar derneklerde) bunları izleyenler de görünür olmaya cesaret ediyorlar. İlk LGBT yürüyüşünde on kişiye, şimdi kaç bin kişi oluyoruz. Böyle bakmak lazım biraz... ÇETAD, Kaos GL, LİSTAG olsun bunlar da görünürlükte etkilidir. Benim annem ilk "hormon kullanırsan bir daha gelme" diyordu, LİSTAG'la beraber onur yürüyüşünde "hepimiz i...yiz" diye bağırdı sonra. Çünkü o grubun içine annem girdi, çocuğum yalnız değilmiş, ben yalnız değilmişimi yaşadı. Görünürlük de artıyor bu şekilde işte çünkü zihniyet değişti. El âlem ne der sorusunun önemi kalmadı. Küçük kızlar geliyor (13 yaşında daha) etkinliklere ve queer dile hâkim ve inan benim bilmediğim her şeyi biliyor. Ben 13 yaşımı düşünüyorum şimdi öyle miydik? Queer ben daha anlamıyorum halen. İnternet çok önemli ve büyük bir çığır açtı; bilgiye çok rahat ulaşıyorsun ama kötüye de kullanıyorsun. Ailelerde bizim zamanımızda cinsellik gizli kutuydu, açılması imkânsızdı. Şimdi çocuklara aileleri cinselliği anlatmaya çalışıyor. İşte zamanla insanlar bilinçlenmeye başlıyor. Sekse kötü bakmayan ve doğal bakmaya başlayan insan LGBT'lere de olumlu bakmayı anlıyor. Bunun aşk olabileceğini, arzu olabileceğini gördüğünde kendisi bir LGBT olmasa bile destek veriyor. Düşünmek gerekiyor, insanların kendi egolarından sıyrılmaları gerekiyor ve "Ben kimim?" diye sorması gerekiyor. Sonrasında insanları yargılayacaksa yargılasın, bunu yapmadan yargılayamaz kimseyi.

Bazı geyler ve trans kadınlar da gördüğüm bir şey konuşmaları mesela. "Ben buradayım" derken, ya da bu kimliği göstermek için üzerine fosforlu şeyler dolarlar, gerek yok yani böyle şeylere. Bunu ben kişinin kendisini bulamamasıyla ve kimlik karmaşası içinde olduğunu düşünüyorum. Kendini gösterme ihtiyacı içinde oluyorlar, niye bilemiyorum. Bir gey, feminen olabilir, konuşmalarına, hareketlerine yansır; bu belki kromozomlarla alakalıdır, olabilir ama taklit var ya o işte bambaşkadır. Çünkü trans kadınların geçişinde bu bir sorundur mesela. Trans kadınlar hareketlerine çekidüzen vermeye çalışıyorlar çünkü kasları öyle gelişti. Naifleşmesi, bel ölçüsünün

çıkması, göğüslerin oturması vs. bir beş yıl sonrayı buluyor neredeyse. O zamana kadarda bir rol oluyor ister istemez. Trans erkeklerde de var tabii, daha böyle geniş yürümeyi, oturmayı taklit ediyorsun. İnsanlar kendi olduklarında bunların hiçbirine gerek kalmıyor gerçekten, ama bazıları kendi olamadıkları için mecbur taklit yapıyor. Bunu kendi içlerinde de yapıyor ayrıca, gey barlarda ya da dernekte vs. her yerde yapıyor. Taklit yapanları kendi içimizde hemen ayırt edebiliyoruz ayrıca, ne zaman açılmış, ne yaşamış vs. anlıyoruz.

S: LGBT'lerin toplumsal hayatta görünür olmasında medyanın etkisi var mıdır?

K3: Sosyal medyanın etkisi var bence. Trans kadın şiddete uğradığını paylaşıyor mesela ve bakıyorsun ki bir sürü destek yazısı oluyor, ünlüler de destek veriyor. Diğer yandan “iyi ki yapmışlar” diyenler de oluyor elbette. Ama insan artık neyin ne olduğunun bilincinde, “özel hayat kimseyi ilgilendirmez” şeklinde yorum gelince de “iyi ki yapmışçılar” bunları okuyarak düşünmeye başlıyor. Böyle yaparak nefret söylemini, neyin ne olduğunu bu şekilde anlatmamız lazım. Medyayı bu şekilde en azından bizim gibilerin kullanması gerekiyor, biliyorsun ki yayıncılar var KaosGL, pembehayat vs. gibi bunları iyi açıdan kendimizin var oluşunda etkili olabileceğini düşünüyorum.

S: Türkiye medyasında LGBT haber içeriklerinde nasıl yer alıyor?

K3: Yapmıyorlar ki. Açık görüşlü bir insan geldi diyelim, etrafına da onun yapısında insanlar gelecek. LGBT'lere zaten saygılı olacak bu açık görüşlü insan. Yürüyüşe izin verecek, iş için istihdam sağlayacak vs. böyle olunca da insanlar buna alışacak. Nasıl on beş yıldır gergin bir toplum, kutuplaşan bir toplum, depresyonda yaşayan bir toplum var olduysa ve buna alıştıysak. Siyasi liderler çıkıp da LGBT dostu olursa (şunu istemiyoruz tabii ki onlar iyilerdir değil) bize saygılı ve her birey gibi eşit davranırsa insanlarımız, toplumumuz, medyamız da bunu on sene içerisinde sindirmeye başlar. Alışır yani alışılmayacak bir şey değil bu inan. Tam aksi bir şekilde ama herkesi, LGBT'yi hedef gösteren bir medya var. Şimdi böyle durumda haber içeriklerinde yer almamız doğru bir şekilde yer almamız mümkün mü, değil. Bülent Ersoy iftar yemeğine davet ediliyor, medya buna çok güzel yer veriyor. Dışarıda birini görse ahlaksız der, bu toplumun ikiyüzlü olduğunu gösteriyor işte. İkiyüzlülükten öte para devreye giriyor. Hadi bir medya kuruluşu çıksın desin ki Ersoy'a “sen erkektin” diyemez ki. Ama seks

işçisi yapan kişiyi kendinden aşağı gördüğü için ona her şeyi söylemekte, haberde nasıl yer vereceğine, nasıl yazacağına karar verir ve buna hakkı vardır. Bülent Ersoy, bu topluma bu ataerkil topluma erkek olduğu halde dönüşüm geçirmiş kadın olarak kendisini kabul ettirdi. İster güç de, ister para de; ama kabul etti toplum ve medya irdelemiyor bile. Buna rağmen kendi gibi olanlara da hiçbir şey yapmıyor. Zeki Müren erkek olarak etek giyip çıktı sahneye bu toplum o zaman neredeydi, rakı sofrasında onu dinleyerek efkâr dağıtmadı mı, dinlemedi mi, dinlendi. Kendi çocuğu olsa ilk ailede başlar kabul etmez bu davranışı sergilese. Bu ikiyüzlülük toplumumuza yer etmiş sanki, o kadar normalleşmiş ki sorgulamıyoruz artık.

S: Toplumun, medyanın bu gösterimlerinden ve temsillerinden çıkardığı bir durum var mı?

K3: Tabii ki, bir kere zaten çok yer almıyoruz, yer alınca da hep sorunlu bir temsil, gerçeğin temsili değil aslında ama toplum bu konuda bu sunumlardan nefret söylemini üretiyor ve medya temsilleriyle ne yazık ki aynı hareket ediyor. Bizim toplumda şu var: Medya neyi gösteriyorsa, neyi yazıyorsa “haa doğru yazmıştır”, bu böyledir aksi olamaz şeklinde. Bir de hedef gösterilmesi de cabası. Aslında birbirlerine bağlılar ve bunu gerçekten bile bile yapıyorlar. Bu da eğitimsizlikten kaynaklıyor, doğrunun ne olduğunu açıp okusa bir şekilde düşünecek. Asıl sıkıntı şu, toplumun eşcinsellere, transeksüellere, biseksüellere sapkın ve sapık olarak görüyor ve sadece cinsellik boyutunda bakıyor olması. Ve sıkıntı tam da burada başlıyor. Duygusal bir şey yaşıyoruz ve biz de insanız ve sizlerden bir farkımız aslında yok bunu düşünmüyorlar. Herkese trans erkek olduğumu söylemiyorum, tanımadan karşımdakinin düşüncesini bilmeden, kesinlikle söylemiyorum. Sonuçta toplum ikiye ayrılıyor, bir kesim medyada ne görürse ona inanıyor; diğer kesim de sorguluyor, süzgecinden geçirmeye çalışıyor. Şu da var Sinem, bazıları var ki okuyor, neyin ne olduğunu anlıyor, ama gene de içindeki o nefret söylemini üretmekten alı koyamıyor. Kendi aramızda gizli eşcinseller diyoruz bunlara da.

S: Gazetecilik etiği bağlamında LGBT ilgili haberlerde bir sıkıntı görüyor musunuz?

K3: Tarafsız olmadan haber yapabilen pek bir gazeteye rastlamadım ben. Trans erkek haberini verirken, “Buse Ahmet oldu” “Ahmet Buse oldu” bu kadar düz bir

şekilde haber yapabiliyorlar. Bir de hiçbir şekilde eşit olarak yer almazlar LGBT'ler. Neden diyeceksin, geyler çok fazla haber olur, lezbiyen haber olmaz; trans kadın çok haber olur, trans erkek çok haber olmaz. Bu da tam görünürlikle alakalı ilk başta trans kadın ve geyler görünmeye başlanır. Bir gey mesela kendini yeni tanımlıyor, cinselliği deneyimliyor, yıllardır ailesine açılmıyor belki ve içinde sürekli bir yalnızlık duygusu ve insanların onları anlayacakları vs. bunları aşmaya başladıkça açılmaya, görünür olmaya başlıyorlar. Ve gey popülasyonu artmaya başlıyor. Geylelerin hepsinde değil ama bu sıkıntı var benim gözlemlediğim kadarıyla. Çünkü o baskılanmışlıktan kurtulduğu an "ben buyum" diye bağırdıkları için insanlar ilk onları görmüş oluyor ve ataerkil yapıdan dolayı da haber değeri taşıyor. Trans kadınlar da aynı şekilde trans erkeklere göre sayıca daha fazlalar ve "Erkeklik nasıl bırakılır, sen bir erkektin biyolojik olarak, kadın zaten erkeğe göre değersiz nasıl kadın olabilirsin?" diyor ve haber değeri taşıyor. Aktif olan geyleri geyden saymayanlar var Sinem. Ataerkil ataerkil sistem dedik ya, erkek hep aktif olan, kadın hep pasif olan olduğu için. Dolayısıyla aktif geyleri geylerden saymayan bir toplum olduk biz. Bizim zihniyette vardır maalesef geysen ve pasifsen, biraz feminen olmalısın gibi. Aktif olan erkeklik rolünü yerine getiriyor ve geylerden sayılmıyor herhalde. Ama dokunuyor ve hoşlanıyorsa bitmiştir olay.

S: LGBT'lerin medyada temsili toplumsal yaşamda var olmalarında etkili midir?

K3: Tabii ki, yayımladıklarını yayımlıyorlar. Ve neyi yayımlamak istiyorsa onu alıyor zaten. Ayrıca yukarıda da bahsettim sana Onur yürüyüşündeki kadınlardan. Göğsünü açsın ona hiçbir şey demem. Ama cinsel organını açma ya da onu da aç, pankartını al ve tepkini göster. Ona da bir şey demiyorum. Ama sevişme yani. Seni çektiklerini, toplumun seni o halde gördüğünü bile bile yapmamalı bunu, ben bunu diyorum. Çırlıçıplak gezmek onun özgürlüğü evet. Ama bu ülkede değil. Bu insanlar bizi sevsin mücadelesi vermiyoruz, bize saygılı olmalarını istiyoruz. "Heteroseksüel olan çıplak mı geziyor?" diye soruyorum o zaman. Biz hakkımızı istiyoruz bu ülkede, sen hakkını isterken bunu niye yapıyorsun. Bu olağan değil, çünkü bu ülkede herkes çıplak protesto etmiyor, ediyor olsa tamam sen de yap o zaman, diyorum. Bunun çirkin olduğunu dile getirdiğimde, "sana ne" diyorlar, ayrımcılık yaptığımı söylüyorlar. Kesinlikle ayrımcılık yaptığımın bir alakası olduğunu düşünmüyorum ben. Yanından on yaşındaki çocuk geçiyor yani ben biraz böyle düşünüyorum. Eşcinseller gizli yaşasınlar da demiyorum. Ben istiyorum ki iki erkek el ele dolaşarak bu toplumda gezmeli,

evlenebilme, çocuk evlat edinmeli. Ama soyunma... Şunu anlarım hiçbir şekilde konuşmaz, susar, çırılçıplak pankartını kaldırır bunu anlarım.

S: LGBT'lerin toplumun "öteki"si olduğunu düşünüyor musunuz? Toplumsal yaşamda ne gibi problemler yarattı LGBT olmak?

K3: Tabii ki düşünüyorum. Aileden başlıyor bu süreç. LGBT içinde de lezbiyenler, biseksüel kadınları sevmezler, "ay bir rengin belli olsun" derler. Transseksüel eşcinselleri sevmez. Bunu anlamıyorum işte aynı b.kun lacivertiyiz yani kusura bakma da bizim birbirimize destek olmamız lazım ilk önce biz de insanız diyebilmek adına. Aile zaten bir yerde seni ötekileştiriyor, arkadaş desen ötekileştiriyor. Ben bunu yaşamadım gerçekten ama yaşayan kişileri de görüyorum. Açılmamış, bir kimlik geliştirememiş, yalnız olan ve ailesi tarafından kabul görmeyip intihar eden insanlar var. Önce ailenin sahip çıkması lazım, aile sahip çıkmazsa, biz LGBT olarak sahip çıkmazsak toplum zaten seni her türlü öteki ilan ediyor. Otobüse biniyorsun bu halde sakallı bir şekilde ve pembe kimliklisin, akbile bakıyor şoför "bu kim çalmışsın akbili" diyor, bunu yaşayan arkadaşlarım var benim. Anlatıyorsun inanmıyor ya da anlamıyor ya da koz eline geçti rezil edecek seni orada; çünkü yıllardır o nefreti bekliyor. O yüzden adliyeden, hâkime, doktoruna kadar ayrımcılığa uğruyorsun. Hastane sürecinde psikolog desteği alıyorsun. Bir tane doktor çok transfobikti ve tartışmıştım onunla. Askerlikten trans geçişin için belge istiyorlar ve şubeye çağırıyorlar. O belge için gittiğimde doktora durumu anlatıyorum, suratıma bakmıyor, belgeyi bana atıyor. Zaten o dönemde en hassas olduğumuz zamanlar tabii, doktora "sen bir kendine gel" dedim. Şikâyetle bulundum. Ve yarım saat sonra hatasını anlamış ki yanıma geldi ve özür diledi. Psikolog ve bu tarz şeylere alışık olması lazım ama insan kategorisinde görmüyor seni. En son gittiğim psikolog ise -sekiz yıl önce bana ilk ilaç veren adamdı. ÇETAD'ı önermişti- "kaç yıl önce görüşmüşüz seninle" dedi. Ama ben, "beni hatırlayamazsın o zamanlar körpe bir kızdım" dedim☺. Karşılıklı doktorumla bu duruma gülmüştük. Çünkü adam bu durumlara aşına ve bu tarz şeylerle de karşılaşıyorsun. Geçişten önce "yapma yavrum güzelliğine yazık" diyenler de oldu mesela ya da "kızken çok güzeldin de ama şimdi de yakışıklısın" diyenler de oldu. Bunlardan hep rahatsızdım o ilkinde söylemesen olmuyor değil mi? Kötü niyetli olmadığı sürece susmaya devam ediyorsun bu arada. Okulda öğretmenlerim anlayışlıydı biraz. Ama bir hocam yoklama hastasıydı, her ders bağıra bağıra isim yoklaması alırdı.

Okumayın ismimi, üstünü çizizin kullandığım ismi deyin, derdim. Eski ismimi diyor, bu halinle kaldır bakalım elini, beni tanıyan arkadaş var ama alttan ders alanlar tanımıyor seni. Çok zorluk çekiyorsun, ilk başlarda ismimi silik yazardım, en çok sınavlara girerken kimliğe bakıyor hoca, sonra bana bakıyor. Surattaki o ifadeyi anlıyorum: “Ne ayaksın?”, bütün gözetmenlere her şeyi sil baştan anlatmak zorunda kalıyordun. Yardımcı olan insanlarla da karşılaştım ama. Destek olanlar oldu hocalarım arasında. Bir tek dindar bir hocam vardı, çok kurcaladı ve çift cinsiyetliyim, dedim. Kur’an’da geçiyor ya anlar diye öyle söyledim. Ve kesinlikle ayrımcılık yapmadı biliyor musun, bir o kadar da iyi davrandı. Genel olarak çok tepki almadım ama. Ben geçiş süreci yaşamış olabilirim ama benim bir kere karakterim oturmuştur. Geçmişini bırakmak isteyen translar çok görünür olmamayı tercih ediyor aslında. Bu yüzden hareketin içinde yer almıyor, çünkü geçmişle barışık değil bazıları. Şöyle insanlar var erkekliği köseli ayakkabı giyip, tespih sallayan trans bir erkek düşün (bakma öyle var böyle trans tanıdığım erkekler), bu adama diyemezsin gel yürüyüş yap ve kadındım bir zamanlar diyemez o da. Benim gibi düşünen birçok kişi de var. Ama gizli tutan insanlarda var ne yazık ki. Ama cinsiyet kimliğinin bir erkek ya da kadın olabilir, trans kadın/erkek de biseksüel olabilir, eşcinsel olabilir, heteroseksüel olabilir, bu tamamen görünürlük problemi bence. Şöyle düşün bir kızla evlenebilirim ben, ama ailesi beni araştırmaya kalsa kız olan fotoğrafımı bulamaz. Biz kimlik değişim sürecinde de çok sıkıntılar çekiyoruz. Gazeteye ilan verme falan var, kadındım erkek oldum gibi. Nasıl kimliğinin kaybolduğunda veriyorsan bunda da vermek zorundasın. Geçmişini gizlemeye çalışan bazen bunu yapmak istemiyor ama yapmayınca da kimlik alamıyor gibi. Bunun zorunluluk olması da çok kötü bence. Evlenmeye kalsan da bu durum hep karşına gelecek, istemeyebilirsin ama ben ilk zamanlarda internette ismimi arattığımda çıkıyordu. X bir isim atıyorum; mesela Ahmet Çolak yaz google’la ilk başlarda çıkıyordu Ayşe Çolak oldu diye. Sıkıntısını hep yaşıyoruz işte. En çok ama sınav merkezlerindeki güvenlikten geçişler var ya onlarda çok sıkıntı yaşadım. Benim hastane sürecim uzadı ve devam ertelendi. Asli hukuktan açıyorsun ve birkaç kere erteleniyor, artık oradaki memur bir süre senden bıkmıyor. Altı ay geçiyor bir sene sonra da hormona başlıyorsun, sonra değişime izin veriyorlar. Tam 11 ay bekledim ben. Sonra kimlik davası falan bunlar öyle hemen olmuyor. İki seneyi buluyor. Tipin şimdiki gibi ama pembe kimlikle yaşıyorsun o süreçte işte baya zorlu bir süreçti. Şimdi bana soruyorlar, “erkek oldun avantajların oldu” diyorlar. Gülüyorum bunlara, “evet rahatlığı var oram

açıldı, buram açıldı gibi derdim yok, tacize uğramıyorum” diyorum. Şaka bir yana ben avantaj falan olduğunu düşünmüyorum. Sadece kabul edilebilirlik açısından şanslıyım diyelim.

S: LGBT olmak iş yaşamınızda size ne gibi problemler yaratıyor?

K3: Şu yaşıma kadar, hiçbir yerde çalışmadım, CV doldurmadım. Doldurmuş olsaydım da bir şey olacağını sanmıyorum zaten. Aslında istemediğim bir bölümden mezun oldum ama bir sürü minyatür evler vs. yaptım; sonra bunu neden paraya çevirmiyorum diyerek gördüğün gibi ahşap atölyem var şimdi, burayı açtım.

Katılımcı 4/55 yaşında/Üniversite mezunu (yüz yüze görüşme/02.05.2019/1 saat 20 dakika)

Sinem: Sorulara bir göz ucuyla baktıktan sonra söyledikleri:

Katılımcı 4: Olmayan bir medyada neyi bulabilirsin ki, şuan yaşadığımız ortamda ben bir LGBT bir bireyim ama topluma bakıyorum zaten, bir medya yok. Adaletli bir yer yok yani. Geçmişte de medya çok adil değildi; ama bugünkü kadar da değildi. Medya için anlatacak pek fazla bir şey bulacağımı zannetmiyorum. Benim için bir medya yok özü bu. Kime neyi nasıl anlatacağın, geçmişe baktığımda sene 90’larda bu LGBT ilk onur yürüyüşü olacağına ve onur yürüyüşünü düzenlerken biz özellikle bir basın toplantısı yapmıştık. Akıllı mantıklı dediğimiz basını çağırmıştık. Fakat ne hikmetse akıllı basın içinden de öyle bir şey çıktı ki şu: Bu sorun üzerine pek bir yorum yok ama Müslümanlar mahallesinde salyangoz yemeğe benzer bir onur yürüyüşü, bunlar fashion yapacak, bunlar Brezilya gibi şey yapacaklar... Bunlar üzerine şimdi ne söylenebilir ki, bunlar 90’larda olan şeylerdi. Şimdiki duruma bakıyorsun ki hep ölümler üzerine ve ölümler var, tecavüzler var, şimdi böyle bir medya hakkında ne konuşayım ki. Benim için olmayan bir medya... Müslüman bir ülkedeyiz, Müslüman yok. İnançlıyım, rabbin istediği belli başlı görevler vardır, eyvallah yaparsın yapmazsın senin tercihin, bunları affederim; ama der ki canlı hakkıyla gelme, canlı hakkını affetmem, der. Dolayısıyla Müslümanlığın özü can hakkı oluyor. Yukarıda da bahsettiğim gibi tecavüzler, hayvana, insana yapılanlar bunlar Müslüman bir toplumda

gerçekleşiyor bir de. Sonra bunlar yokmuş gibi bir dert biz LGBT'ler sapık oluyor. Bunu da bu yaşıma kadar anlamadım, anlamıyorum da.

S: Cinsiyet kimliğinizi nasıl tanımlıyorsunuz?

K4: Ben bir kadını, kadından hoşlanan bir kadını yani lezbiyenim.

S: Toplumda cinsiyet kimliğinizle var olduğunu düşünüyor musunuz?

K4: Valla onu hiç düşünmüyorum. Bırak cinsiyet kimliğini, insan olarak nasıl var oluyoruz bir de o durum var. Bu toplumda insan olmaya çalışmak, akabinde cinsiyet kimliğiyle var olmaya çalışmak, arkasından kadınsın var olmaya çalışıyorsun, arkasından bir annesin var olmaya çalışıyorsun, zurnanın zırt dediği yere geliyorum bir de lezbiyensin, onun için var olmaya çalışıyorsun. Baya zor, zorun tarifini isteme benden tarif edemem. Çabalıyorum.

S: Hiç nefret söylemine maruz kaldınız mı?

K4: Nefret söylemi bana göre göreceli bir kavram. Sözlü tacize çok maruz kaldım, halen de kalıyorum. Zamanında şiddete maruz kaldım. İşten atıldım. Bunların hepsi cinsel yönelimden yani lezbiyen olduğumdan dolayıdır. Sözlü şiddet halen var. Çalışmadığım için çalışma ortamım yok işten atılma gibi bir durumum yok, fiziksel şiddet yok ama sözlü şiddet ise her dakika bir soru gelebiliyor. “Sen nasıl anne oldun?”, “Sen lezbiyen değil miydin? Anne olabilir misin?” ya da “Kadınsın madem nasıl lezbiyen oldun?”, “kadınsan kadınlığını bil”, “senin bir erkeğe ihtiyacın var”, hep böyle erkeklerin egolarını tatmin edecek şeyler. Toplumun baskıyla uydurduğu şeyler, benim açımdan olması gereken kadın-erkek değil, inanç açısından bakarsan da olması gereken bu değil. Başta da söyledim, can hakkı de kul hakkı de. Benim hakkımı alma. Beni rabbim yaratmış, böyle kabul etmek zorundasın. Hayır, beni sevme, ama saygı duy. Benimle de muhatap olmasın bu da yok, illa toplumun istediği, ne demek senin istediğin, senin istediğin bir şey yok. İşte öyle bir toplum olduk ki, elli beş yaşındayım İstanbulluyum, İstanbul'un yerlisi, şehir hayatında kadını hanımefendi görürdü. Kadına şiddet yok denecek kadar azdı. Sana bir cümlede anlatmaya çalışayım bu durumu. Bir erkeğin yanında pavyondan çıkardığı bir kadın, bir arkadaş olabilir, o toplum içinde yaptığı işi bırak, bir hanımefendiydi kadın. Böyle öğretilmiş erkeklere zamanında.

Küfür nedir, bilinmezdi. Maçlara giderdim ben çocukken, babamın omuzlarında olurum, ailece giderdik. Küfür bilmeyen bir nesildik, biz hangi ara bu hale geldik. Şimdi şöyle bir şey var, atalarımız doğru söylüyor sanki bir şeyi görüp yetişmek var, şimdi söyleyeceğim cümlemi kimse yanlış anlamasın. Anadolu'dan gelen insanlar, eğitimsiz insanlar, sadece dağ taş görmüş, hiç bir şey görmemiş, dağı taşı altın diye şehre inmiş. Ama hiçbir eğitim yok, yani şöyle köyünde eşek s...ken insan gelmiş şehre. Bu insanın şehirde yetiştiği insan ne olabilir ki. Çünkü kendini yetiştirememiş, o yüzden her zaman söylüyorum ki eğitim şart. Bu eğitim kesinlikle üniversite eğitimi değil. Bu hayat eğitimidir. Sen toplumda hayat eğitimi içerisinde yetişmen lazım, görgüyü, sevgiyi, saygıyı bilmen lazım... Bunları bilmeden örf, âdet gelenekleri bilmen lazım, diyorlar; kaldı mı ki bunlar, kalmadı. Şimdi ben onlara şunu soruyorum o halde, "Örf âdetten kastın nedir?" Onu öğrenelim. Hoşgörüyü, saygıyı, sevgiyi biliyorum ben. Çünkü biz böyle büyüdük. Ne kaldı şimdi geriye Sinem, eğitimsizlik kalmadı mı, kaldı tabii ki. Toplum cahilleşti. Bunları uzun uzun anlattım. Bu cehalet ve eğitimsizlik bizlere de yansdı. Ben hep diyorum ki keşke bizim LGBT hareketi benim çocukluğumda başlasaydı. O zamanda vardı, görünmeyen şiddet vardı, translara vardı. İnsan olsak bile kadın olamıyoruz. Çok zor saygı yok, sevgi yok. Bu saatten sonra LGBT hareketi nereye gider, ne olur bilmiyorum. Kime neyi anlatacağın bu durumda. Şunu söyleyeyim bana yapılan nefret söylemlerini aştım ben artık, benim cahil olan insana tahammülüm kalmadı. Şöyle bir şey var: Senin özgürlüğün başladığı yerde benim özgürlüğüm biter. Bunu kimseye öğretemedik. Sonra düşünüyorum, kadın olmanın mı, anne olmanın mı, lezbiyen olmanın mı, hangisinin savaşını vereceksin. O yüzden topluma neyi nasıl anlatacağım ki bu savaşı vereyim. Senelerce anlatmaya çalıştım. Mücadele ettik biz. Somut örnek vereyim: Mücadele vererek şu duvarı yıkabilirsin değil mi? Yapımını bilirsin, bir güçle yıkılacağını bilirsin. Bunun yıkma şekli vardır. Şimdi sen LGBT algısını bu toplumda nasıl yıkabilirsin. Eğitimsizliği ve cehaleti yıkıp yok edemiyorsun. Çünkü kapalı. Ne desen boş!

S: Kendiniz nefret söyleminde buldunuz mu?

K4: Şuan nefretse bu, topluma çıkmıyorum. Cehaleti, eğitimsiz insanın varlığını kabul edemiyorum. Verilenleri bizleri kabul etmeyen bir toplumuz. Ben bunu söylediğim de bir nefret söylemiyse evet. Bir de acımasız davranıyorum gençlere, bu

gençlerden hayır mı gelecek, diyorum. İşte ben buna tahammül edemiyorum, o beyni kullanamadıklarını görünce. Acımasız davranıyorum belki, bilemiyorum.

S: Günlük konuşma pratiğinizde ayrımcı bir dil kullandığınızı düşünüyor musunuz?

K4: Yine günümüze geleceğiz biraz önce anlattığım şeylerde biliyorsun ki ayrımcılık yapıyorum. Eğitimsiz toplumu kabul edemiyorum. Müslüman bir toplumuz, ama sadece yat kalk, hacca git, Müslümanlığı anlamayan bir toplumuz. Hayır, bu olmamalı bence, sen insan olarak o beyni, o aklı kullanamıyorsan ben seni ötekileştiriyorum. Bunu yok sayıyorum.

S: Toplum, Müslümanlık doğrultusunda özünün hoşgörü ve can hakkı olduğunu anlamış olsaydı, LGBT'lere bu anlamda daha mı farklı bakılırdı?

K4: Bakılırdı, şöyle bakılırdı. Rabbim ne demiş, yarattığım her canlıya saygı duyacaksın ve onun hakkıyla gelmeyeceksin. Ee biz de Allahın yarattığı bir canız. LGBT'leri insan olarak görebilirlerdi. Şunu anlamıyorlar, ben istemedim lezbiyen olmayı. Bu doğuştan gelen bir histir. Ben erkek değilim, ben bir kadını arzuluyorsam duygularıyla hareket ediyorum.

S: Yaşadığınız toplumda LGBT'lere ayrımcılık yapıldığını düşünüyor musunuz?

K4: Ayrımcılık her türlü yapıyor. İlk başta insan olarak görmüyorlar, insan yerine bile koymuyorlar. Yok sayılıyor. Bu nedir? Bana göre neden böyle ayrımcılığa uğruyoruz ki baştan beri anlattığım gibi eğitimsiz bir toplumuz. Ataerkil bir toplumda yaşıyoruz ve fikirlerimiz sabit. Topluma göre doğal değiliz. Kadın ve erkek ikiliği var. Ben zaten bir kadını, erkek olduğumu söylemiyorum. Benim tek farkım cinsel yönelimim. Ben bir kadını ve kadından hoşlanıyorum. Ama toplumda kadın, erkek için yaratılmış algısı var. Toplumlar önce anaerkildi, ne zaman oldu da ataerkil bir toplum oldunuz.

S: Medyada LGBT'lerin yer alışı sizce sorunlu mu?

K4: Medyanın LGBT'leri yansıtması zaten sorunlu. Eskiden vardı bu aralar pek yok, bir ara travestiler hep olay çıkaran, kavga eden şeklinde hep kötü halleri... Ben de

bir medya kurbanıyım. Ben çalışıyordum, hem de basın danışmanlığı yaptığım insanın işlerini yürütüyordum. Eşcinsel bir bardaydık, kulüp 14'teyiz. Eşcinsellerin gittiği yer. Fakat işin ilginç tarafı eşcinsel bar olarak geçse gam yemem, metinde eşcinsellerde buraya takılıyor gibilerinden cümle var ama şöyle "pavyonda yakalandılar" şeklinde. Fotoğrafımızı çekmişler, Tan gazetesi, hiç unutmam. Hangi pavyon, gece kulübü de bari. Altına da "buraya homolar takılıyor" diye yazmış. Başlıkta pavyon diyorsun, yazıda homolar diyorsun, hayırdır? Böyle yani. Sonra çalıştığım iş yerinde bu gazetede fotoğraf görülmüş, okumuşlar falan, bana dediler ki bir takım şeyler var, seni çıkartacağız. Güzellikle bana istifa et, diyorlar. İstifa etmeyeceğimi söyledim, siz çıkarın tazminatını verin, dedim. Fakat tazminat vermeyeceklerini söylediler. En son yönetim kuruluna çıktım, işimden sorumlu olduğumu gazetede olaylardan dolayı olduğunu, özelimden sorumlu olmadığımı söyledim. Ben dışarıda ne yaptım, Tan gazetesinin ne olduğu belli değil mi herkes biliyor o gazeteyi. Benim çıkartılma kararım hep birlikte alınmış, çıkmayacağımı ve tazminatımı alacağımı söyledim. Bir bucuk sene çalışıyordum yalan yok; dört sene çalışmış gibi tazminat verdiler. Çalışmaya devam edemezdim, çünkü baskı çok uyguluyorlar. Bir gün hiç unutmuyorum, çıplak kabloyu bana bağlattırmaya kalktılar bile bile. O yüzden tehlikeye girmedim. Sonra birkaç yerde özel şirkette çalıştım. Fakat lezbiyen olduğun anlaşıldığı vakit olay bitiyor işte. Daha düşük paraya çalıştırmaya çalışıyorlar. Sana hiç zam yapmıyor mesela. İşine gelirse yani... Buradan şu çıkıyor: Biz LGBT bir birey olarak ötekinin ötekisiyiz. Ben hep böyle yaşadım, bir de anne olarak ötekiyi yaşadım. En sinir olduğum ise lezbiyen bir anne olmak. Halen kabullenmiyor etrafımdakiler ya sen lezbiyendin bir de annemi oldun. Cehalete geleceğim gene, ya biz kaçınıcı yüzyılda yaşıyoruz arkadaşım, diyorum onlara, neyi sorguluyorsun bu kadar. İlla çocuk sahibi olmak için bir kadın ile bir erkek ilişkiye girmek zorunda mı? Öyle bir şey yok anlatamıyorum. Medya bu durumu çok iyi biliyor aslında. Lezbiyen bir anneyim ben tamam. Bana her türlü şeyi söylüyorlar da.

S: Medyada LGBT'lerin yer alışında bir artış var mı?

K4: Medyada biz yokuz. Eskiden sayfa sayfa sorunlu kötü verilirdi, şimdi ise yok sayma durumu söz konusu. Şimdilik yok sayıyorlar bize. Trans cinayetleri eskiye göre pek yok şuanda. Biz LGBT dernekleri basını çağırırsak, söyleşiler olursa, ancak bu şekilde çıkıyoruz. Medya bizi umursamıyor şimdi. Eskiden yer alıyorsak da medya

şöyle düşünüyordu: Biz bunlardan nasıl nemalarız acaba, nasıl daha kötü gösterebiliriz gibi. Halkın suyuna giden medya var bence.

S: Toplumsal hayatta LGBT'lerin görünürlüğünde bir artış var mı?

K4: Var bence, eskiden bakardım lezbiyen var mı diye şimdi daha fazla görüyorum.

S: Neden görünür olmaya başladı.

K4: Birinci LGBT hareketi, ben varım deyince görünürlük başladı. İkincisi kadınların ekonomik özgürlükleri pek olmadığı için, toplumda şimdi herkes çalışıyor. Eskiden evin kızı çalışmazdı. Ekonomik özgürlük kilit noktayı oluşturuyor. Ekonomik özgürlüğün varsa duygularından o kadar emin olmaya başlıyorsun, başkaldırın da başlıyor bu şekilde. Ailene bağımlığın bittiyse özgürsün ve bu ekonomik özgürlük, bu seni güçlü kılar. Ve açılırsın, görünür olursun. Belli kültür seviyesindeki insanlar bazen diyebiliyor: “Ya hayırdır ne yapıyorsunuz”, “LGBT’leri rahat bırakın, onlar da insan” diyebiliyorlar. Görünürlükte bu şekilde çıkabiliyor. Keşke bu görünürlüğü sanatçılar yapsa çok güzel olur. Sosyeteden başlasalar, “ben de buyum” deyip destek verseler, ama ünlülerimiz ikiyüzlü. Anımı da anlatayım: Bodrum’a ilk gittiğimde Zeki Müren’le tanıştım ben. O zamanlar gençtim, 18-19 yaşında olabilirim geçmiş zaman. Lezbiyen olduğumu söyledim, konuştuk ve bana destek verdi hiç unutmam. Ama daha sonra, bu muhabbetten sonra Hürriyet’te röportajını okudum. Gazeteyi aldım, götürdüm, sinirlenmişim. “Biz seni Bodrum’dan tanımıyor muyuz?!” dedim. “Bir de kalktın bana destek verdin” dedim. “Sen ikiyüzlüsün” dedim. Bülent Ersoy mesela, toplum seni ne olarak biliyor, doğuştan kadın mısın ki, değilsin. Bu toplum senin hem erkek halini biliyor hem de kadın halini biliyor. Hayrola neyi gizliyorsun?! Pekâlâ, “ben erkek bedeni içinde kadın oldum” diyebilirsin de “ben kadını” diyemezsin, geçmişini inkâr edemezsin peki, medya bunu niye irdelemiyor. Bülent Ersoy, geçmişini inkâr eder ve ayrıca transfobiktir de. Kendisi trans olduğu halde transfobik. Bu bana göre ne demek, kendinin translığından nefret ediyor demek. Trans bir birey transfobikse önce kendinden nefret etmesi lazım bence. Bülent Ersoy gibi var böyle translar sadece o değil. Ameliyat olanlar “ben kadını” diyorlar ben de hemen diyorum “ameliyat olmadan önce neydin”. Ben onları düşündüğümde tabii ki empati yapıyorum, ama bir süreç bu. Kadın olabilirsin ama geçmişini inkâr etmemelisin. “Ben erkek bedeni içinde kadın oldum”

diyebilirsin, bunu niye bu şekilde demiyorsun. Ben bir bugün trans arkadaşşıma dedim: “Ben bir kadınım ve kadındım” falan diye konuşuyordu, dedim ki “çocuk doğur o zaman”. Bana şunu de “ruhum kadın anlarım, bedenim de erkekti ama kadın ruhlu olduğum için duygularım da bu yönde olduğu için kadın oldum” dersen ben bunu anlarım. “Ben kadınım, hep kadındım” demek... Ben böyle konuşunca bana bazıları sen transfobiksin diyor. Transfobik olduğumu düşünmüyorum ben, mantık var orada. Şöyle oluyor bu durum, trans kadın “ben kadınım”, “hep kadındım” derse, biyolojik heteroseksüel kadını yok sayıyor anlamına geliyor bana göre. Bu da doğru olmaz.

S: LGBT’ler haber içeriklerinde nasıl yer alıyor?

K4: Hep kötü, çok nadir iyiye rastladım ama sosyal medyada. Tabii kötü olan da var. Toplumda doğru şekilde gerçekleri anlatmak bu şudur şu şudur olayını anlatmak önemli. Medya toplumu bizim kötü olduğumuz algısına yönlendiriyor ve medyanın bu işine geliyor. Şimdiki medyadan bahsedersen, taraflı algısı olduğunu unutmayalım. Bana göre basın medya bireyler olduğu için, yazar, çizer bir sürü insanın ayrı düşünceleri olması gerekmez mi? Bu insanların düşünceleri bir renkliliktir. Ama yok ne yazık ki. Sadece bir taraftalar. Menfaat ve maddiyat neredeyse oradalar. Hep aynı düşünce doğrultusunda...

S: Gazetecilik etiği bağlamında LGBT ilgili haberlerde sıkıntı görüyor musunuz?

K4: Gazeteci, gazetecilik etiği bağlamında ne yaptıklarını gayet iyi biliyorlar. Eşitlikmiş falan medya bu sorunlu temsilleri bilerek yapıyor. Gazeteci bunu yapmıyor, doktor yemin ediyor, hukukçu yemin ediyor, ama kimse bu doğrultuda mesleğini yapmıyor, her alanda haksızlığa uğradığımız için söyledim bunları da. Kanunların uygulanmadığı bir sistemden medyadan ne bekleyebilirsin ki. Bu devirde medyanın bu algısını yıkmak çok zor; sosyal medya değişebilir ama yazılı basın değişmez.

S: LGBT’lerin sorunlu temsilleri toplumda var olmalarında etkili midir?

K4: Haziran ayını bekleyelim. Medyanın her şeyde etkisi vardır. Medya neyi göstermek isterse toplum o şekilde anlar. Translar basında yer alınca toplum bir farklı bakıyor, lezbiyenler yer alınca ki lezbiyenler çok küçük haber olur zaten. Toplum, lezbiyenliği anlayamadığı için bir muğlâkta; ama trans varsa işin içinde erkek kadına

dönmüştür bitti. Erkekten nasıl döner?! Topluma sen transseksüel dediğinde sadece trans kadınları algılıyor. Trans erkek pek yok. Erkek bu zaten, ataerkil sistem işte... Bana da derlerdi “erkek Fatma” diye, “ben erkek değilim, kadını” dediğimde de “kadınlığını bil” derlerdi. Erkek egosuna dayanıyor bu durum.

S: Toplumun ötekisi olduğunu düşünüyor musun?

K4: Birinci cinsel yönelim ve LGBT bir birey olman. Ataerkil bir toplum, eğitimsiz ve hoşgörüsüz bir toplum, saygısız bir toplum... Toplum şunu her zaman unutuyor: Özgürlüğünün nerede başladığını ve nerede bittiğini unutuyor. LGBT'lere sevmek zorunda değil bu toplum; ama saygı duymak zorundadır. İnsanların eşit olduğunu anlatmak gerekiyor. Eskiden umutluydum ama şimdi umutlu değilim topluma bakınca.

S: Lambda nasıl kurdunuz, ayrılışınız ve bu süreci anlatabilir misiniz?

K4: Lambda'yı kurduk evet, sonradan gelen insanlarda bir hiyerarşi söz konusu olunca, lezbiyen olarak ben tek gibiydim ve birkaç kişi daha vardı. Geyler daha fazlaydı ve söz hakkı hep geylerdeydi. Ataerkil toplum işte... LGBT hareketi içinde de bu ataerkillik var. Bir mücadele yapıyorsun ama bir bakmışsın ki geyler gene önde ve lezbiyenler gene bir adım arkada, öyle şeyler vardı. Toplumsal cinsiyet rolleri hep tartışılıyor, sorgulanıyor ama icraat önemliydi. Trans erkek ve trans kadın bile aynı görülüyor. Kendi içlerinde de öyle, biri diyor “ben kadını”; biri diyor “ben erkeğim”. Şimdi LGBT hareketi içerisinde, eşcinsel bir ortamın içerisinde, sen trans olarak, kadın ya da erkek olup heteroseksüel yaşantım var diyerek beni ilgilendirmiyor eşcinsel hareketi diyemezsin. Böyleleri var. Bir de LGBT hareketinde translar dışarıda bırakılmayı kendileri istiyorlar aslında. LGBT hareketi ne yazık ki kendi içlerinde bir olamıyorlar. Önce kendi içlerinde birlik olmaları lazım ama yok. Ayrıldım, başka örgütler kurmaya çalıştık olmadı. Türkiye’de örgütler gönüllülük üzerinden gidiyor. Hem çalışmak, hem gönüllülük hem de görünürlük zor oluyor. Ben tam bir görünürlük açısından çalışsam ekonomik gelirim olmalı bu durumda. Biri duracaksa şayet bazı şartları halledilmesi lazım ama bu da zor dernekler açısından.

Katılımcı 5/24 yaşında/Üniversite öğrencisi (Yüz yüze görüşme/12.05.2019/30 dakika)

Sinem: Cinsiyet kimliğinizi nasıl tanımlıyorsunuz?

K5: Kadınıam.

S: Toplumda cinsiyet kimliğinizle var olduğunuzu düşünüyor musunuz?

K5: Evet ve hiç sıkıntı yaşamadım.

S: Hiç nefret söylemine maruz kaldınız mı?

K5: Çok. Cinsiyet kimliğimden değil, cinsel yönelimimden dolayı nefret söylemine maruz kaldım. Aile içinde çekirdek ailemde değil ama akrabalarım da yaşadım, uzunca dönem anne tarafıyla hiç görüşmedim ama babamla da sanki bu sebepten dolayı bir yıl görüşmedim ve okul hayatında da yaşadım; fakat sosyal çevremde değil. Sosyal çevrem ayrılmış bir çevre. Toplumda da yaşamadım, paylaşmadığım için yaşamıyorum bence. Paylaştığım yerlerde de bunun aktivizmini yaptığım yer olduğu için yine tepki almıyorum.

S: Kendiniz nefret söyleminde bulundunuz mu?

K5: Hayır çünkü fazla fazla özen gösteriyorum bu duruma. “Çok mu zorluyorsun” gibi tepkilerde alıyorum hatta.

S: Günlük konuşma pratiğinizde ayrımcı bir dil kullandığınızı düşünüyor musunuz? Evet, ise neden?

K5: Kullanmadığımı düşünüyorum, bilerek kullanmıyorum ama kullanırsam da kendimi düzelttiğim oluyor. Alışkanlık diyebiliriz ama geçen seneye kadar çok daha iyiyim. İki sene önceye kadar mükemmelim hatta. Seneye de çok daha iyi olur ve hiç kullanmam diyorum.

S: Yaşadığınız toplumda LGBT'lere ayrımcılık yapıldığını düşünüyor musunuz? Evet, ise nedenlerden bahsedebilir miyiz?

K5: Evet düşünüyorum, cinsel yönelimler bir tık daha rahat olabilirken, cinsiyet kimliğinden dolayı birçok ayrımcılığa uğranıyor. Eğitim, çalışma hakkı alanında çok insan cinsiyet kimliğinden dolayı ayrımcılığa uğruyor. Aslında yer yer de pozitif ayrımcılık da oluyor ve bunun için uğraşıyoruz da. Öteki olan gruplar için yer yer pozitif ayrımcılık da gerekiyor bence. Pozitif ayrımcılıktan kasıt ise hak savunuculuğunun getirdiği şeyler. Mesela, Boşan zamanında Şişli belediyesinde toplumsal eşitlik birimi kuruldu. Bunlar hep pozitif ayrımcılığı sağlayacak bir şeylerdi aslında ve dolayısıyla LGBT'lere iş istihdamı sağlandı toplumsal eşitlik biriminde.

S: Medyada LGBT'lerin yer alışı sizce sorunlu mu? Sorunluysa bu sorunlar nelerdir?

K5: Tabii ki sorunlu. Serdar Soydan'ın bir arşiv çalışması vardı Lubunyanın gizli arşivi diye. Geçmişten günümüze tüm gazete kupürlerinden oluşan bir arşivdi (ismini hatırlayamadım). Mesela "Remziye'ydi saçını kestiler Remzi oldu". Trans seks işçisinin yaşadığı şeylerdi. Bu sorunlu temsilleri translarda daha net yaşıyoruz. Buradaki sorunlar ayrımcı dil de değil, direkt nefret söylemi ve çok ağır denebilecek bir şekilde yer alıyor. Ben hiç hatırlamıyorum açıkçası pozitif bir şekilde yer alsın. Örneğin Zeki Müren ve Bülent Ersoy'un toplumdan dışlanmamasını da pozitif bir şey olarak görmüyorum. Onun altında da çok rezalet bir homofobi yatıyor. Şunu çok net şekilde söyleyebilirim ki medyada yer alan tüm LGBT haberleri nefret söylemi içeriyordur.

Mesela ataerkilden dolayı erkeklik daha kutsal, doğru ve makbul görüldüğünden dolayı ve sen bu erkeklığe zarar verecek bir yaklaşım içerisindeysen ya da erkeksin ama erkek rollerine uymuyorsan erkek gibi değilsen, medyada daha sık ve daha sorunlu olarak yer alabilirsin. Fakat kadın eşcinseller ise fantezi ürünü olarak görülüyor. Homofobi uygulanmadığından değil aslında hoş giden bir şey oluyor. Bunun sebebi kadın olmaktan ziyade queer çevre dışında lezbiyen üzerine düşünen yok. Lezbiyenin olması çok da bir olay değil aslında, ciddiye alınmıyor. Cinsel yönelim olarak değil de daha çok cinsel fantezi olarak algılanıyor. Şuan düşünüyorum da LGBT komitede de çok fazla konuşulmuyor. Onur haftasında bir ton panel olur mesela, lezbiyenlik üzerine çok nadir birkaç şey olur, biseksüelliği saymıyorum zaten o görünmüyor.

S: Neden peki?

K5: Şöyle söyleyeyim, ben kendimi biseksüel kadın olarak tanımlıyorum ve ben daha önceden bifobiktim. Biseksüelim ve bifobiktim yani. Çünkü ben ilk kendimi bulmaya çalıştığım zamanlarda ve toplumun genel geçerinden farklı olduğumu ilk hissettiğim zamanlarda kendimi lezbiyen olarak tanımladım. Daha sonra erkeklerden de hoşlandığımı gördüm ve düzeliyorum sandım. Sonra baktım ki hayır kadınlardan da hoşlanmaya devam ediyorum. Sürekli gittim geldim ve karar veremedim çünkü biseksüelliğin ne olduğunu bilmiyordum. Bu durum tam bir kimlik karmaşasına örnektir. Biseksüeller de en yoğun bir şekilde yaşanıyor. Lezbiyen olarak tanımladığımda olmadığımı gösteren bir etken olmasaydı şayet kendimi hep lezbiyen zannedecektim aslında. Ama bunu çat diye çözüyorsun işte, geysen de öyle, transsan zaten çok önceki yaşlarda anlamış oluyorsun. Biseksüelsen bazen ölene kadar anlayamayabiliyorsun. Benimki tam bir karmaşa anlayacağın. Yarıda kalmıştım devam edeyim, biseksüelliğin ne demek olduğunu bilmiyorsun ve o ara kafayı yiyorsun. Hep kız arkadaşlarım olmuştu ve erkeklerden de hoşlandığımı söylediğimde aşırı tepki görmüştüm kadın sevgililerimden erkekle nasıl birlikte olursun vs. diye. Öyle öyle ben de bifobik olmuştum bir zamanlar. Tam dedim ben bir lezbiyenim ama başka bir erkeği sevdiğimde ve hareketinde içine girince kavramlara hâkim oluyorsun ve artık biseksüellik diye bir şeyin olduğunu biliyorum ve o yaşa geldim. Kendimi biseksüel olarak tanımladım ama bunu bile sesli söylemedim uzunca bir süre. Çünkü biseksüellik arada kalmışlık, doyumsuzluk, çok eşli olarak algılanmaktadır. Ben mesela çok eşliyim ama biseksüel oluşumla alakalı değil. Aslında birbirinden çok bağımsız şeyler. Aynı anda kadın ve erkek istemek diye bir şey yok. Senelerce kadın da istemeyebilirim, erkek de istemeyebilirim ya da aynı anda isteyebilirim. Bu bunlardan çok bağımsız ve kafa karışıklığı...

S: Medyada LGBT'lerin yer alışında bir artış olduğunu düşünüyor musunuz?

K5: Ana akım medyayı takip etmediğim için ne söylesem yalan olabilir bu konuda. Kendi medyalarımızı takip ediyorum ve deli gibi bir artış var. Eskiden tek düze şeyler, paneller, duyurular vs.den haberler yer alırken şimdi üretim haberleri daha çok yer alıyor ve daha çok üretiyoruz ve ürettikçe daha çok haber oluyoruz, daha çok konuşuluyor ve daha çok yayılıyor. Eskiden belli alanlarda LGBT görünürlüğü vardı,

şimdi ise görünürlüğü artıracak çok alanlar açtık ve artışa sebep oluyor. Ana akımda magazinsel ve eğlence aracı olarak yer almaya başladık biraz ama bunu söyleyebilirim.

S: Toplumsal hayatta LGBT'lerin görünürlüğünde bir artış var mı?

K5: Tabii ki var ve Gezi'den sonra daha çok görünür olduk. Benim jenerasyonum için kilit nokta diyebiliriz bence. Çünkü LGBT bir blok oluştu ve ön safhalarda yer aldık. Bu büyük kitlelerin önyargısını yıktı. Haziran'daki pride 100 bin kişiyi bulmuştu ve daha ne olsun. Görünürlük, farkındalık fazlasıyla arttı. Eskiden homofobi, transfobi söylemler çok kolay üretiliyordu. Şimdi ise homofobik biri bile sesli homofobi üretmeye çekinebiliyor; çünkü hak savunuculuğu ilerlemesi var.

S: Türkiye medyasında LGBT haber içeriklerinde nasıl yer alıyor?

K5: Magazinsel bir şekilde çoğunlukla. Ama bunu eğlence unsuru olarak göstermiyor, aslında hedef gösteriyor. Hedef gösterdiği için ve toplumda karşılaştığı durumda vereceği tepki de gerek medyadan gerek sosyal çevreden dolduklarının her bir senteziyle o an içinden nasıl geliyorsa öyle bir yaklaşımda bulunuyor.

S: Toplumun, medyanın bu gösterimlerinden ve temsillerinden çıkardığı bir durum var mı?

K5: Kimisi olumsuz bir temsil ya da yanlış ifade edilen bir temsile tepki gösterebiliyor. Oradaki olumsuzluğu sezerek olumlu da geliştirebilir kendisini. Ya da o olumsuzluklardan beslenerek daha da olumsuzu yönelebilir. Toplum birkaç parçaya bölünebilir, bir iki, üç bilemeyiz bunu.

S: Gazetecilik etiği bağlamında LGBT ilgili haberlerde bir sıkıntı görüyor musunuz?

K5: Tabii ki, heteroseksüel bir kadın hakkında bir haber olduğunu düşünelim, o kadının heteroseksüel olduğunu söylemezsiniz. Ama eşcinsel kadınla ilgili bir haber yapıldığında onun illa ki eşcinsel olduğunu belirtmeye çalışırsınız. Cinsiyet kimliği ya da cinsel yönelimi toplum normal kabul ettiğinin dışındaysa mutlaka belirtilir. En basit örneği bu; çünkü buradan bir reyting alıyor ve ayrımcılığı kuruyor.

S: LGBT'lerin medyada temsili toplumsal yaşamda var olmalarında etkili midir?

K5: Etkilidir, doğru bir temsil toplumda birçok şeyi değiştirebilir aslında. Çünkü bilmediğimizden korkar, bilmediğimizi yadırgarız. Bilmeyince konuşmak kolaydır, ayırtırmak, ötekileştirmek, önemsememek kolaydır. Her ne kadar farkındalığın artarsa o kadar insanlığın da doğru oranda artıyor. Bu yüzden medya farkındalık yaratmakta çok önemli bir unsur. Fakat kullanılması gerektiği gibi kullanılmıyor ve çok nadir; çünkü riske giremez.

S: LGBT'lerin toplumun "öteki"si olduğunu düşünüyor musunuz?

K5: Hayır, toplumun bir parçasıyız ve öteki değiliz. Çünkü toplum çeşit çeşit ve renk renk... Toplumda birçok sınıflandırmaya gidebiliriz ve LGBT de bunlardan bir tanesi ama ötekisi değil. Ötekileştirilmeleri kaldırmalıyız ve güçlü olan gücünü kullanmamalı. Empati yapmalıyız. Düşünüyorum da sevgi, bu dünyayı kurtaracaksa gerçekten sevgi kurtarır. Çünkü ötekileştirilmenin önünü alamazsın. Onu sınıflandır, onu parçala, böl bunun sonu cidden gelmez. Dünyanın üzerindeki her bir birey bile apayrı bir sınıfta kalabilir, herkesi ayırabilirsin çünkü kimse kimsenin aynısı değil. Nereye kadar ayırtıracaksın ve eline bir şey geçmeyecek. Ayırışmayı bir bütün olarak hareket edince çok şey değişebiliyor aslında. Onlardan, bunlardan, şunlardan dediğimiz kişilerle bir olduğumuzda ne kadar güçlü, güzel ve mutlu olduğumuzu gördük. Bir arada olmak güzel bir şey ve biz bunu bir olmayana kadar bilmiyorduk. Bundan önce kendimi ötekileştiriyordum ve sonrasında kendimi dönüştürmeye başladım. Ben, biz ve hepimiz bu toplumun bir parçasıyız ve öteki olduğumuzu düşünmüyorum.

S: LGBT olmak toplumsal yaşamınızda size ne gibi problemler yaratıyor?

K5: Yaratmasına izin vermedim. Çünkü çok erken yaşta bu aktivizme başladım. Ve hep kendimden emin bir şekilde ifade ettiğim için sorun yaşamadım. Biseksüel olmamdan ötürü hareket içinde bir sorun yaşamadım ama ikili ilişkilerimde yaşadım ve uzun süre ne olduğunu bilmediğim için ifade etmedim. Hareket içinde ben hep biseksüel üzerinden konuşmak isterim, eşcinsel eşcinsellik hakkında konuşmak ister, transseksüel, transseksüellik üzerine konuşabilir. Ve bu çok normal ayrı ayrı çalışabilir. Bu da demek değil ki ayırtırma. Translar mesela dönüşümden sonra hareket içinde yer almak istemeyebilir ve bunu çok haklı buluyorum. Trans geçiş demek ve sadece süreç. Bu

süreç sonrasında kadın ya da erkeksin ve trans gelmemeli başında. Politik söylem olarak istersen söyleyebilirsin. Ana akım medyadaki söylem üretkenleri çok suçlu bulmuyorum, ben düzeni suçlu buluyorum. Düzen değiştikçe ana akım medyanın söylemi de değişecek. Şuan mecbur olarak, ilk girdiğim senelerde daha özgürce cümleler kuruyordum ve adımları gizlemezdim ve hiçbir şeyden korkmuyordum. Şimdi gelecek kaygısı taşıyorum ve sadece bu düzenden kaynaklı. Bu kadar olumsuz temsil de bu sebepten; insanları değil, düzeni kötü buluyorum açıkçası.

Katılımcı 6/41 yaşında/Üniversite mezunu/Canlı model (Yüz yüze görüşme/12.05.2019/1 saat 18 dakika)

Sinem: Cinsiyet kimliğinizi nasıl tanımlıyorsunuz?

Katılımcı 6: Kadın olarak tanımlıyorum.

S: Toplumda cinsiyet kimliğinizle var olduğunuzu düşünüyor musunuz?

K6: Kadın olarak var olmak Türk toplumunda?! Hayır. Görünmüyorsun ve eşcinsel bir kadın olarak da fantezi olarak nitelendiriliyorsun. Bir de “beraber çapkınlığa gidelim” gibi yaklaşımlar oluyor.

S: Hiç nefret söylemine maruz kaldınız mı?

K6: Keşke kalsaydım, o kadar görünmüyorsun ki nefret söyleminle karşılaşmıyorsun bile. Çünkü söz hakkın bile yok; bu da nefretin başka bir türü ama. Görmezden gelme de bir çeşit nefret.

S: Kendiniz nefret söyleminde buldunuz mu?

K6: Buldum; ama hak ihlaline dair bir tecavüzcüye gayet nefret söylemlerinde bulunabilirim. Bahsettiğimiz şekilde nefret söylemlerinde bulunmadım.

S: Günlük konuşma pratiğinizde ayrımcı bir dil kullandığınızı düşünüyor musunuz? Evet, ise neden?

K6: İster istemez kullanıyorum. Yerleşmiş bir dil var ama özen göstermeye çalışıyorum. En basiti şu işi “adam gibi yap” diyorum ama sonra “insan gibi yap” diye düzeltiyorum. Ama adam kelimesinin ilk kullanımı cinsiyetsiz aslında. Sonrasında biz

onu ataerkilleştirdik. Ve şimdi dilde de bir değişim var ve ben de o değişime ayak uydurmaya çalışıyorum.

S: Yaşadığınız toplumda LGBT'lere ayrımcılık yapıldığını düşünüyor musunuz? Evet, ise nedenlerden bahsedebilir miyiz?

K6: Elbette. Neden yapılıyor çünkü kendi gerçekliklerini çürüten bir şey olur, yani bir kere kutsal aile birliğini, çoluk çocuk, ekonomik yapıyı ve tüm sistemi altüst eden bir şey. Bu durumda tabii ki o haklar için daha güçlü bir mücadele gerekiyor. LGBT'lerin daha açık bir şekilde kendilerini ifade etmeleri gerekiyor, bu ifade ediliş de sınırlı çerçevelerin dışına çıkarmaları gerekiyor. Sanatı kullanmaları gerekiyor ve sanat etkili bir silah olabilir; çünkü iz bırakır. Bugün halen daha sadece yürüyüşle alınmayacağını, bu hakların elde edilmeyeceğini anlamayı anlayamıyorum. Onun haricinde sadece partiler düzenlemeyelim mesela, düzenliyorsak da “hadi siz de gelin” diyelim. Bana göre şöyle bir şey, sen kendini her hangi straight bir insan, ben straight'im diye belirtiyor mu? Ben niye belirtiyorum o halde, ben kendimi ötekileştirmiş olmuyor muyum, ben senden farklıyım demiş olmuyor muyum? Bunu söyleminin başka yolunu bulmamız lazım, haklar için. Evet, “ben kadını sevebiliyorum” diyebilirim, ekstra “ben LGBT'yim” demek zorunda değilim. Anca bu şekilde normalleştirilebilir gibi geliyor. Kör gözüne parmak sokmak yerine değil, fakülteden öğrenciler merak ediyorlar ve “Erkek arkadaşın var mı?” diyorlar, “Hayır yok”, “Sevgilin var mı?”, “Evet var” diyorum. Doğru sorular doğru cevapları gerektirir yani. Sen doğru söyle o zaman. Söylemler iletişimin konuşmanın temeliyse bunları doğru ifade ettiğinde yakınlaşacağız o haklara ben öyle düşünüyorum. Kendi içinde ayrımcılığı yaratıyorsun. Tabii ki dernekleşelim, örgütlenelim bunu kesinlikle kaldırmıyorum ortadan bahsettiğim şey o değil. Bunu daha likit ve akışkan hale getirmek lazım; kırmızı çizgileri olan örgütlerden olmamak lazım... Evet, hasar alabilirsin, örgüte bir polis gelebilir, bir şey olabilir ama belki de bir kadını, hem cinsini sevdiği için de gelebilir olabilir. Neden bu ihtimal olmasın, açıklık yani kastım böyle bir şey.

S: Medyada LGBT'lerin yer alışı sizce sorunlu mu? Sorunluysa bu sorunlar nelerdir?

K6: Medya zaten başlı başına bir sorun; çünkü tekelleşti ve sistemin sürdürülebilirliği olmak zorunda. Bahsettiğim kutsal bütün değerler de bundan geçiyor ve doğal olarak da tu kaka bildirmek zorundasın. Evet, bir travesti dehşet saçmalı, onur yürüyüşünde terbiyesizler, ahlaksızlar bunlar diyerek bunu pekiştirmeliler. Verdikleri o besinlerle bunu yapıyorlar ve daha da bu dil sertleşerek, vurgulayarak ve daha da nefretle anılır oluyor. Bu da ezber pekiştirmek ve medya bunun için sağlam bir silah; yani herkesin evinde televizyon, internet ağı var. Herkes de işine geldiğini pekiştirmekle pek bir meraklı. Beslenelim ve farklı bir düşünceyle karşılaşmayalım maazallah ya düşünürsek gibi bir algı var. Zaten “travesti dediğin dehşet saçar, bak bu sürpriz bir şey değil ve gene yapmışlar” diyebilmeliyiz devam ettirmeliyiz algısı var. Mesela bazı seks işçileri tanıyorum çocuk okutuyorlar; ama herhangi bir gazetede, televizyonda haber olmuyor/olamaz. Olsa bile kefareti büyük günahların bedelini ödüyordur. Buna ihtiyaç duyuyor yani o dediğim kutsal bütün değerlere (ekonomi de bir kutsal değer ve oraya da dokunulmamalı), vergisini veriyor da mı, çocuk okutuyor gibi gibi türetebilirsin.

S: Medyada LGBT'lerin yer alışında bir artış olduğunu düşünüyor musunuz?

K6: Olumsuz haliyle var. Ama oranlarsan neyi olumsuzlaştırıyorum burada, gündüz programlarını da katarak olumsuzlukları veriyorum. Zaten gey dediğin adam, şıkır şıkır oynamalı, fındık fıstık atılmalı, sirk maymunu gibi oradan oraya gezdirirsin, evinde oturur bunu alkışlarsın, gülersin komiktir çünkü, ama evimde istemem. Vitrenden bakmak gibi mesela çok beğendiğin bir kıyafete bakmak, sirk izlemek, hayvanat bahçesi seyretmek... Bu şekildeki yaklaşım ve bu şekilde vermesi de olumsuzlama ve hatta bu da başka bir çeşit nefret söylemi. Ve bunu neden kâra ve fırsata dönüştürmesin ki var ve insanlar eğlenceli bulunuyor bunu. Mekânlarda keşfedilen, seks işçiliği yapmayan geyler, lezbiyenler, transseksüeller mekânlarda keşfediliyor ve o mekânlar para kazanıyorsa, neden biz kazanmayalım diyerek, çarka bunu fırsatlarla sunabiliriz. Çark bunu bu şekliyle kabul eder çünkü metalaşıyorsun. Ama şöyle bir noktası var, sen benim bildiklerim gibi değilsin, zaten bilmiyor da. Medya tarafından ona yansıtılan ve sağdan soldan duyduklarıyla pekiştirdiği şeylerin dışında bir şey gördüğünde şunu

diyebiliyor: “Seni sevdim ama diğerlerine karşı tutumum aynı, sen onlar gibi değilsin (medya gösterimlerindeki temsiller gibi)”. Bunu açmaya açık değiller, bu nokta da kendini çok doğru ifade etmen gerekiyor. Burada LGBT’ye çok iş düşüyor, eğlenceli vakit geçirebiliriz, evet ben bir insanım, sen neler yaşıyorsan aynı şeyleri ben de yaşıyorum. Sadece eğlenceli değilim yani. Şöyle bir şey yani “biz karşı değiliz, siz ahlaksız olunca biz karşısındayız” demek de var. Ve çoğunuz da ahlaksızsınız arkadaş. Toplumla uyum sağlamak zorundayız, başka şansın yok çünkü ve bu sisteminin bir parçasısın, olmak zorundasın çünkü doğdun. Yapacak bir şey yok. Belli bir kapitalin var ve bununla hayatını minimalde idame ettiriyorsan işte o zaman kalmaz. Bunu yaşayabilen minimal düzeyde, gerçekte bir mücadeleye yolunu koyup ve yolunu bu şekilde belirleyip, bu mücadeleyi yaşatmaya çalışan herhangi birisiyle karşılaşmadım. Hepimiz sistemin parçasıyız ve bu sistem bizi zorluyor. Yeri geliyor işsiz kalmak gibi. Hatırlıyoursundur bir öğretmen vardı, LGBT biri olduğu için bunun mücadelesini verdi ve ona şöyle bir şey söylendi: “Dön, kadın ya da erkek neysen artık dön ve seni işe geri alalım.” Hayır, arkadaşım, cinsiyet kimliği sınırlıyor ve “ne idiği belirsiz” diyor. Ama bunun bile sonrasında duruş yanlışlığı var, sen bunu Avrupa insan hakları mahkemesine götürmeyi planlarken, sana güzel bir tuzak kuruyor sistem. Diyor ki “gel sen bunu tüm Türkiye’ye duyur” bir kere programıma çıkıyorsun ve sonra esamesi okunmuyor. Niye bu duruşa kanıyorsun, işte tam da burada bir sıkıntı var. Kaybedecek çok şeyimiz var ve hepsi de mücadeleyi gerektiriyor en başta yaşama mücadelesini. Gettolaşmayalım mesela. Evime mecbur kalmayayım. Belirleyiciler var ve verdiğim örnekteki gibi bu tuzaklara düşüyoruz. Tehditler büyük çünkü ve bu tehditlerde ekonomiden geçiyor. Bunu da medya kültürü çok güzel bir şekilde değerlendiriyor.

Mesela Jet Sosyete’deki gey karakter, eğlenceli olanlar onlar ve empoze edilenler de onlar. Diğerleri sakalı olan, ağır abi gibi görünenler ve gerçekten ağır abi olanlar ve ayılar grubundakiler direkt şu algı oluyor: Aktiftir onlar; erkektir yani. Kiminle ilişkiye girdiği önemli değildir. Ama buradaki medyada tektipleştirmezse istifade edemez. Yani bu diğer türlü travmadır çünkü. Bir adam kendini erkek hissederken nasıl erkekle birlikte olabilir. Bu bizim kolay hazmedeceğimiz bir şey değil de ondan. Çünkü ataerkilliğin sürekli beslenmesi şarttır. O yüzden sosyal medya iyi ki var.

Kaos GL, pembehayat vs. herkesin bildiği yayın organlarında ne kadar hayat buluyorlar. Kendin çal kendin söyle çok güzel yayıldık. Şu da var ana akım medyada

mesela görmezden gelme bir sorun ve bu da dediğim gibi nefret söyleminin bir çeşidi; fakat artık yok sayamayacakları kadar çoğuz ve artık bunun için çok geç diyebilirim. Bu da umut verici aslında kendi yayımlarını küçümsemiyorum kesinlikle yetersiz olduğunu söylüyorum yanlış anlaşılma istemem.

S: Toplumsal hayatta LGBT'lerin görünürlüğünde bir artış var mı?

K6: Çok iyi bir artış var ve dijital ortamın da çok güzel bir getirisi var. Çok daha güzel bir araya gelişler, örgütlülükler var ve bunun benim ortaokul ve lise zamanımda olması mümkün değildi. Birincisi yalnız hissetmemenin sağlanması ve yalnız değilsin diyen yerlere ulaşabiliyorsun, kenetleniyorsun ve kendini daha güçlü hissediyorsun. O gücü hissetmeye ihtiyacımız da var aslında. Gezi'den evvel bir görünüş vardı ve Gezi'yle beraber bir ayyuka çıktı diyebilirim. Daha cesur ayyuka çıktı diyebilirim, görünürlük, örgütlülük vardı; ama cesur yaklaşımlar protestolarla beraber güçlendi.

S: LGBT'lerin toplumsal hayatta görünür olmasında medyanın etkisi var mıdır?

K6: İnadına ve elbette ki var. Elindeki silahı almak gibi mesela, dehşet saçıyorlar, şunu yapıyorlar, seks işçiliği yapıyor dediğinde “evet öyleyim” dediğin anda da karşı tarafı sözsüz bırakırsın. Buradayız ve bilin, biz farkındayız siz de farkında olun gibi bir cevaptır.

S: Türkiye medyasında LGBT haber içeriklerinde nasıl yer alıyor?

K6: Nefret söylemleriyle, alay edilerek ve “özendirilmeyen” marjinalleştirilerek yer alıyor. Özendirilmeyeceksin bu çok önemli. Eğlenebilirsin ama dehşet saçıklarını sakın unutma gibisinden yer alıyor. Ayrıca uyuşturucuyla çok fazla örtüştürülmüş bir durumda. Şu algı oluyor uyuşturucuyu sadece LGBT kullanır gibi. AIDS'in eşcinsellere özgü hastalık olarak görülmesi gibi. Biz lanet insanlarız ve özendiriyoruz işte ve bulaşıcıyız.

S: Toplumun, medyanın bu gösterimlerinden ve temsillerinden çıkardığı bir durum var mı?

K6: Güzel olan tarafı sosyal medyanın, bir iki jenerasyon dahil ve yeni jenerasyonda var olan medyanın çok bir hükmü kalmadı aslında. Ve ulusal medyadaki söylemleri yemiyoruz artık. Evet, anneler ve babalar vs. yiyebilir ama biz yemiyoruz artık. Üniversiteli gençlerle bir aradayım çalıştığım yerde ve otuz yaşımdan sonra

üniversite okudum ve oradaki arkadaşlarımda da gördüm bu nefret söylemi o kadar etkili değil. Nefret söylemiyle başka disiplinlerarası ilişkiler kuruluyor. Aşırı sağ ve aşırı dinci kesim dışında yeni akım medya hepsinin önünü alıyor, çünkü çok etkili, çok daha ulaşılabilir ve bu da ayrı bir umut tabii ki. Artık kimse travesti esprilerine gülmüyor ve gülen kitle de belli; bu çok güzel bir şey. Bu espriler bayağı bulunuyor ve öyle olunmadığı biliniyor. Jenerasyon farklılığı var, diyebiliriz. Eğitim ise itici güçtür ve olumlu ya da olumsuz olabilir. Olumluya denk gelersen iyidir. Olumsuzuna denk gelersen kendi kendine eğitmekle yükümlü kalabilirsin. Neyin ne olduğunu bilmekle yükümlü hissettiğin için dilini öyle kullanırsın ve sana verilmeye çalışan empoze edilenlerden neyi alıp neyi almayacağını da tercih etme hakkın olur. Ama bu senin için iyi, bunsuz olmaz karşısında alternatiflerin var deme hakkın var artık. Başka yollar var deme hakkımız var ve bu muhteşem bir şey. Yani kadınları sevdiğim için erkek olmak gerekmemek gibi.

S: Gazetecilik etiği bağlamında LGBT ilgili haberlerde bir sıkıntı görüyor musunuz?

K6: LGBT haber var mı? Artık görmüyorum ben. Başka bir durum var ortada aslında toplum ortak cinnet halinde, sıra LGBT'lere gelmiyor ne yazık ki. Eskiden bu kadar değildi. Şuan başka bir şiddet, cinnet hali, öfke var yani. Neyse ki bu seneki pride Ramazan'a denk gelmiyor, bu sene neyi bahane edecekler onu merak ediyorum; bu da algımızın normalleşmesi aslında. Sosyal medyayla birlikte vitrinin dışına çıkmaya başlıyoruz. Biz de bu akımın içinde yer alıyoruz, interaktif çünkü. Tepkini veriyorsun her türlü. Diğerinde ise olduğu gibi kabul etmek zorundasın; çünkü vitrin sana ne veriyorsa o doğrudur. Vitrin yanlış bir şey söylemez çünkü. Gezi'de bu algı biraz değişti ve yanlış bildiklerini kabul ettiler. Var olan medya ulusal medya istediğini yapsın, özlenen o dayanışma varsa bunu sosyal medyaya borçluyuz. Çünkü aynı şeyi düşünmeyen insanlarla bir araya geliyoruz ve LGBT bunun gerisinde kalmamalı. Şuandan sonra bu kadar olmuşken ve ayyuka çıkmışken kendi kendini imha eder. Silinir gidersen ve bir şeylerin gerisinde kalırsan o zaman yok oluruz ve mücadeleye devam diyorum.

Mesela bir haber okumuştum yıllar evvel. Kadın kadına tecavüz ediyor, acı bir haber elbette ama penis olmadığı için dava düşüyor. Bu da yasal bir boşluk işte. Trajik komik bir haber benim adıma ve bir gazete haberi bu da. Bir kız bir kızını kaçırıyor

köyden. Birlikte gidiyorlar, biri reşit biri değil. Hâkim diyor ki kıza “ben şimdi sana oğlum mu diyeyim, kızım mı?” ama sen hâkimsin, bu benim yirmili yaş dönemimdi o zamanlardı. Yeni akımla beraber bu dil de değişiyor.

S: LGBT'lerin medyada temsili toplumsal yaşamda var olmalarında etkili midir?

K6: Benim dönemimde çok fazla saklanmamız gerekiyordu. Şuan belirli kesimde saklanan olsa da o kadar etkili değil diyebilirim. Yani etkili olumlu diyebilirim. Bu da sosyal medyayla oluyor.

Medya şu konu da etkili, sen yoksun ve o kadar mücadeleyi yaşasın ve bu toplumda böyle yok olabilirsin. (Onur yürüyüşünde soyunan kadınlar vardı). Arayış içinde olan medyaya malzeme veriyorsun ve medyayı bu konuda suçlayabilir misin? Handicap var orada. Medyayı o konuda suçlamam çünkü zaten avcı gibi bekliyor orada. Medyanın yönü belli yani, iyiyi de bulsa altındaki bir buzağıyı verecek yani. İnternette de kendi çevrelerimiz de savunmadı o hareketi. Çünkü yıllarca derneklerin yapmaya çalıştığı, verdikleri mücadeleye köstek olma. Ben tutup da gökkuşağı bayramı alıp gitmişsem oraya ve birileri o bayrağın direğiyle kafama geçiriyorsa ve ben bununla mücadele ediyorsam ve gönüllüyüm zaten, ama o yüzüme inen sobanın şiddetini sen artıramazsın ve böyle bir hakkın da yok. Zaten ahlaksız biliniyoruz vs. şöyle bir şey aslında hazır olunamayan hiçbir şey yapamazsın gibi. Şöyle bir de Ramazan'daydı yahu, saygı istiyorsan saygı da göster. Zaten öyle bir ayda insanlar daha da kapanıyorlar, inanç sistemlerine daha da bağımlı hale geliyorlar. Sen tam o noktada mı yapıyorsun. İşyerinde yap mesela, maaşına zam isterken yap, o zaman ben de senin arkanda durayım. Bu gün bizim günümüz diye soyunamazsın, yapma!

S: LGBT'lerin toplumun “öteki”si olduğunu düşünüyor musunuz?

K6: Elbette, biz cümlelerimizle biz kendimize yaptık bunu. Evet ötekileştirdik. Ben eşcinselim dedim, sen bana heteroseksüellim demeden dedim. Toplum mu bizi ötekileştirdi, biz mi toplumu ötekileştirdik. Bu apayrı bir konu. Homofobinin karşısına heterofobi koyduk. Ama zaten hep bir heterofobi vardı da homofobiyi biz mi yarattık. Bu da bir soru işareti. Ben sadece insan olduğumuzu kimse unutmamasını istiyorum. Kimse beni evime hapsedemez, gettolara sıkıştırılmaz. Beni var olan mekânlarda eğlendirmeye zorlayamaz. Benim üstüme nefretlerini kimse kusamaz. Buna da izin vermem.

S: LGBT olmak toplumsal yaşamınızda size ne gibi problemler yaratıyor?

K6: Birincisi erkek tarafından taciz edildim iş yeri de dahil olmak üzere; bir de kadınlar tarafından taciz edildim ve halen ediliyorum çünkü merak var. Ezberler var, eğlenceli ve marjinal buluyorlar. Henüz süpermanimi bulamadım o yüzden böyleyim. Aile yaşamında şanslıyım, açığım ve şanslı hissediyorum. Daha görünür ve tepki almayı tercih ederdim. “Oo bizdensin” çekmeselerdi daha mutlu olurum. Onlardan değilim; çünkü ben bir kadını ve bir kadın olarak kadını sevmeyi seviyorum ve senin gibi bir erkek gibi bakmıyorum bir kadına ve çok farklıız bunu anlamalarını beklemiyorum. Ya da üçüncü ararsınız falan şakasıyla, ciddiyle çok fazla tacize maruz kaldım. Güya olumluyorlar ama en kötüsü o. Beni olumladıklarını zannediyorlar ve en acısı o.

S: LGBT olmak iş yaşamınızda size ne gibi problemler yaratıyor?

K6: Öğrencilere beyan ettim ve merak ediyorlar; ama hocalar beyanı talep etmiyorlar. Ama bunu görmezden olarak değil, bana saygı duyuyorlar ve işim için görünür olmak bana yetiyor. Başka türlü görmelerine gerek yok. İlk çalıştığım iş hayatımda mobinge uğradım, hiper marketteydim ve üçümüzü bildiğini söyledi ve birimizin işten çıkarılacağı söylendi. Benim gelecek vaat ettiğimi söyleyerek kendimi belli edemeyeceğim de söylendi. İş yerinde böyle ilişkiye giremeyeceğim de söyledi. Bir ay sonrasında üst pozisyona getireceklerini ama bunları da kabul etmeyeceklerini söylediler. Tabii cahildim ve şuan ki aklım olsaydı yazılı bir şekilde isterdim bunu ve mücadelemi yapardım. Diğer iki kişinin daha çok ihtiyacı olduğu için çalışmaya ve bunu bildiğim için işten benim çıkarılmamı istedim sadece. Bahsettiğim tehditler işte o çarkın dişlilerin arasında olmak, dişlisi bile olmak değil aynen böyle bir şey. Garsonluk dönemimde de müfettiş olmak istiyordum, bir erkek arkadaş vardı ve ikimizde zehir gibiydik, mekânı en iyi çalışıyoruz. Tıp ve bahşiş ona daha fazla ve şeflik erkek olarak ona verildi ve ben istifa ettim. Bu konuda benim için artı bir pozisyonda eril olana yakın olmak ama her halükarda bir kadın olduğum için gümlerdim.

S: LGBT hareketi içinde kadın ve lezbiyen olmanın ayrımcılığını yaşadın mı?

K6: Anaerkil okumalar yapardık mesela hepsi kadındı. Ataerkilliği lezbiyen güruhu içinde de görebilirsin, otoriter ve daha hükmeden iktidar oyunlarına meyilli insanlar lezbiyen içinde de fazla var. İllüzyona çok düşülebiliyor. Kemik kadrolar mesela, teknik kadronun kemik kadro olabileceğini anlarım; ama genel olarak Kaos GL,

lambda olsun vs. derneğimiz adına kararlar alacağız derler ve ben, sen uyacağız ben bunu anlıyorum. O zaman var olan sistemden ne farkın var. Bazı sorunları neden biz lezbiyenler ayrı tartışıyoruz da kemik kadroda geyler de var. Bir dönem mesela ben kendimi biseksüel sanıyordum. Kısa bir dönemdi ve derdim şuydu, ben evet bunu istiyorum ve yaşadım ama diğeri yaşamadan neyi istediğimi ve neyi istemediğimi nasıl bilebilirimi nasıl karar vereceğim doğrultusunda karmaşa yaşadığım bir dönemdi. Ve kendimi de biseksüel olarak niteliyordum ve bir gün bir toplantı oldu. On beş kişinin arasında bir tek ben kaldım ve çok ciddi saldırı aldım. O saldırıda beni üzen aralarında birkaç kişinin bunun kızıştırıp bundan haz almasıydı. İşte bunlar benim hayal kırıklığım. Benim gibi olan insanlarla omuz omuza duramayışım, güvenemeyişim, gerçekten de yaraladı. Ben bunu yaşıyorum zaten. Bir sürü insan çıktı hayatımdan benim eşcinsel olduğumu öğrendiğinde. Mümkünse git zaten, olduğun gibi ben seni kabul ederken, sen bunu eşcinselim diye kabul etmezken şablonlarınla saygı ve sevgi duyuyorsun ve şablonlarını da al git yani bu kadar basit. Ama mücadele verdiğin insanlarla bunları yaşayınca orada hayal kırıklığı yaşıyorum. Mesela translar da bizler gibi olmadığını ve o bedende kazara geldiğini düşünür. Zaten hetero ve beden yanlış onlarda. Bizimki gibi değiller yani. Tabii doğru değil bu düşünce. Ben ucube değilim demenin başka bir yolu bu çünkü o sistemin bir parçası onlar ve sisteme ayak uydurmak daha kolay. Belirli statüsü olan geyler, aşağısında (diyeceğim başka bir kelime yok şuan yani farklılar) olan geyler arasında birlikte olurken (seksüel bir birliktelik içerisinde) o aşağıda olan aktifse ben ondan daha erkeğim diye hava atabiliyor ve ben şok. Ve bireysel eylemliliklerin peşine düşüyorum; güzel olan taraf bunların değişebilirliğine olan inanç, daha güçlü ve açık fikirli, seksist yaklaşımlardan uzak yeni bir nesil geliyor. Bir şablona sığmak zorunda değiliz, sınırlarımız kırmızı çizgilerimiz olmak zorunda değil. Güzel olan şey bu. Şey gibi flört iyi bir şeydir, sevgililik bir yerden sonra sıkıcılaşır. Bırak flört kalsın, sevgililiğin şablonu vardır ama flörtün yoktur. Şuan ki jenerasyonda flört bir halde gümbür gümbür geliyor.

Katılımcı 7/24 yaşında/Üniversite öğrencisi (Yüz yüze görüşme/07.05.2019/40 dakika

Sinem: Cinsiyet kimliğinizi nasıl tanımlıyorsunuz?

Katılımcı 7: Erkek olarak tanımlıyorum.

S: Toplumda cinsiyet kimliğinizle var olduğunuzu düşünüyor musunuz?

K7: Evet düşünüyorum, bir bireyim.

S: Hiç nefret söylemine maruz kaldınız mı?

K7: Evet, kaldım ama şuan net olay hatırlamaya çalışayım. Ama genelde hakaret oluyor, işte genelde eşcinsel bir erkek, yarım erkek olmak üzerine vuruluyorsun. Toplum gözünde tam ve makul bir erkek olmuyorsun. Makul bir erkek olamadığın içinde bu aşağılayıcı ve küçümseyici bir şey olarak görülüyor. Ve bunun üzerinden bir sürü hakaret türetiliyor ve bunlara da şahit oluyorsun. Nefret söylemi sorduğun için sözlü hakareten bahsettim. Bir de ben çok feminen bir erkek olmadığım için, sokakta yürürken falan öyle çok nefret söylemine maruz kalmıyorum. Ancak erkek arkadaşımın yakın bir durumdaysam toplum içerisinde ancak o zaman nefret söylemine maruz kalıyorum. Ama sanıyorum ki benim için daha zor olan tarafı aslında tüm dilimizi sanki heteroseksüel varsayımı üzerinden kuruyoruz. Mesela heteroseksüel atanmaktan nefret ediyorum. Girdiğim her ortamda insanlar heteroseksüelmiş gibi davranıyorlar. Her sosyalleştiğin alanda sürekli bir açılmak zorundasın. Sürekli bir eşcinsel olduğunu söylemek zorundasın. Ve bunu söyleyen bile insanlar bunu söylememişsin gibi davranmaya devam ediyor. Sürekli bir yok sayma ve inkâr hali. Sanıyorum ki benim için en can sıkıcı olan kısmı bu yani. Daha çok günlük hayatta beni rahatsız ediyor. Fiziksel şiddet ise geçen yaz oldu. Arkadaşlarımla tatile Ayvalık'a gittik. Arkadaş grubumuzda iki kişi de sevgiliydi. Denizde yüzerken birbirleri üzerinden bir öpücük almışlar. Sonra da bizi gören biri bizi şikâyet etmiş işletmeye. Bizim yanımıza garson geldi sonra. "Sizi çıkarmamız gerekiyor" dedi. Biz de tabii nedeni sorduk. İşte insanlar bizden rahatsız olmuş, biz de kimseyi rahatsız etmediğimizi burada oturuyoruz falan filan. Sonra da uygunsuz davranışlarınız olmuş, çıkmanız gerekiyor falan. Sonra bize bakan biri ayakta durmuş ağzının içinden küfür ediyor. Bu sefer biz bu adama yöneldik.

Biz orada baya kavga çıkardık. “Gitmeyeceğiz” dedik önce, sonra “paramızı istiyoruz” dedik. Onlar da “tamam, içeriye gelin, orada verelim” dediler, biz de içeriye gelmeyeceğimizi buraya getirmelerini söyledik. Sonra etrafımızda bir anda on beş kişi oldu ve biz dayak yemeğe başladık. Sonra da mecbur kaçtık yani.

S: Kendiniz nefret söyleminde bulundunuz mu?

K7: Mutlaka fobik söylemler üretiyordum, uzunca bir süre bariz bir şey hatırlamıyorum ama onun dışında şunu biliyorum, lisede ve ortaokulda Kürt düşmanı söylemlerde bulunuyordum.

S: Peki, nefret söylemlerinde bulunmamaya dikkat ediyoruz ve hatta gayret ediyoruz. Bazen de kurduğumuz cümlelerle fobik söylemler üretebiliyorsak şayet bunların ne derece farkına varıyoruz?

K7: Kendim için söyleyebilirim bunu. Kendim aktivizm yaptığım için ve çevremde de aktivist bir kitle olduğu için ve böyle bir sosyal yaşantının içinde olduğum için sürekli canlı tutulan bir tartışma bu, benim hayatımda ve kendi içimde de. O yüzden fobik söylemlerin farkına varıldığını düşünüyorum. Ben farkına varmasam bile, etrafımda farkına varıp bana söyleyecek insanlar var. Arkadaşlarım bile olsa o eleştirel mesafeyi birbirimize karşı daima koruyoruz. Bunu söyleme hakkını da birbirimize veriyoruz. O yüzden farkında olmadan üstüne basıp geçilen bir durum söz konusu olmuyor. Yani şu belki olabilir, Türkiye’de antisemitizm çok konuşulan bir şey değil. Antisemitik söylemlerde buluyor olabilirim. Çünkü etrafında bunun politikasını yapan insanlar yok. Yani böyle şeyler olabilir ama LGBT politikası üzerinden olabileceğini düşünmüyorum.

S:Günlük konuşma pratiğinizde ayrımcı bir dil kullandığınızı düşünüyor musunuz?

K7: Kullanmıyor ve kullanmamaya da çok dikkat ediyorum. Kullandıysam da özür diliyorum.

S: Yaşadığınız toplumda LGBT'lere ayrımcılık yapıldığını düşünüyor musunuz?

K7: Evet, tabii düşünüyorum. Bunun çok sebebi var. Dini açıdan bunun günah olarak görenler var. Ve böyle bir yerden nefret söylemi üretenler var. Onun dışında bunu bir hastalık olarak görenler var. Bunun üzerinden de nefret söylemi üretenler oluyor. Sonra ülkenin milli birliğini ve beraberliğini bozmak üzere dış mihraklar tarafından gönderilmiş bir grup uzaylı olarak davrananlar var. Bunun üzerinden nefret söylemi üretenler var. Birçok farklı sebeplerle ve gerekçelerle ayrımcılığa maruz kalıyoruz ama hepsinin adı homofobi ve transfobi yani. Bu durum bana göre bilinçsizce yapılmıyor. Çünkü Türkiye’de 20-30 senedir çalışan LGBT hareketi var ama bazı zamanlar çok kalabalıklaştı, çok iyi örgütlendiği dönemler geçirdi. Buna rağmen halen Türkiye’de homofobinin ve transfobinin bu kadar yoğun bir şekilde olması ve özellikle son senelerde bizim kaydettiğimiz tüm ilerlemelerin geriye atılmış olmasının sebebinin bence tam olarak toplumun büyük bir kısmının bu homofobiyi ve transfobiyi bilinçli bir şekilde ürettiği olmasından kaynaklandığını düşünüyorum. Çünkü sadece saf bir şekilde bilmiyor olmakta olsaydı şuan sarf ettiğimiz enerjiyle aldığımız şey eşit olurdu. Bunun sebebinin de şey olduğunu düşünüyorum. Sonuçta bir güç ilişkisi var, aslında toplumun önemli bir kısmını oluşturuyor LGBT’ler ve homofobiyi toplumun içerisinde üreterek aslında toplumun büyük bir kısmını saf dışı bırakmış oluyorsunuz; bu da birçok insanın işine geliyor. Yani meclise bakalım, işte şirketlerin başında olanlara bakalım, yüzde kaç kişi LGBT. Aslında büyük bir gücü elinde tutuyor insanlar ve bilinçli bir şekilde bu gücü tutmak adına çoğu zaman homofobiye dönüştürdüğünü düşünüyorum.

S: Medyada LGBT’lerin yer alışı sizce sorunlu mu?

K7: Evet, sorunlu. Yani sürekli kriminalize ediliyor, marjinalleştiriliyor LGBT’ler. Nesneleştiriliyor, LGBT’ler medyada nefretten arındırılmış hali çoğu zaman bir eğlence aracı haline dönüştüğü noktada ve cinselliğin yok edildiği noktalarda katlanabilir oluyor toplum tarafından. Bu göreceğin en iyi hali yani. Belli başlı medya kuruluşları var aksi birliği tutturmaya çalışan ama Onur yürüyüşünün haberini yapan dayanışma amaçlı, onur yürüyüşünün haberini yapan gazeteler bile bu haberi yaparken nefret söylemi üretebiliyorlar. O yüzden tabii ki sorunlu temsiller var.

S: Medyada LGBT’lerin yer alışında bir artış olduğunu düşünüyor musunuz?

K7: 2010’ların başı ile 2015’e kadar olumlu bir yönde artış olduğunu düşünüyorum. Bu benim kişisel gözlemim tamamıyla ki bu da zaten LGBT’lerin en

güçlü ve örgütlü çalıştığı dönemlere denk geliyor. Ama son dönemlerde özellikle Türkiye’de milliyetçi söylemin yükselmesiyle birlikte LGBT’lerin evet medyada halen fazla yer alıyorlar ama artık daha fazla nefret söylemiyle yer alıyorlar. Yani belki 2010’ların başına göre günümüzde LGBT’ler medyada daha fazla yer alıyor ama nefret diliyle. Çünkü aynı zamanda o milliyetçiliğin de yer yer kurucu öğelerinden biri olarak kuruluyor LGBT nefreti.

S: Toplumsal hayatta LGBT’lerin görünürlüğünde bir artış var mı?

K7: Yaşım biraz küçük aslında daha 24 yaşındayım. Bunu gözlemleyecek kadar yaşamamış olabilirim. Ama sanıyorum ki kendi gettolarımızı oluşturmayı başardık biraz. Bu iyi bir şey mi kötü bir şey mi tartışılır tabii ki. Kendimize ayrı bir kamusal alan yarattık aslında. Var olan kamusal alana dahil olmadık da yeni sosyal alanlar, yeni kamusal alanlar yarattık. O anlamda artış olduğunu düşünüyorum ama halen aslında hetero merkezli kamusal hayatın içerisinde değiliz ve birbirimize çok dokunmuyoruz. Diğer heteroseksist kamusal alan içerisindeysen LGBT’leri ölene kadar hiç görmeyebilirsin belki de. Görürsün de gördüğünün farkında olmazsın.

Bir de ben şunu bekliyorum, herkesin bir miktarda atak yapması gerekiyor. Ünlü biri mesela kendi hayat pratiklerinde bir şeyleri dönüştürmüyorsa ya da kalkıp da medyada bununla ilgili LGBT’ler lehine bir şeyler üretmesinin ya da bununla ilgili bir atak yapmasının çok bir önemi yok bence. Hepimiz öncelikle kendi yaşamlarımızdan bunu dönüştürmeliyiz. Bunu yaparsak da birçok şey değişmeye başlayacak zaten. Daha fazla görünür olarak LGBT haklar için daha fazla demeç veriyor olacak. Böylece gazeteci ya da siyasetçi ayrımcı bir dil kullanmadan söylemler üretebilecek. Şunu çok önemsiyorum aslında Sinem, toplumda var olan ataerkil ve heteroseksizm sistem natrans bir erkeği de olumsuz etkileyebiliyor. Çünkü bize sunulan makul erkeklikler, heteroseksüellikler zaten gerçekçi şeyler değil. Aslında çok gerçek dışı ve bütün topluma sürekli bir yetersizlik duygusu aşılanıyor ve bu yetersizlik duygusu üzerinden birbirleri üzerine korkunç iktidarlar ve kontrol mekanizmaları kuruluyor. Kaos GL’nin bir sloganı var: Eşcinsellerin kurtuluşu, heteroseksüelleri özgürleştirecek. Yani bu meseleyi algımlarken en başta hayatımıza uyguluyor olmanın ardından bir dönüşüm yaratarak özgürleşme olanaklarına öncelikle bakıyor olmak lazım. Bir grup LGBT grubu kurtarmak değil de kendimi bu toplumun dayattığı ahlaktan ve normlardan nasıl

özgürleştirebilirim çünkü o makul tanımlanan insanlardan biri değiliz yüzde yüz. Burada bir ricam var, bu bir çalışma olarak kalmasın ve artık hayatının içerisine aldığı bir sorumluluk olarak yer etsin. Bu senin için de benim için de böyle aslında. Natrans bir erkeğim ve kadınlara göre avantajlarım olduğu düşünülüyor; o yüzden bu bitmeyen bir sorgulama süreci olması lazım.

S: LGBT'lerin toplumsal hayatta görünür olmasında medyanın etkisi var mıdır?

K7: Kaos GL 90'larda kurulan ve Türkiye LGBT oluşumlarından biri ve aslında bir yayın etrafında toplanıyorlar, bir dernek olmadan önce. Dünyanın birçok yerinde LGBT hareketlerine baktığımızda medyanın etkili kullanımının çok olumlu etkiler bıraktığını biliyoruz. Ve çoğu zaman medyayı iyi kullanmak, kendi mecralarımızı yarattıkça, kendi edebiyatımızı, kendi haberlerimizi ki bunun için kanallar var yeni medyanın sosyal medyanın çıkmasıyla birlikte. Olumlu bir etkisinin bu anlamda olduğunu düşünüyorum medyanın.

S: Türkiye medyasında LGBT haber içeriklerinde nasıl yer alıyor?

K7: Büyük bir ahlakçılıkla, mesela seks işçilerinin haklarının olması gerektiğini söyleyen biri "bak şu dense" başlığıyla sunuluyor. Yani çoğu zaman ahlakçı bir dille ya da kriminalize edilerek, marjinalleştirilerek haber içeriklerinde yer alıyor. Bunun haricinde iyi temsillerden de bahsedebilirim. Mesela Kaos GL yayını var, bianet var ve kadın hareketi ve LGBT hareketiyle ilgilenen muhabir ve editörleri var. Sol görüşlü gazetelerde iyi haber yapmaya çalışıyorlar ama çoğu zaman da yapamıyorlar. Mesela bir de yanlış hatırlamıyorsam 90'larda Şamdan gibi gazetelerin çıkmasıyla birlikte sorunlu içeriklere rastlanmaktaydı trans cinayetleri vs.

S: Şuan günümüz medyasında LGBT'leri görmezden gelmemi/yok saymamı söz konusu?

K7: Sanıyorum ki medyada şuan direkt olarak cinsellik yok sayılıyor. Çünkü 90'larda falan televizyonlarda, gazetelerde cinselliğin daha çok konuşulduğunu ve gösterildiğini görüyoruz. İyi ya da kötü bir şekilde LGBT cinselliği kendisine yer buluyor ama günümüzde sanıyorum ki medyada cinsellik çok gösterilmiyor zaten. Dolayısıyla cinselliği ilk elenenler biz oluyoruz. Ama eskiye göre siyasetçilerin daha

çok LGBT konuşmalarında geçtiğini düşünüyorum. Onlar tabii LGBT hareketi üzerine konuştukça medyaya da yansıyor bu durum. Mesela direkt kürsüden anlatabiliyor LGBT'ler, meclise soru önermeleri verebiliyor. Bu siyaset dolayısıyla medyada var artık. Magazin olarak değil de tüketilebilir bir kültür ürünü olarak değil, siyasetin doğrudan içinde var olarak medyaya yansıyor sanıyorum.

S: Toplumun, medyanın bu gösterimlerinden ve temsillerinden çıkardığı bir durum var mı?

K7: Tabii ki çıkardığı bir durum söz konusu. Kerimcan'a dört kişi Samsun'da saldırmıştı. Ve sonrasında karakola kendileri teslim oldular ve medya onların yanındaydı. Ben bunun şundan kaynaklandığını düşünüyorum: Doğrudan kürsüden LGBT'lerin hedef gösterilmesi, aslında içselleştirilmiş homofobiye sahip olan insanların şiddet eşiğini yükseltebilmek için cesaret ve özgüven kaynağı oluyor. Diğer taraftan da kürsülerden ya da medya organlarından bunu duyuyor olması kendi sahip olduğu homofobik düşüncelerin doğrulanması anlamına geliyor. Bunun etkisinin toplum üzerinde olduğunu düşünüyorum.

S: Gazetecilik etiği bağlamında LGBT ilgili haberlerde bir sıkıntı görüyor musunuz?

K7: Tabii, medyada hak temelli habercilik yapılmıyor ve bu LGBT'lere yönelik bir şey değil. Yani çok standart ve makul olan bir insan var ve bunun doğrulandığı ve yüceltildiği ve bunun dışında kalan her şey aslında güvenilirmez, sapık ya da bir sürü sıfat ilan ediliyor. Ya da hiç haberi yapılmıyor. Medya ataerkil düşünceden ne yazık ki ayrı bir düşüncede haber yapamıyor.

S: LGBT'lerin medyada temsili toplumsal yaşamda var olmalarında etkili midir?

K7: Tabii ki, medyada yer aldığı zaman LGBT'ler çoğu zaman fazlaca karikatürleştirilerek yer alıyorlar ve bu temsilleriyle nedire dair toplumun kafasında bir profil yaratılmakta. Ve muhtemelen çoğu insanın beni heteroseksüel varsayıp, benimle bunun üzerine iletişime geçmesinin sebebi de medyadaki bu temsillere birçok noktada uymuyor olmamdan kaynaklı. O temsillere uymadığım düşünülerek de direkt olarak heteroseksüel olarak düşünüyor. Ama aslında o temsil gerçek bir temsil değil. O

temsiller medya tarafından üretilmiş ve kurgulanmış bir temsil. Bir yandan o temsile uymayanları yok sayarken, işte eşcinsel saymazken bir heteroseksüel olarak sayıyor. Diğer yandan da medyadaki temsillere uyanları da aslında karikatürleştirme yoluyla artık onu gerçek bir insan ve duyguları olan bir insan gibi değil de bir film karakteri ya da kurgulanmış bir canlı nesne olarak gördüğü için şiddetini de çok kolay yönlendirebiliyor ona. Çünkü onu gerçek yaşayan bir varlık olarak görmüyor. Medyada kurgu dünyasında üretilmiş bir şey, gerçek dışı olarak görülüyor. Gerçeğin temsili olarak görüyor.

S: LGBT'lerin toplumun "öteki"si olduğunu düşünüyor musunuz?

K7: Düşünüyorum, Türkiye toplumunda bir grup algısı, bir birlik algısı yaratabilmenin yolu çoğu zaman o gruba ait olmayı tanımlamaktan geçiyor. O gruba ait olabilen içinde makul davranışları sergilemiyorsan ve makul kişi değilsen öteki oluyorsun. Ötekinin tanımlanması üzerinden de işte güya bir toplum bilinci, birliktelik bilinci oluşturuluyor. Ve sürekli bir tehlike varmış bu birlik ve beraberliği yıkacak ya da dışarıdan gelen bir düşman varmış gibi. Aslında ilkel dürtülerle gruplaşma mantığıyla hareket ediliyor halen. Ötekileştirme de böyle bir yerden var oluyor. Çünkü insanlar güvende ve bir yere ait olmak istiyorlar. Ama bunu bir diğerine zarar vermeden, düşmanlık ilişkisi kurmadan nasıl yapacağını bilmiyor. Böyle öğretiliyor, toplumun genel tutumu bu. Türk olmak bile Kürtlerin varlığı üzerinden tanımlanıyor, ya da eşcinsellik heteroseksüel olmak üzerinden tanımlanıyor. Eşcinsel olduğunuzu kanıtlarsanız bir psikologun önünde askere alınmayabiliyorsunuz. Ki aslında bu da Türk milletinin bir cinsel yönelimi olduğunu gösteriyor. Yani burada o kimliğin kuruluşu yapılıyor. Ötekileştirilmek de böyle bir yerden var oluyor.

S: LGBT olmak toplumsal yaşamınızda size ne gibi problemler yaratıyor?

K7: Benim kendi adıma sanıyorum ki hayatta en çok zorluğunu çektiğim şey şu oluyor: Çoğu zaman aidiyet duygusunu yakalamakta güçlük çekiyorum. Bu okuduğum sınıflarda, çalışma ortamlarında böyle oldu, ailemin içerisinde böyle oldu. Tüm söylem ve davranışlar bir şekilde heteroseksüel olmayı merkeze alarak kurulduğu için aslında küçüklüğünüzden itibaren kara koyun olduğunuzu öğreniyorsunuz. İçerde bu bilgiyle yaşamaya başlıyorsunuz belki ama bu bilgiye sahip olduğunuzun farkında bile olamayabiliyorsunuz. Aslında aidiyet geliştirememeye hali bir yerden sonra içinde

bulduğunuz gruplara karşı sorumluluk geliştirememeye, motivasyon yaratamama gibi sonuçları oluyor. Ve bu hayatınızda başladığınız bir şey için motivasyonunuz yoksa, sizde tutku ya da başarmaya dair motivasyon geliştiren bir şey yoksa her şeyi bırakıyorsunuz. Bunun beraberinde psikolojik sorunlarda geliyor. Çünkü var olamamış hissettiğinizde ister istemez bir şeyleri başarmak anlamsızlaşabiliyor. Sanıyorum ki bu motivasyonu daha çok yaratabilen biri olsaydım, sokaktaki herhangi bir insanın sarf ettiği çabanın üç kat daha fazlası için sarf etmek zorunda kalırdım. Bir şeyi başarmadığınız zaman ve kazanmadığınız zaman aslında ona hiç sahip olmadığınız için neler kaybettiğinizi de bilmiyorsunuz. Bu ölçülebilir değil ama ben Türkiye’de LGBT’lerin neleri kaybettiğini, hiçbir akademi çalışmanın, yöntemin, saha çalışmasının tam anlamıyla ölçülebileceğini de düşünmüyorum.

S: LGBT olmak iş yaşamınızda size ne gibi problemler yaratıyor?

K7: Çok uzun bir çalışma yaşamım olmadı, yedi aylık stajyerlik dönemim oldu. Çalışma ortamımda da aidiyet geliştirememeye çünkü yanınızdaki insanlarla bağ kurduğunuz zaman motivasyonunuz artıyor, zaten iş hayatında bir başkasının işini yapıyorsunuz ve bunun için motivasyon geliştirmek zor bir şey. İş ortamında da aidiyet geliştiren koşulları bulamadığımız için de ister istemez işe dair motivasyonunuzda düşüyor. Benim en büyük sorunlarımdan biri buydu aslında. Çok isteksiz gidiyordum işe. Ama biraz şanslı olduğumu söyleyebilirim. İşyerinde herkese açtım ve herkes bu konuda iyi niyetliydi. Tabii belli başlı alışkanlıklarla yaşamışlar, belli inançlar üzerine hayatlarını kurmuşlar, o yüzden bir anda her şey güllük gülistanlık olmuyor. Bir zaman gerekiyor, konuşmak ve tartışmak gerekiyor. Çok fazla eksik var, çok kapsayıcı bir iş ortamı olduğunu düşünmüyorum LGBT’ler adına. Ama kötünün iyisiydi. Piyasada bulabileceğim en iyisiydi diyebilirim.

S: Transseksüeller LGBT hareketi içinde neden dışta bırakılmak isteniyor?

K7: Bu transfobi, homofobi çoğu kişi için var olabiliyor. Dünyanın birçok yerinde LGBT hareketleri içerisinde şu tartışma hep döner: Eşcinseller erkekler. Erkeklerin egemen olduğu, heteroseksüellerin egemen olduğu toplumda yaşıyoruz ve bunun içinde büyüyoruz, dolayısıyla hareketin içerisinde de insanlar içselleştirilmiş bir şekilde buna sahipler. Yani ikili cinsiyet sistemi gerçekten ilginç bir şey, birini biyolojik cinsiyetinden erkek ve kadın olarak atıyorsun. Ve aynı zamanda cinsel yönelimini de

cinsiyet üzerinden belirliyor. Çok kolay bir şekilde eşcinsel erkek daha feminen olan bir eşcinselle nefret söylemi üretmek toplumda var olan o erkekliğin iktidarına eklenmeye çalışıyor herhalde. Kendine küçük iktidar alanları yaratmaya çalışıyor, sanıyorum ki sebebi bu. Eğer bir yerde transfobi varsa mizojeni (kadın düşmanlığı) vardır. Mizojeni varsa transfobi de vardır. O kadar iç içe şeyler olduğunu düşünüyorum. Aslında trans kadın ya da trans erkek kendilerini kadın ve erkek üzerinden tanımlayarak aslında cinsel yönelimlerini de akabinde belirliyor. Hareketin içinde bazen kendileri de yer almak istemiyor. Ama şu var nefret söyleminin ya da bunu üreten düşüncenin hiçbir açıklaması yok ve haklı sebepleri olamaz. Kendi bağlamı içerisinde bakıldığında anlaşılabilir şeyler olduğunu düşünüyorum; çünkü yaşamı boyunca sürekli öteki ilan edilmenin, kara koyun olmanın verdiği psikolojiyle yaşıyor ve sürekli kadınlığının, erkekliğinin ve hatta cinsel yöneliminin sorgulandığı ve hiçbir zaman da kabul edilmediği ve sürekli inkâr edildiği hayatlar yaşıyor o insanlar. Dolayısıyla nefes almak istiyor olabilirler. Kendi translıklarını bu şekilde reddedebilirler. Hareketin içerisinde de bu yüzden kendileri gözükmek istemeyebilirler. Bunu politikasını yapmak da istemezler. Çünkü o insanlarda damgalanma riski çok yüksek. Eğer yüksek sesle kimliğini dile getirip bunun politikasını yapıyorsanız, bunun getirdiği çok büyük özgürlükler var evet, ama beraberinde bu çok kolay linçe ve damgalanmaya da dönüşebilir.

Katılımcı 8/25 yaşında/Üniversite mezunu (Yüz yüze görüşme/04.05.2019/1 saat 10 dakika)

Sinem: Eğitim durumunuz ve mesleğiniz?

K8: Lisans sosyolojiyi bitirdim. Şu an bir reklam ajansından medya analiz direktörlüğü yapıyorum. Strateji gibi bir şeyle uğraşıyorum ama benim her zaman sadece maddi gücümü karşılayabilmek amaçlı, hayatımı idame ettirmek amaçlı keyif aldığım ve alanları değiştirip dönüştürebileceğim alanlardan biri olduğu için şu an medya değil reklamcılık sektöründe çalışıyorum ama asıl mesleğim sosyolog.

S: Cinsiyet kimliğini nasıl tanımlıyorsun?

K8: Benim bir cinsiyet kimliğim yok. Cinsiyet kimliğim erkek. Daha çok translara cinsiyet kimliğini sorarlar ya benim cinsiyet kimliğim biyolojik olarak erkek doğmuşum ama erkeklerden hoşlanıyorum. Cinsel yönelimim gey ama cinsiyet kimliği olarak da erkek bedeninde hissediyorum. Beden değişim/dönüşüm transferine girmek gibi bir durumum yok ama şu an için kendi cinsel yönelimim hakkında biraz queer perspektiften baktığımda yani cinsel yönelim algısına sıfat olarak bakmadığım için bu değişebilir. Ben 30 yaşına gelince çok güzel bir kadın görürüm. Vicdanı, gönlü, gözü bana çok hitap eder ve ona âşık olabilirim belki. Olayın sadece cinsellik boyutundan öte biraz da fikirsel ve duygusal boyutu da var. Toplum her zaman onu bel altı olarak yorumlasa da ben biraz da queer/akışkanlık olarak bakıyorum. Modernizmden sonra postmodernizm geliyor ve modernizm kimlikleri erkek/kadın, sarı, mavi, siyah, beyaz olarak ayırıyordu ve bunları sabitliyordu. Ama kimlik dönüşüme/değişime uğradıkça postmodern dönemle birlikte şu an bence postqueer bir dönemde yaşıyoruz. Bir heteroseksüele baktığım zamanda çok gizli bir bilgi değil bu bazı heteroseksüel arkadaşlarımın erkek bedeniyle ilgili soruları olduğunu, erkeklerin kendilerini nasıl tatmin ettiklerine dair soruları olduğunu gördüm. Buraları off the record yapabilirsin kendine mâl edebilirsin hiç sıkıntı değil☺. Bu cinsel kimlik, cinsiyet yönelimi, cinsiyet kimliği ibarelerini anlamak, açıklamak lazım... Mesela postqueer dönem diyorum çünkü erkeklik ya da kadınlık önemli değil. Burada bir erkekte çok queer bir noktadan, heteroseksüel bir erkekte kendi arkadaşları arasında pek tabii kadınsı olabilir ya da bir kadın da heteroseksüel olarak kendini tanımlıyorsa bunu yapabilir. İnsanlar alternatiflere açık hale geldiler, ben o yüzden bunun hep akışkan olduğunu düşünüyorum ama şu an için erkeklerden hoşlanıyorum.

S: Toplumda cinsiyet kimliğinizle var olduğunuzu düşünüyor musunuz?

K8: Toplumda sadece benim cinsel yönelimim üzerinden ya da cinsiyet kimliğim üzerinden bir varlık sağladığımı düşünmüyorum. Ben x ailesine mensup x annesinden doğma x babası olan ve aynı zamanda çalıştığım alanda var olan biriyim. Sadece iş başka alana gelince varoluş mücadelesinin temel noktalarından birinin toplumsal cinsiyet rolü ya da cinsiyet kimliğim olarak öne sürebilirim. Her şeyden önce bana bir arkadaşım sormuştu “Nereye yöneliyorsun?” “Cinsel yönelimin ne?” Ben bunu söylüyorum ama tam olarak cinsiyet kimliğim ya da cinsel yönelimimle net olarak

tanımlamak istemem. Düşünsene merhaba ben Sinem merhaba ben de gey demek gibi. Ama ben her şeyden önce ...'yım. Açılma süreci önemli bana göre postqueer dönemde yaz ayları gelince insanlar ailelerine açılmaya başlar. Bu çok ilkel bir şeydir ama biz kendi içimizde görürüz bunu. İnsanlar daha fazla açılmaya ve benliklerinin farkına varmaya başlıyor. Çünkü dünyada en çok konuşulan konular artık ırk, ırkçılık vs. gibi meseleler değil. Etnisite, göç kavramı, toplumsal cinsiyet, ekonomi, finans ve ekoloji tartışılıyor. Mesela Türkiye 50 yıl gerisinden ekoloji mücadelesinde, ben LGBT mücadelesinin hatta nasıl kadın mücadelesinin önüne geçtiğini anlamıyorum. Bu nedenle ben her şeyden önce bir insanım, toplumun bir bireyiyim. Toplumun içerisinde yer alan işlevsel bir mekanizmanın dişlisiyim aslında. Hem reklamcılık sektöründe hem de içinde bulunduğum hareket alanında. Benim içinde bulunduğum hareket alanına katkım bir elin beş parmağını geçmez. Ama bunun daha fazlasını yapan insanlar var. Herkesin uzmanlaştığı bu işin queer performansını yapan, kitabını yazan, heykelini/resmini yapan, mücadeleciler olan, polislerle uzlaşmaya varan var. O yüzden ben kendimi toplumda cinsiyet yönelimimle tanımlamasam da varoluşumu temellendirdiğim noktalardan biri bu.

S: Hiç nefret söylemine maruz kaldınız mı?

K8: Kaldım. Ayrımcılığa da uğradım nefret söylemine de maruz kaldım. Her girdiğim işte mobinge maruz kaldım. Bu işe başlayalı 3 ay olmuştu happy hour vardı. Ajanslarda böyle şeyler genelde kutlanır cuma günleri. Herkes beni seviyor ama özellikle kadınlarla daha iyi anlaşıyorum. Erkeklere mesafeli değilim aslında, heteroseksist bir ortamda heteroseksüel bir muhabbet yapabilirim. Çünkü bir önceki soruya atıfta bulunarak benim kimliğim insan olmak. Ben orada (...) olarak bulunuyorum. Benim rengimi belli edip etmemem meselesi değil. Mesele gerçekten de sürekli bunu mu konuşacağız dedirtmemek. Arkadaşlarım arkamdan konuşmuş mesela. Ben o gece hafif içmişim sarhoşum ve dans ediyorum kimseye zarar vermiyorum; aksine birileri benim bedenime rahatça dokunabileceğini düşünüp aslında beni taciz ettiler. Benim arkamdan konuşmuşlar, yöneticime gidip müdahalede bulunmuşlar, benim bundan ertesi gün haberim oldu. Ofiste var olan başka bir gey arkadaşım bana kendi gelip açılmasa da bildiğim, anladığım için oldukça heteroseksist bir ortamda benimle i... diye dalga geçmiş. Bu durum beni yaraladı. Sadece muhtelif kişi veya kişiler ayrımcılığı değil sen aynı cinsel yönelime sahip olduğun kişi tarafından

da bir nefret söylemine maruz kalabiliyorsun. Bence postqueer dönemdeki en büyük problemlerden biri de homofobi dediğimiz aynı cinsiyet kimliğine sahip ya da aynı hareket içerisinde bulunan heteroseksist dünyadan dışlanmış o dünyanın normunu kendi içinde performe edenlerden de korkuyorum. Heteroseksist dünyaya karşı benim savunabilecek bir tez var: Ben farklıyım. Bu farklılık seninle benim aramdaki bir fark değil. Sadece benim varoluşumu gerektiren bir farklılık. Senin de pek çok farklı özelliğin olduğu gibi siyasi görüşün, kültürel ideolojin herhangi bir şey olabilir. Bu çok zor bir dönem. Normalde homoseksüel kelimesini vaka dilinde kullanırlar ve hastalık anlamına gelir. O anlamda değil tanım olarak söyleyeyim meselede öyle bir şey ama nefret söylemine sadece söylem düzeyinde uğramana gerek yok psikolojik şiddete de uğrayabilirsin. Ben bir bez çanta taktığım için sokakta gözler bana dönüyor. Zamanında ailemde laf etmişti. Annemin daha modern görüşlü olması babamın üzerinde etkili olduğu için ben artık evde çok rahat biçimde bez çanta koleksiyonumu sergiliyorum. Evde LGBT bilgilendirici kitapçıklarını bulundurabiliyorum. Çünkü ben akademisyenlik yapıyorum. Ben sosyoloğum benim için bir kılıf oluyor bu. O yüzden sosyolojiyi çok seviyorum dermişim☺. Ben bu seviyeye kolay gelmedim. İnsanlara kendimi alıştırmak bu biraz kendini ötekileştirmek gibi oluyor ama öyle değil. Bence senin bu toplumda ne kadar çok uzlaşmak istediğine bağlı olarak şunu sevmiyorum bu sana bir dipnot olsun. Hareket içerisinde bazı kişilerin bu kadar hardcore radikal bir biçimde hak mücadelesi yapılabileceğini düşünmüyorum. Düşünsene bir ülkenin ekonomisini düzeltirken bile sizin para dengeniz yurtdışındaki para dengesiyle çok ilintili. O yüzden herkesle iyi geçinmek durumundasın ama kendini var ederek anlaşmak zorundasın.

S: Siz nefret söyleminde bulundunuz mu?

K8: Kendimi fark etmeden önce bulunmuş olabilirim. Çünkü bence bu ülkede nefret söyleminde bulunmayan insan yoktur. Bu nefret söylemi illa LGBT arenasında olmak zorunda değil. Aleviler, Kürtler, engelliler farklı ötekiler hakkında olabilir. En basiti bir komşunuzun gördüğünüz fakat emin olmadığımız bir durumu hakkında diğer komşularınızla dedikodu yapıyorsunuz, konuşuyorsunuz. Ben böyle mahallerde de büyüdüm. Bu da bir nefret söylemidir. Ben 15 yaşında evden çıktığım için Anadolu'nun ücra bir ilçesinde Anadolu lisesinde 1 yıl okudum. Kendimi fark etmem orada oldu. Ben bir Anadolu kentinde kendimi fark ettim. O yüzden her alanda her

insan hayatında bir kere nefret söyleminde bulunmuştur. Bu kadar çok LGBT haklarının içinde bulunmam, sosyoloji okumam bir şeylerin farkına varmam, bu uğurda kendimi adamasam da çalışmaya özen gösteriyorum. Sadece bu alanda değil farklı alanlarda da çalışıyorum. Bu ülkede ayrımcılık, nefret söylemi, yanlış bilgiler, cinsiyetçilik sobadan çıkan is gibi hepimizi etkiliyor. Sanki ülkenin kuruluşunda ülkeye bir gaz sıkılmışlar ve o gaz yıllarca hüküm sürmüş gibi. Yanlış tabir ve nefret söyleminde bulunmamaya özen gösteriyorum.

S: Günlük konuşma pratiğinizde ayrımcı bir dil kullandığınızı düşünüyor musunuz?

K8: Düşünmüyorum ama başka insanlar benim için belki tersini söyleyebilir. Açıkçası son 3-4 yıldır böyle bir şey yapmıyorum. Çünkü beyan esastır ilkesi bizim için önemli. Sen bir kadın ben bir erkek olarak cinsiyet kimliğimiz üzerinden baktığımızda şunu diyebiliriz, bazen farkında olmadan kadın ya da erkeği ayırabiliyoruz. Mesela Ahmet Kural-Sıla davasında oldukça fazla Sılacı ve Ahmet Kuralcı vardı. Toplumsal keskin sınırlarda fokurdamaların olduğu yerlerde celallenip günlük rutininizde ayrımcı sözlere kötü niyetli değil ama farkında olmayarak yer veriyoruz. Ben bunu yapmamak için kendime ve çevreme ısrarlarla şunu söylüyorum kadın ya da erkeği “Erkek adam bunu yapar mı? Nerden biliyorsun?” gibi destroyed (imha edici) sorular sordukça benim yanımda bunu yapmamaya başlıyorlar. Onlar için bu bir emsalse bunu başka bir kişinin yanında da bunu yapmamaya özen göstermeliler. Günlük rutinindeki ayrımcı dil siyasette de olabilir. Ama asıl demokrasi asıl insan haklarında fikirlerinin yanlış olduğunu akademik anlamda eleştirilebilir. Mesela Kerimcan Durmaz davasında linç kültürünü gerçekten de o kişinin cinsel yönelimiyle bağdaştırıp “bunlar i... orasını burasını açar” dedikleri için bu durum iyice karmaşık bir hale geldi. Linç kültürü bitmedi Fenerbahçe-Beykoz basketbol oyuncusunun mastürbasyon görüntüleri ortaya çıktığı için benzer bir şey yapıldı. Kişinin kariyeri biter denildi. Belki de bir yerlere disiplin cezası verilerek bu durum ortadan kaldırılabilirdi. Birinin böyle bir görüntüsünün ortaya çıkması kamuoyunun vicdanını nasıl yaralıyor anlamıyorum. Kerimcan’ın bu görüntüsü çocuk taciziyle nasıl ilişkilendirilebiliyor? Eleştirinin içine cinsel yönelim, cinsiyet kimliği kişinin gey olmasından kaynaklı çocuk tacizi yapabileceği meşrulaştırılıyor. Bu şekilde eleştiri odağımızı dağıtmış oluyoruz.

S: Yaşadığınız toplumda LGBT'lere ayrımcılık yapıldığını düşünüyor musunuz?

K8: Kesinlikle yapıldığını düşünüyorum. Bu ayrımcılık illa fiziksel olmak zorunda değil. Şöyle diyebiliriz önemli bir nokta bunu söylediğim için bana kızarlar aslında ayrımcılığın hiyerarşisini yapıyormuşum gibi öyle değil aslında. Toplumda binlerce LGBT birey var, yeni nesilde kendilerini fark etmekte olanlar var ve bu Y kuşağı daha insan hakları temelinde ilerliyor ve ayrımcılığa uğruyor. Her kesim eşcinselin aynı oranda ayrımcılığa uğradığını düşünmüyorum. Translar hayatın her alanında yüzde yüz ayrımcılığa uğruyor. İş, yemek, sağlık, hukuk, sosyal hayatın her alanında ayrımcılığa uğruyor. Geylelerin şöyle bir avantajı var, erkeklik ataerkil toplumlarda daima bağlayıcıdır. Erkek kadın gibi olduğu sürece ayrımcılığa uğrar. Dediğim gibi bez çanta takınca da, doktora gidince de ayrımcılığa uğruyorum. Konuşma şeklimden ötürü doktor bana bıyık altından gülüyor. Bu bir sembolik şiddettir. Ya da bir kadın erkeksi giyindiği için toplumdaki diğer kadınlar tarafından “kadın olmak” hizasına sokulmaya çalışılıyor. Bu da bir ayrımcılıktır. LGBT bir birey sağlık hakkında vazgeçiyor çünkü ayrımcılığa uğrayacağını biliyor. Bununla ilgili bir yasa yok. Ülkenin en büyük eksiği budur. İnsan hakları dediğimiz şey çok şeffaf ve geçirgendir. Baktığında arkası görünür nedeni şudur beni koruyan bir yasa vardır ifade özgürlüğü vs. ama LGBTİ bireyleri kapsamıyor. Neden çünkü sen sokakta birinden dayak yediğinden biraz efemineysen eğer karakola gittiğinde, hâkim karşısına çıktığında bu sana reva görülmüş gibi davranıyor. Bu ülkenin hâkimlerinin objektif olması gerekiyor. Ülkenin doktoru, hâkimi, polisine insan değerleri eğitimi verilmeli. Bu formasyonu Milli Eğitim Bakanlığı zorunlu hale getirseydi insana insan olmayı öğretmiş olurdu. En büyük sorun Anayasada cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği ibaresi bulunmamasıdır. Keza bu ülkede sadece eşcinseller değil heteroseksüeller de HIV statüsünde yaşayan bireyler de sağlık hakkında pek çok kamu alanında ayrımcılığa uğruyor. Çalıştığı yerde istenen gereksiz kan testleri ve diğer testler gibi. Her ne kadar ülkenin cinsel sağlık konusunda geri olduğunu varsaysak bile Sağlık Bakanlığı'nın bu konuda müthiş bir acil eylem planı var. Alanda çalışan Pozitif Yaşam, Kırmızı Kurdele, Pozitivist Derneği'nin bu alanda epeyce saha çalışması var. Özelde ve kamuda binlerce kişinin mahremiyet hakkı için çalışıyor. TC Anayasası'nda hasta hakları vardır. Bu durumu sen başka biriyle paylaştığında sana dava açabilir, senin statünü başkasıyla paylaştığı için. Bu statüyü paylaşmasına emsal teşkil edebilecek birkaç yargı kararı var; hapse girmiş olması gibi bu da bir ayrımcılıktır. Zaten o kişi bunu hak ediyormuş gibi bilgisizlikler mevcut. Bu

ayrımcılığı sadece heteroseksist dünya yapmıyor bizim içinde olduğumuz dünya da birbirine yapıyor. Dönem ilerledikçe teknoloji ilerledikçe siber zorbalık ve siber homofobiklikler ifşalar, tacizler vs. ortaya çıkıyor. Kaos Dergisi yazarı, akademisyen Gürkan (...) severek takip ettiğim bir yazar. “Cinsiyet iki değil bin yaylıdır” der. Bir müzik aleti gibidir. Aynı zamanda ayrımcılığın kendisi de bence ucu bucağı olmayan bir yerde insan hakkının olduğu her yerde ayrımcılık olacaktır. TAO’nun zıtların birliği olayı vardır ve ben ona inanıyorum. Ayrımcılık bitecek bir şey değil yalnızca türleri değişir. Ayrımcılık bitmez sadece ayrımcılığı azaltabilirsin. Nasıl bir ülkede cezanın amacı ıslah ise bizim ülkemizde cezanın amacı ıslah değil, içeri giren insanın tamamen insanlığını unutmak anlamına geliyor. Onu cezaevinden çıkarken topluma kazandırma ve rehabilite etme amacı taşımıyor. Bazen keşke cezanın amacı ıslah olsaydı da insan hakkı ıslahı yapabilecek en büyük araç olsaydı diye düşünüyorum bazen.

S: Medyada LGBT’lerin yer alışı sizce sorunlu mu?

K8: Değişir. Sorunlu ama hangi yayın organının seni ele aldığı önemli. Akit, A Haber açık konuşayım, her dönemin bir siyasi odağı vardır. Her dönemin siyasi odağının arkasında bir siyasi yarıdakçılar grubu vardır. Bu grup her zaman aslında farkında olmadan hiç umurunda değil i...ler. Sadece malzeme yapmak için çünkü puan topluyor. Puan topladığı için para kazanıyor. Çünkü neden kaostan besleniyor. Herkes belli gazetelerin haberini konuşuyor ve sosyal medyada paylaşılıyor. Gerçekten ben bazı ayrımcılığı yapılan haberlerin saf homofobiden yapıldığını düşünmüyorum. Bazıları hatta çoğunluğu öyle ama bazılarının da gerçekten umurunda değil sadece malzeme yapıyor. Ama Kaos Dergisi gibi yeni yeni Dokuz8 Haber ve DW gibi ana akım medya dışında yer alan Nevşin Mengü gibi... Mesela TV5’te çalışan Çağlar Cilara sadece Alper Taş’a LGBTİ sorusu sorduğu için eski milliyetçi MHP fikrine sahip bir TV5 zihniyeti Çağlar Cilara’yı işten kovdu. Ama Çağlar orada o kadar önemli bir şey yapıyormuş ki Youtube’da haber yapmaya başladı. Youtube’u kamusal bir mecra haber ajansı olarak kullanmaya başladı. Medya grubu insanları bunu fark etti; bu yüzden artık bu konular konuşuluyor, bunun üzerine bir şeyler yapılıyor. Aslında soru kesinlikle net sorunlu ama sorunlu olduğu kadar bizim karşıt olarak çıkardığımız sesimiz de gür. İletişime geçiyoruz. Benim en çok sevdiğim 31 Mart seçimlerinde herkesin politik olması. Herkesin politik olsun mu hayır o zaman politikacıların ne önemi kalacak. Herkes politika yapmasın ama herkes politik bir düşünce külliyatına sahip olsun.

Toplumda bir erkek ve kadın yürürken onların konuşma şekline beden performansına bakarken bazı şeyleri politik olarak algılamak insan olarak bakman, yanlışları görmek doğrulara uymak gerekir. Sorunlu, bunun sebebi de bazen gerçekten puan toplamak/tık almak bazen de saf homofobiden kaynaklanıyor.

S: Medyada LGBT yer alışında bir artış olduğunu düşünüyor musunuz?

K8: Aslında var. Ama nitelikli değil nicelikli bir artış var. Diyorum ya herkes tık almak için reyting almak için bir “nonoş” koyar oraya. Jest Sosyete’de Gülse Birsal çok saygı duyduğum bir senarist ve dizi yapımcısı. Avrupa Yakası’nı senelerce izledik, hâlâ izliyoruz. Gülse Birsal Avrupa Yakası’nda yarattığı gey karakterler dışında şu zamana kadar baya bir şey yaptı. Enis Arıkan’ı gey bir karakter yaptı. Bir kitle iletişim aracında çalışıyorsun, neden bir şirket patronu ya da önemli bir pozisyonda çalışan ve gerçekten de diğer insanlardan farkı olmayan “farklı” olarak değerlendirilmeyecek bariz özelliklerini ortaya çıkarmayacak bir pozisyonda yer vermiyorsun? Yurtdışında öyle mi mesela Netflix’teki dizilere HBO’daki dizilere bakalım. Oralarda durum böyle mi? Çocuk normal bir şeymiş gibi seksüel yanını gösteriyorlar mesela ama Apple çalışanlarının neredeyse yüzde 50’si geydir, eşcinseldir. Artış her alanda var mesela ben inşaat işçisi, medya emekçisi de biliyorum. Prodüksiyon emekçisi de çok vardır. Kozmetik sektöründe make-up artist olarak çalıştırılan mesela Kerimcan Durmaz o daha ünlü olan mağazacılık sektöründe iyi satar. Reklamcılık sektöründe iyi iş yapar kadınlarla arası iyidir; çünkü markaların kurumsal iletişiminde kadınlar tekilidir. Yapım, set işçilerinin çoğu geydir, eşcinseldir. Nicelik olarak bir artış var nitelik olarak yok. Çünkü hep kalıp yargılar üzerinden geyleri yerleştirdiğimiz, ittiğimiz alanlar var. Neden çünkü geyler, eşcinseller sadece o alanda çalışabilir. Neden bir gey futbolcu olmasın? Bir hakemin davası yıllardır sürüyor (bu konuyla ilgili hakemin adını hatırlamamış) Zara’nın kendi politikası geyleri işe alın, diyor. Mac, Gap, Flormar gibi yerlerde de durum aynı. Amaç kapitalizm çarkı içinde onları aktif kılmaktır. CEO’lar var ama hiçbiri belli değil. Güya toplum bu durumu kaldırabilecek bir yapıda değil. Bizim toplumumuz Karaman’da 30 tane çocuğa tecavüz eden öğretmeni kaldırdı. Bizim toplum Aladağ’da yanan çocukların ailelerinin çocuklarını neden oraya bıraktığını kaldırdı. “Bir kereden bir şey olmaz” Aile ve sosyal politikalar bakanını kaldırdı. Milyonlarca örnek sayabilirim. Sen insan olarak kendini savunmaya devam ettikçe bunlar olmaya devam edecek. Ortadoğu toplumuyuz biz. Avrupa toplumu

değiliz. Ortadoğu'nun ortasındayız. Şunu düşün benim bir gey arkadaşım aşırı faşist Kürtlere ve Alevilere karşı vs. görmezden geliyorum artık onu. Aslında onu değiştirmeye ve dönüştürmeye çalışmak istiyorum. Ben de bazen bazı insanları sevmiyorum ama gruplarına bakarak sevmiyorum demiyorum. Mesela bir LGBT birey bu hareketin içinde bulunmak zorunda mı, değil. Mühim olan yapılanlara saygı duyup değer vermesidir. O yüzden toplumda bazı üst statülerde yer alan eşcinsel oyuncu olsun mesela Bülent Ersoy gibi. Zeki Müren'i buna dâhil edemem bence postqueer dönemde fazlaca queer olarak kabul ediyoruz. Zeki Müren ya da Bülent Ersoy'un kendi mal varlıklarını Mehmetçik Vakfı'na, Türk Silahlı Kuvvetleri'ne bağışladığını biliyoruz. Bu bağış konusu son zamanlarda çok tartışılıyor.

S: Toplumsal hayatta LGBT'lerin görünürlüğünde bir artış var mı?

K8: Var. Özellikle yeni gelen nesilde kendini ifade etme, korkmama, ben 25 yaşına geldim bu hareket içerisinde kendimce naçizane bir deneyimim var. Ama yeni gelen nesil çok daha farklı ben çok yaşlı değilim mesela 98'li 2000'liler küçük yaşta kendini fark etmeye başlamış, cinsiyet kimliğini, cinsel yönelim ibarelerini konuşmaya başlamış; bu benim çok hoşuma gidiyor. Ayrımcılığa karşı ses çıkarıyorlar. Twitter'da takip ettiğim fenomen olmaya çalışan tatlı küçük çocuklar kendi içlerinde kamusal alan, haber aracı olarak gördüğü için sosyal medyada tüm şeyleri görüyor. Geçenlerde 18-20 yaşlarında biri Kemal Kılıçdaroğlu'nun uğradığı linçle ilgili çok güzel şeyler yazmıştı. Özellikle gözlemliyorum sosyal medyada bence çok önemli şu story meselesi ben çok önemsiyorum. Çünkü görünürlüğünü arttırıyor, cesaretlendiriyor. Benim yakın arkadaşlarım benim özel ilgi alanlarımı storyde görecekseler eğer -tabii sevgilimle olan bir fotoğrafımı yöneticim görmesin- mahremiyet bazında tamam bunu yapabilirsin. Bunun dışında yakın arkadaşlarım benim özel ilgi alanlarımı zaten biliyor, neden böyle bir ayırıştırıcı özellik koydu Instagram hiçbir fikrim yok. Aslında bunu tartışmak gerekir. Görünürlüğü arttırdığını düşünüyorum ve görünürlük LGBT bireyler için çok önemli. Görünür olduğun sürece gözleri alıştırsın. Uzlaşmak ve anlaşmak zorundasın mesele bundan ibarettir. Biz Lezbiyen, Biseksüel, Trans Görünürlük Günü'nü kutluyoruz. Aksine 17 Mayıs Uluslararası Transfobi, Homofobi, Bifobi Günü'nü de kutluyoruz. Bunların hepsi görünürlüğü anlatmak konusunda, hepsini saydık İnterseks Görünürlük Günü'nü unuttuk. Çünkü bu bizim sessiz İ'miz. Hayatın rutin akışında doğruyu ararken insanlar her yerde doktor, hukukçu vs. olurlar ya gerçekten de gözünün önündeki

ayrımcılığı görmüyorsan sen bir insan dahi değilsindir. O yüzden bu konulara olan farkındalığın o insanların görünürlük mücadelesine verdiği değerle ilgilidir. Sen LGBT camiasına hiçbir katkıda bulunamazsın Sinem sen geldin çünkü katkıda bulunmak istiyorsun, insanları anlıyorsun. Kimileri o paydada bulunmuyor. Bu konuda ikinci olarak söylemek istediğin görünürlük de nicelik ve nitelik olarak ayrılıyor. Benim görünürlüğüm ile Kerimcan Durmaz'ın görünürlüğünün eş değer olduğunu düşünmüyorum. Benim de o kadar param olsaydı ben de geyliğimle ilgili bir problem yaşamazdım herhalde. Şöyle bir şey var bu önemli ve daha önce Türkiye'de yaşandı, şu an hâkim olan ideoloji adına konuşan eşcinseller bu açıklamalardan 1-2 ay sonra hâkim ideoloji tarafından ya dayak ya da linçe uğradı. Kerimcan Durmaz namaz kılıyorum, oruç tutuyorum dedikten 1 ay sonra Samsun'da bir barda saldırıya uğradı, burnunu kırdılar çocuğun. O zaman savunuldu. Nil Erkoçlar, trans dönüşümünü tamamladıktan sonra LGBT camiasına bir küfür etmediği kaldı. Rezalet biyolojik açıklamalar kafayı yersin. Hiç kimse o saatten sonra Rüzgâr Erkoçlar'ın R'sini anmadı. Tarih sayfasında kaybolup gitsin, gerek yok. Ama ne olur sırf bu durumundan homofobiye uğrar, LGBT hareketi ona sahip çıkar. Çünkü LGBT kişi, kurum ve derneklere bağlı değil aslında; şuna bağlı cinsel yönelim, cinsel kimlik, LGBT'lerin varlığı ve itibarı önemli. Burada toplumu itam ediyorsun. Türkiye'de bir ideolojinin harf devrimi gibi bir günde değişmesi gibi yayılması çok hızlı olur. Ülkedeki internet trafiği çok felaket buna şaşıyorum. O yüzden benim görünürlüğümü sağlayan insanların benim görünürlüğümü nasıl ve hangi nitelikte sağladığı da önemli. Hak mücadelesi veriyorum bir taraftan iş yerinde de arkadaşlarım artık "Bugün ne eğitim var kiminle buluşuyorsun?" diyecek seviyeye geldi. Onur yürüyüşü geliyor ve bu çok politik bir eylemdir. Ben kendi çalıştığım yerde insanlara direktörlerime ve benim üstümde olan kişilere toplumda böyle bir grubun da varlığını yadsıyamayacaklarını anlatmaya çalıştım. Önemli olan budur küçük küçük değişerek dönüşerek çember böyle genişler.

S: LGBT'lerin toplumsal hayatta görünür olmasında medyanın etkisi var mıdır?

K8: Sorular hep birbirini destekleyen pozisyonda çok güzel. Hem var hem yok. Gerçekten hangi yayın organı olduğu mühim. Gazete Duvar, Sanatatak, Birgün, bianet, Cumhuriyet gibi yerler... Tabii ki görünürlüğümüze etki ediyor. Hürriyet, Milliyet, Sabah, CNN Türk, NTV, A Haber... FOX'un da bir halt yaptığı yok aslında sadece siyasi olarak farklı bir zeminden konuşuyor bence çok kaygan bir zeminden konuşuyor,

siyasette netliğe ihtiyaç var. A Haber bu konuda benim tarafım bu diyor ve çok net hareket ediyor kişiler de öyle. Gazeteciler, mesela Ayşe Arman LGBT görünürlüğünde çok önemli bir insan. Biz hareket olarak Ayşe Arman'ın kıymetini bilmiyoruz. Hataları vardı ama öğrendi ve öğrenmeye devam ediyor. Ayşe Arman gazeteci olarak kaynayan, fokurdayan kişileri arıyor her zaman. Bu gazeteciliğin kalbinde olan bir şey, savaş muhabiri gibi mesela ona bir şey demiyorum. Ama görünürlük öyle bir durum ki atıyorum ben homofobik bir insan olsaydım Akit gibi haber yapmazdım. Akit haber yaptığı zaman eşcinselleri daha da görünür kılıyor ve çok konuşuluyor. Nasıl konuşulduğumuzdan bağımsız olarak görünürlüğümüz medyanın katkısıyla artıyor. Eskiden ırk konuşurduk şimdi toplumsal cinsiyet, cinsel yönelim ve geylik konuşuyoruz. Medya da bunlardan ekmek yiyor. Çünkü insanlar bilmediklerini merak ediyor homofobik ya da savunan biri de olsa fark etmiyor. Kesinlikle etkisi var iyi ya da kötü olmadan. Ben etkili olduğunu düşünüyorum.

S: Türkiye medyasında LGBTİ haber içeriklerinde nasıl yer alıyor?

K8: Travesti dehşet saçtı! İki erkek uygunsuz biçimde evde yakalandı! Neden hiçbir kadın evde uygunsuz bir biçimde evde yakalandı diye haber yapılmıyor? Keza TC vatandaşı olan özgür, vergisini ödeyen çalışan iki insanın aynı evde yaşamasından sana ne? Foucault, devlet organizasyonu diye açıklar: Güç/iktidar söyleminde devletin evlere sızma olasılığı her zaman vardır. Devlet şu an bunu yapmaya çalışıyor ama gerek yok buna ve haberlerde böyle yer alıyor. AIDS'ten öldü. Türkiye'nin ilk vakalarından biridir. Murtaza Ergin/Elgin, o zamanın yandaş bir gazetesine attığı manşet odur. M. Paniği! Sezen Aksu, İbrahim Tatlıses'in vokalisti, menajer, Hülya Avşar gibi hepsinin o kadar homofobik açıklamaları var ki... "Ben elimi değdirmedim, ben aynı masaya oturmadım." Şimdi minik serçe deriz ama o kadar masum değil. İbrahim Tatlıses'in topuğuna sıktığı kadınlar... İbrahim Tatlıses'in hakkında konuşabilecek kimse yok. Şokopop en son "Herkes bulaşırım ama İbrahim Tatlıses kuyusuna girmem" dedi. Keşke konuşsalar. Birikim Dergisi'nin bir sayısı vardı sanırım Erkeklik sayısıydı İbrahim Tatlıses'in erkeklik ikilemlerini yazmışlardı. Çok güzel bir başlığı vardı; şimdi hatırlayamadım. İbrahim Tatlıses bu ülkede araştırma konusu haline gelebilecek biri. O zamanki homofobiye destek veren şöhretler var. Şimdi olsa insan hakları aktivistiyim diye geçinir çoğu. Çok reklam çerçevesinde konuşuyoruz ama konumuz bu zaten. Son zamanlarda dikkatimi çeken Hilal Cebeci kamerayla klip çekti Çav Bella'ya. Hey 15'li

gibi mesela o da bir ağıt aslında. Böyle bir şey yapmasının dışında Cebeci'nin babası 1980'lerde hapse girip çıkmış. Ne kadar doğru bilmiyorum kendi yazdığı bu. Hilal Cebeci hep açık giyinirdi ve konuşulurdu. Bence kendini beden fetişizmine feda etti. Siyasi olarak belki hiç bilgisi olmamasına rağmen sırf takipçisi fazla diye ülke siyasetinde söz sahibi oldu. Ben milletvekillerinin Hilal Cebeci'yi takip ettiğini gördüm. Her şey dijitale taşınıyor, köşe yazısı artık o kadar önemli değil. Dijital çok hızlı hareket ediyor. Biz yeri geldiğinde homofobik açıklama yapan eşcinselleri de topa tutuyoruz. Gereken de budur. Eleştiriye açık olmak lazım. Barbaros Şansal'ı eleştiremez miyiz, eleştirebiliriz. Şu an izlediği yöntem iyi bir yöntem değil. Laik ve jakoben bir noktadan bakıyor. Ama şu an markaların kurumsal iletişimleri, markasına önem veren insanlar Barbaros Şansal gibi i...den çok korkuyor. Bu beni aşırı mutlu ediyor, korksunlar. Gerçekten de Barbaros Şansal'daki bilgiler ülke karıştırır. Keza Murat Ögüç günaydın diye bağırın adam bu bir varoluş bence Instagram'da görünür hale geliyor. İyi ya da kötü önemli değil gözlerde normalleşmek burada olan. İstanbul Pride neden hep burada (Taksim'de) yapılmak isteniyor? Çünkü ülkenin kalbinin attığı yerlerden biri orası. Beyoğlu'nda tespih sallayan abiler LGBT bireyleri görüyor. Toplumsal hayatta var olan geyleri görüyor. Onları disturb (rahatsız) ediyoruz ve bu kesinlikle kaosa yol açmayacak şekilde. Yarayı biraz kaşımak lazım medyada da öyle ben hep eleştirel ve satirik bir noktadan bakıyorum. Neden Barbaros Şansal'dan bu kadar korktuklarını anlamıyorum. Çünkü bir kimlikdaşımın iyi bir yerde bunu iyi bir potansiyele dönüştürmüş olması beni mutlu ediyor ama bundan da sürekli ekmek yiyecek olması da rahatsız edici.

S: Toplumun medyanın bu gösterim ve temsillerinden çıkardığı bir durum var mı?

K8: Elbette var. Bizde medya okulları yapılır. Akit'in bir haberinde kişi birinde cinsellik diğeri travesti olarak gösterilmiştir. Bunlara bakarak medya raporundaki kelimelerle bir kelime analizi yapılabilir. Hareket bunu yapıyor. Biz nelerle konu oluyoruz; buna bakılıyor ve bunlar homofobik, çirkin şeyler tabii. Biz yanlış anlaşılacak ve biraz ters köşe yapmak için onur yürüyüşlerimizde bize isnat edilen (suçmuş gibi gösterilen) ama isnat edilecek bir durumu olmayan konuları tersine çevirmek için toplumun güvenoyunu kazanmak için yapıyoruz bence ama bu bilinçli değil. Güvenoyunu kazanmak gibi zorunluluğumuz yok. Ülkenin en büyük emekçileri translar, geyler. Sömürü de var. Homofobi kim için? Bu noktada homofobiyi

araçsallaştırmış oluyoruz çünkü para getiren bir şey. İyi ya da kötü hiç fark etmez o homofobikmiş dedüğümüzde onun trendi artıyor, sürekli yükseliyor.

S: Gazetecilik etiği bağlamında LGBT ile ilgili haberlerde bir sıkıntı görüyor musunuz?

K8: İnterseksler çok az konuşulur. Gerçekten gazetecilik etiği bağlamında haber yapıyorsanız, trans ve intersekslerle ilgili haberler çok az. En çok geylek ve lezbiyenler hakkında vardır. LGBT ile ilgili haberlerde eşit dağılım yok. Ana akım medyada da hiçbir zaman olumlu gelişmelerle yer almamışlardır. Olumlu gelişmeler sana verdiğim medya raporunda belki vardır bakmak lazım. Az gösteriliyoruz. Foucault şöyle diyor: “Her zaman aile kavramını ya da beden biyo-politika olayında her zaman toplumsal cinsiyet normunun aile için erkek ve kadın rollerini ayrıştıracak bir seviyede olmasını, işlev görmesini ve devam etmesini ister.” 3. sayfa haberleri hep erkek, kadın aile, toplumsal cinsiyet yolundan saparsanız siz de bu hale gelirsiniz biraz böyle yorumlamak lazım bu haberleri. Hep aile kurumunu performe etmek üzerinden sürekli toplumsal cinsiyet rolünü döndürüp durmak aptal olan halkı daha da aptallaştırmak demek. Aptal değil de içselleştirmek/sağlamlaştırmak diyelim. Butler ve Foucault’da böyle söylüyor.

S: LGBT’lerin medyada temsili toplumsal yaşamda var olmalarında etkili midir?

K8: Biz toplumda var olmak için medyanın bizi göstermesine ihtiyaç duymuyoruz. Sadece diğer insanlardan farklı olmadığımızı ensest, sapık ya da çocuk tacizcisi olmadığımızı göstermek, medya bunu tam aksi biçimde göstermeye çalıştığında da durumu tersine çevirmek için hareket olarak bir şeyler yapıyoruz. Burada Butler’a atıfta bulunabilirsin.

S: LGBT’lerin toplumun “öteki”si olduğunu düşünüyor musunuz?

K8: Öteki kötü bir şey midir? Bir çember var ve sen onun dışındasın. Öteki her zaman iyi bir şey değil ama her zaman kötü de değildir. Öteki olmak bana şeffaflık ve farkındalık katıyor. Kimlik kurulumu dediğin şey, heteroseksüel kişi kendini kadınsı olmamak üzerinden kuruyor. Ötekiye mesafe koyuyor ama aslında farkında değil ötekiyi kuruyor, geliştiriyor. Self kimlik, tez-antitez sürecinde ben bu konuya tezimde de yer verdim. Kimlik kurumsal dönüşümde toplumun ötekisi miyim, bilmiyorum. Cinsel yönelimimden ötürü toplumun ötekisi olabilirim ama iş yerimde benim altımda çalışan insanlar hata yaptıklarında benden korkuyor. Kimin ötekisiyim ben? Ne öteki ne

değil, bu toplumun tam bir bireyiyim ben. Seçilme özgürlüğüm sıkıntılı ama seçebiliyorum.

S: LGBT olmak toplumsal yaşamınızda size ne gibi problemler yaratıyor?

K8: En başta var olma problemi yaratıyor. Ayrımcılığa uğruyorum ve yasa beni korumuyor. LGBT bir birey olmak bana farkındalık katıyor. Problem yaratmıyor aslında bahsettiğim problemler var ama aynı zamanda çok küçük bir çevrede çok güçlü şeyler yapabileceğinizin inancını kanıtlıyor. Böyle olmasa mücadele alanı olmazdı. Senin nasıl bir insan olduğun, nerden baktığın, aktivizmi nasıl algıladığın çok radikalse sıkıntı yaratabilir. İnsan olmanın en saf hallerini yaşayamıyorsun. O yüzden toplumsal hayatta sıkıntılar yaratıyor ama toplumsal hayat alan açmaya müsait. Geylerin eğlendiği mekânlarda istediğini yap kimin umurunda. İş yerinde mobinge ve tacize uğradım. Beden hareketlerimden ötürü benimle dalga geçildi, i..., top dendi. Bunlar bana büyük nevrozlar yaşattı. Komşularım ve ailemle sorunlar yaşattı. Komşularım eve kız arkadaşım gelince seviniyor. Burada seni insan olarak koruyan bir yasa var ama iç hukuk yolu kapalı. LGBT'lerin toplumda görünürlüğü kriminal hale getiriliyor. Suçlu gibi sürekli suç unsurlarıyla ele almak bu demektir. Ayrıca eşcinsel erkekler askere gitme konusunda büyük sıkıntı çekiyor. Pembe tezkere olaylarını mutlaka araştır. Sanki geylerin hiçbiri askerlik yapmıyormuş gibi. Bu da medyada sunumlarında önemli...

S: LGBT hareketinin içinde herkesin destek vermediğini görüyorum. Zorunda da değil ama bunu desteklemezken çok da homofobik olabiliyorlar bunun kaynağı ne olabilir?

K8: Toplumda görünür olmak iyi bir şey ama aynı zamanda korkunç. Çünkü toplumda görünür olmak istemeyen aslında özel hayatında istediği gibi yaşayıp aile ortamında ya da başka ortamlarda homofobik davranıyor, böyle muhabbetleri çekiyor. Bu zamanla aşılabilir. Ama aktivist olarak görünür olmak cesaret ister. Herkes görünür olmak zorunda değil. Ülke daha iyi bir noktaya gelince herkes görünür olabilir. Bunların yadırganmayacağı ortam gerek. Bütün homofobik davranışlar bununla ilgilidir demiyorum. Gerçekten kişinin kendisi homofobik olabilir. Kimlik sorunları yaşıyor olabilir. Ben gönüllülüğün korkuttuğunu düşünüyorum. Onlarla bir araya gelirlerse toplumun homofobisini kazanacaklar. Ben de ilk aktivist olduğum zamanlarda elim ayağım titriyordu ama şimdi her yerde varım. Tabii bunu bir süzgeçten geçiriyorum.

Katılımcı 9/25 yaşında/Üniversite mezunu/ Mağaza iç görsel düzenleme ve stylist
(Yüz yüze görüşme/10.05.2019/ 15 dakika)

Sinem: Cinsiyet kimliğinizi nasıl tanımlıyorsunuz?

K9: Trans gender woman yani ameliyat sonrası trans kadın.

S: Toplumda cinsiyet kimliğinizle var olduğunuzu düşünüyor musunuz?

K9: Evet toplumda cinsiyet kimliğimle var olduğumu düşünüyorum. Hiçbir zaman toplumun baskısını kabullenmediğim için kendimi hiç gizlemedim.

S: Hiç nefret söylemine maruz kaldınız mı?

K9: Tabii kaldım, sokakta, okulda ve işyerinde birçok kez nefret söylemine maruz kaldım.

S: Kendiniz nefret söyleminde bulundunuz mu?

K9: Hayır kendim hiç bulunmadım.

S: Günlük konuşma pratiğinizde ayrımcı bir dil kullandığınızı düşünüyor musunuz? Evet, ise neden?

K9: Kullandığımı düşünmüyorum.

S: Yaşadığınız toplumda LGBT'lere ayrımcılık yapıldığını düşünüyor musunuz? Evet, ise nedenlerden bahsedebilir miyiz?

K9: Tabii düşünüyorum, kötü yönde bir ayrımcılık yapıyor ve özellikle Türkiye'de haklarımız yok trans kadınlar hakkında konuşmak gerekirse bir trans kadının öldürülmesi ve o kişinin üç-beş yıl hapis yatması diyebiliyorum. Bizimle alakalı maalesef bir kanun yok ve ben bu sebepten dolayı artık Türkiye'de yaşamıyorum artık, Londra'da yaşıyorum; çünkü orada daha mutluyum.

S: Medyada LGBT'lerin yer alışı sizce sorunlu mu?

K9: LGBT'lere asla yer verildiğini düşünmüyorum. Ben haberleri araştırırken sadece internet gazeteciliğinde haberleri buldum. Yerel basında asla normal bir şekilde LGBT'lere yönelik bir haberin verilmediğini hepimiz zaten biliyoruz.

S: Medyada LGBT'lerin yer alışında bir artış olduğunu düşünüyor musunuz?

K9: Hayır, bence medyada bir yeri olmadığı için artışta olduğunu düşünmüyorum.

S: Toplumsal hayatta LGBT'lerin görünürlüğünde bir artış var mı?

K9: Evet, aslında ben Londra'ya gitmeden önce Türkiye'de LGBT'lerin görünürlüğünde bir artış olduğunu düşünüyorum.

S: LGBT'lerin toplumsal hayatta görünür olmasında medyanın etkisi var mıdır?

K9: Bu konuda sadece şunu söyleyebilirim, sosyal medya fenomenleri, Kerimcan gibi insanların varoluşları medyada çıkmakta yalnız haber değil bunlar☺ a magazin (dergide çıkan haberler) haberleri ama. Bu haberlerin çıkıyor olmaları artık LGBT topluluklarında özellikle gençler daha çok kendilerini gösterebileceklerini düşünüyor olabilirler. Medyanın bu konuda etkisi olmuş olabilir.

S: Türkiye medyasında LGBT haber içeriklerinde nasıl yer alıyor?

K9: İnternet gazetelerinde okuduğumda ki bunlar Kaos GL gibi bloklar falan filan haberleri ancak buralarda edinebiliyorum. Onlar da tabii ki düzgün yayınlıyor bu haberleri ama bir Hürriyet ya da Sabah gibi gazetelerde uzun zamandır LGBT hakkında haberlere rastlamadım açıkçası.

S: Toplumun, medyanın bu gösterimlerinden ve temsillerinden çıkardığı bir durum var mı?

K9: Düşünüyorum fakat Kaos GL'nin haberlerinden yola çıkarsam kesinlikle bir sonuç çıkardığı falan yok. Kötüye dair vardır elbette.

S: Gazetecilik etiği bağlamında LGBTİlgili haberlerde bir sıkıntı görüyor musunuz?

K9: Sıkıntı görüyorum şöyle yayımlamıyorlar; mesela Hande Kader'in ölümü ancak bu kadar, yankı uyandırabilirlerdi.

S: LGBT'lerin toplumun "öteki"si olduğunu düşünüyor musunuz?

K9: Öteki evet ama Türkiye'de öteki olduğunu düşünüyorum.

S: LGBT olmak toplumsal yaşamınızda size ne gibi problemler yaratıyor?

K9: Bir trans birey olarak yaşamak başlı başına bir sorun ve trans kadın olduğum için şiddete maruz kaldım. Yolda yürürken işlediğim bir sorun olmamasına rağmen biri bana atakta bulundu. Ve bunu iki kez yaşadım ben, eee dedim ve dayak yedim, darp raporu da aldım; fakat daha sonra korktum ve hiçbir şey yapamadım. Ben LGBT'lere hayat olduğunu düşünmüyorum açıkçası Türkiye'de ve özellikle bu düzende.

S: LGBT olmak iş yaşamınızda size ne gibi problemler yaratıyor?

K9: Tehdit edildim bir kere şöyle giyinemezsin, bilmem ne yapamazsın diye. Ama giydim ve hiç kimseyi takmadım. Mücadelemin sonunda kazandım mı, evet kazandım ama sonra başa döndü her şey; çünkü ben de artık işten çıkmak istiyordum ve bu da onların beni çıkarmasına bahane oldu. Mutlu değildim çalıştığım yerde çünkü üzerimdeki o baskıyı fazlaca hissediyordum. Şunu bile açık açık "sen buradan başka bir yerde iş bulamazsın bu kimlikle" söyleyenler oldu ve "sen bize her zaman muhtaçsın" diyenler oldu. Bana göre bu gerçekten iğrenç bir üslup, hayatımda duyduğum en çirkin cümleler oldu. Yani tabii ki iş bulabilirim neden bulamayım. İşte saçmalayan oluyor böyle ve çok garipti.

Katılımcı 10/24 yaşında/Lise mezunu/Kuaförlük eğitimi alıyor (Yüz yüze görüşme/28.04.2019/30 dakika)

Sinem: Cinsiyet kimliğinizi nasıl tanımlıyorsunuz?

Katılımcı 10: Erkek.

S: Toplumda cinsiyet kimliğinizle var olduğunuzu düşünüyor musunuz?

K10: Evet ama yadırgandığımızın farkındayım. Dış görünüşümle, konuşmalarım, hareketlerimle ben buyum, diyebiliyorum. Benim açımdan var olmadığım iki nokta var: Evlilik ve dışarıda yaşamadığım rahat bir ilişki diyebilirim sana.

S: Nefret söylemine maruz kaldın mı?

K10: Tabii ki de kaldım, kalmaz olur muyum?! Ben çalıştığım ortamlarda kendimi hiç gizleyen bir insan olmadım. Rahat davranırdım. Bana kızdıkları oluyordu elbette, “bak yanına getirtme beni” diye tepki gösteriyorlardı. Ne yapabilirdi ki “Ay gerçekten mi geleceksin?” diye heyecanımı belirtiyordum, erkekler bu yöneticiler. Tepkisi, siniri umurumda olmazdı. Bir tane yöneticimiz vardı, çok yakışıklıydı anlayacağın ve çok severdim kendisini ve derdim ona çok yakışıklısın falan diye. Biri benim hakkımda ona, ondan hoşlandığımı söylemiş aslı astarını bilmiyorum. Beni çağırdılar nasıl bir nefret söylemi, hakaretler falan onları da geçtim adamdan tokat yedim öyle böyle değil, yapmadığım ve söylemediğim bir olay için.

S: Kendiniz nefret söyleminde bulundunuz mu?

K10: Pek sanmıyorum.

S: Günlük konuşma pratiğinizde ayrımcı bir dil kullandığınızı düşünüyor musunuz?

K10: Yerine göre kullanıyorum gerçekten. Neden bilmiyorum ama alışkanlık belki de.

S: Yaşadığınız toplumda LGBT'lere ayrımcılık yapıldığını düşünüyor musunuz?

K10: Elbette yapılıyor. Türkiye'desin halen, bu toplum bazı kurallar çerçevesinde yaşıyor, böyle olduğumuz sürece de yadırganmaya, ayrımcılığa maruz kalıyoruz. Gey olduğum için yadırganıyorum. Mesela ilk zamanlar ben aileme de direkt ben geyim demedim. Halen de ailemle böyle bir konuşmam geçmedi. Bayburtluyuz ve sekiz kardeşim. Sorunlar yaşamadım mı, elbette yaşadım; evden kaç kere ayrıldım haddi hesabı yok. Ama hep beni aradılar ve eve çağırdılar; gittim tabii ki. Ne yapayım gitmeyim de, sonra sonra kabullendiler ama halen açık bir şekilde ben geyim demedim.

Kör değiller herhalde anlamışlardır. Artık ona göre davranıyorlar. Neyse konumuza dönersek ayrımcılığın bir sürü nedenleri var. Cinsel yönelimin, kız gibi davranıyorsun gibi ayrımcılığa her türlü uğruyorsun işte, sokakta, mahallede. Biz gerçekte varız ama sistemin kabullenmesi işine gelmiyor. Böyle olunca da toplum sözle bize kafa tutar ve bizi yok etmeye çalışır. Lanet olsunlar olmaz olsun diyenleri çevremden, sokaktan bu kulaklar çok duydu.

S: Medyada LGBT'lerin yer alışı sizce sorunlu mu? Sorunluysa bu sorunlar nelerdir?

K10: Benim gibi toplumdaysan habere nasıl konu olursan ol ayrımcılık ve nefret had safhada. Ünlüler öyle değil ama transseksüel ünlüler, Bülent Ersoy, Rüzgâr Erkoçlar. Ben de onlardan biri olsaydım gey olmamla herhangi bir sorun yaşamazdım. Medyada bu ayrımcılığa etken bir yer de ama bunu deneyimleyen insanlar var. İnsanlar zaten kabul aşamasında sancılılar, bize yönelik kötü bir örnek ya bir tanecik örnek bile koca bir sıfır değil mi bizim için, bence öyle.

S: Toplumsal hayatta LGBT'lerin görünürlüğünde bir artış var mı?

K10: Aslında artış olabilir ama bizler kendi ait olduğumuz barlara gitmeyi tercih ederiz mesela. Taksim'de böyle yerler vardır, ben de dört senedir takılırım oralara. Bazıları belli etmeyen kesim var. Adam tüm ataerkil yapıları barındırır, kendi deyimiyle maçodur yani, ama gey olduğunu anlamazsın ve toplumda böyleleri de var takıldığım ortamlarda gördüğüm için söylüyorum. Benim sevgilim öyleydi mesela.

S: Türkiye medyasında LGBT haber içeriklerinde nasıl yer alıyor?

K10: Az da olsa (sanırım yer almıyor) yer alıyor, yer alınca da yadırganarak, biz bu toplumun yüz karayız gibi. Sistemin çıkarlarına göre bizi sorunlu ilan ederler. İyi bir habere rastlamadım gerçekten, bizlere de övgüyle bahseden, sanki biz bir b.k beceremiyoruz, aramızda iyi işler becerenler yok sanki ana akım medya için söylüyorum. Tabii kendi yayınlarımızda daha iyi içeriklere rastlayabiliyorsun. Mesela sosyal medyada Kerimcan Durmaz'ın sosyal medyada oluşumu diğer çocukları özendiriyor diye bir söylem çıktı. Bunun özenmekle ne alakası var, anlamıyorum. Ve buna çok destek verildi sosyal medyada. Sosyal medyada fotoğraf paylaşımı bile sorun haline geliyor anlayacağın.

S: Toplumun, medyanın bu gösterimlerinden ve temsillerinden çıkardığı bir durum var mı?

K10: Elbette var. Yüzyıllardır bu sistem var ve medya bu sisteme hizmet ediyor her alanda sosyal medyada kişisel yorumlar çok fazla nefret dolu. Bunu yıkmak hiç de kolay görünmüyor.

S: Gazetecilik etiği bağlamında LGBT ilgili haberlerde bir sıkıntı görüyor musunuz?

K10: Elbette, hep kötüyüz, seks yapınız, her kötü şeyi yapabiliriz medyadaki temsiller bu doğrultuda. Ya biri ters ilişki teklif etmiştir, cinayet haberine konu olmuştur böyle yani haberlerde çoğunlukla sapkınlıkla ilişkilendiriliyoruz ve nedeni de cinsellik işte.

S: LGBT'lerin medyada temsili toplumsal yaşamda var olmalarında etkili midir?

K10: Şu konuda etkili olabilir. Bana kızarlar ama benim bu düşüncem kimseyi de ilgilendirmiyor. Benim düşüncem bazı şeyleri yaparken ölçüyü kaçırıyorlar bence. Hakkımı arıyorum elbette ama bunu simgesel yapmıyorum, var oluşuyla yapmalıyım. Bu ölçü kaçınca ne toplum ne de medya bundan iyi bir temsil çıkarıyor; çıkaramaz ki sorun bu bence.

S: LGBT'lerin toplumun "öteki"si olduğunu düşünüyor musunuz?

K10: Tabii ki ötekiyiz ve her daim de ötekileştiriliyoruz. Çalışmayan arkadaşlarım var Osmanbey tarafında seks işçiliği yapıyorlar mesela. Ötekinin de ötekisi hani. Sakallarını kesip, peruklarını takıp geceleri seks işçiliğiyle para kazanıyor. Bizim toplumda olmaz olsunlar yani böyle bir bakış açısı var. Ama ilginç olan onlara giden hetero erkekler de var yani. Bir heves uğruna bile bile gidenler var. Bana bile teklif edenler oldu yani meraktan dolayı, nasıl oluyormuş acaba diye. Yaşadım bunu yalan yok. Pişman mıyım, evet kesinlikle pişmanım. Şimdi bu gelenler neyin nesi sence? Birlikte olup bize saldıran, hakaret eden ve öldüren insanlar onlar.

S: LGBT olmak toplumsal yaşamınızda size ne gibi problemler yaratıyor?

K10: İlk başta ailede sorunlar yaşıyorsun. Abimle konuşmuyoruz halen. Sonra mahallede iftiraya uğradım, aileme her gün her gün benimle ilgili yakışsız söylentiler söylendi.

S: LGBT olmak iş yaşamınızda size ne gibi problemler yaratıyor?

K10: Bazı firmalarda görsel departmanlarda özellikle bizler seçilmiş gibiyiz. Öyle bir ortamda çalıştım. Kimliğimle alakalı işten çıkarılmadım. Zara, H&M, Mango gibi kurumsal şirketlerin yöneticileri geydir mesela, bilerek seçerler seni. Zara'da çalıştım ve çok iyi biliyorum.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Sinem Şentürk

Yabancı Dil: İngilizce

Doğum Yeri ve Yılı: İstanbul/25.06.1990

E-Posta: snemsenturk@gmail.com

Eğitim:

2014, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Karşılaştırmalı
Edebiyat Bölümü

2008, Mersin Gazi Lisesi